

SLEPÁ ULIČKA

Václav Řezáč

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Slepá ulička

Václav Řezáč

Znění tohoto textu vychází z díla [Slepá ulička](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Československý spisovatel v Praze v roce 1953. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

Podle [předlohy](#) z fondu [Moravské zemské knihovny v Brně](#).

§

Text díla (Václav Řezáč: Slepá ulička), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 5. 8. 2022.

OBSAH

I.....	7
II.....	16
III.....	25
IV.....	37
V.....	44
VI.....	55
VII.....	74
VIII.....	90
IX.....	105
X.....	124
XI.....	143
XII.....	153
XIII.....	166
XIV.....	181
XV.....	192
XVI.....	207
XVII.....	221
XVIII.....	230
XIX.....	239
XX.....	249
XXI.....	257
XXII.....	264
XXIII.....	276
XXIV.....	281
XXV.....	286
XXVI.....	293
XXVII.....	299
XXVIII.....	305
XXIX.....	313
XXX.....	326

XXXI.....340

XXXII.....347

XXXIII 357

I

Michal Gromus stál u okna, díval se střídavě na střechu protějšího domu a opět do ulice, kolébal se na patách, hvízdal a zmlkal a někdy i zív. Spolykal již mnoho stránek Občanského zákoníku v přípravě ke třetí státnici a jeho mozek se podobal půdě, zamořené otravnými plyny. Jakmile na ni vstoupila myšlenka, zapotácěla se a padla, skácela se tváří k zemi, aniž jsi ji stačil poznat.

Nebylo nic na protější střeše a o málo víc dole na ulici. Bílý oblak za jedním z komínů. Nemění se, civí na jednom místě. Tak málo lidí projde touto ulicí. Kupec naproti musí dělat mizerné obchody. Je dopoledne, a přece už dobrou půlhodinu nikdo nevešel do jeho krámu. Kolik může takový nešika vydělat ročně? Zdraví vždycky tak pokorně, jako by se hanbil za svou existenci. Přizene se pes, očichá vystavený pytel brambor a zdvihne nožičku. Běží opět dál, žene se bokem kupředu, má před sebou ještě mnoho míst, jež musí očichat a pokropit. Dům se chvěje pravidelným dunivým dusotem, jak palice rytmicky dopadají na kožené pásy, prostřené na kovadlině. V podzemí je zlatotepecká dílna. Zlatotepec, zlatotepec. Zlato, zlato.

Michalu Gromusovi bylo šestadvacet let. Jiní v jeho věku byli již koncipienty, seděli ve státních úřadech, štváli kariéru (pes se žene ulicí, je ještě mnoho míst, jež musí očichat a pokropit). Nebyl pilný student, promarnil mnoho let ze vzdoru. Studuj, nechce-li se ti. Doma se točí tovární kola (pro koho?) a ty si máš lámat hlavu a mlátit hubou pro cizí zájmy. Nechci. Nikde není psáno, že jednou, třeba s doktorátem, se nevrátím a nevezmu, co mi náleží.

Bílý oblak se konečně pohnul, vypadal nyní, jako by vyplul z komína, chuchvalec kouře, svítivě bílý, maloučko stříknutý sírou při spodním okraji.

Michal se odloupl od okna a šel ke stolu. Pohled na rozložené přednášky v něm znovu pohnul žíznivou nevolností. Složil je rychle a hodil za záclonku poličky. Pak sňal ze zdi tenisovou raketu, vytáhl z kapsy korunu a házel: panna, lev, má-li si jít zahrát tenis, nebo lehnout na plovárnu. Nakonec se rozhodl, že na zralé uvážení vypije číšku koňaku... Překlopil ji do sebe, a když si naléval druhou, ozval se v předsíni zvonek. Počkal s novým napitím.

Dveře Michalova pokoje vedly do předsíně. Mohl slyšet každé slovo, jež tam bylo proneseno. Bačkory bytné zatápaly po dlaždicích, šouplo víčko kukátka, zarachotil bezpečnostní řetěz a hlas modlářské babky se vysoce rozezpíval vzrušenou uctivostí:

– To jsou k nám hosti! Pane továrníku! To jsou k nám hosti! Pan syn je doma, studuje.

Michal pocucával koňak a usmíval se. Bytná měla, alespoň podmíněčně, pravdu: byl doma a studoval ještě před půlhodinou. Nyní mu působilo obzvláštní radost, že schoval přednášky a že má na stole před sebou tenisovou raketu a láhev koňaku. Svlékl narychlo kabát a ponořiv hlavu do umyvadla, začal si chrochtavě omývat obličej. Tak starý Gromus, vstupuje do pokoje, setkal se prvním pohledem s vyšpuleným synovým zadkem.

Domnívaje se, že jeho vstup ušel Michalově pozornosti, Ferdinand Gromus zůstal stát tiše u dveří a chystal se k podrobné obhlídce pokoje. Ale Michal ho zklamal. Neobraceje se, ba nepozvedaje ani hlavy, skloněné nad umyvadlo, řekl:

– Nazdar, tati! Posad' se!

Ferdinand Gromus odpověděl zafuněním a dosedl těžce na nejbližší židli. V pokoji bylo vše jakoby úmyslně nachystáno, aby ho přesvědčilo o opaku toho, co mu na uvítanou hlásila bytná. Postel byla ještě rozestlána, neboť Michal dovoloval uklízet až po svém odchodu, na nočním stolku vedle koflíku kávy se povaloval úlomek rohlíku: zbytek snídaně. Tenisová raketa na stole a vedle ní láhev koňaku s nedopitým kalíškem vyrazily z Ferdinanda Gromuse nové zasupění.

– Doufám, že jsem tě nevyrušil, řekl synovým zádům.
– Nevím z čeho, odpověděl Michal, utíraje se ručníkem. – Chtěl jsem jít na tenis, ale to počká.

– Studuješ, hekl otec, pokoušeje se znovu prorazit synovou lhostejností.

– Někdy.

Mlčení přisedlo jako třetí společník. Syn si upravoval před zrcadlem vázanku a pohvizdoval si. Bylo mu veselo. Dostal otce tam, kde ho chtěl mít.

Starý trochu supěl. Jeho srdce nebylo v pořádku, chůze do schodů ho namohla a teď byl dopálen. Tak tedy nakládá synáček se svým časem a s jeho penězi.

Michal před něj postavil prázdnou sklenku a chystal se mu nalít koňaku. Ferdinand Gromus se rázem vzrušil. Ústa se mu naplnila slinami, srdce mu divoce mlátilo. Nesměl pít. Od té doby, co mu to lékař zakázal, bylo mu po každé, viděl-li někoho pít, jako by ztrácel kus vlastního těla. Nerad přicházel o cokoli, co kdy vlastnil, ať už to byly peníze anebo mlsné choutky.

– Zakázali mi, řekl trpitelsky.

Syn jen pokrčil rameny.

– Patrně věděli proč.

Ferdinand Gromus zapadl hlouběji do židle. Nikdy by nebyl směl mluvit takto se svým otcem, a byl to jen dřevěnkář. Mlčel, ve tváři zarputilý výraz uraženého dítěte. Syn si kartáčoval kabát.

– Přišel jsem ti říci, že jsme se přestěhovali.

Syn se rázem otočil.

– Jak to? Postavil sis nový dům?

Rozveselen účinkem svých slov, Ferdinand Gromus zapomněl na svou rozmrzelost. Vyhodil okázale svůj trumf:

– Koupil jsem novou továrnu.

– Kdy? vyrazil Michal. – Továrna nejsou kapesní hodinky. Šel jsi snad kolem, padla ti do oka a tys ji koupil?

Ferdinand Gromus zafrkal odmítavě.

– Zkrátka jsem ji koupil.

Nebyl přece povinen skládat synovi, kterého živil, počet ze svých skutků. Koupil továrnu a basta. Tak by se to alespoň dalo posoudit. Pravda byla, že kroužil kolem konkursní podstaty Tylnerovy hračkářny již o Velikonocích, kdy byl Michal na několik dní doma, a že podepsal smlouvu den po jeho odjezdu. Tomu byly teď už dva měsíce, a šest neděl běžela Gromusova výroba v novém prostředí. Znameníť kup, můj milý, znameníť, zrovna jako by to stavěl pro naši potřebu, nebylo ani třeba mnoha změn, moderní stroje, radost se podívat, a běží jako všichni čerti. A milion sedmkrát sto tisíc je pakatel, to musíš uznat. Koupil jsem to se vším všudy, i s právem výroby, zavedenou značkou a skladem hotového zboží. Nonono, starý, nemrač se (Ferdinand Gromus je stále bodřejší a září nad vlastní dobrosrdečností), chtěl jsem tě překvapit.

– Přesně řečeno, řekl sis, že do toho nemám co mluvit.

Ferdinand Gromus nemá rád takováto „přesně řečeno“. Ale musí je spolknout takřka s úsměvem, protože to nejdůležitější se mu dosud nepodařilo povědět.

Michal dosrkával zbytek koňaku a kouřil. Tylnerova továrna na hračky byl pěkný objekt. Postavili ji po převratu, budovy jako škatulky, větrané dílny, moderní stroje, ideální sklady. Dobře koupeno, zejména uvážíme-li, jak snadno lze přizpůsobit stroje, jimiž dosud byly vyráběny hračky, knoflíky, růžence a všelijaké ozdobné trety ze dřeva, výrobě kartáčů a hřebenů. Ostatně pro mladého muže je příjemné dojít k poznání, že jeho otec nebyl přece jen úplný osel. Dává mu to více naděje.

Moucha usedla na okraj sklenky. Její sosák se pohyboval rytmic-ky jako píšť, jak se pásala na zbytku lihoviny. Michal ji zahnal žhavým koncem cigarety. Hodnotil a posuzoval otcovu koupi, nebylo na ní chyby, jak se zdálo, a přece hněvivý kal se přeléval přes jeho myšlenky a nedovoloval proniknout radosti. Kde byl on v celé této záležitosti? Odstaven, jako vždy.

Ferdinand Gromus vzdychal a shledával odhodlání, aby vyslovil, proč vlastně přijel. Ale syn si ho nevšímal. Obíral se svým vztekem a přemýšlel, jakého jedu by ukápl do otcovy spokojenosti.

– Gratuluji, řekl konečně, – jenom bych rád věděl, co si počneš s tím skladem hraček. Snad bys mohl uspořádat vánoční nadílku chudým dětem.

Ferdinand Gromus se schoulil na židli a dech mu hlasitěji zasípěl.

– Ty hračky jsem musel koupit. Nedalo se nic jiného počít. Ale vynesly by nejméně půl milionu, kdyby se podařilo dobře je prodat. Skoro třetinu toho, co jsem dal za celou fabriku. Co tomu říkáš?

Michal pokrčil rameny.

– Proč je neprodal Tylner?

Starý vzkypěl:

– Víš právě tak dobře jako já, kdo byl Tylner a proč to tam od začátku praskalo. Kdybych měl více času, zatočil bych s tím zkrátka. Pár vagonů. Prodal jsem už ve svém životě trochu více, a často věci, že by jimi vandrák pohrdl. A tohle je náhodou zboží bez konkurence. Tylner snad nebyl obchodník, ale vyrábět uměl.

Odmlčel se a hlasitě oddychoval. A najednou:

– Ostatně, proč by ses na to nepřijel podívat?

Michal potlačil smích. Konečně to bylo tady.

– Nejsem na to tak zvědav. Počkám až o prázdninách.

Něco takového však Ferdinand Gromus neočekával. Věděl o Michalově nechuti ke studiu a počítal s ní. Co se stalo, co se v něm změnilo, že najednou je lhostejný k věcem, od nichž musel být kdysi odháněn takřka násilím?

Spočinul pohledem na obrazu, který dostal Michal od některého ze svých přátel, jimž byla dobrá jediná jeho plná tobolka. Proč má ta holka zelená prsa, to bych rád věděl. Připomínalo to zkažené maso a to bylo zatracené spojení představ. Člověk v mých letech rád polahodí alespoň očím, jak to ten kluk tady snese, a nakonec nezbyde,

než abych vylezl s barvou ven. Barva a barva, chvilku se to pletlo v Gromusově mozku, nemohl se toho zbavit.

– Půjdeme na oběd, řekl Michal a vstal. Ale otec zůstal sedět. Čelo se mu nakrabatilo jako vzdorovitému dítěti.

– To je pitomý obraz, řekl vztekle. – Hrozně pitomý. Ten mi s sebou domů neber.

– Proč domů?

Starý Gromus se dokonale rozvzteklil.

– Někoho přece musím teď mít vedle sebe, alespoň po tu dobu, než se výroba zaběhne v nových kolejích, alespoň než se mi podaří vyprodat převzaté sklady. Potřebuji místo pro své vlastní zboží a konečně mám právo vyrábět i ty hračky, několik strojů tam bude stát zbůhdarma, nedáme-li se do toho. Ponechal jsem si pár Tylnerových úředníků, prý ti nejlepší, zapracovaní. Svinstvo, vyházet bych to na hodinu, je to charitativní péče, jestliže si je ponechávám.

V sousedním pokoji staré visací hodiny odbíjely dvanáct. Chraptivě nejasné zvuky jednotlivých úderů splývaly a draly se tenkou zdí. Vztyčily se tu najednou jako hráz, postavená přívalu Gromusovy řeči. I jeho myšlenky o ně zakoply a rozptýlily se v náhlém zmatku. Měl už sedět u oběda, lékař mu nařídil: „A hodinu oběda přesně dodržovat.“ Nu, jakpak může člověk dodržovat přesně hodinu oběda, neví-li, kde mu hlava stojí starostmi, a čert vem starosti, život je třeba udržet především, a kdoví, napřed se to musí dojednat a pak se půjde jíst. Chvilku klepalo Gromusovo srdce zrychleně samou bezradností a v hrdle mu klokotala fňukavá zloba.

– Dvanáct, to se ví, řekl a rozhodil bezradně rukama. A pak se rozhodl:

– Zkrátka, vyrazil, – nechci na stará kolena zapracovávat cizí lidi a být jim vydán na milost a nemilost a sám na to rozhodně nestačím. Proč bys to nezkusil a nepomohl mi přes to nejhorší?

Konečně to bylo venku, ale Ferdinandu Gromusovi se neulevilo. Syn se na něho díval chladně, jako by se bavil jeho nesnáze, a otec, vědom si své viny, cítil nepříjemně vrtavý pohyb svědomí.

– A co má třetí státnice?

Ferdinand Gromus sebou nepokojně zavrtěl. Byl by přísahal, jak dobře zná svého syna, a přece naběhl.

– Bůh zachraň, řekl rychle a s překotnou ochotou, – abych tě strhoval z tvé práce. Ale nebude snad tak zle, přihlásíš-li se ke zkoušce o půl roku později. (Chvilka váhání a pak otec přece našel odvahu.) – Zameškal jsi ostatně už víc a pro zbytečnosti.

Zklamal by se, kdo by na tomto místě očekával dramatickou odmlku, v níž se budoucnost měří s prozíravou obezřelostí a váží slova odpovědi. Příliš dlouho žil Michal pod tlakem své žádosti a nenávisti k vnucenému povolání, stokrát snad už promýšlel a hrál v sobě tento výjev i jeho mnohé obdoby a právě tolikrát odpovídal v duchu s touž neovládnutelnou prudkostí, s jakou odpověděl nyní:

– Ne. Když půjdu, zůstanu doma už nadobro.

A otec zapomněl na své odhodlání projevovat blahovůli nic neslibující a oddalující řešení na neurčitou dobu a podlehl přece jen své závislosti na Anně Gromusové, své ženě:

– Jak to? vykřikl. – Chceš zahodit všechna ta dlouhá léta i peníze, které na to byly vynaloženy?

Michal vstal, přešel k oknu a řekl do tabulky, jež slabě řinčela zvukem jeho hlasu:

– Nestál jsem o to, abych studoval, a nikdy jsem se s tím neskrýval. A dnes opět to nejsem já, kdo něco potřebuje. Bud', a nebo.

Byl klidný, byl si tak jist sebou, věděl dopodrobna, co bude mluvit dál, ať otec odpoví jakkoli. Z oblaku nad protějším komínem byla už hora stříbrně zářících par, jejíž odlesk, jako odlesk ledovce, rozsvěťloval i sazemi začerněnou ulici. Odraz vlastního dechu zašimral Michala pod nosem. Odstoupil rychle od okna a kýchl hlučně a vesele. A jak už se tak cítil dokonalým pánem situace, přistoupil zezadu k otci a položiv mu ruku na rameno, řekl s bodrostí, již Gromusové dovedli tak dobře hrát:

– Nemám pravdu?

Ale starý zůstal sklíčen. Kdesi v sobě hledal břeh, na němž by se zachránil. Bud', a nebo. Takový nesmysl. Kategorický imperativ. Jako by to takhle vůbec v životě chodilo. Každý chce své, každý chce urvat největší kus pro sebe a nechce slyšet o druhém. A zatím křičí-li jeden pět a druhý čtyři, shodnou se nakonec na čtyřech pětasedmdesáti nebo na čtyřech pětadvaceti. Nechci! Vykřikovala Anna Gromusová, když jí oznámil své rozhodnutí požádat syna, aby mu pomohl, nechci ho tu ani vidět, a tady ten mladý blázen zase vykřikuje: bud', a nebo. Někde se to přece musí shodnout, někde se to musí sejít. Nějaký mrak zahalil na chvíli myšlenky Ferdinanda Gromuse měkkým stínem. Tak je to dobré, takhle kdyby to zůstalo. Člověk je unaven, chce se mu odpočívat. Kdyby nechal všechno plavat, nic by nezůstalo po jeho smrti, a jestliže lidské vědomí na své posmrtné pouti je stále ještě spojeno s tímto světem, pak by se chechtal, smál by se do věčnosti. A slyší opravdu ten tichý, škytavý smích, jakým se smějí filutové a podšitci, jimž se povedlo. Současně jeho potměšilost je probuzena a dává se do práce. Cožpak tu není nějaká cesta? Nikdo přece nejí kaši tak horkou, jak se uvaří.

– Jdeš na to trochu zprudka, řekne. – Proč bychom se zavazovali, ty nebo já? Nic není po čase tísnivější nad závazky, jež byly sjednány nakvap. Snad se ti to nezalíbí, snad se ti bude chtít od toho utéci a budeš se cítit spoután tím, jak ses do toho hrnul. Pojd', zkus to a o ostatním budeme mluvit později. (A Ferdinand Gromus se pojednou zasměje smíchem, který jako by byl ozvěnou smíchu, jež před chvílí slyšel v sobě.) Přece tě nevyženeme, potáhnou-li se za tebou peníze.

Přirozeně a nenápadně přešel otec v poslední větě do množného čísla. To projde, jak by ne. Povídáš, povídáš, slova se hrnou proudem, kdopak by si všiml, mluvíš-li stále v čísle jednotném či množném. Ale Michalovi jako by ušima pronikly jehly. Vyťalo mu to vrásku do čela, a starý Gromus, jak to viděl, byl zachvácen dušností a rozkašlal se. Snad rušivěji, než kdyby byla přítomna, zasáhla Anna

Gromusová, manželka Ferdinandova, do tohoto jednání. Mladický vztek vřel v Michalovi. Tak, ráz naráz, zachtělo se mu rozetnout tu motanici, jíž, ze strachu před svou ženou a ve snaze uniknout jasné odpovědi, se ho snažil zmást jeho otec. Věděl, že to neudělá, i mohl si několik vteřin pohrávat s touto představou. Ba ne, Gromusům nebylo dáno, aby roztínali rázem gordické uzly svých svízelů, spíše je trpělivě rozmotávali, neútočili nikdy hlavou proti zdem, jež nakonec můžeš vždycky podhrabat nebo přelézt.

Otec znepokojen synovým mlčením zalovil pod kabátem a vytáhl hodinky.

– Nejvyšší čas, chceme-li se před odjezdem naobědvat.

– Máš tu vůz? odpověděl Michal, a když starý přisvědčil, otevřel okno a vykloniv se z něho, zahvívdl na šoféra. Půl hodiny trvalo skládání Michalových věcí, do něhož rozradovaný otec vnášel zmatek svou ochotou. A za pět minut po šoferovi, který odvedl dva těžké kufry, opustili byt i oba Gromusové.

– Ale výpověď z bytu jsi snad přece jen nemusel dávat, řekl otec, zápase s pochybnostmi, jež nebyly jen odrazem vzpomínky na zoufalou tvář babky bytné.

– Bylo by zbytečné platit nájemné zadarmo, odpověděl Michal.

– Jak dlouho zůstanu doma? Dva tři měsíce? Rok? Do smrti?

Ferdinand Gromus zachrčel. Nemělo smyslu rozpřádat znovu řeči o této otázce. I nasadil tvář, jako by sám sobě dodával důvěry a řekl:

– Však se to ukáže.

II

Bylo půl šesté nebo o něco později, když auto, vezoucí Gromusy, dojelo do Libnic. Nemohli vjet do města, aniž minuli nádraží, neboť silnice a trať se sbíhaly nějakých pět kilometrů před městem a pokračovaly družně ve své pouti.

Ferdinand Gromus dal zastavit u nádražního skladiště, aby se poohlédl po vagonu surové rohoviny, který dnes očekával, a Michal vystoupil s ním.

– Jedte napřed, dojdeme ten kousek pěšky, řekl šoferovi a Ferdinand Gromus se zamračil. On to byl, kdo tu měl udílet rozkazy.

Obešli dlouhou skladištní budovu, jež páchla karbolinem, a zastavili se na kamenné rampě. Vagon byl přistaven o čtvrté odpolední a nádeníci byli již z poloviny hotovi se skládkou. Gromusův skladník Josef Balada tu stál široce rozkročen, čepici do týla a košili u krku rozhalenou, na pohled člověk rozmyslný i trochu prchlivý, který dovede řídit práci, ale je ochoten kdykoliv přiskočit a vytrhnout ji z neobratných rukou. Pozdravil Gromusy se směsí pohrdavé úcty a ohledů k sobě samému, neboť byl předsedou závodního výboru a odborové organizace a musil dbát zejména před dělníky, aby si nezadal a neprojevil se příliš pokorným. Nádeníci se drbli do čepic, zabručeli a jejich pohyby nabyly rázem jakési vzdorné loudavosti: měli pro strach uděláno.

Ferdinand Gromus si toho ani nevšiml a začal s Josefem Baladou rozprávku, budou-li nebo nebudou se skládkou hotovi do šesti, ale Michal, jak tu stál, vnímal tento vzdor každým nervem. Hleďme, jak je to v nich zakořeněno, jak to v nich sedí. Možná, že to mají už v krvi, že se s tím rodí. Vyrostl mezi tím, ale už na to zapomněl. Jednoho dne se s nimi utká, tomu se asi nevyhne; každý, kdo je zaměstnává, musí se s nimi jednou střetnout. Jak na ně? Díval se

na dělníky téměř hladově, snaže se vyčíst z jejich počínání, z jejich pohybů, poznámek i nadávek, kterými provázeli svou práci, rozřešení hádanky, kterou mu jednou budoucnost položí. Jejich loudavé, dobře rozpočítané pohyby ho roztrpčovaly. Šest chlapů na takovou práci. Flákají se tu dvě hodiny a jeden navrch mlátí nad nimi hubou a neví, jak by lépe pohověl svému hromotluckému tělu. Jeden docela malý jeřáb, obsluhovaný dvěma lidmi, by to spravil za půl hodiny. V této zemi se plýtvá časem a penězi, práce jde bez plánu, lidé jsou ochotni si nad ní pohovořit.

- Idyla, řekl Michal, když se vrátili na silnici a vykročili k domovu.
- Jaká idyla? vyhrkl starý poplašeně.
- Ti chlapi na tom vagoně.
- Složili jej za dvě hodiny, to odpovídá.

Michal usoudil, že je zbytečné, aby prozradil svou myšlenku. Pokračovali v cestě mlčky, syn o půl kroku před otcem, který hlasitě dýchal. Starý zápasil o klid. Pochybnosti poštekávaly v koutech jeho mysli. Možná, že chybil, když zval syna domů. Vzpomněl si na Annu, neústupnou, tvrdou a zlou. Měl peklo, když se rozhodl, že prosadí svou vůli. Doufal však, že se opře o syna, a že budou vzdorovat společně. Chacha. Že se opře o syna! Pocit hrozného osamění mu sevřel hrdlo.

Libnice ležely půl hodiny cesty od svého nádraží. Rybník, rozlity na jejich východní straně, znemožnil vésti trať v jejich blízkosti. Jenom několik od sebe vzdálených domků stálo po pravé straně silnice. Vyrostly tu až po převratu a náležely většinou železničním zřízcům. Dva z nich, ačkoliv obydlené, nebyly ještě omítnuty. Až se město, jemuž po této straně nic nepřekáželo v rozběhu, pustí sem, bude s nimi potíže. Člověk koupil od sedláka kus pole a postavil si barák takřka, kde ho napadlo. To je mi správa!

Bývalá Tylnerova, nyní Gromusova továrna zabírala někdejší panská pole asi v polovině cesty mezi nádražím a městem. Ty volné lány, jež se rozkládaly mezi ní a nádražím, to byla ztracená příležitost.

Michal si to snad uvědomil už dříve, ale tehdy mu na tom ještě nesešlo. Zastavil se a zahleděl se před sebe očima, jimž byla lhostejná krása zvlněného obilí, zrajícího k žatvě, ale jež viděly něco zcela jiného.

– Co je? vyhrkl otec, znepokojený touto zastávkou, k níž, jak se mu zdálo, nebylo příčiny.

– Nenapadlo tě nikdy, odpověděl Michal, – proč Tylner, který stavěl až po převratu a mohl si vybrat ze záborových polí, co chtěl, se odstěhoval tak daleko od nádraží?

– Já přece za to nemohu, bránil se Ferdinand Gromus hádavě. Musel jsem koupit, jak to stálo a leželo. Nemohl jsem si vymínit, aby mi přestěhoval fabriku k nádraží.

Michal chvíli mlčel, zahleděn do zvlněné prostory polí za nádražím a snad i usiluje zachytit vidinu, jež ho mýjela nevšimavě jako pyšná kráska.

– Kdoví? Snad by bylo bývalo lépe, kdybys nebyl kupoval a stavěl sám, ale tady.

Ferdinand Gromus podrážděně zafrkal. Přivezl si snad syna proto, aby jím byl ustavičně poučován?

– Děkuji za radu, řekl. – Spočítej si rozdíl mezi tím, co jsem zaplatil za Tylnerovu fabriku a tím, co by mne stála nová.

Michal pokrčil rameny.

– Měl bys alespoň koupit tyhle pozemky.

– Rád bych věděl, proč?

– Kdyby pro nic jiného, tedy proto, aby ten, kdo tu bude jednou stavět, nevypadal chytřejší než ty.

Nákladní automobil, navršený pískem, projel za jejich zády se hřmotem, který znemožnil Ferdinandu Gromusovi odpověď. Vítr vál na jejich stranu, oblak prachu je obklopil. Michal si tiskl k nosu kapesník, otec se dusil v záchvatu kašle. Úzkost mu svírala prsa a drtila i hněv, který v něm vzbudila synova odpověď.

Libnice je vítala ukázkami svého života. To starobylé zemědělské městečko, do jehož tepu, po staletí neměnného, pronikl před dva-

ceti lety průmyslník jako zárodek choroby! Ještě se zcela nevzdalo, ještě bojovalo, betlémský výpar chlívů se mísil se zápachem olejů a kouře, a ranní, polední i večerní houkání sirén řvalo disonancí nad bučením hladového dobytka. Nedbaje shonu, který přepadl město v podobě benzinových motorů a setrvačníků, chalupníků, obutý v dřeváky, krácel vedle vozu, naloženého jetelem a taženého párem pomalých lhostejných krav. Pošvihával bičem nad jejich hlavami a provolával monotónně, a jak se zdálo, zbytečně své: Hatou, hat, haca, pr, malá. Proti němu uháněla žena s trakařem dosud prázdným. Prach se zdvíhal za jejíma bosýma nohama a dlouhými sukněmi. Minul je hlouček dívek, vracejících se z nádraží, kde se procházely při příjezdu vlaku. Ach, ty slečny. Byly to dcery továrenských mistrů a snad i menších obchodníků. Jejich šaty napodobily zoufale velkoměstskou eleganci, klobouky jim seděly na hlavách jako vzdorné a směšné výzvy. Šly zavěšeny, zabírajíce šířku chodníku a byly více důstojné než veselé a mladé. Zde, svítíc do dálky oslnivou bělostí svých kalhot a košilí, sukní a halenek, blížila se skupina gymnastů a dívek, ozbrojených raketami. Dívky se smály, zvracejíce hlavy dozadu, mladíci kosili prostor kolem sebe rozmáchlými a pohrdavými gesty. – Libnicím se vedlo jako rybníku, jemuž po staletém klidu se dostalo přítoku proudné vody. Podobaly se obstárlému muži, který si dal oholit vousy a cítí se znovu mladým.

Michalův úsměv platil skutečnosti, s kterou se setkával, i myšlenkám, jež v něm probouzela. Téměř každý, kdo je potkal, pozdravil a starý Gromus odpovídal důstojně a vážně, jak se slušelo na člověka jeho postavení a majetku. A trpkost, kterou v něm probudila poslední Michalova slova, se zvolna vytrácela. Tu je vidět, co znamenám, a na tom nic nezmění nedozrálé mladické řeči.

Továrna se před nimi rozložila. Bílá zeď do silnice a strany do polí byly obehnaný prkenným, hnědě napuštěným plotem. Houf do patra vysokých dílen, ploché střechy a veliká okna, složená ze čtverců osazených kovem; i obytná budova, stojící stranou směrem

k městu, zapadala do podoby tohoto místa: její stěny byly hladké, pokud je okna nepohlcovala, a střecha rovná.

– A jsme doma, řekl Ferdinand Gromus, nezastíraje pýchu, jež mu rozezvučela hlas.

Všechno uvnitř bylo v příkrém rozporu se vzezřením moderní účelnosti, v níž našel zalíbení původní majitel a tvůrce tohoto místa. Anna Gromusová vynaložila mnoho metrů látky a mnoho umu, aby se jí podařilo postavit hráz přívalu světla, které dříve zaplavovalo všechny pokoje, a ponořit je v ono přítmí, jemuž byla po celý život uvyklá a v němž teprve se jí dobře dýchalo. Neušetřila záclon ani zimní zahradu, v níž vysedávala většinu času, tvrdíc, že příliš mnoho světla škodí jejím květinám a hlavně, že neuvykla žít jako na rynku, na očích každému pobudovi, jemuž se zlíbí začumět se do jejích oken.

Ostatně kdoví, snad měla Anna Gromusová pravdu, neboť, potápějíc v šero svůj život, poskytovala milosrdenství přítmí i nábytku, jehož tmavohnědá masivnost a buldočí zvilost vzhledu, plného boulí, vypouklin a závitů, patřily soumraku.

Otec a syn vstoupili mlčky do domu a odložili v rozlehlé předsíni. Nikdo je nepřišel uvítat, dům byl tichý, jenom z přízemí, kde byla kuchyně, zaléhaly sem pravidelné, trochu dunivé údery, jak kuchařka naklepávala maso. Zlatotepec, zlato, zlato. Michal se usmál široce na otce, který před ním stál zamlkle a rozpačitě.

– Matka bude v zimní zahradě, řekl konečně. – Vždycky tam sedá v tuto dobu.

– Napadlo mne, odpověděl Michal, – že bych mohl bydlet v hotelu a docházet jenom do kanceláře. Vlastně jsem pro nic jiného nepřišel.

Ferdinand Gromus se vyděsil.

– Ne, ne. Nic takového. Co by řekli lidé? Jsi přece můj syn.

– Málem bych na to byl zapomněl.

Starého Gromuse popadl za krk rdousivý pocit utrpěného bezpráví. I Michal se trochu zalekl. Zazdalo se mu, že pro začátek zašel

příliš daleko. Vztáhl ruku jako na obranu proti očekávané odpovědi a pospíšil si ji předejít.

– To měl být vtip, tati, řekl a zasmál se. – Škrab se jenom, svrbí-li tě.

A Ferdinand Gromus, v němž postupující stáří uvolnilo brzdy všem citovým reakcím, byl usmířen.

– Nemám rád takové vtipy, zamumlal. – Nemám je rád. Mohou způsobit nedorozumění. Nikdy bych si nebyl směl dovolit něco podobného k svému otci, a byl to jen dřevěnkář.

– A byl to jen dřevěnkář, opakoval si Michal v duchu, pobaven tímto obratem, jímž otec zdůraznil důstojnost svého vlastního postavení.

Otvíraje dveře do zimní zahrady, otec vsunul Michala před sebou a zahlaholil za jeho zády:

– Tak, tady ho vedu.

Bylo to směšně dobrácké a falešné. Jako by si někdo usmyslil promlouvat bodře v temném lese k tlupě mlčících a po zuby ozbrojených loupežníků. Třeba je tento průměr přehnan, pokud jde o loupežníky, bylo tu přítmí a byl tu les a Anna Gromusová seděla uprostřed něho a mlčela.

Bylo tu přítmí. Záclony byly zavěšeny na všech oknech tohoto prostoru zcela obeskleného, krom na jediném, jež vedlo k západu. Toto jediné nezastřené okno, právě toto okno, vedoucí k západu, mělo svůj zvláštní význam. Anna Gromusová seděla u něho, i zdálo by se, že jediné proto, aby lépe viděla na svou práci. Okno na západ. Na západ ležela Anglie a v Anglii žil její syn Robert.

Byl tu les. Les pokojových květin, jež, rozptýlené kdysi po všech pokojích bývalého Gromusova příbytku, byly nyní směstnány na tomto místě. Houština filodendronů a pokojových lip, araukárií a fíkusů, cinerárií a nestvůrně narostlých fuchsií, ponurý výsek prostoru, dýchající vlhko a skuhrající slovo „tma“ všemi odstíny tmavých zelení.

A když při vstupu svého nevlastního syna se Anna Gromusová obrátila, vypadalo to, jako by ožila některá z těch nesmyslných květin, jejichž listy trčely kolem ní a nad ní.

Michal pozdravil a šel k maceše, veselý mladý muž, který se nedá jen tak lehce ohromit. Hrobový pach vlhké hlíny mu zaplnil nos a hrdlo. Usmál se. Anna Gromusová vstala.

– Vítám tě, řekla a podala mu ruku neohebným, tvrdým posunkem. Tichá mezihra, kdy praskala jen proutěná křesla pod tíhou dosedlých těl. Křeslo Ferdinanda Gromuse skřípělo nejdéle. Otec se nemohl usadit.

– Snad, promluvila Anna Gromusová, – bys nás tu mohl nechat o samotě.

Ferdinand Gromus vstal neochotně a polekaně. Zatěkal pohledem od ženy k synovi. Našel jednu tvář nehybnou a druhou v úsměvu. Usmál se rovněž z hloubi nejistoty a náhlého strachu.

– Proč ne, řekl a pohlédl znovu na syna.

– Proč ne, opakoval, – to mohu.

A odcházel jako člověk, který očekává, že bude zavolán zpět a který by se rád ohlédl, aby do poslední chvíle věděl, co se děje za jeho zády.

– Doufám, že zavřel dobře, řekla Anna Gromusová, když za ním zapadly dveře. – Průvan mi škodí.

– Jistěže, odpověděl Michal, ale na dveře se ani neohlédl. Anna Gromusová však vstala a šla se přesvědčit. Když se vrátila a opět usedla, řekl Michal nečekaně vážně a sám se podivuje svému rozhorlení:

– Matko, měl bych se urazit za toho starce.

– To bys měl.

Nezastřené okno bylo za jejími zády. Její tvář byla ve stínu a Michalova osvětlena. Vzpomněl si na praktiku vyšetřujících soudců.

– Raději ne, řekl. – Bylo by to příliš jednoduché.

Vzala pletení ze stolku, na který je odložila při jejich vstupu, a dlouhé kostěné jehlice se jí začaly míhat v prstech. Jejich klapot

zněl jako by tu tančili drobní kostlivci, chrastíce miniaturními hnáty. A ona sama, podobna jejich královně, kostnatá, tuhá v zádech, s hlavou sotva skloněnou nad prací, odrážela se temně a zle od sinavé bělosti pohasínajícího dne v nezastřeném okně. Promluvila po dlouhé chvíli.

– Jak dlouho se tu chceš zdržet?

– Nevím. Ještě jsem ani neviděl práci, kterou mám udělat.

– Nehrejme si na schovávanou. Chci slyšet jedno: Až budeš hotov, vrátíš se do Prahy.

Michal váhal. Odpoví-li prudce a po své vůli, co tím získá? Boj bude vyhlášen a napříště každý jeho krok se setká s překážkami.

– Vidím, žeš měl své plány. Pusť je z hlavy. Nemůže-li tu být Robert, nebudeš tu ani ty.

To znělo příliš rozhodně a příkře, a co bylo v Michalovi mladického, se vzbouřilo.

– Jste bystrá až strach, řekl s hrubou ironií. – Nenapadlo vám nikdy, že otec tu nebude věčně a že i tato záležitost musí být jednou nějak rozřešena? Má snad továrna zaniknout pro vaši svévoli?

Zasmála se.

– Musí zaniknout proto, že ji nepodědíš ty? Ostatně, nesejde mi na ní.

Michal zápasil s hněvem. Co potřeboval? Čas. Za měsíc, za dva najde způsob, jak vyvrát na tuto stařenu.

– Kdo vám namluvil, vyrazil ozvěnou jejího smíchu, že stojím právě o toto dědictví? Znáš snazší způsob živobytí, než dřít se den po dni ve věčném strachu, že mohu přijít o všechno. Myslel jsem více na vás než na sebe, když jsem vás varoval před vaší svévolí.

Přestala plést. Dívala se naň chvíli mlčky, cítil spíše, než viděl – neboť její tvář byla zahalena hustým závojem stínu – že usiluje proniknout smíchem, za který se skryl, že rozbíjí ve své mysli jeho slova jako ořechy a zkoumá jejich jádro.

– Postačí, řekla konečně, – myslím-li na sebe já sama.

Hlas se jí naplnil pohrdáním.

– Neuvykla jsem, aby Gromusové mysleli za mne.

Michal vstal. Nyní už se nemohl přemoci.

– Stačilo, udeřil, – že jeden z nich vás živil a zahrnul blahobytem. Vzpomeňte si, co jste byla, než jste přišla do této rodiny. Je to závratná kariéra na vdovu po železničním úředníkovi. Měla byste otci denně děkovat a zatím ho tyranizujete.

Seděla nehybná, strnulá jako vždy, co ji znal, takže mohl mít oprávněný pocit, že promlouvá k pomníku. Uvědomil si, že rozčilení ho unáší dále, než si mohl přát; zarazil se a mávl rukou.

– Odpuště, řekl skoro omluvně, – nechtěl jsem vás urazit, ale zahrnula jste mne na uvítanou přílišnou laskavostí.

V tichu se pohybovalo několik zvuků. Zvon vzdáleného klekání – dvoutónová melodie míru – a štěkání psů na továrním dvoře, konejšené brumláním vrátného, který jim nesl večeři. Michal se bořil stále hlouběji do trapného pocitu zahanbení a směšnosti. Nu, co mám ještě říci, nebo jak mám zmizet.

– Neodkutálí se daleko jablko od stromu, promluvila Anna Gromusová řezavě. – Uvykla jsem podobným řečem v tomto domě, ale uvykla jsem také, aby se nakonec dalo po mém. Jdi se připravit k večeři.

A Michal vyšel, cítě kamennou tíhu jejího pohledu na svých zádech, a s nepříjemnou jistotou, že prohrál svůj vstup do rodného domu.

III

Továrna hučí podobna splavu, jímž odtékají dny. Každého dne, od sedmé hodiny ranní do páté večerní s hodinovou polední přestávkou, otáčejí se její setrvačníky a sviští transmise, kolečka spěchají nespočetnými obrátkami, neviditelný bič času je pohání, čas rovná se peníze, peníze rovnají se moci, někdy šedý, někdy černý prapor kouře vlaje na stožáru komína a pod ním postupuje útok práce, tohle že je bitva, tyto jednotvárné a věčně stejné pohyby lidí? Celuloidový prut ve stroji a stroj: cvak, špalíček, cvak, špalíček, do nekonečna, špalíčky se sunou dál, ruka je bere, klade do stroje, tolik a tolik obrátek, nový špalíček, obrátky, nový špalíček, jako byste od rána do večera cvičili předpažit, připažit, předpažit, připažit a hudba vám hrála ve dvou neměnných tónech tá-ta, tá-ta, nezastavuj se, človče, tvůj čas je rozpočten a tvoje pohyby svázány s obrátkami stroje, neohlížej se a nemysli na nic, stoje na svém místě, spěj stále kupředu, tá-ta, tá-ta, předpažit, připažit, předpažit, připažit.

Každá továrna má svůj zápach, ale tato páchne docela neobvykle. Smrdí jako stáda dobytka a koní, běžící šílený závod o život hořící stepí. Pach oceli, rozžhavené třením, i oleje, který se vypařuje z rozpálených ložisek, pach potu, jež námaha ždímá z lidských těl, ztrácí se a zaniká v jediném převládajícím smradu: přismoudlé rohoviny, štětín, chlupů a žíní. Vše, co se tu zpracovává, má svůj původ v říši živočišné. I tyto desky, jež nahrazují pravou rohovinu – neboť už dávno není na světě dosti rohů a kopyt, aby postačily zásobit lidstvo hřebeny – odtud pocházejí. Dívajíce se na ně, zda byste uvěřili, že jedny z nich jsou vlastně močovinou a druhé bývaly třeba tvarohem. Smekáme klobouk před silou lidského důmyslu, ale nepokoření pravíme: Úžasné, ale jak to přispělo k našemu štěstí?

Michalovi ovšem je lhostejná otázka lidského štěstí. Copak je to? Nezdržujte nás takovými nesmysly. Jde především o to, jak bychom se zbavili naprásknutého skladu hraček, a až je prodáme, jak bychom začali vyrábět nové. To není jen tak, získáme-li si už jednou zákazníky, abychom je potom nechali na holičkách. Od okna, u něhož Michal sedí, má vyhlídku na tovární nádvoří a na všechny dílny, jež na něm stojí pěkně v řadě. Celý den to supí, otřásá se to a páchne jako nějaké upoutané a zápolící zvíře. Ach, to je pobídka. Hladovče, sousto leží celý den před tvýma očima a na tobě je, najít způsob, jak bys je pohltil. Odtud mne už nikdo nedostane, ba ne.

Není to veselý život, který si vybral. Jeho úkol je těžší, než by byl připustil v nejčernějších odhadech. Cesty starých Tylnerových spojení jsou zasuty, zarostly hložími jeho lajdáctví, napadaly na ně balvany konkurence. Pokoušej se u starých a hledej nové. To ani ono není lehké. Ale v Michalovi se napíná mladý mozek a mladá odvaha. Někdy se spokojeně pochechtává, radost si v něm hvízdá. Řekněte, že obchod není romantika. Vyhnuli jsme se vídeňským prostředníkům, kteří sedí na některých spojeních jako staří loupežní rytíři a vybírají mýto z hlavy. Zkoušíme to na vlastní pěst. Ach, tady trčí v malém zapomenutém městečku nějaký mladík, hodně bezvýrazný, ani barva jeho vlasů se mi nelíbí, nejsou ani plavé ani kaštanové, jako bys do nich popela nasypal, v širokém, zbytečně růžovém obličejí mu sedí vystouplé oči, jako by mu lezly z hlavy nepochopitelným údivem, ale svými dopisy jako všetečnými a všudypřítomnými tykadly ohmatává celý kontinent, a copak kontinent, nespokojí se tím, jde dál, starými cestami výboje všeho, co se narodilo v Evropě, na Východ, blízký i dálný, přes Palestinu, Egypt a Persii do kolébky divů, náboženství a moudrosti, slídí v Indii, bloudí po ostrovech, rozptýlených v dálavách Pacifiku, ohledává Afriku, tu pravěkou kvočnu, nesoucí zlatá a diamantová vejce, a vrhá se přes Atlantik do Jižní Ameriky. Nabízí hračky, růžence a trety a nezapomíná ani na kartáče a hřebeny. Není to snadné, na mou věru. Nějak stále

přibývá těch, kdo chtějí vyrábět a prodávat, a ubývá kupců. Burcuje zastupitelstva svého státu i konzuláty, obtěžuje ministerstvo zahraničí i obchodní komory. Dělá povyk, jako by se bořil starý a rodil se nový svět. Nebudeš-li křičet, nebudeš slyšen. Někdy překypuje důvěrou a častěji je sklíčen. Nejde to jako na drátku. Pouští lijáky a vrací se mu tu a tam kapka.

Nežije dobře, sotva kdo z nás by mu záviděl. Pracuje, a nemůže nic říci o výsledku své práce. Většinu času v něm sedí úzkost očekávání. Rozdal karty a neví, bude-li něco na ně brát. Chtěl by se zabezpečit. Ví už všechno o administrativě továrny, ví toho více než účetní, který tu sedí dvacet let, ví toho více než sám starý Gromus. Nepopřává si pokoje, slídí po továrně, prolézá dílnami, dívá se celé hodiny, jak běží práce, chytá dílovedoucí a uvádí je ve zmatek svými otázkami.

Nejistota je pro něho někdy příliš vysilující, nemá, o koho by se tu opřel a s kým by pohovořil, i musí znovu a znovu vzpírat své odhodlání. Představí-li si však dny studia, plané dny, jež v něm nezanechaly žádných radostných vzpomínek, nabývá nové odvahy.

Konečně první holubice přeletují olovené a mlčící vody nezájmu. Přicházejí objednávky z Palestiny a Egypta. Starý Gromus se rozjaří. Prožíval dny snad ještě krásnější než Michal.

– Tak, teď snad už jsme tu smůlu protrhli, řekl Ferdinand Gromus toho dne, kdy se na jeho stole objevily obálky, podobné cizokrajným ptákům. Udeřil měkkou dlaní na hromádku dopisů a zasmál se.

– Tady je dokonce objednávka hřebenů z Biskry. Hezká litanie, hochu. Zhruba odhadnuto, za sedm až devět tisíc. To není málo na začátek, na mou věru. A já už přestával věřit, že se nám to kdy povede.

Ale Michal zapomněl na dny svých vlastních pochybností. Pohvizdoval si a potukával tužkou.

– Muselo se to povést, řekl.

– Nebyl jsem si tím tak jist, zavrtěl hlavou Ferdinand Gromus.

– Ach, to zelené, divoké mládí, jež nezná překážek! Proč mu ho

nezůstal kus alespoň v srdci, když tělo ho zrazuje a opouští. Ruka, kterou nechal ležet na hromádce dopisů, plula na sluneční kaluži, bledá a bachratá jako tělo utopence. Cizí, nepovědomý předmět. Díval se na ni a byl zachvácen soucitem se sebou samým. Až se z ní odstěhují poslední částčky tuku – dočká-li se toho vůbec – kůže se bude krabatit kolem kostí, vyloužená a scvrklá. Zachvěl se, odtáhl ruku a spustil ji do klína. Kdysi dávno, když byl ještě chlapcem, čichával si rád k dlaním. Vonívaly tak zvláště, tak divoce, tak jako vítr, který přicházel z neznámých dálek, a dotkl-li ses hřbetu ruky špičkou jazyka, kůže chutnala slaně, jako snad vody oceánů, po nichž jsi tehdy toužil. Přejel si dlaní ústa v nenápadném posunku, aby zachytil její vůni. Ne, ne. Stáří nevoní.

A zadíval se žíznivě na skloněnou hlavu svého syna. Michal už opět pracoval, pramen hebkých vlasů, jež bylo těžko učesat, mu spadl přes spánek a visel do tváře. Ti mladí snad nemají žádný cit. Člověk by řekl, že bude pobíhat a vykřikovat, nevěda, čeho by se radostí dříve chytil. Nu, nerozumím mu a on patrně nerozumí mně. A přece v něm žiji, to je to jediné, co ze mne zůstane. Před oknem hučí dílny, dvorem se rozléhají rány kladiv na dřevo. To ve skladech stloukají nové bedny. Široký, blažený pocit vlastnictví se rozlévá Gromusovou hrudí. Mám syna, komu jinému bych zanechal to, na čem jsem se celý život pachtil. Postava jeho ženy, tvrdá a hranatá jako stará socha, vystoupila z jeho vědomí a krácejíc přes ně v rytmu kladivových ran, drtila jeho myšlenky. Otrásl se náhlým zamrazením.

- Co je ti? řekl Michal, který v tu chvíli na něho pohlédl.
- To srdce tak někdy, odpověděl otec a položil si ruku na prsa.
- Měl by sis už odpočinout.

A tu starý Gromus vzplane. Cožpak chce něco jiného? Složil by si ruce za zády a chodil by z dílny do dílny, hospodář, který obhlíží pole, svěřená synovi a dýchá už jen z radosti nad jeho prací. Zaplavila ho lítost a nenávist k ženě, která ho nutí zapírat vlastní krev a dít se do úpadu. Nestačil zadržet svých slov.

– Copak mohu? vybuchl. – Nebude mít klid, dokud neuvidí, že jsem padl na nos.

Michal chvíli mlčel, zkoumaje, zda už nadešla jeho chvíle.

– Co ti brání, řekl konečně, – aby sis zařídil svůj život, jak potřebuješ? Podle zákona jsi tu ty pánem a nic nestojí v cestě tvému rozhodnutí.

– Podle zákona, řekl starý Gromus a zkřivil ústa jako v záchvatu bolesti. – Zkus to a postav se na mé místo. Nesmím se rozčilovat, nemohu, nevydržel bych to. Prohlédl jsem pozdě tu hru. Myslí jsem vždycky, že je uzavřená a hrdá. Je zlá a hrabivá.

Ferdinand Gromus mimoděk přitlumil hlas, jako by se bál, že může být zaslechnut. Jeho oči volaly o pomoc. Postav se za mne a pomoz mi, jsi mladý a silný, slyšíš? Ale Michalovi se chvěla v hrdle drsná slova. Nebud' bačkora, dědku, a vzmuž se. Jestliže jsi beznadějně prohrál život, zachraň alespoň svou práci. Co sejde na životě, myslí si ten mladý člověk, který je nabit zdravím, a zdá se mu, že ve svém odhodlání a ve své síle je vznešený jako idea sama. A nerozumí tomu starci, který se třese o každý tep srdce, jenž mu zbývá. Nevšímá si ani toho, jak chytrácky skryl za nadšením pro věc svůj vlastní zájem. Ale pak chladnější proudy úvah se vlijí do jeho nevysloveného rozhorlení. Zase jsme jednou narazili na zeď, již nelze probít hlavou, našli jsme opět klacek, který nelze přelomit přes koleno. Gromus se krčí a vrtá ve svém nitru, hledaje cestičku, kudy by proklouzl.

– Znamená to tedy, řekl Michal úvodem a aby ještě názorněji ukázal tomu starci, čeho se dopouští svou slabostí, – že vše, nač ses dřel celý život, bude nadarmo. I moje práce nebude k ničemu a já tu vyhazuju svůj čas do větru.

A tu starý Gromus, chytaje jakousi beztvarem nadějí a snad hlavně proto, aby se nezdál tak zcela bezmocným, odpověděl:

– Ještě není všem dnům konec.

Michal se ušklíbl.

– Nevím, nač myslíš. Ale měl bych raději jistotu už teď, než se rvát nevím s čím po tvé smrti. Ostatně, řekl jsem ti hned v Praze, že vrátím-li se domů, nikdo mne odtud nedostane. Prosadím svou, buď bez starosti, ale rád bych ji prosadil ve shodě s tebou. (Chvilí se odmlčel a dodal skoro měkce:) – Chtěl bych tě ušetřit všech nepříjemností.

Ale Ferdinand Gromus zavrtěl beznadějně hlavou:

– Nepříjemnostem se nevyhneme.

Michal vstal, přešel několikrát kanceláří, vytukal začátek neurčitého pochodu na okenní tabulce a opět usedl.

– Tati, řekl, – napadlo tě, co vlastně je pravou příčinou tvých těžkostí?

– Nechce tě tu mít, co jiného, odpověděl Ferdinand Gromus, dávaje najevo, jak je udiven hloupostí synovy otázky.

– To je pravda jen zčásti, řekl Michal. – Kdyby tu byl Robert, všechno by bylo v pořádku.

Michal očekával, že otec vyskočí vzteky se židle, ale Ferdinand Gromus odpověděl ku podivu klidně:

– A s takovou pitomostí mně vyrukujes ty. Řekl jsem jednou ne a na tom setrvám. Nikdy, dokud budu na oči koukat, se mi tu nebude roztahovat ten vyžírač.

– A jednou spolkne celý tvůj majetek.

Otec vypadal, jako by na něco takového ještě nikdy nepomyslel. Ta představa je ovšem strašná. Dřel se tedy celý život pro cizího pancharta. Chvilku nad tím dumal, pokoušel se obhlédnout tuto netušenou možnost ze všech stran. Ne, tak se mu to dosud nejevilo. V tuto chvíli byl bezradný, stísněn krutou představou a neúchylně upřeným pohledem Michalovým. Až bude čas, promyslí to ještě. Teď se chabě pokusil uniknout.

– To už o tom nebudu vědět, řekl.

Michal byl však neúprosný.

– Ale teď o tom víš.

– Co mám tedy dělat?

– Proč by se nemohl Robert vrátit? Možná, že odmítne. Tím lépe. Možná, že se opravdu vrátí. Tak i tak odpadnou důvody, proč bych tu nemohl zůstat.

Starý Gromus vrtěl pochybovačně hlavou. Chtěl by mít klid, ale toto řešení jej neslibovalo. Ticho, mír, jen krásný obraz života před sebou. Kola se točí, lidé se pachtí, klope to, klope, a ty se jen díváš. Už nikdo od tebe nic nechce, jen radu a souhlas. Dobře jsme to udělali, pane šéf? Dobře, mládenci, dobře, usmíváš se a kýváš hlavou. Tak je to krásné.

– Nevím, nechci s tím nic mít.

– Nech to tedy na mně.

Ferdinand Gromus pokrčil rameny. Nechce se mu říci tak, ani tak. Proč má stále o něčem rozhodovat, proč má odpovědnost padat jen na jeho ramena?

Večeře bohudíky nebyla rodinnou záležitostí. Michal si mohl zajít do kuchyně a sníst ve stoje kousek masa, vložený mezi dva chleby. Nicméně na plotně to syčelo a kuchařka, zrudlá ve tvářích, nad ní čarovala, nadzdvihujíc pokličky a bzučíc si písničku. Michal si natočil sklenici vody a vypiv ji zpola, zeptal se:

– Matka je doma?

Kuchařka rázem ztratila dobrou náladu. Řinkla pokličkou a řekla vztekle:

– Ne. Odešla asi před půlhodinou. Ráda bych věděla, jak bude ta večeře vypadat.

– Nikdo ji nemá rád, pomyslel si Michal a ušklíbl se spokojeně, jako by neláska, již sklízela jeho macecha na všech stranách, mu poskytovala nějakou oporu.

Měkký soumrak ozdobil ulice přívětivostí. Červnový večer voněl ze zahrádek, polí i ze vzdálených lesů. Viděl jsi skloněné hřbety za ploty zahrádek, blýskání konví a vodních sprch, jež vyprahlá země žíznivě vstřebávala. Slyšels bučení dobytka, ropot benzinového mo-

toru a svist nožů, řezajících jetel a travu. Tyto ulice však už patřily živnostníkům. Slabé žárovky zalévaly dílny a krámy žlutým světlem jako vzpomínka na zašlé časy petrolejových lamp. Před vraty domů postávali sousedé, děti si hrály u okrajů chodníků a mládež, jíž se v těle už rozehrává láska, mládež, která už má svá tajemství a starosti, odcházela vesměs jedním směrem, neboť tyto ulice, jako cesty vedoucí do Říma, směřovaly všechny k náměstí.

Michal odpovídal na občasné pozdravy a blažený pocit mu rozechříval srdce. Při vzpomínce na Prahu cítil se jako mladík, který shledává, že první dlouhé kalhoty, jež mu před měsícem způsobily tolik radosti, jsou mu dnes krátké. Hle, tady jsi někdo, ne kapka, ztracená mezi kapkami. Lidé tě zdraví, neznáš jich, ale zdraví tě pro vážnost jména Gromus.

A sousedé, když je minul, sestrkují hlavy dohromady. To je mladý Gromus, znáte ho? Jeho táta prý měl plné kalhoty z té Tylnerovy fabriky a přivezl si ho z Prahy. Nevím, nevím, sousede. Jeho máma ho zase odtud vypíchne jako před lety, dejte na má slova. Pane, řeknu vám, že v těchhle famíliích musí být svinstva, ani se člověku nezdá. Tahá to nosy nahoru, ale to mě neomráčí. Nic nezůstane utajeno v tomto městečku. Šeptali jsme mezi čtyřmi stěnami a mezi čtyřma očima při zavřených dveřích svá nejdůvěrnější tajemství, ale druhý den zvučí naše slova na náměstí jako polední zvon.

Náměstí. Promenáda na sluneční straně a hloučky mužů a mladíků kolem kašny. V podloubí u radnice se vrískavě chechtají služtičky, jak na ně dorážejí vojáci. Ten obraz se nemění po generace. Jenom že většina mládeže se teď občas seskupí u vchodu do bia „Sokol“ (představení třikrát týdně, sál podle potřeby taneční i divadelní), u kašny stojí dvě nebo tři auta obchodních cestujících, kteří chtějí ještě před nocí o dům dál a z otevřených dveří cukrářství vřeští amplion. V obchodech rozsvěcují jen váhavě, v tuto hodinu nepřichází nikdo nakupovat i je škoda osvětlovat chodník, když obci samé ještě nenapadlo rozsvítit.

Šero houstlo, náměstí šumělo, v Michalových prsou široce dýchala důvěra. Tady jednou je a zůstane, nikomu se nepodaří dostat ho odtud.

Zabočil napravo do krátké uličky, jež po dvaceti krocích se rozšiřovala v nevelké náměstíčko. Uprostřed něho, vroubena dvojí řadou starých lip, stála gotická kaple, rozsedlá do široka svými opěrnými sloupy jako kvočna nad kuřaty. Ale její věžička čněla vysoko nad ní, tenká, štíhlá, jako mladý kmen, vyrůstající z pařezu, jako jehla, zapíchnutá do polštářku.

Pod stromy byla už tma, jen z hloubi kaple zářily svíce, rozžaté na malém oltáříku. I bylo vidět postavu kněze, který zpěvavě předříkával litanie, a stařeny, klečící na schodech, jež vroubily vchod, mu odpovídaly třaslavými, kvičícími hlasy. Michal se tu zastavil, pociťuje neurčité trnutí v srdci.

Otřesen trochu ve své dobré náladě, chtěl minouti toto místo a pokračovat v toulce setmělým městečkem, když zahlédl u kmene jedné z lip stát svou macechu. To jí bylo podobné. Nekonečné pletení a nekonečné litanie. Sem tedy chodila hledat oporu ve své tvrdosti. Nikoli skloněna pokorou v houfu pokorných, nýbrž stranou jako vždy. Upjatá a pyšná tu stála, jako by přišla vykonat návštěvu chudému příbuznému.

Litanie se blížily ke konci. Obrátila se a odcházela dříve, než bylo vysloveno amen. Nebylo zajisté třeba, aby kdekdo viděl Annu Gromusovou v houfu modlářských babek. Obávaje se, aby jí nebyl zahlédnut, Michal odbočil první uličkou, která se mu naskytla. Spadalo patrně na vrub jeho polozapomenutých znalostí města, že se s ní střetl o pět minut později u jiného městského sadu, na lávce, vedoucí přes potok. Nestačil se už vyhnout, stáli si tváří v tvář.

- Na kocouří toulku? řekla, neopětujič jeho pozdravu.
- Na mou věru, ne, zasmál se. – To mne ještě nenapadlo.
- Libnice nejsou Praha. Můžeš se snadno zaplést do něčeho, co tě bude mrzet.

Cítil se před ní sklíčen, jako vždy bylo mu přemáhat zbytky chla-
peckého strachu, a to ho popouzelo.

– Nerozumím vám, odpověděl. – Vám by to snad bylo vhod.

– Nevím, řekla, – proč by mne mělo těšit zostuzení jména, které
musím nosit.

To bylo zábavné. Nenáviděla všechno, co se jmenovalo Gromus,
a bála se zostuzení toho jména.

Vykočila, dávajíc najevo, že má právě tak dost této rozprávky. Ale
neseděla-li ve své nesmyslné zimní zahradě, obklopena tou podiv-
nou, studenou a jakoby neživou vegetací, budila velmi málo strachu.
Připomínala želvu, zbavenou ochranného krunýře, a Michal se oka-
mžitě rozhodl, že využije této příležitosti a pustí se do ní. Vykočil s ní.

– Chci vám něco říci, odpověděl jejímu mrazivě udivenému po-
hledu. – Proč bychom nevyužili této příležitosti?

– Spěchám k večeři, řekla odmítavě.

– Chtěl jsem s vámi mluvit o Robertovi.

Zastavila se v půli kroku, právě pod jednou z těch nemnohých lamp,
jež spoře osvětlovaly cestu, vedoucí přes sad k silnici. A tu Michal, nedo-
přávaje jí příležitosti, aby pronesla jediného slova, začal mluvit. Nebylo
by opravdu možno pochovat ty staré nesmysly a nesváry? Proč vlastně
se má Robert potloukat někde v cizině, je-li doma práce, za kterou se
musí platit cizím lidem? Není příčiny, proč by se nemohl vrátit, bude-li
se jemu samému chtít. Oni dva, Michal a Robert, neměli přece vůči sobě
žádného záští. Proč by nemohli pracovat jeden vedle druhého?

mlčela, upírajíc pohled někam do tmy pod stromy. Sad stál
tíše. Vzduchová, šeptající a vonná červnová noc se jím procházela.
Odněkud z její hloubky sem zalehl smích, podobný výkřiku.

– Tvůj otec si postavil hlavu, řekla Anna Gromusová drsně a jako
by zápasila s nějakým citem, který jí tiskl hrdlo.

– Otec si postavil hlavu a vy jste si ji také postavila, odpověděl
Michal. – Je čas zúčtovat s takovými hloupostmi. Proč máme doplá-
cet, já i Robert, na to, co vy dva jste kdysi mezi sebou upekli?

Mlčící sad, vzdychavá, šeptající červnová noc. Stáli tu proti sobě jako milenci, ale kdesi za Michalovými zády, za valem tmy a stromů, ležela továrna, ten kus majetku, pro nějž by jeden druhého zardousili. Ach, ach, cožpak jsme nějaká výjimka? Rozpínáme se po celé zeměkouli, ležíme na své kosti a vrčíme, vraždíme výměnkáře a prodáváme své dcery bohatým chlípníkům, pracujte!, pravíme chudákům, neboť práce šlechtí, a vyděláte-li, spořte a vracejte nám své krejčárky. Nač skuhrat dále tuto pravdu, jež bloudí světem rozedrána a blýskajíc nahou zadnicí a hrbíc pokorně hřbet, je vykopávána ze všech dveří? Michalovi bzučela hlavou, probouzejíc v něm uspokojení. Byl v tuto chvíli ochoten pokořit se a shrbit jako ona, aby dosáhl svého cíle. Přejete si cit? Rozehraji jej před vámi jako varhany o velké mši. Přejete si rozumové důvody? Vždy čerstvé zásoby jsou vám k službám. Dnes ti nedá nikdo nic zadarmo, musíš se dokonce prát o své vlastní, jak je vidět. Ostatně, tím je tvé postavení lepší, neboť jsi v právu a je ti dovoleno užít všech prostředků, abys uhájil, co ti náleží.

Anna Gromusová však byla z téhož pytle.

– Jde ti především o sebe, řekla.

Michal se zasmál. Nyní mohl dát najevo, že hraje s otevřenými kartami a že ničeho nezastírá.

– To je přece samozřejmé, zvolal. – Nebudu se namáhat pro jiného, abych sám utřel hubu. Ale to je pro vás vedlejší. Na tomto obchodě získáme oba stejně. Vy tu budete mít Roberta a já tu budu moci zůstat, aniž bych stále narážel na váš odpor. Jen mu napište, a jsem přesvědčen, že my dva se spolu shodneme líc, než jste to dokázala vy s mým otcem.

Tápala ještě chvíli mezi radostí a pýchou. Robert u ní! Paví křik mateřské lásky se rozléhal nocí srdce a ohlušoval každou jinou myšlenku. A přece se vzpouzela. Jednoho dne mu chtěla položit gromusovský majetek k nohám: To pro tebe udělala matka, to máš za léta jejího i svého pokoření. A nyní měla přijmout jeho návrat

jako dar z rukou Michalových. A opět: Robert u ní! Ne za léta, už teď, za týden, za čtrnáct dní! Jak by mohla odřící? Snažila se uhodnout směr v bludišti zrcadel, z nichž každé jí ukazovalo jinou podobu této skutečnosti. Skřehotání smíchu v hlubinách, kde všechno je jasné: Vždyť je to past, kterou si Michal sám vykopal. Robert u ní! Taková léta byla sama, už nechtěla. Neztrácet ani dne, ani hodiny. Každou chvíli může zhasnout starý Gromus.

– To je všechno hezké, řekla konečně, – ale nechci o tom hovořit s tvým otcem.

Michal mávl rukou s jistotou a nedbalostí, která ho vzápětí trochu zamrzela.

– Toho si vezmu na starost já. Vy jen napište Robertovi.

To bylo poslední, čeho bylo třeba, aby Anna Gromusová byla zbavena všech pochyb a nerozhodnosti. Napíši, můj milý, napíši. Začínáš se cítit nějak příliš pevně v sedle.

– Rozmyslím si to ještě, řekla a otočila se k odchodu. – Nemusíš mě doprovázet, chodím nejraději sama.

Michal se za ní chvíli díval, jak se vzdalovala, strnulá v zádech, podobná suchému kmeni. Po několika krocích tma se za ní zavřela jako dveře domu, který ji očekával.

IV

Bude to má smrt, vrátí-li se ten holomek, prohlásil Ferdinand Gromus, když mu Michal oznamoval Robertův návrat jako hotovou věc.

– Mohl by sis vybrat rozumnější příčinu, budeš-li už chtít umřít, odpověděl Michal se smíchem. – Ale konec konců budu raději, umřeš-li na Roberta než na mne.

Ferdinand Gromus se zamračil. Stále ještě si nemohl navyknout způsobu, jakým s ním mluvil jeho syn. Ale na syna neplatilo nějaké to zamračení, bůhví, co by muselo přijít, aby dal na sobě znát, že je pohnut a že se v něm hýbe také něco jiného, krom rozumu. A starý Gromus byl jako vždy ochoten upadnout opět do nostalgie, již u něho vyvolávalo vzpomínání na uplynulý čas, na mládí dvorné a vzdychající, na mládí iluzí a citové trýzně. Ať někdo řekne, že to nemyslívali vážně. On sám byl dokladem, jak draho se může platit za představy, jež se nikdy nestaly pravdou.

– Nemáš na vybranou, rámusil jeho syn dále, alespoň Ferdinandu Gromusovi se zdálo, že křičí, ačkoliv Michal nemluvil o nic hlasitěji než jindy. Ale to již bylo patrně vlastností celé jeho generace, jež neznala pokory ani úměrnosti a navykla si přepínat své hlasivky na volných prostorách hřišť.

– Nemáš na vybranou. Já se ti odtud nehnu a nebude-li tu Robert, utrápí tě k smrti tvá žena. Ostatně, čeho se bojíš? Nevíme nic o dnešním Robertovi a patnáct roků ve světě dovede člověka pozměnit.

– Nebojím se, bránil se Ferdinand Gromus uraženě. – Ale jsou věci, kterým neporozumíš.

Byly to věci, kterým nerozuměl dobře ani sám Ferdinand Gromus. Neboť nenáviděl Annina syna snad ještě hlouběji, než Anna nenáviděla Michala.

Syn naléhal dál, vykřikuje jako trhovec, nabízející své zboží.

– Proboha, dívej se na to rozumně. Matka se zabezpečuje Robertem, ty se můžeš zabezpečit mnou. Jednou se tu jistě serveme jako psi o kost. Nebaví tě to? Nežene tě to k sázce? Přece musí být něco víc ve tvé krvi než v krvi ožralého železničního úředníka, který nedovedl ani uhlídat dva vlaky denně. Pomyslím-li na to, zdá se mi, že mám jícen jako žralok a že spolкну Roberta i s jeho matkou jako sardelky.

Připomenuv si, že tento průměr se dotkl také jeho ženy, Ferdinand Gromus se cítil uražen. Nepochopitelné, jaká základní neúcta ke všem hodnotám se zakořenila v mladých lidech. Ale zároveň ho tato představa rozjařila. Gromusové se žraločí jícenem. Proč ne? Byl už stár, ale jeho chuť k polykání ještě neochabla. Stáří jej přinutilo, aby se zřekl mnoha radostí, ale nemůže jej připravit o všechno. Pomstít se za všechna ta léta pokořování a strachu. Zachvěl se zlou radostí a dáváje své obrazotvornosti doběhnout až k nejkrajnější mezi, obracel palec dolů jako imperátor v aréně. Dobít! Ale tu se polekal přímostí svého citu. Ach ne, to se ovšem netýkalo Anny. Byla to přece jeho žena. Ale nedřel se pro cizí krev a musí přirozeně stát za vlastním synem.

Uhýbaje rozporům, s nimiž se mu nechtělo zápolit, Ferdinand Gromus se zachechtal:

– My dva spolu ještě něco dokážeme.

– Bůh s tebou, starý, pomyslel si Michal, – hlavně, aby ses mi nesplašil.

Zatím však události nespěchaly na Michala a Michal nespěchal na ně. Anna Gromusová napsala dopis synovi a Robert odpověděl. Začínal už mít ciziny dost a nezakotvený život, v němž si dosud liboval, mu přestával vonět. Válka ho kdysi zadržela v Americe, a když skončila, toulal se světem. Pracoval tu a tam, neboť se vyučil číšníkem, ale více spoléhal na peníze, kterými ho matka neustávala zásobovat. Byl lodním stevardem, dokud ho to bavilo, a nyní už

několik let byl ředitelem ve francouzské restauraci v londýnském Soho. Po pravdě řečeno, na tomto místě ho udržoval tak dlouho jenom jeho poměr s majitelkou restaurantu, jejíž štědrost předstihovala i štědrost matčinu a byla účinnou vzpruhou jeho lásce. Ale tato Francouzka, jež byla v podstatě měšťansky počestná i prozíravá a dovedla správně hodnotit cenu peněz i mužského zájmu, takto udržovaného, vyčerpala už svou trpělivost a začínala naléhat, aby jejich svazek byl uzákoněn. Utáhla v poslední době i svůj kapsář, aby usplnila Robertovo rozhodnutí. Velmi nepříjemné, když právě potřeboval uhradit své ztráty v kartách a v dostihových sázkách.

Tak ho zastihl matčin dopis. Rozhodl se ihned, jakmile jej přečetl. Od té chvíle odjezd se mu jevil jako zasloužený trest za Suzanino skrblictví a touhu po rodinném životě. Má jí namluvit, že si odjíždí do svého rodiště pro papíry, nezbytné k svatbě? Ale bál se příliš jejího jasného smyslu pro skutečnost. Bude přece jen nejlépe, zmizí-li jako host, který lukulsky pohodoval a ztrácí se nenápadně, nezaplativ účet.

– Robert odepsal, že přijede asi za měsíc, řekla Anna Gromusová a v jejím hlase skřípěla nepřemožitelná radost.

– Nečekal jsem nic jiného, odpověděl Michal. – Jdete na požehnaní?

Podívala se na něho odmítavě.

– Jdu za svými záležitostmi, tak jako ty za svou zábavou.

– Nehněvejte se, řekl rychle. – Musí být přece docela hezké jít poděkovat někomu, kdo splnil naše přání.

– Neškodilo by ti trochu víry.

A myslila na to, že jednoho dne, povedou-li se její záměry, by tomuto mladíkovi opravdu prospělo, kdyby se mohl opřít o někoho, kdo je tak dobrý a silný, jako Bůh.

Sobotní odpoledne se sklánělo k večeru. Vykračuje si dlouze a pevně, měl Michal v celém těle pocit síly, jaký člověku dává vědomí zdařilé práce. Měl za sebou dobrý týden. Jižní Amerika se konečně ozvala a Indie. A právě dnes Marakeš, již po druhé. Sklady se prázdní.

Půjde-li to takhle, budeme moci za měsíc zahájit novou výrobu. Já že nemám víru? Nesmysl. Věřím ve svůj úspěch. – Úspěch, slyšíš to slovo? Úspěch! Zní něco opojněji? Nápoj výhradně pro silné povahy.

Šel kolem dělnické kolonie. Ošklivé místo. Baráky jeden jak druhý, některé ještě neomítnuté, uvnitř pokoj a kuchyň s komorou, venku dvorek s dřevníkem a chlívkem, za domkem zahrádka pro pět větších hlávek zelí. Namlátili jich po jedné straně silnice, vždy pět nebo šest jich proti sobě tvoří krátkou uličku, končící v polích. Jsou ještě bílé, a proč by nemohly takové zůstat? Cožpak se dnes vede špatně těm, kdo v nich bydlí? Uniformní, stejné, bezvýrazné. Připomínají dav, až to mrazí.

Tady, za těmi okny s muškáty a mořskými cibulemi, se sádelnými hrnky a směšnými záclonkami, byly shromážděny ruce, jež Gromusové a jim podobní přiměli k výrobě blahobytu a civilizace. Ach, což jim za to nedávali dost, aby se jim vedlo lépe než domkářům, v jejichž chalupách se zrodili a kteří za dřinu od tmy do tmy vidí na svém stole sotva jednou týdně hrnec s masem? Michal je míjel s pocity tísně i vděčnosti, že není jedním z jejich obyvatelů. Po převratu z nich šla tak trochu hrůza, rozpínali se, povzbuzování vysoko šlehající září ruského ohně, cítili se už soudci a pány. Nesmysl. Jsou stvořeni k tomu, aby byli ovládáni. Příroda neplýtvá svými silami a vytvoří-li několik mozků lepších než hromady ostatních, je to proto, že jim přisoudila zvláštní úlohu. Někdo musí vést ta bezradná stáda, jež by se jinak utopila v bídě a bezradnosti. Socialismus a kapitalismus. V celku to není nic jiného než spor o způsob a ruský příklad to jen potvrzuje. Nakonec zůstanou jedni nahoře a druzí dole, na jedné straně kvalita a na druhé množství a mezi nimi se mele, zmítá a svíjí beztvaré cosi, střední stav, administrativa, úředník – touha nahoru a ploskonohé myšlenky a na nich neseškratelé bláto plebejského původu a určení.

Spokojen místem, které mu, jak si právě vyložil, náleželo ve světě právem zrození i nadání, mladý Gromus si vykračoval stále pevněji.

Točil hůlkou, starou španělkou s kulatou hlavou ze slonoviny, pozůstatkem otcova mladického šviháctví, kterou vyhrabal kdesi ve skříni a již si od svého návratu zvykl nosit na svých procházkách. Poslední domek u silnice, jeden z větších a úpravnějších, patřil Gromusovic skladníku Josefu Baladovi. Michal, který zahlédl svého zaměstnance na zahrádce, přestal točit hůlkou a přidal důstojnosti svému kroku. Ale když došel ke plotu, setkal se se skloněným hřbetem a zadnicí vystrčenou vyzývavě do silnice. Josef Balada byl zabrán do zuřivého zamačkávání neviditelných housenek na krabátých listech mladé kapusty.

Mladý Gromus byl uražen. Ach, ty, mám jiné prostředky na tvou sprostotu, než kopnout tě do nestydatého zadku. Co by bylo z chlapa, kdybych ho zítra vyhodil z práce? Tak, a teď si vystrkuj, co chceš. Běhá jich po světě a škemrá o práci! Nepochopitelné. Co toho válka vybila a stále je lidí nadbytek.

Michal se opět uklidnil vědomím své nadřazenosti. Nemůže ho urazit takový neřád. Je v nich nenávist, jako ve všem, co je spoutáno, ale něco přece musí mít, aby se cítili lidmi. Rovnost? Nesmysl! Nikdy jí nebude dosaženo mezi lidmi.

Pryč s tím! Zůstalo to za námi s posledním barákem toho šeredného hnízda. Hle, borovice proti svítící modři nebe a za jejich řídkým okrajem se blýská hladina rybníka v zapadajícím slunci. Klid se rozvalil do široka v rovině, ohraničené kol dokola a v dálce černomodrými lesy. Ve vzduchu pryskyřice a kvetoucí mateřídouška. A ještě něco. Snad vlhkost. Ne. Podivně drsný a mocný dech. Jako by z hloubky země vydechovala spící síla, čekající své probuzení.

Ho, ho. Dýchalo se tu opravdu znamenitě, cítils, jak každým vdechnutím znatelně okříváš. Michal si vykračoval hlavu vzhůru a vypíná je svou masitou hrud' a do jeho bytostně důstojné a rozvážné chůze se chvílemi vkrádal pochodový rytmus bývalého vojáka. Jako by mu tato země patřila, jako by na ni vstupoval botami dobyvatelskými. A proč ne? Zdálo se, že je třeba, jako ve Starém Zákoně, jen úderu

holí, aby z ní vyvřely nové utajené zdroje. Chrní a chrápe to v tomto kraji, chrní a chrápe to v celé zemi. Lidé tu chodí jak se svázanýma nohama. Jaké lento v době, kdy se v celém světě doba otáčí motory o tisíce obrátek! Proč ses chtěl vrátit, proč jsi sem přišel?

Měl pocit, jako by musel rozevřít náruč. Potkali jsme se, krajino zaslíbená. Tak jako člověk hledá své určení, i země někdy čeká vyvoleného člověka. Probudit síly a roztočit je! Je přece jedno, čím se rozhodneš dobýt světa. Třeba hřebeny, kartáči a hračkami. Dílnu k dílně, komín ke komínu, vychrlíme palbu dýmu proti tomuto slunnému nebi. A pak zavanul studený vítr v ponebí jeho hlavy a mladé roznění zchladlo.

Ach, ty, takových chytráků se už narodilo! Je rozdíl mezi chtít a moci. Tady se šklebí tvář Anny Gromusové a za ní, zůstávajíc ve stínu vzpomínky příliš matné, pojukává podoba jejího syna. Co s nimi uděláš, jak se jich zbavíš? Nabral sis toho příliš, předstíráš jen odvalu, jako člověk, který si hvízdá potmě. Vzdálené dunění hlásilo, že někde za ohbím cesty mezi stromy se řítí nákladní auto. Ano, země duní, země se chvěje, ty vzdálené otřesy něco hlásí, je marné zacpávat si před tím uši, v nás samotných to duní, v nás se něco sesouvá. Proč se vůbec do něčeho pouštět, hrozí-li tak jak tak všemu zkáza? Strašáky, mámení, výmluvy slabochů. Musí se dělat. Že je třeba změnit tento systém? Nu, jen ať ho změní, dovedou-li ho nahradit něčím lepším? Pro mne je dost dobrý, ba dokonce, mně se znamenitě hodí.

Nákladní automobil, naložený vrchovatě uhlím, vyrazil ze zátočiny a přiměl ho seskočit na pěšinu mezi stromy. Řidič a jeho průvodce zvedli ruce ke štítkům čepic, odpověděl jim mávnutím hole. A zvířený prach jako les šikmého sloupoví, nehmotného, zářícího a oživeného, stoupal ve slunci ke korunám borovic.

Michal pokračoval v cestě. Přestal mávat holí, šel nyní tiše, úporně, jako by vykonával nějakou důležitou práci a neopomíjel šlápnout na každou suchou větev, jež náhodou ležela přes cestu.

Vidiny překážek ho neustávaly obluzovat. Kdykoli se ozvalo suché prasknutí zlomeného dřeva, vyskočila mu v hlavě věta: – Šlápnout na chřtán, šlápnout na chřtán. Nedocházel úlevy. Les jako by si s ním hrál, les se mu posmíval. Sojka mu zakřičela nad hlavou, pak zahlédl veverku, přeskakující z větve na větev. Jednu chvíli se mu zdálo, že daleko před ním, mezi stromy, se mihlo cosi podobného ženským šatům. Nic. Snad to byl jen lesní okraj, jenž probleskl a opět zmizel. Co tu hledal, co ho napadlo, zalézt právě sem? Pocítil odpor ke všemu, co tu kolem něho stálo v tichu, pološeru a kráse, a co se jmenovalo příroda.

Přeskočil příkop. Znechucen a zpola rozhodnut, že se vrátí do města, popošel ještě několik chvatných kroků po silnici. Tak se mimo nadání octl na kraji lesa a na rybníčné hrázi, zarostlé dubovými křovisky. Sestoupiv pak, aby získal rozhled, po pěšince, kterou mezi nimi objevil, zastavil se na písčité plošině, tváří v tvář Růženě Baladové, dceři skladníka Balady.

V

Bylo skoro nemožné, aby v takovém hnízdě, jako byly Libnice, skladníkova dcera neznala syna otcova zaměstnavatele. Michal ji vídal přinášet Josefu Baladovi oběd ve dnech, kdy bylo příliš práce a skladník, který dozíral na dělníky, pracující ve směnách i v polední přestávce, neměl ani tolik času, aby si odskočil domů.

Josef Balada vycházel ze skladiště a nastaviv dceři tvář k letmému polibku, vyhledal si místo ve stínu, vrženém budovou, na bednách, přichystaných k odeslání, a jal se hltat svůj oběd. Růžena zatím bloudila mezi srovnanými bednami a čtla nápisy, načrtané černou dehtovou barvou na jejich prknech. Jména neznámých dalekých míst, o jejichž bytí neměla ani tušení. Široký, daleký svět, můj Bože, a také krásný, jako všechno, co neznáme. Děvče potajím vzdychalo, pociťujíc náhle tíseň svého údělu. Je odsouzena, aby nadosmrti seděla v Libnicích nebo v jiném takovém hnízdě, aby se jednoho dne provdala za dělníka, jako byl její otec. A až bude vdána rok nebo dva, kartáče starostí z ní sedrou poslední stopu krásy, jež jí nebude k žádnému užitku. I litovala se, jako se litují všechny ženy, jimž krása našeptává, že byly zrozeny k jinému osudu.

Josef Balada polykal sousta takřka bez žvýkání, jako silák, jemuž nesejde tolik na chuti jídla, jako na jeho množství, a neustával sledovat každý pohyb své dcery. Ačkoliv tu byli sami, žárlil. Žárlil na její myšlení, o němž nic nevěděl, na její budoucnost, která mu nedávala spát, žárlil na všechno: na psa, který se k ní lísal, i na vzduch, který dýchala. Žárlil a žasl a hloubal nad skutečností, že na něčem tak krásném mělo svůj podíl i jeho hromotlucké tělo.

Kdykoliv ji Michal z okna pozoroval, vzdálil se vždycky, když se obracela. Nebylo to důstojno, aby se dal přistihnout, jak žádostivě pokukuje po dceři svého zaměstnance. Nikdy mu ani nenapadlo, naznačit nějak Růženě, že se o ni zajímá.

Nyní však, když tu proti němu stála na vzdálenost sotva dvou kroků, její krása na něho dýchla plamenem. Nebyl o nic méně rozpačitý než ona, ale vzpomatoval se dříve.

– Neměl jsem ani tušení, že by tu mohl někdo být, řekl omluvně.

Tu se i Růženě vrátila rovnováha mysli. Už dávno ji přestali muži uvádět v rozpaky. Jejich lichotky, výzvy a nabídky ji naučily pohrdat chlapeckou toporností i předstíranou odvahou, již bylo lze tak snadno srazit několika slovy.

– Nebudu vám tu překážet, řekla. – Musím už jít domů.

Vykročila, ale opět se zastavila, protože Michal se nehýbal.

– Je tohle vaše zamilované místo? opsal kruh svou hůlkou.

Růžena se na něho podívala postranním pohledem, jako by chtěla zjistit, kam směřuje svou otázkou.

Rozpaky se vrátily. Tato zkušenost byla pro ni nová. Byla zvyklá hovořit s mladými dělníky, se selskými synky, s nimiž se setkávala na vesnických tancovačkách, a tu a tam s továrenskými úředníky, kteří se před ní nadýmali, snažíce se ji ohromit vznešeností svého stavu i svou vlastní. Tento mladík se jednou stane zaměstnavatelem jejího otce, měla by tedy být k němu slušná. Ostatně proč? Učila se nenávidět lidi jeho postavení; dívala-li se na něho, hučely jí současně v hlavě věty otcova pobouření, neboť Josef Balada byl socialista chlapecky drsný a písmácky zarytý. Vykořisťovatelé! V jejích představách žili nerozlučně spojeni s touhami, jichž splnění se nikdy nedočká. Nebylo těžko je nenávidět, svět se tím zjednodušoval a nenávist sama byla sladká, nahrazujíc vše, čeho se životu nedostávalo.

– Je to tu hezké, řekl Michal, předpokládaje, že už se nedočká její odpovědi. A usmívaje se směrem k ní, ukázal svou hůlkou na rybník.

Hladina ležela před nimi téměř nehybná, jen místy zčeřená tahem větru, který po ní přejížděl jako prst po napjaté látce, nechávaje za sebou vějířky drobného rozbíhavého vlnění. Rákosí obrůstalo rybník kolem dokola, černé válce květů z něho trčely, a na druhé straně stál les, zčernalý proti nebi, hořícímu zlatě v zapadajícím

slunci. Daleko od hráze, v hejnech od sebe oddělených, pluly rodiny lysek, lovcích večeri. Klid až skličující a čejčí volání, táhlé a teskné.

– Je to tu hezké, opakoval mladý Gromus, – ale já tomu nerozumím. Na mou duši, pro mne by takováhle místa nemusela být na světě.

Tu Růžena konečně procitla ze zakletí svých myšlenek a řekla, pokoušejíc se o sebe samu, o Růženu, jejíž jazyk byl postrachem mladých Libničanů:

– Tak proč jste sem chodil?

Tato otázka, tak jednoduchá, otázka děvčete, jež uvyklo dráždit a posmívat se, otevřela Michalovi netušený pohled. Bylo to vlastně úžasné a neuvěřitelné, jak byl na světě sám. Otec? Nechme toho. Ten stařík má především rád sebe. Zvláštní postavení. Proti všem, a všem by se ti chtělo šlápnout na krk. Šlápnout na chřtán. Je to příjemné nebo ne? Snad to lidé v tobě cítí. Když jsi šel sem, Josef Balada na tebe vystrčil raději zadek, než by tě pozdravil, i v jeho dceři teď větrí pud, jako pes, který vycítí zloděje i pod kněžským ornátem. A náhle se mu prudce zachtělo získat toto děvče pro sebe. Udělat z ní svou milenkou? Ach, to je málo. Zabrat ji pro sebe tělem i duší. Paradoxní představa a dráždivá. Dělnická dcera a budoucí továrník. Dnes, slyšíš, jsem vyhodil pět chlapů ze štětkárny a ty mi tleskej. Nehodili se mi, mrchy líné, dostanu za ně deset jiných. A zítra, budu-li chtít, vyhodím i tvého tátu. Vyhod' ho, milý, mám ráda tvou sílu, neboj se ničeho.

Myšlenky mu sevřely rty v čárku, díval se na Růženu, až děvče začínalo pociťovat úzkost. A zatím vyhrabával v paměti její otázku, již zpola zapomněl.

– Proč jsem sem chodil? Sem jako jinač, to je mi jedno. Chodím, protože nemohu stále sedět.

A tu se k ní naklonil a poule své oči, beztak dosti vystouplé, a pokoušeje se o úsměv, který mu nepodařeně nadmul tváře, řekl:

– Ale dnes toho nelituji.

S něčím podobným bylo těžko si přijít na Růženu Baladovou. Uvykla nabídkám a vyznáním, vyjadřovaným svůdnicky a s hladkou lichotností, i těm, jež nával citu zadržoval v hrdle, vyznáním, jež jenom lákala a sváděla, i těm, jež hrozila zmarem, nebudou-li vyslyšena. Zatvářila se plaše a jako by neslyšela.

– Teď už musím opravdu domů, řekla a proklouzla kolem Michala na pěšinu k hrázi. Následoval ji bez rozmýšlení.

– Vracím se také. Proč bychom nemohli jít spolu?

Postavila se proti němu a vypínajíc hrud' drze a půvabně, řekla:

– Chcete mne doprovodit až domů?

Jako by mu prstem ukázala na prohlubeň, která byla mezi nimi a kterou bylo lze překročit jenom za podmínek předem smluvených. Vzpomněl si na městečko, kde nikoho neznal a které by mohl bezstarostně provokovat, ale vzpomněl si také na Annu Gromusovou, již by se taková příležitost znamenitě hodila. Tvářil se pohrdavě, když odpovídal:

– Nenapadlo mne, že bych vás mohl přivést do lidských řečí, nezvykl jsem ještě tomuto prostředí. Ale což kdybych na vás počkal v neděli, dejme tomu ve dvě hodiny, tady u rybníka, s vozem, a kdybychom si spolu vyjeli někam, kde vás nikdo nezná?

Růženě se vehnala krev do tváří. Doma sedalo to děvče na truhlíku u kamen a naslouchávalo řečem, jež vedl její otec se soudruhy z odborové organizace. Co je dělník? ptávali se ti lidé, svírajíce pěsti na stolní desce. Otrok, pes. A ještě méně. Otroka i psa musí pán živit, ale tebe vyhodí, kdy je napadne a nikdo se nezeptá, co budeš žrát. Uváděli příklady, jež dokazovaly, že pravda jejich slov není planá. Život, viděn jejich očima, byl pln černých stínů a jenom kdesi v nezměrné dálce blikalo zarudlé světlo velikého budoucího dne, který vše vyrovná. A zatím co hlomozili svými hlasy, nanášejíce stále více tmy do přítomných dnů a stále více světla do výhledů budoucnosti, Růžena, tichá a pozorná, vnímala jejich slova a její obrazotvornost je ihned doplňovala a rozehrávala ve dvě melodie, ve dvě pásma

obrazů, tak nesourodá na první pohled, a přece pramenící z jednoho zdroje, na sobě závislá, do sebe vrůstající. Ta švadlenka pocítovala hluboce bezpráví, kterého se na ní dopustil osud, jestliže jí dal narodit se v prostředí, jež ji nutilo, aby denně mačkala svou krásnou hrud', uháněla kilometry na šlapadle šicího stroje, nebo si rozpíchávala do krve prsty. Dvou hlasů spor, dvou melodií svár: ta nenávist utlačence, který je odsouzen žít z práce pro jiné, ta touha vyšinout se tam, jíst medové koláče zahálky a snít o vlastní kráse. Josef Balada se svými soudruhy tonuli v bezbřehosti vidin, den, kdy se dostane spravedlnosti a rovného dílu všem, byl jim na dosah ruky, podle nich kapitalismus scípal, rozkládal se sám, požíral se jako hydra, jejíž hlad nemůže být ukojen ničím než vlastním masem. Všude jsi mohl vidět doklady toho. Nebude třeba ani příliš silné rány, aby byl doražen. Ale Růžena, která již tolik let naslouchala těmto řečem a stále neviděla přicházet jejich naplnění, přestávala věřit, že se vůbec kdy dočká toho velkého dne. A dočká-li se, bude už příliš stará, aby se z toho mohla radovat. V sobectví své krásy spojovala jej se svým mládím a se svými touhami. Jediné v jejich naplnění mohl mít cenu. Bylo tak lehké nenávidět ty na druhém břehu, zejména proto, že ses tam sama nemohla nikdy dostat. Ale jak by to bylo, kdyby ses tam opravdu dostala?

Michalova nabídka již dávno dozněla a Růžena tu ještě stála němá. Tiskla k sobě zuby, neboť se jí zdálo, že se jí musí rozdrkotat. V takových chvílích člověku připadá, jako by nebyl sám, jako by v něm bylo nejméně pět lidí. A každý chce něco jiného a něco jiného cítí. Jak byl ten mladý Gromus drzý a sebevědomý. Patrně jen proto, že byl továrník a ona švadlena. Vidí ji po prvé a odváží se přijít s takovou nabídkou. Měla by se k němu obrátit zády. Kdyby nebyla tak láková vyhlídka na jízdu automobilem. Jak se platí za takovéhle zábavy? Neslyšela jsi o tom dost? Jenomže třeba je to tvá první a poslední příležitost. Už zase mluví, poslouvej, co povídá.

– Jistě ráda tančíte. Jeli bychom si někam zatancovat.

Nedá se říci nic rozhodného. Nemůžeš se ani urazit, ani přikývnout. Nemůžeš přece ukázat, že jsi tak lehko k mání.

– Nevím, řekla. – Ostatně mluvím s vámi dnes po prvé.

Tu se Michal zasmál.

– Ale vždyť přece neusiluji o nic jiného, než abych s vámi mohl mluvit po druhé.

Jeho smích i odpověď ji podráždily.

– Ne, vyrazila prudce, – je to všechno nesmysl. Co bych měla z toho, kdybych se s vámi scházela? Nemůžete si přece ze mne tropit legraci jenom proto, že váš otec zaměstnává mého.

Michal se chtěl bránit. Na mou věru, copak je něco urážlivého v tom, když se dva mladí lidé spolu baví? Ale Růžena ho nepustila k slovu. Musela mluvit, musela ho odmítnout rázem, především proto, aby sama sobě dokázala, že ji nikdy ani nenapadlo zradit proletářskou čest a stát se čubkou továrnického synka.

– Nemohu přijít a nepřeji si ani, abyste se vracel do Libnic přes kolonii. Nechci, aby někdo mohl říci, že jsem se tu s vámi setkala.

Stáli na okraji lesa a Růžena ve svém rozhorlení vzala Michala za ruku a táhla ho za sebou. Měla hebkou ruku, měkkou dlaň velké dámy, neboť nedělala nikdy nic jiného, než šila a matka, zbožňujíc její krásu neméně než otec, ji nenutila do domácích prací. Michal se usmíval v šeru, šťasten tímto stiskem, který ho rozechvíval.

– Tady, řekla Růžena a ukázala před sebe do modravého šera, jež nízko nad zemí bylo už skoro tmou, – vede pěšina. Dojdete po ní až na silnici k nádraží, pár kroků za vaší továrnou. Nemůžete zabloudit.

Tu si uvědomila, že drží Michala za ruku a chtěla ji pustit. Ale Michal ji zadržel.

– Přijdete v neděli?

– Ne.

– Počkám přece.

Vytrhla se mu a rozběhla se po silnici k domovu.

Před plotem Baladovy zahrádky svítily do tmy dva oharky. Skladník seděl s někým na lavičce u vrátek. Bylo slyšet brumlání hlasů v pokojném rozhovoru. Blížila se pomalu a nerada, cítíc, že by měla být ještě hodnou chvíli sama.

– Kde lítáš do noci, řekl Josef Balada, ale v jeho hlase nebylo zloby.

– Byla jsem u rybníka.

– Tos musela potkat mladého Gromuse. Rád bych věděl, proč sem leze.

Ale Růžena odpověděla bez rozmýšlení:

– Nepotkala jsem nikoho, šla jsem pěšinou.

Josef Balada rozdmýchal cigaretu a vyfoukl hlučně šedý oblak kouře, který se ihned rozplynul ve tmě.

– Mrcha, tenhle mladý Gromus. Nemohu ho ani cítit. Ten starý je taky lišák, ale je v něm něco lidského. Ale tenhle? Mluví s tebou tak zdvořile, že bys ho kopl. Cítíš zrovna, jak pro něho nic neznameneáš, žes pro něho míň než rezavý hřebík nebo hoblovačka.

Tu sebou pohnul a promluvil druhý muž na lavičce.

– Takoví by měli být všichni. Pámbu nás chraň před dobráckými zaměstnavateli, kteří si získávají lásku svých dělníků. Potřebujeme právě těch druhých. Patří k podmínkám revoluce. Musíme dostávat denně své porce příkoří a bezpráví, jinak bychom se nikdy nerozkývali.

Jindra Pour mluvil tiše, nezvučně, hlas mu trochu sípěl. Byl soustružník-nástrojař u Gromusů a Baladův nájemník v mansardním pokojíku. Nepříjemný člověk. Přijde z práce, zaleze do podkroví a čte a kouří jako ruský student. Ví patrně příliš mnoho, ale nikomu o tom nevykládá. Na schůzích mlčí, dumlá cigaretu a každý, kdo mluví, se po něm ohlíží. Vypadá, jako by se ušklibal, ale to je jenom tím, že má v ústech stále cigaretu. Soudruzi z počátku koktají, ale pak se dopalují a mluví obrácení k němu místo k předsedovi, jako by mu házeli svá slova na hlavu. Mlčí, neřád, neuhádneš, co si myslí. A najednou zamáčkne svou cigaretu, přihlásí se o slovo a za několik

vět je ze všeho, co se tu povídalo, hromada cucků. Soudruzi mlčí a jsou zahanbeni. Kdo by se s ním hádal. Připadají si jako zpitomělý houfuc zrádců dělnické věci.

I Josef Balada se ho trochu bojí. Chlap je jako živá výčitka. Ale když člověk zestárl v poctivé službě dělnické věci tak, jako skladník Balada, nechce být obtěžován výčitkami. Hrome! Odbyl si svůj první kriminál, když tenhle holobrádek se ještě držel máminých sukní. Revoluce! Nu, ovšem. Jakmile však člověk zestárne a má ženu, dítě, domek a pár grošů v obyčejné kapitalistické záložně, aby zabezpečil své stáří, není si už tak docela jist, že by s ní bylo nachvat.

Ale kdoví, Jindra Pour snad vypadal jenom proto tak nelidsky, že strašně toužil po nejobyčejnějším lidském údělu. Smysl pro spravedlnost byl do něho vepsán jako do kamenných desek Mojžíšových. Kdyby ten čas, který strávil nad knihami, byl věnoval práci pro vlastní blahobyt, mohl dnes být už něčím jiným, při nejmenším dílovedoucím, člověkem, který umí, ale nedělá, řve, ale neradí, tím bičem v neviditelných pazourech zotročitelů, nebo snad tajemníkem strany, tím tlampačem idejí, organizační děvkou a profesionálem revoluce. Ale v Jindřichu Pourovi nebylo místa pro myšlenky na zběhnutí. Vědomí pospolitosti v něm žilo tak přirozeně, jako v jiných touha po osobním prospěchu, bylo ustavičně ve střehu a stále zjitřováno, neboť se nikdy nepřestával pít a vždy znovu nacházel skutečnosti, jež potvrzovaly, co vyčetl ze svých knih. Nebylo v něm soucitu, to ne, neboť soucit je pochybná výzbroj pro člověka, který uvěřil, že lepší příští lze organizovat jedině mocí, jež nezná ohledů, tak jako jich nezná kovový krok dějin. I stalo se mu, jako se často stává lidem, zavřeným v jednu jedinou myšlenku, že žil ve vakuu, prostém přátelství, a že začasťe nenáviděl soudruhy právě tak, jako jejich odpůrce, shledávaje je příliš trpnými a pohodlnými ve službě ideji, jež je měla osvobodit.

To se pozná, takové šídlo v pytlí se neutají a lidem z něho bývalo úzko. Tak i Růženě. Bydlil u nich již půl roku, ale nikdy ji pořádně

neoslovil. Věděla jen, že jeho oči chodí za ní jako pes, který se bojí štěknout, aby nebyl odehnán.

Nyní, jak tu stála před ním a otcem na silnici, neviděla jejich tváře a slyšela jen Pourův tichý, trochu sípavý hlas, odhadující mladého Gromuse. Pocítila opět onen nepříjemný záchvěv a její sympatie, dosud kolísavé, se náhle a prudce obrátily k Michalovi. Dostala chuť podrážditi tohoto mnišského mladíka, který naháněl strachu starým chlapům.

– Viděla jsem ho několikrát, řekla. – Vypadal docela slušně. Máte z něho vítr?

Slyšela syknutí. Odpověď chvíli nepřicházela. Možná, že se mu ani nechtělo odpovídat na takový nesmysl.

– Nemám proč, řekl konečně. – Co je to jeden venkovský továrníček? Ale přece, kdyby mohlo být po mém, vycvičil bych ho v bestii, že by lidé proklínali, sotva by zaslechli jeho jméno.

Růžena se zasmála. Bestie! Viděla ten mladý, kulatý obličej napjatý a vzrušený pohledem na její krásu. A pak se závanem chladu, který přicházel z polí pokrytých tmou, z noci i z hvězd, zamračilo jí po těle i v srdci. Nechtělo se jí takto nesmyslně nenávidět, chtělo se jí vesele a bezstarostně žít.

– Jdu spat, dobrou noc, řekla a veběhla do vrátek.

Cigarety řeřavěly tiše po jejím odchodu. Pak Josef Balada odhodil oharek dlouhým obloukem přes silnici a chystal se vstát.

– Je to hezké děvče, Josefe, ta tvá holka, řekl Jindra Pour nečekaně a skladník Balada, který už nadlehčil tíhu své postavy, dosedl opět těžce. Neuvěřitelné. Jindra Pour. I jeho krunýř tedy prostřelila Růženina краса. A Josef Balada ani nevěděl, má-li se radovat. Zachichtl se nezvykle tence a řekl:

– Nejsi sám, kdo si toho všiml.

A zase tak suše a tiše, jako by vykládal o nutnosti většího tlaku víry a šíření stálého neklidu, Jindra Pour připojil:

– Chtěl bych se s ní oženit.

Plot zapraskal. Josef Balada na něj dolehl zády. Díval se do noci, zdvihl bradu k hvězdám, jako by chtěl vyčíst odpověď z jejich nerozluštitelného písma. Takhle si nepředstavoval osud své dcery.

– Už jsi s ní o tom mluvil?

Nezměnitelně jednotvárný Pourův hlas zvučel u skladníkovy ucha.

– Ne. A snad s ní o tom nikdy ani nepromluví. Ani tobě to neříkám jako jejímu otci. Josefe, to děvče by se mi vysmálo. Podívala by se na mne, jako bych byl skleněný. Jsi její táta, měl bys ji znát. Napadlo tě někdy, že jí dělník smrdí?

– Nesmysl.

Skladník vybuchl, poděšen, že na jeho vlastní, úzkostně skrývanou myšlenku bylo náhle ukázáno prstem.

– Co by mohla chtít? Její táta je dělník. Co je sama? Švadlena.

Chvilí bylo ticho. Bylo slyšet píseň cvrčků a vzdálené kuňkání žab. Noc šuměla jako sad.

– Krása, řekl Jindra Pour, – nebyla stvořena pro chudáky. To tvoje děvče je příliš hezké, a podívá-li se na sebe, musí ji mrazit při pomýšlení, že by měla být věčně živa tak, jako jsi žil ty se svou ženou. Řekl jsem, že bych se s ní chtěl oženit? Na mou duši bych chtěl. Ale co jí mohu nabídnout?

Skladník slyšel u svého ucha prudký dech soudruhův. Nevěděl, co říci. Byl stísněn.

Jindra Pour vstal.

– Jdu spat, řekl a vešel do vrátek, nečekaje, bude-li ho skladník následovat.

Josef Balada osaměl s nocí, která vychládala jako nebožka. Z okna podkrovního pokojíku vyskočilo světlo a jeho kužel trčel krátce do tmy. Jindra Pour bude číst do pozdních hodin, bude zápasit s vidinami a vysávat ze slov jejich trpký smysl. Skladník seděl bez pohnutí, pociťuje převahu života, proti níž mu nebyla nic platná šířka jeho ramen ani síla jeho pěstí. Pral se s Pourovými slovy. Ten by také

na ni měl chuť, ten fanatik. Nejsem zrádce, ale ten by nás všechny nejraději utopil v krvi. A proč? Josef Balada cítí, že je mu lhostejná každá proměna světa, která by nepřinesla štěstí jeho dceři. Ať mi vynadá měšťáky, ale my nejsme Rusko. Jsou také jiné cesty. Dům stojí za jeho zády, jeho dům. Pro koho jej vlastně stavěl? Krása není pro chudáky, řekl Jindra. Co bude s Růženou? Skladník nechal hvězdy hvězdami a obrátil tvář, kde mžikala libnická světla. Bezradná nenávist v něm vstala. Vysoko ve tmě viděl vznést se a zhasnout pršku jisker. Cementárna jela i v noci. Musíme zjistit, mají-li zažádáno o přesčas, řekl v něm předseda organizace.

Píseň cvrčků rázem ustala, ticho se vzneslo jako výkřik. A vychladlá noc zmlkla bez odpovědi.

VI

Dnes přijede Robert, řekla Anna Gromusová svému muži a Ferdinand Gromus zamžikal neurčitě očima a odvrátil pohled. Trvalo chvíli, než se vytasil s odpovědí, kterou měl uchystánu pro tuto příležitost.

– Je mi líto, že mu nebudu moci naproti. Musím do Chudějovic.

– Neříkala jsem to proto. Půjdu mu naproti sama a nepotřebuji, aby mne někdo doprovázel.

Nicméně musela přijmout doprovod Michalův.

– Chcete, aby se povídalo po městě, že otec před ním ujel a že jsem se zavřel ve své kanceláři?

Anna po něm střelila šikmým pohledem, pátrajíc po výsměšku v jeho tváři.

– Nesejde mi na lidských řečech, odpověděla.

Procházela se po nástupišti libnického nádraží, tuhá ve hřbetě, jakoby svírána šněrovačkou, již nikdy nenosila, utajujíc rozčilení za rty pevně stisknutými. Robert! Neviděla ho jedenáct let. Co jí mohly povědět fotografie, které jí občas posílal? Michal chodil vedle ní, příliš mladý a pružný, příliš výbojný a sebevědomý, aby každý jeho krok ji nebodal neklidným očekáváním srovnání. Měl tu gromusovskou drzost a šířku, jež se všude cítila hned jak doma a jež vše zavalila svou přítomností. Rozčiloval ji způsob, jakým zdravil, přidává úsměv k smeknutí a vykřikuje hlasitě své „Má poklona“. Kramářství v jeho krvi se nezapřelo. Nejezdil jeho dědek s dřeváky po jarmarcích? Podnícena tím, kývala hlavou němě, strnuleji a neznatelněji než jindy, ta bývalá žena neschopného úředníka, hrající zámeckou paní; cítila jako mrazení šeptů, jež se zdvíhaly za jejími zády, sotva přešla.

Návěští sehrála svou zvonkovou hru, dopravní úředník v červené čepici vyšel na nástupiště (kdykoli jej viděla, byla Anna Gromusová

přepadena jizlivou vidinou minulosti) a v dalekém ohbí trati, až tam, kde koleje splývaly v jednu, se objevil vlak, zmenšený dálkou v hračku. Blížil se a rostl, chvost dýmu, trychtýřovitě se rozšiřující, letěl nad ním, od boků se mu trhaly a ihned tříštily bílé oblaky páry. Anna stála, proměněna v sloup. Všechno ještě mohlo zklamat, jako chlapec nikdy nesplnil, co slíbil, ach, sliboval tak lehce ten hoch a právě tak lehce zapomínal. Divoký hřmot oceli a povyk syčící páry ji roztrásl uvnitř jako horečka. Ve shonu vystupujících a nastupujících lovila pohledem svého syna.

To je jiný člověk než odulý Michal, jak je vysoký a jak mu sluší ty světlé šaty, veliký svět na něm ulpěl, pod nosem má hustý tmavý knír, ten nemíval, ne, ne, vždyť byl ještě hoch, když odcházel z domova, a nad spánky mu letící čas ožehl bílé vlasy. A přece se nezměnil. Byl to Robert. Její Robert.

Popošla mu vstříc, ačkoliv jí nohy slábly, podala mu ruku, ačkoli ji sotva pozdvihla.

– Vítám tě, řekla chraptivě.

Ale Robert nevypadal ani dost málo pohnut shledáním se svou rodičkou. Sklonil se nad ní a dotkl se obou jejích tváří svým knírem. Odbýv tento obřad, odstoupil od ní na krok, aby ji lépe viděl a řekl se smíchem:

– Ale ty jsi zestárla. Opravdu, ty už jsi úplná – jakpak se to říká – aha, babička.

Jeho hlas zněl táhle i drsně, jako by hledal slova a byl udiven křaplavým zvukem této směšné řeči. Zatracený jazyk, mluví-li jím, má stále chuť se smát.

Anna Gromusová tu stála zbledlá. Byl to Robert. Její Robert. Vždycky s ní mluvíval takto, pohrdavým tónem člověka, kterého obtěžuje matčina starostlivost a který odpovídá posměškem na projevy lásky.

Ale Robert jí nedbal. Rozhlížel se už a vdechoval zvědavě, jako by byl přesvědčen, že musí ucítit zápach hnoje a chlévů. To je tedy

ta špelunka, myslím, že se už na ni vůbec nepamatuji. To nádraží bývalo rozhodně jinačí. Dá-li pak se tu vůbec žít? Roztočíme to tady.

– Tak jdeme, ne? řekl a vykročil, nedbaje, jde-li matka za ním. Tu narazil na Michala, který stál několik kroků od nich a usmíval se.

Robert ožil.

– Michal. Na mou duši, že jsem tě nepoznal. Není to, není to – úžasné? Tys pořád takový tlustoch, jako jsi byl.

Potřásali si rukama a Michal hrál znamenitě roli mladšího bratra.

– Elegán, pochleboval obdivně, – takové šaty bys tady nepořídil. Bojím se, že Libničtí se na tebe budou chodit dívat jako do panoptika.

Robert se pochechtával. Byl samolibý a spokojený. Opravdu byl rád, že tu nachází svého nevlastního bratra. Vypadá docela správně, odpovídal zákmitu vzpomínky na neshody, jež mezi ně zasívala jeho matka. Poklepal Michala po rameni posunkem, který ho stál mnoho peněz, neboť se mu naučil od bookmakerů na dostihových drahách.

– Človče, nehni se tu za živa? Ale my dva to tu spolu rozfofrujeme, řekl, tahaje ze zapomenutí staré slovo.

Dali se do řeči, jako by odjakživa byli nejlepšími kamarády. Robert ukazoval, že je muž světa, povýšený nad předsudky a maličerné rodinné sváry.

– Co dělá tvůj otec? vyptával se. – Má asi malou radost, že se mu sem nastěhuju.

Michal pokrčil rameny.

– Bojím se, že se ti nebude chtít nic dělat.

Robert patrně dlouho neslyšel tak dobrý vtip; smál se, až se lidé za nimi otáčeli.

– Starý je jasnovidec, prohlásil. – Nevrátil jsem se do sladké domoviny, abych se dřel.

Byl ve znamenité náladě. Konečně mohl zase mluvit po libosti, po dlouhé újmě, kterou si musel uložit cestou a cítil na sobě zvědavé a žasnoucí pohledy maloměšťáků. To vše ho rozjařovalo.

Ztišil hlas, ohlížeje se po matce, která zůstala několik kroků za nimi.

– Chtěli by nás poštvat jednoho proti druhému. Matka tě má v žaludku, nepochybuji o tom. Dostával jsem od ní dopisy, no, nikdy jsem se nenasmál tolik, jako když jsem je četl. Mluvila jako bible a někdy ji také citovala. Nejradši by tě vypíchla od všeho a zbavila i dědictví. Ale to není podle mého, to není fair play a na to já nedám. Co tomu říkáš?

Co měl Michal říkat? Všechno se v něm pochechtávalo. Nejlépe je, přitáhnout si strašidla a podívat se na ně zblízka. Zajímavější by bylo slyšet, co by říkala Anna Gromusová, kdyby se vůbec odhodlala vyjádřit své pocity. Zatím, aby se zachránila před očima, jež se na ni upíraly, zastavila zřízence a vyjednávala s ním dopravu synových zavazadel. A Michalovi nezbývalo, než upozornit Roberta, který, jak se zdálo, už nadobro zapomněl na svou matku, že je třeba mít ohled na okolí.

– Na mou věru, zvolal polondýnštělý Libničan s odmítavým posunkem, na tohle jsem už zapomněl a nechce se mi tomu přivykat.

A zatím co čekal s naprostým nezájmem, až je dohoní Anna Gromusová, začal vykládat Michalovi o svém poměru k Francouzce, kterou nakonec opravdu opustil, předstíraje, že si jede pro doklady potřebné k svatbě, a zanechav jí směnku na dvě stě liber, splatnou den po jeho odjezdu, a falešnou adresu. Pochechtával se spokojeně, když si připomínal, jak to mazaně navlekl.

Anna Gromusová k nim přistoupila s tváří, v níž vztek prohloubil všechny vrásky.

– Postarala jsem se ti o zavazadla, řekla.

Ale Robert nedotčen jejím výrazem poděkoval jí velmi zběžně a usoudiv, že by nebylo vhodné pokračovat v její přítomnosti v rozprávce o oklamané Francouzce, začal vykládat Michalovi o poměrech na anglických dostihových drahách, o čachrech bookmakerů, majitelů stájí a jezdců, o své znalosti koní a oceňování typů, o svých výhrách a prohrách, jež, jak tvrdil, byly vždy zaviněny zákulisním spiknutím.

Byl stržen svými vzpomínkami, dostihy, let koní, podobných vystřeleným šípům, bezdeché napětí v hrudích desetitisíců, to bylo něco, čeho nikdy neoželí. Mluvil hlasitě a šel stále o půl kroku před matkou, která byla uprostřed a mluvil přes ni k Michalovi, jako by jí tu nebylo.

Konečně i tato trapná cesta byla u konce a Anna Gromusová seděla opět tam, kde se cítila nejsilnější a jedině doma, ve své zimní zahradě, a měla Roberta tváří v tvář, sama pro sebe. Byla odhodlána ujmout se ho pevnou rukou a natlouci mu hned v první hodině do hlavy tolik rozumu, kolik jen bude lze. Nuže, tady ho nyní měla, když se po něm tolik natoužila. Slyšela v sobě jizlivý výsměch snu, uraženého a rozbitého splněním. Pokořil ji, sotva vystoupil z vlaku, choval se jako klacek a hlupák, zesměšnil před Michalem sebe i ji. Nebýval to nikdy hodný syn, choval se vždy bezohledně k její pýše a vysmíval se její přísnosti. A přece ho milovala, tu cizí bytost, kterou zrodila, lehkomyšlného, vzdorovitého a často neurvalého kluka, který se zaplétal do ženských sukní, sotva vyšel z měšťanské školy. Snad udělala chybu, že ho volala zpátky, a síla, kterou brala ze své samoty a z touhy po něm, bude v ní nyní podlomena.

Sotva vstoupil do zimní zahrady, Robert do sebe vtáhl vzduch jako pes ve zvěřinářském krámě. Vlhká země, jež se vypařovala z nesčetných květináčů, zamořila svým pachem toto ovzduší, zřídka kdy větrané.

– Fuj, tady to smrdí jak na hřbitově, řekl Robert a zatajiv dech, šel rychle k jedinému nezastřenému oknu a zprudka je otevřel.

– Jak můžeš vydržet v něčem takovém?

A rozhlédnuv se ze svého místa po celé té prostoře, zaplněné květinami nejrůznějších tvarů, jejichž nehybné listy se zdály být udělány z barevného vosku, dodal:

– Nikdy jsem neviděl nic, co by mi tolik připomínalo krematorium. Schází tu jen rakev.

A stočiv konečně pohled na svou matku, na níž vše krom otevřených očí, pevně stisknuté rty, vlasy, šaty i všechny vrásky ve

tváři zlobně stažené, se zdálo připraveno pro rakev, zmlkl a pocítil záchvěv nevolnosti a odporu.

Neodpověděla na jeho hrubosti.

– Posad' se, řekla jen a ukázala na židli před sebou, ale Robert, který už seděl zpola na rámu otevřeného okna a zpola se oň opíral, zavrtěl odmítavě hlavou.

– Děkuji, řekl, – je mi tady docela dobře.

Ohryzek poskočil pod svraštělou kůží jejího hubeného krku. Polykala urážku. Ano, nedělala nic jiného, než polykala urážky a chtěla by jen spočítat, kolik jich už musela spolknout za tu chvíli, která uplynula od jeho příjezdu. A přece by ho chtěla pohladit po těch uhlazených černých vlasech, jen na spáncích trochu šedivých. Co by udělal, kdyby se toho odvážila? Asi by jí odstrčil ruku a vysmál se jí anebo by jí řekl nějakou novou hrubost. Přiložila dlaně k sobě a stiskla, rdousíc v nich tu palčivou touhu. Zápasila a nemohla přemoci svůj cit. Zošklivěla ještě více tím vnitřním napětím.

– Neřekls mi ještě vlídného slova od té doby, co jsi přijel, vypravila ze sebe chraptivě.

Přílív odporu v Robertovi stoupl. Díval se na ni a cítil její oškli-vost jako něco, čím se provinila příroda na něm samém. Vlastně se neměl ani vracet, uváží-li, že ji bude mít stále na očích.

– Na mou věru, co bys ještě chtěla? Má si ti chlapeček sednout na klín a mazlit se s tebou?

Opouštěla ji vůle před touto zlobnou drsností. Neměl ji rád. Hůře: oškli-vil si ji. Snad kdyby k němu přilezla po kolenou, slitoval by se nad ní. Hleď, tolik let jsem tu žila sama s lidmi, které nenávidím a kteří nenávidí mne, a všechno jen pro tebe, proto, abys jednou byl bohat. Nemůžeš mne opravdu mít alespoň trochu rád, podívat se na mne měkce a říci: Maminko? Řekl by asi: Baba se zbláznila. Pokusila se vzpamatovat a být opět sama sebou, tou Annou Gromusovou, jejíž pouhý pohled dovedl mrazit lidi.

– Doufala jsem, že tě ta léta v cizině naučí alespoň slušnosti. Vidím, že jsem se mýlila.

Ale Robert mávl jen pohrdavě rukou. Tu chtěla vybuchnout a křičet, aby zas táhl, odkud přišel, ale představa, že by ho viděla opravdu odcházet, že by tu opět sedala sama a vyhlížela ho právě tím oknem, u něhož nyní stál, zlomila v ní poslední zbytek pýchy. Mohla ho k sobě přivábit a připoutat jenom tím, co mu mohla nabídnout, tak jako kdysi v dětských letech si kupovala trošky jeho vzpurné, neochotné a nestálé přízně. Musela se stát neosobní a získat ho vidinou bohatství, jež se pro něho chystala uchvátit. Začala zvolna, hledala slova a vedla svou řeč opatrnými oklikami, jak tomu nebyla zvyklá. Především se dotkla srdečnosti, s níž se Robert choval k Michalovi. Jestliže ho chtěl tímto chováním oklamat, pak bylo všechno v pořádku, myslel-li to však upřímně, pak jí nezbývá, než ho varovat. Neboť právě Michal je největší překážkou a musí být odstraněn.

Robert naslouchal lhostejně, vykloněn napolovic zády z okna a odvraceje občas pohled k panoramatu roviny, zpřetínané temnými pruhy lesů a běžící k dalekým horám. Zapálil si cigaretu a vyfukoval kouř nejrozmanitějšími způsoby a zdál se být zcela zaujat touto zábavou. Občas vzdychl, jako by dával najevo, že jeho trpělivost je značná a že vydrží ještě dlouho poslouchat, třebaže ho to vůbec nebaví.

Konečně odhodil cigaretu a sklouzl z okenního rámu.

– Co na mně vlastně chceš? Abych ti pomohl dostat odtud Michala? A kdo potom povede továrnu? Myslíš-li na mne, pusť to z hlavy. Nikdy si neuvážu na krk takovou starost. Chci být dobře živ, to ano, ale nechci dříť. Vypudit Michala. Na tenhle nesmysl se nenachytám. To by bylo jako odříznout pod sebou větev, na které se nám pohodlně sedí.

Robert měl jiný plán. Příživničil celý svůj dosavadní život a byl odhodlán v tom pokračovat. Matce se chtělo vládnout, jemu se chtělo jen dobře žít. Vládnout, to jsou starosti, čert je vem, z tohoto zlatého dolu se však dají vymáčkat peníze jiným, snazším způsobem.

Přistoupil k matce a díval se na ni chvíli mlčky. Jak byla stará a ošklivá. Samota asi porušila její mozek. Usmyslila si, že z něho udělá pana továrníka. Podívejme se, jaká pýcha v ní seděla. Ale on byl prost pýchy. Vlastně byla hodna politování, uvážíme-li, že rozbil na padrt' její sny, že se vysmál všemu, co od něho očekávala. Ale lítost se v něm nehýbala, jenom podiv, že se zrodil z něčeho tak škaredého, tvrdého a životu cizího, jak byla tato žena. Přemýšlel, neměl-li by jí říci nějaké slovo útěchy, ale usoudil, že konec konců má jenom to, co chtěla.

Dívala se vedle něho do otevřeného okna, jež právě opustil a jímž ještě včera vyhlížela k modrým horám a daleko za ně v to nedohledno, kde dlel. Robert. Její Robert. Kdy se vrátí? Že tu nyní stál před ní? Nesmysl. Nepoznávala ho v tomto zestárlém hejskovi, který se příliš shodoval se skutečností, na kterou zapomněla, již překonala ve svém osamělém snění. Není-li tu, musí si ho vydupat. Byla příliš houževnatá a lpěla příliš pevně na svém snu, aby se jej zřekla tak snadno. Pro tuto chvíli musí být alespoň matkou, již nemůže urazit nestoudnost jejího syna, i když už ho nemůže přehnout přes koleno a uštedřit mu výprask.

– Nevím, proč tu ještě stojíš, řekla. – Můžeš jít. Dnes už toho mám dost. Ale budeme spolu ještě mluvit. Budeme mluvit tak často, až uznáš, že mám pravdu.

Tón jejího hlasu mu připomněl doby, kdy ho kárala a hrozila mu tresty. Dovedla bít tvrdě, na mou věru, mívala sílu jako zápasník a její vztek býval chladný a bez slitování. Zatím co přemýšlel, má-li jí vůbec odpovědět a jak, smál se v duchu oné době. Nu, vyrostl po svém přes všechny hrozby a výprasky a měl se vždycky dobře. Rozhodl se mlčet. Pokrčil pouze rameny a obrátil se k odchodu.

– Co dělat, řekl Michalovi, kterého vyhledal v jeho kanceláři, – matka mě štve do převratu, jehož obětí máš být ty, jako následník trůnu.

– No, a –?

Michal tu seděl sám, neboť starý Gromus opravdu odjel, aby se vyhnul nutnosti uvítat svého nevlastního syna. Papíry, nakupené na stole, představovaly hmotně hromadu starostí, jimiž se Michal obíral. Po pravdě nevěděl, nač myslet dříve. Neboť jestliže se mu podařilo vyprodat staré sklady, a dokonce roztočit znovu kola hračkařského oddělení, měl nyní nahnáno, jak udržet získaná odbytiště, jejichž cena se ukázala namnoze problematická, jmenovitě proto, že jeho zámořští odběratelé nespěchali s placením. Pak tu byla kolektivní smlouva s nově najímaným hračkařským dělnictvem, jež chtělo těžit z tohoto nečekaně příznivého obratu své situace, a bezpočet jiných obtíží a šarád, jež přináší každý den podniku, který se chce rozvíjet v době nikterak lehké, záhada blížící se neděle (přijde Růžena nebo ne) a konečně Robertův návrat a vše, co v sobě mohla skrývat tato hazardně tažená karta. A ku podivu, Michalovi bylo takřka vesele, jako nikdy ve dnech, kdy v Praze hrál roli studenta, který hýří a fláká se v uměle prodlužovaných údobích mezi zkouškami. Toto přece byl život, jak si jej představoval. Držet ve svých rukou události a rozvíjet je po své vůli. Že by se mu mohly jednoho dne vymknout a vrhnout se na něho samého? Tato kapka nebezpečí přidávala jen vzrušení a napětí práci, jež by jinak mohla utonout v znechucující jednotvárnosti. I Robert představoval díl onoho nebezpečí, částečku celkem rozveselující, jež více lechtala k smíchu, než budila strach. Michal byl odhodlán právě tak považovat ho za sympatického osla, jako rozhodnut neupadnout v podceňování.

Robert zapadl do kožené klubovky a s pocitem pohodlí našel i uspokojení se sebou samým. Ten Michal, na něhož pamatoval jako na tlustého a pitomého kluka, vypadal neočekávaně bystře a rozhodně, jako někdo, s kým se bude lze rozumně dohodnout. Dlouhá léta, jež Robert strávil jako stevard na zaoceánských lodích, nadala ho jakousi profesionální schopností oceňovat a odhadovat lidi. Michal je mazaný, ale celkem správný, řekl si, bude třeba ho získat

na svou stranu. Robert uvykl počítat se skutečnostmi a nemiloval holuby na střeše, pokud to nebyly dostihové sázky nebo hra v karty.

– Odmítl jsem, řekl Robert zhluboka na Michalovu vyčkávanou otázku. Zhluboka pohodlného usednutí i zhluboka na odív vystavené mužnosti.

– Smysl pro čest, pronesl Michal bez úšklebku, ale Robert, který, nezapomínejme, žil tolik let v Anglii, měl smysl pro ironii a odstíny řeči.

– Smysl pro čest, opakoval vážně. – Na mou duši. To, co chce matka, je jako zadržet koně v běhu, nebo mu píchnout jednu před startem. Viděl jsem dosti takových, kterým to zlomilo krk. Nehraju takhle, mohu-li hrát bezpečně.

Michal si vzpomněl na Francouzku, která bude očekávat Robertova návratu. Robertova prostoduchost ho bavila stále více. Na mou věru, byl směsí vrtáctví a mazanosti, chtěl se mít dobře a jeho smysl povaleče, který vždy žil na útraty jiných, mu radil, aby se nepřidával k matce. Přicházel se svými námluvami a dělal to dost okatě, aby vzbudil důvěru ve svou upřímnost.

Ale protože celkem nebylo, co by mohl odpovědět na Robertovu problematickou obhajobu prospěšnosti cti, řekl Michal:

– Do Londýna se už vrátit nechceš, pokud jsem ti rozuměl?

Robert vypjal poněkud prsa.

– Mohu se tam vrátit, kdy mi napadne.

A Michal řekl obchodně:

– Přemýšlejme tedy, jak bychom upravili tvé postavení tady, aby to příliš otce nedráždilo.

– Mrzím ho tady.

Robertův úsměv byl skoro spokojený. Vylovil z kapsy u vesty tužku ve zlatém pouzdře a pohrával si s ní. Zabořen v klubovce, pohupoval nohou, přehozenou přes druhou. Malebný obraz londýnského klubovníka, který se raději nudí, než by pracoval nebo přemýšlel.

Michal pokrčil rameny.

– Já tady mrzím tvou matku. Můžeme tu být oba, nebo žádný z nás. Jakýsi kompenzační obchod.

– Znamenitě, souhlasil Robert a zasmál se. – Znáám svou cenu a jsem ochoten tak dlouho být zbožím, dokud se na mně nebude chtít, abych něco dělal.

Michal na chvíli zápasil s pochybnostmi o své vlastní ceně, o smyslu svého chtění. Tady seděl člověk, který se vždycky dovedl vyhnout skutečné práci, a přece si žil dobře. Odmyslíš-li se od toho, že se ti znamenitě hodí, aby byl právě takový, jaký je, je po čertech nepříjemné pomyšlení, že se budeš dřít na povaleče, který si ze zahálky udělal životní filozofii. Vykopnout ho okamžitě by byl čin ryzí spravedlnosti. A při tom je nejlepší, že se ti dokonce trochu líbí a vedle závidi (snad jen takové, jakou dovede vydráždit lenoch v člověku, který by s ním nikdy neměnil) probouzí i tvou zvědavost. Vzpomenuv svých pražských dnů, nezdržel se otázky, která zněla chlapecky prostoduše:

– A nikdy ses nenudil?

Robert byl dokonale pobaven.

– Zkusils to někdy? zvolal. – Na mou duši, chce-li člověk žít úplně bez práce, musí někdy napínat mozek víc než Ford nebo jiný z těch zazobanců. Tohle je šedivá země, staříku, nezměnila-li se za tu dobu, co jsem tu nebyl. Tady lidé žijí zakletí v představu, že bez práce není koláče. Napadlo ti někdy, že práce je příčinou všeho zla, které postihuje svět? Komupak může ublížit lenoch, který prostě nic nedělá? Ale ti zatracení vynálezavci, kteří se stále za něčím pídí a pachtí, kterým nedá spát představa, že by se lidem mohlo chtít složit ruce spokojeně do klína a nechat věci jít, jak se jim zachce, ti zatracení nezmarové, kteří vynalezli všechno od trakaře a střelného prachu až po racionalizaci, letadla a otravné plyny, řekni, kolik ti napáchali zla?

Robert se zatvářil vítězně nad svou obhajobou lenosti, ale nedočkav se jiné odpovědi krom shovívavého úsměvu, zasmál se sám.

– No, já jsem tohle nevymyslel, řekl. – Slyšel jsem to od jednoho člověka, který ještě nepřekonal první stadium studu nad svou leností a potřeboval si na omluvu z ní udělat filozofický systém. Takové chlapíky najdeš v Anglii. Já, můj milý, jsem došel dál. Nikdy jsem se nezneklidňoval tímto způsobem, dovedl jsem se dokonce vyhnout i myšlenkám, které mi nebyly příjemné, a tak jsem se vždy bavil a udržel si své jednoduché zásady i mládí. Což znamená, že jsem rozhodně nepříjel do Libnic proto, abych je tu ztratil.

Michal se zasmál a tleskl několikrát hluše dlaněmi o sebe.

– Řečníku se tleská, řekl, – ale tady budeš muset přistoupit na kompromis. Něco mezi tím, čemu jsi zvykl a něčím, co se vzdáleně podobá práci. Myslím, že by ti Libnice na dlouho nevystačily a že budeš rád, budeš-li moci občas vyklouznout.

Robert vzdychl.

– A já jsem si myslel, že tě obrátím na svou víru.

Zatvářil se unyle jako dívka, jež byla zklamána ve svých nadějích. Ten chlapík byl koketa. Ze zvyku proklouzávat lehce a bez námahy nejsvůznějšími životními situacemi, naučil se dokonale ovládat svůj hlas i tvář a dovedl podle potřeby sehrát všechna citová pohnutí. Byl z těch lhářů, jimž lež proniká až do krevního oběhu, jimž nahradila pravdu a proměnila ji v cosi jim osobně neuvěřitelného. Lhář, který splýval se svou lží svazkem víry a zanedbané obrazotvornosti, jež se takto vybíjela. Lhář citů i slov, který vstřebal okamžitě každou událost, aby ji proměnil v krásné podobenství, jímž nikdy nebyla.

Michal se smál, zápase s rozporem obdivu a nenávisti. Příliš lehko si žil ten mizera. Něco z puritánství a žlučovitosti jeho děda, který takřka před stoletím se vztekle rval s tvrdým odporem dřeva, dlabaje a vypaluje dřeváky a při tom nenávistně šilhal po tlustých a blahobytných měšťácích, kteří se nečinně procházeli před okny jeho podzemní dílny, se pohnulo v Michalovi. A viděl na chvíli zřetelně Roberta jako odporného alkoholického tuláka, který se vleče silničním prachem, kňourá žalostně před vraty stavení a zpít do

němoty zmrzá v příkopu. Ten obraz mu ještě tkví v paměti, když začíná mluvit:

– Nabízím ti malé tuláctví, které kdykoliv můžeš vystřídat ležác-kým živobytím v Libnicích. Tučné cestovní diety a tučnou provizi.

Robert ohrnul nos.

– Jedním slovem cestáctví.

– Něco musíš dělat, chceš-li tu vůbec vydržet, řekl Michal s potlačenou prudkostí. – Ostatně, jsi-li synem majitele firmy, nedá se mluvit o cestáctví. Pohovoříš, nabídneš doutník nebo cigaretu a půjdeš o dům dál. Nikdy jsem neviděl nikoho, na koho by se lépe hodil titul reprezentant než na tebe.

Robert se vztyčil v klubovce, jeho tvář se rozzářila ochotou.

– Ale ovšem, vykládáš-li to takto. Reprezentant. To přijímám. A ty by ses byl málem rozzlobil.

Auto houkalo u vrat, domáhajíc se vpuštění. Ferdinand Gromus se vracel. Proč vůbec odjížděl, když věděl, že buď jak buď se nevyhne setkání s nevlastním synem. Chtěl protestovat, to se rozumí, dělo se to proti jeho vůli. Ale daleké cesty už nebyly pro starého Gromuse a on ve své ráži se rozjel až do Prahy. Vracel se skoro v mdlobách, srdce mu nedělalo dobrotu, cítil u něho každou nerovnost silnice. To bude alespoň dobrý důvod, aby oddálil setkání na zítřejší ráno. Ale sotva se vůz zastavil v nádvoří, dvířka se otevřela dříve, než k nim šofér stačil přiskočit a čísi ochotné ruce se sáply do šera po Ferdinandu Gromusovi, aby mu pomohly vystoupit. Odstrčil je s odporem a vystoupil sám, těžce oddychuje. Nicméně Robert se mu vrhl znovu po ruce a potřásl jí, zaplavuje ho přívalem své výřečnosti.

– Tak to jsi ty, řekl Ferdinand Gromus, vymaňuje svou dlaň z tohoto nepříjemného stisku. Hlas mu sípěl srdeční námahou a jeho oči klouzaly po postavě nevlastního syna, vyhýbajíce se jeho pohledu. Nějaký panák, Bůh mne chraň, zapomněl jsem na něho nadobro. Sklenice vody by mi prospěla, sklenice čerstvé vody. Ať ho Michal dá pryč, hej, Franci, dejte mi to z cesty.

– Nu, musíš mne omluvit. Není mi dobře. Zítra, zítra. Michale, doved' mne nahoru.

Robert tu zůstal stát, zadržuje vztekly posunek a kletbu. Z rozpaků nabídl cigaretu šoferovi a zahájil s ním rozpravku o rozdílu anglických a československých vozů a silnic, uvědomuje si, že se mu ten chlapík asi v duchu posmívá a že mu naslouchá s netrpělivou zdvořilostí.

Zatím nahoře Ferdinand Gromus, který vypil sklenici chladné vody a zpola ležel v širokém křesle vedle své postele, se zvolna vzpamatovával. Odmítl světlo, tato poloha ho konejšila jako měkká dlaň. Jen ne nic určitého, ať všechno tone v mlze a splývá bez obrysů, nechci vidět, nechci slyšet. Jenom to srdce, které mne zrazuje, a šumění krve, je jí příliš mnoho na mne, tlačí mne v hlavě, zhoustlá krev, které se nechce proudit. Bylo mu, jako by se nakláněl nad hlubinou a necítil ani trochu děsu. Teprve vědomí, že v tuto chvíli by se byl nebál zemřít, ho polekalo. Pokoušel se dýchat pravidelně a zhluboka, šlo to, díky Bohu, srdce se uklidňovalo, šlo pravidelněji, třebaže odbýjelo své rázy v dlouhých odmlkách jako věžní hodiny. Příliv krve opadal, není to s tebou ještě tak zlé, chlapče, byls jen trochu unaven.

Michal byl zmaten a pohněván. Věděl o otcově chorobě a neustále si připomínal, že ho musí střežit. Ale každá nárážka na to, aby se dal prohlédnout odborníkem, narazila u starého Gromuse na tvrdošíjný odpor. Nyní, jak tu tak Michal stál, připomínal si především slova libnického lékaře, jehož se před časem na to vyptával: – Může vám zítra škytnout a bude konec. Jak mohl odkládat věci tak důležité? Podařilo se mu vyčenichat, že otcova poslední vůle byla sepsána pod dohledem Anny Gromusové. Bylo to jistě nesmyslné pořízení, jež ho odbývalo zákonným podílem. Muselo být zrušeno, o tom nebylo pochyby, neměl-li být připraven o všechno, co mu právem náleželo. Proč si už nepřipravil vhodnou příležitost, aby o tom s otcem promluvil?

Poslouchal, jak otec dýchá. Kdyby to přišlo v tuto chvíli, mohl by se sebrat a jít odtud o žebrácké holi. Kdyby nyní opravdu umíral, co bych měl dělat? Neviděl jsem dosud umírat člověka. Šero Michala rozrušovalo. Otcova tvář jím byla smazána a Michal slyšel jen občas slabounký, myší pískot starcova dechu. Pociťoval nevolnost stále hlubší. Nenacházel odvahy, aby nějak porušil toto ticho. Byl napjat podivným očekáváním, v němž se mísil strach i zvědavost, hněv na otce i na sebe samého a hra obrazotvornosti velmi naléhavé, jež mu předváděla v zmateném sledu komolé obrazy činů, pro něž by se rozhodl, kdyby došlo ke katastrofě.

Tíseň přešla. Jako by byl rozepjat oděv příliš svírající, plícím se dýchalo opět lehčeji a v souzvuku se srdečním rytmem. Jen v hlavě to ještě slabě zvučelo jako šum vzdalujících se křídel a v zátylku trval pocit, jako bys odtud před vteřinou shodil nesnesitelně tíživé břemeno. Pravá strana těla jako by popírala svou existenci. Je tu pravá ruka? Srdce vyskočilo vylekaně. Ferdinand Gromus šoupl nohou a současně pozdvihl ruku. Ach, byly tu a hýbaly se docela dobře. Radost se rozvlnila a šplouchala vesele. To bylo strachu pro nic za nic.

– Rozsviť, zavolal přehnaně hlasitě na Michala, zatouživ náhle po světle, jež by zahnal s tmou poslední netopýry úzkosti.

Světlo ho zaplavilo bezpečím a jistotou. Tady je postel a psací stůl, u něhož napsal snad tři dopisy v životě, a pod jeho nohama koberec, který koupil tak výhodně v dražbě zámeckého zařízení. Starci připadalo, že je nemožné, aby byl kdy vyrván z toho všeho, v čem byl zakořeněn pevněji než dub v rodné hrázi. Bezmocnost z něho spadla, nesvíjel se už, drcen tělesnou slabostí a strachem ze smrti, jeho holedbavá gromusovská duše, zpola utopená v úzkostech, okřála a nabyla svých obvyklých rozměrů.

– Tak tu máš, cos tu chtěl mít, vyjel s nečekanou energií na Michala. – Angličana. Frajera. Ale já se na něho nevydržím koukat ani týden.

– Postaral jsem se o to, aby ti nebyl příliš na očích. Bude pro nás cestovat.

Ferdinand Gromus cítil, jak se mu krev valí zpátky do hlavy. Kdo tady rozhoduje, kdo je tu ještě pánem? Ale ne, nesmíš se rozčilovat. Avšak nebyl-li Ferdinand Gromus rozčilen, nedovedl dát výraz své vůli. Byl-li jeho jazyk ochromen, jeho myšlenky neměly jistoty, ba neměl snad ani myšlenek, jenom jejich nezachytitelné záblesky, mezi nimiž zmateně tápal. Budu se dusit, cítím to, zas už to na mne jde.

– Počkej, řekl Michal chvatně, – nerozčiluj se. Roberta jsem sem dostal já a já si ho taky vezmu na starost. A není ani třeba, aby ses k němu choval hrubě. Ten člověk má tu nejlepší vůli se ti zalíbit a vycházet s tebou přátelsky.

– Kašlu mu na to.

Ale Michal mávl jen odmítavě rukou.

– Nechme toho. Mám na mysli důležitější věci.

Prudká nechuť k otci se v něm pohnula. Pojednou se rozhodl skoncovat rázem svou nejistotu. Ten starý byl vskutku schopen zemřít mu třeba v noci a ohrozit, rozbít vše, za čím se tu on pachtil. Někde v pozadí mysli se mu mihl úžas nad tím, jak je možné být tak zcela bez citu. Neseděl tu před ním jeho vlastní táta s duší takřka na jazyku? Ale jakou to mělo cenu, klopýtat o takovéto hlouposti a tarasit si jimi cestu?

– Bylo ti dnes špatně, řekl a zmlkl vyčítavě, ponecháváje otci čas, aby se zakousl do tohoto vnaidla.

A Ferdinand Gromus, když mu již otrnulo, je nyní ochoten se mazlit se svým stavem, budit soucit a být litován. Kdo by to řekl do synáčka, že k němu bude tak pozorný. A stařec začne vykládat s mnoha podrobnostmi, jichž hrůzu zesiluje, o své nevolnosti.

Michal ho nechal povídat, nepřerušoval ho a snažil se oddělit pravdu od stařecké žvanivosti. I tak, zmírněno na polovinu, to bylo dosti zlé a potvrzovalo to předpoklady a proroctví starého okresního lékaře.

– Zdálo se mi, že zajdu, a na mou věru, jak dlouho to může se mnou takhle trvat, zdůrazňoval Ferdinand Gromus mdlým hlasem, který jako by se drobil přestálým utrpením. A zatím cítí prudkou chuť na večeri a jak mluví, strachuje se, nepřehání-li příliš, aby o ni vůbec mohl požádat. Přírodní řízek, dušený na másle a ve vlastní šťávě, by mu jistě znamenitě prospěl, a doušek vína, i toho si snad bude moci dopřát, vezme-li prášky, které mu předepsal ten hlupák doktor, a dva tři bafy z doutníku. Utápěl se tak v těchto vábivých představách, že přeslechl začátek synovy řeči. Co závěť, jaká závěť, poplašil se náhle, je to s ním opravdu tak zlé? Zamával odmítavě rukou, tou rukou, o níž se před chvílí domníval, že v ní není citu. Dost, nechce nic podobného slyšet. Není ještě mrtev a už nad ním krákorají jako vrány. Napřed žena a teď syn. Kdyby to bylo možné, přál by si, aby jeho majetek zanikl zároveň s ním. Byl to jeho majetek, ovoce jeho píle a chytrosti, nikdo mu jej nedal, nikdo mu ho nepomohl nashromáždit. Nikomu nic, nikomu nic.

Odkudsi zezdola domu, kde byla kuchyně, sem zazněly hřmotné, rychle za sebou následující údery, jež rozchvívaly zdi. Kuchařka naklepávala maso. Otec viděl před sebou řízek, po kterém toužil tak prudce, jako snad v mládí toužíval po ženském objetí, syn slyšel rytmus podzemní pražské dílny: Zlatotepec, zlato, zlato, rytmus, který jako by byl uchvácen a bušen zešilivším barbarem. Přemáhal napětí, chtělo se mu křičet a cloumat tím starcem, jemuž ani stín smrti nepřidával moudrosti. Přitáhl si židli k jeho křeslu a mluvil syčícím, zvučným šepem, aby přemohl hřmot a nedůvěruje zároveň ani zdem tohoto pokoje. Je čas, aby přestal být babou, pápěrkou, ovládanou chamtivou ženskou, a stal se obchodníkem. Stará závěť musí být zrušena a sepsána nová. Má být rozbito, co celý život budoval, má to být promarněno bláznivým hejskem po putykách a koňských závodistích? Michal mluvil, usiluje přiblížit se chápání svého otce. Ti staří jsou romantičtí, a proto schopni strávit fakta jedině tehdy, jsou-li jim podávána s lahodnou omáčkou. Proč by-

chom se tedy nerozpovídali o slávě firmy, o zvuku jména Gromus, jež musí být uchováno?

Zdi se přestaly otrásat, bušení v kuchyni ustalo. Nyní dává kuchařka řízek na pánev. A starý Gromus slyší divoký sykot rozpáleného másla, jež se bouří proti chladné hmotě, která byla do něho ponořena. Poslouchá syna a sliny se mu sbíhají. Ten hoch má pravdu, nesmí být ošizen a jméno Gromus také něco znamená. Vlna přecitlivělosti se zdvihla v jeho žilách, mazlavý pocit pýchy mu rozkolébával srdce. Skoro se rozveselil a všivácké nápady ho posedaly, jako by náhle omládl a vrátil se do dob, kdy zápasil o svůj blahobyť a budoval na své mazanosti svoji budoucnost. Zdvihl ruku, tu ruku, která ho před chvílí tak vystrašila, a drbal se zálibně na zátylku, z něhož už vyprchal pocit shozeného břemene. Nebylo by opravdu k popukání, kdyby napálil Annu, která si je tak jista, a zanechal jí jen to, co mu přikazuje zákon? Škoda, že už při tom nebude, aby se mohl smát jejímu bezmocnému vzteku. Udělá-li to, čekají Michala horké dny. Ale to již bude jeho starost. Vzpomněl si na notáře, na toho starého lišáka Purkla, který spravoval jeho právní záležitosti už takřka čtvrt století. Co ten tomu řekne? Beztak se mu nelíbil náčrt té poslední vůle, jak si ji přála Anna. – Blázníš, Ferdo? řekl mu tenkrát. Syn tě bude jednou proklínat a právem. Byli by se tehdyž málem rozešli nadobro, neboť Ferdinand Gromus, který si byl dobře vědom podlosti svého počínání i své zbabělosti, hájil vztekle zásadu, že si se svým majetkem může dělat, co se mu zlíbí. Trochu toho zapomenutého vzteku v něm vzkyplelo při té vzpomínce. I teď si může dělat, co chce. A představoval si, jak starému notáři zarazí všechny řeči, až k němu přijde s návrhem na zrušení staré a sepsání nové poslední vůle. Cožpak opravdu půjde? Anna, to se ví. Strach mu hrábl do nervů. A slabošská vzpoura se rozkřikla. Udělá to šikovně. Nebude tu přece, až se to Anna doví.

Ztichlý dům se rozezvučel novým zvonivým zvukem. Někdo pouštěl v koupelně vodu do vany, a vzápětí drsně bezbarvý mužský hlas se silně rozezpíval. Robert si připravoval koupel.

– Řekni mu, ať drží hubu, vykřikl Ferdinand Gromus.

Michal okamžitě vstal.

Stařec osaměl. Zpěv zmlkl a byl vystřídán tlumeným dohovorem dvou hlasů. Nikdo v tomto domě neměl pro něho špetky ohledu. Proč sem Michal tahal toho ničemu? Ale Michal to myslel dobře, Michal se tu dřel. Nebyl v právu, jestliže se dožadoval zajištění? Protože všechna nevolnost už zmizela a hlad se ozýval stále dravěji, dovolil Ferdinand Gromus své obrazotvornosti, aby se pokochala melancholicky slavnou představou syna, který pokračuje v díle, jež on opustil. Byl rozhodnut.

– Michale, řekl slavnostně, sotva syn vstoupil, – zítra jdu k Purklovi a udělám, co chceš. Ale musíš mne zbavit toho neřáda. Nechci ho tu vidět, alespoň ne často.

– Neměli bychom si na to podat ruku? řekl Michal.

Tiskli si chvíli pravice a Ferdinandu Gromusovi se rozklokotalo srdce pohnutím. Byla to velká chvíle. Odevzdával přece synovi své dílo.

– A Michale, řekl starý rozpačitě, když syn odcházel, aby mu dal poslat večeři do pokoje, – sklenka vína by mi jistě udělala dobře.

Díval se na syna úzkostlivě a prosebně jako chlapec, který se bojí, že mu bude odepřena mlska. Michal přikývl.

Ale scházeje po schodech do přízemku, kde byla kuchyně, uvažoval, neodvážil-li se příliš mnoho svým svolením. Nu, snad mu vydrží přes zítřejší den. Ale jaké to bylo pokolení, jež s duší na jazyku, nedovedlo se odříci požitků, které je zabíjely?

VII

Michalovo auto předlo na silnici vedle rybníku Blata. Mladý Gromus s ním zajel do stínu starého dubu a čekal. Les jako by světil neděli, zdál se být ještě tišší než v jiné dny. Slunce na nehybné hladině, krajkový stínů na cestě a hmyzí bzukot. Motor předl s ním o závod. Vůz se lehce chvěl a dýchal teplo a pach. Jako bys seděl na něčem živém a dílo lidských rukou zdálo se být skutečnější než dílo stvoření.

Neuvěřitelné, jak sladká je někdy chuť samoty. Cigaretový kouř, který jsi vypustil z úst a jemuž se nechce rozplynout v přehřátém, nehybném vzduchu, vstřebal tvůj pohled a odvádí tvé vědomí v nehmotný svět, o němž jsi neměl tušení. Je to jako počátek opilství, lahodná lhostejnost k sobě i ke všemu, co jest. Z úzkosti, aby ti neprchla, zadržuješ i dech, dříve než prvé myšlenky začnou pronikat jako voda zvětralou hrází. A najednou je pryč, není už modrého dýmu nad tebou a modré mlhy v hlavě, již opět vane chladný vítr střízlivosti, studu a nepochopitelné lítosti, jsi opět řvavý dialog, ty a tisíc štěkajících hub, neboť člověk, který myslí, je člověk, který se hádá. Nehodíš se zjevně do tohoto ticha, které strnulo v úžasu nad tebou, se svým tepajícím motorem a mozkiem, který ti nedá pokoje. Ačkoli by se mohlo zdát, že příroda, s níž tolik lidí tvrdě zápasí, byla stvořena jen proto, aby v ní měšťák našel svůj nedělní klid a odpočinek. Nanejvýš, že tento dub, v jehož stínu je ti tak dobře, ale jehož krása tě nechává lhostejným, ti připomene Annu Gromusovou. Anna Gromusová a dub. Ale láska k Robertovi v ní vrtá jako červotoč.

Michal vtáhl do sebe hluboce cigaretový kouř a rozpaživ ruce na opěradle sedadla, usadil se, jak nejpohodlněji mohl. Pocit vítězství ho neustával lechtat a tvořil spodní proud všech jeho myšlenek „... a univerzálním dědicem pak svého syna Michala, v jehož rukou,

jak jsem se přesvědčil a jak pevně věřím, můj majetek bude nejlépe spravován..." Otec se ve své stylizaci závěti povznosl až k patosu, který ostatně vždycky miloval.

Michal pohlédl na hodinky na rozvodní desce. Bylo půl třetí, stál tu již půl hodiny. Po celou tu dobu ponechával běžet stroj, aniž dbal výčitek oprávněné šetrnosti. Ten protiklad zádumčivého klidu přírody, kterým byl obklopen, a tepajícího stroje, odpovídal podivuhodně pohodě jeho těla a mysli. Tělo si hovělo a myšlenky uháněly. Tak to mělo být: ten chvat, ten ustavičný vzruch, to bylo jediné, čeho ses nemohl stále nasytit. Sotva jsi byl hotov s jednou věcí, vrhal ses na jinou a svět ti odpovídal, štalval tě k novým výkonům, chci něco nového, něco jiného, říčel ústy zástupců a obchodních dopisů, tohle už tu bylo, ach, to je staré, dejte nám něco nového. Něco nového. Zajisté, tento pokřik, otřásající celým světem, byl správný, vyjadřoval cítění a touhu současného člověka a, na mou věru, líbil se ti. Kam to povede? ptali se oslové minulé generace, přežvykující bodlák své opatnické a astmatické moudrosti. – K novému a novému, dalo se lehce odpovědět, není jiné hranice tomuto rozletu než ztroskotání. Nepracují již loudavé páry rukou, nýbrž stroje, které překonaly kouzelné proutky starých pohádek, a koňská spřežení, jež se kdysi vlekla silnicemi, byla zakleta do motorů a vybičována k šíleným rychlostem. Nové a nové. Zajisté. Máme prostředky, abychom dávali takřka do nekonečna. Jen jediná úzkost tě jímá. Aby život byl dosti dlouhý na všechno, co bys chtěl. Ženeme se rychleji, bylo by tudíž spravedlivé, aby i naše závodní dráha byla prodloužena. Nové a nové. Je to správné? Ano. Neboť to jediné chceme, neboť to jediné nám odpovídá.

Je ovšem možné, že ta holka nepřijde. Michal si zapálil novou cigaretu. Byl rozhodnut čekat plnou hodinu. Pak na minutu přesně stiskne rychlostní páku a šlápne na plyn a neohlédne se ani, aby se přesvědčil, nepřichází-li přece jen v posledním okamžiku. Neboť Michal opravdu po všechen ten čas, co tu seděl, se neohlédl ani jed-

nou. Předstírat, jako bys o děvče nestál, je základní pravidlo, chceš-li u něho dosáhnout úspěchu. Michal, jehož smysl pro skutečnost byl zřídka oblouzen, se usmál. Vždyť bylo v dokonalém rozporu s touto jednoduchou poučkou, že tu trčel už déle jak půl hodiny. Ach, na tom věru nesešlo. Je-li tu skryta někde za stromem, zápasí se svou nerozhodností a dopřávajíc si kratochvíle, naskýtá se jí pohled na člověka, který se lenošně provaluje na sedadle svého vozu, nejevě netrpělivosti ani zájmu o její příchod. Ostatně mladý Gromus měl své pochybnosti o tomto dobrodružství, jestliže bude souzeno, aby k němu došlo. Chytrý kocour neloví nikdy ve svém revíru, pravila jiná poučka. Patřila jako prvá a jako všechny Michalovy milostné zkušenosti jeho studentským letům. Usmějme se nad ní a jděme dál. Byly závažnější body v tomto případě, jež mohly vyvolávat úvahy a obavy.

Dovedl by se lehce vzdát Růženy, nic ještě nezačalo, nebylo by třeba nic končit, což bývá nejtěžší (opět jedna poučka, tentokrát opřená částečnou zkušeností), ale popouzí to jeho zvědavost (takřka jediný opravdovější popud, který ho dosud hnál k ženám) a záliba v nebezpečí, které, po pravdě, si raději do věcí vkládá, než se s ním setkává. Ačkoliv se zdá, že v tomto případě je nebezpečí velmi skutečné. Minula už doba, kdy k životní výstroji mladých továrníků patřila pikantní dobrodružství s dcerami jejich zaměstnanců. Růženin otec byl předsedou závodního výboru i silné politické organizace. Bylo by to patrně o něco silnější než pepř pro zbystření mladistvé chuti, kdyby pletka byla vyzrazena a propukla ve veřejný skandál. Šlápněme na plyn a jedme! Kdyby se mu jen nechtělo tolik vědět, co je v nich. Viděl znovu ten okamžik svého návratu: dělníky na nádražní rampě, kteří se lhostejně drbli do čepic a začali se vzdorně loudat s prací. To děvče by mu mohlo mnohé povědět. A na chvíli měl chlapeckou představu sebe, jak se plíží v přestrojení do nepřátelského tábora.

Kroky zašelestily na silničním písku, podpatek skřípl o vydrolený štěrk. Michal seděl, jako by ničeho neslyšel.

Zastavila se právě u jeho lokte, opřeného o dvířka vozu. Zčervenala ve tvářích, vypadala udýchaně a rozzlobeně.

– Proč tu pořád stojíte, proč nejedete dál? řekla, než stačil Michal pozdravit. – Nepřišla jsem za vámi. Jdu k tetě do vsi a nemohu jít jinudy. Stojím už čtvrt hodiny v lese a stále čekám, že odjedete.

Mluvila rychle, skoro překotně, znělo to naučeně, jako by si ta slova mnohokrát a mnohokrát přeříkávala. Zřejmě se bála, aby ji nepřerušil dříve, než domluví a dívala se zvědavě, jak to na něj působí. Bývalo jí tak snadné, vymýšlet si úskoky a rozmary, jimiž trápívala mladé dělníky a úředníky, kteří se pokoušeli o její přízeň. Ach, někdy to mívalo takový výsledek, že jí až bylo postiženého líto. S Michalem bylo jinak. Věděla, že vypadá, jak chtěla vypadat, ale cítila, že se jí třese žaludek.

Michal otevřel dvířka vozu a vyskočil.

– Jestliže je to takhle, řekl, – musíte ovšem honem nasednout, abyste dohonila, oč jsem vás zdržel.

Prohlédl ji, věděla to, prohlédl ji, sotva začala mluvit, ale musela pokračovat ve své hře, ačkoliv cítila, jak ji opouští jistota.

– Ne, půjdu pěšky. Nemůžete mne přece přivézt do vesnice, kde mě kdekdo zná.

– Dovezu vás alespoň na rozcestí.

Vzal ji zlehka za loket a přistrčil ji ke stupátku. Vymkla se mu. Nemělo už smyslu předstírat cokoli. Pokořovalo ji to více, než dovedla snést.

– Čekal jste tu opravdu na mne?

– Měli jsme to přece smluveno.

– Nic jsem vám neslíbila.

– Doufal jsem, že si to rozmyslíte.

Položila nohu na stupátko a posadila se na místo vedle volantu.

– Rozmyslela jsem si to teprve teď. Nepojedu k tetě. (Zasmála se.) Musíte přece být odměněn za svou trpělivost.

Ale na Michala neplatil její výsměch, dělo se prostě, co očekával. Posadil se vedle ní bez odpovědi a spustil stroj.

– Kam mne povezete? Chtěla bych tancovat.

Mohl s ní jet kamkoliv; vypadala jako stvořena pro auto a pro čaje o páté v tančírnách, kde sklenka vody s ovocnou šťávou stojí deset korun. Zdraví i zjemnělost; postava, která sluší každým šatům a šaty, za něž se nemusela stydět nejrozmazlenější měštka. Připomínala ony milenky bohatců, které vypadají vznešeněji než jejich vlastní manželky.

Nuže, co? Neznamená to uvádět do svého života více složitosti, než je třeba? Ovládal se. Upjal pozornost k cestě před sebou, neboť jel rychle, jak byl zvyklý, ba snad o něco rychleji. Nepřestávalo mu chvát v nervech.

– Tančíte tak ráda?

Vyslovuje tuto otázku, uvědomil si, že je to jedna z mála, jež můžete položit ženám bez rozdílu společenské třídy. Tančit! Valčíková Evropa vtančila do světové války, jazzová Evropa snad tančí do nové pohromy.

– K smrti, vydechla Růžena, jako by jí takty tanga, jen jí slyšitelného, zúžily hrdlo. – Protancovala bych duši, kdybych nějakou měla.

Prudkost její odpovědi dotkla se ho příjemně jako příslib. Projel zatačkou tak ostře, že ucítil její vlasy ve své tváři.

– Proč?

Pokrčila rameny.

– Jsem jiná, když tancuju. Zdá se mi, že mám všechno, co bych chtěla mít. Nebo že svět se změnil, zatím co tančím. Tancovala bych do úpadu, někdy si přeju, abych při tanci umřela. Hrozně se bojím konce. Je to vždycky stejné. Svět je, jak byl a já taky.

Zarazila se. Nyní tu seděla skleslá a bylo jí líto, že se dala strhnout a napovídala toho tolik. Domov po ní vztáhl ruku: její otec a Jindra Pour. Jak ti dovedli nenávidět lidi, jako byl Gromus!

Silnice zúžená dálkou a podobná nekonečnému jícnu se rozšiřovala a polykala vůz. Po obou stranách ležela nedělní prázdná pole, spojená s nebem písňemi skřivanů. Navzdory všemu bylo přece jen

krásné sedět v měkkém náručí vozu a být unášena k neznámému cíli a k neznámému osudu. Jakýpak osud, blázníku, proč by ses nesvezla, můžeš-li, to ještě k ničemu nezavazuje, jakýpak osud, držíš-li její sama ve svých rukou. Vůz zahnul vpravo, vyhnuli se krajskému městu a nyní směřovali k horám. Hory byly vždycky jen nehybný modrý oblak na obzoru, teď je tedy uvidí zblízka. Kdybych měla peníze, koupila bych si takovýhle vůz a jezdila bych z místa na místo, pořád bych jen jezdila, svět je strašně veliký a já bych chtěla vidět všechno. Je to hrozné pomyšlení, že jsou na světě místa, která nikdy neuvidím, i kdybych dělala, co chtěla. Pane, mít prachy; je nespravedlivé, že je nemám. To říká otec a Jindra Pour taky, ale oni se tváří, jako by to byla náramná čest být chudákem. Zbláznili by mne, kdyby věděli, s kým jedu.

Pole zmizela, jsme v pásmu lesů a cesta stoupá stále ostřeji. Jsou to jiné lesy, než jaké rostou kolem Libnic. Tam jsou veselé, jasné, plné šelestů a praskotů, dýchají suchou pryskyřičnou vůní, jsou to borovice, jejichž kůra měděně svítí a jejichž větve jsou zauzleny jako svalnaté paže těžce pracujících lidí. Tady pod těmi smrky, které se tyčí stroze a cize, a jejichž větve se namnoze dotýkají země, se skrývá tma a plíží se až k cestě.

Vůz stoupal lehce a tiše a Michal jej řídil mlčky, jako by zapomněl, že někoho veze. Růžena byla ráda jeho mlčení. Schoulena v koutku u dvířek, odtažena od něho, jak nejdále mohla, přála si zapomenout, že je s ním a usilovala si představit, že vůz jede sám, řízen jen její zlhostejnělou vůlí. Mohlo se to podobat snu, kdyby někde v hloubi se neozývalo znepokojující vědomí, že nakonec přijde zastavení, slova a... Nechala rozplynout své představy, nechtěla být nic než tělo, které spokojeně odpočívá, a oči, které se těší, než těkající neurčité myšlenky a shluky přání, krásnější každé skutečnosti.

A najednou se před nimi rozjasnilo, les po levé straně běžel stále výš, ale silnice uhnula a vběhla do široké rozlohy svažitých luk.

– Jsme na místě, řekl Michal a zastavil před širokým jednopatrovým stavením, sroubeným na metrové podezdívce z jasně svítících

světlehnědých prken. Několik schodů stoupalo k dvoukřídlým, do-
kořán otevřeným dveřím a tabule nad nimi nesla švabachový nápis:
Hostinec – Gasthaus. Jiná tabulka, zavěšená v okně vedle vchodu, lá-
kala: Čerství pstruzi – Frische Forellen. A v náhlém tichu bylo slyšet
zvonivý zvuk potoka, který, proklouznuv pod nedalekým můstkem,
spěchal, neviditelný v hlubokých březích, zahradou kolem domu.

– Jak se vám to líbí?

Růženě vířila hlavou slabá závrať, její nohy byly nejisté dlouhým
seděním. Dýchala vůbec? Vzduch byl tak neuvěřitelně lehký, nevě-
děl bys o něm ani, nebýt vůní, jimiž byl prosycen. Několik domků
bylo rozptýleno po svahu, jejich šindelové střechy svítily stříbrně
a zakrajovaly se po jedné straně do země.

Rozjařen dívčíným úžasem, Michal opakoval svou otázku s pýchou
tak samolibou, jako by mu patřil celý ten kout. Gromus! Nedovedl
dát nic, aniž se tím vypínal. Růžena potlačila obdivná slova, jež se jí
hrnula na rty a řekla, krčíc lhostejně rameny:

– Pěkné.

Nezačínalo to dobře. Cítila, že jí pohrdá, a přece se bála, aby si
ho neodradila úplně.

Pili kávu na zasklené verandě, jejíž okna byla zotvírána. Vonný
vzduch zvenčí se mísil s vyschlou vůní dřevěných stěn. Obsluhoval
je hostinský, vysoký mladý člověk, osmahlý a plavovlasý, s očima
neuvěřitelně bleděmodrýma. Jedna jeho tvář byla rozpolcena hlu-
bokou jizvou. Snad býval kdysi studentem, napadlo Michala. Jestliže
jím byl, proč se stal hostinským v tomto zastrčeném koutě? A Michal,
který byl dosud roztrpčen lhostejnou odpovědí Růženinou, s ním
začal rozhovor. Pokud ví, tady za tím lesem bývala skelná huť. Jak
se jí dnes daří? Úsměv, bledší barvy jeho očí, proklouzl tváří hos-
tinského a zapadl v prohlubíně jizvy.

– Stojí, řekl a pokrčil rameny, jako před chvílí Růžena. Jeho
čeština byla tvrdá, ale přesná, a jak mluvil dále, jeho „eř“ řinčela. –
Neuvěřitelné. Řeklo by se, že svět po tolika letech ničení bude potře-

bovat vše, nač si vzpomenete. Ale pro nás nebyla práce. Býval jsem tam úředníkem, dodal a nový bledý úsměv zmizel v jeho jizvě.

– Nebyla pro vás práce, opakoval Michal, jako by nechápal dosahu těchto slov. – Proč?

– Dělali jsme pro Dálný východ a pro Jižní Ameriku. Japonsko nás vyřadilo. Má tam blíž a jeho dělníci pracují takřka zadarmo. Nemohli jsme konkurovat.

Michal byl zasažen ve svém nejcitlivějším místě. Nemohli konkurovat? Proč tedy nehledali jiná odbytíště? Vzpomínal na nedávno uplynulé měsíce svého neústupného zápasu o získání nových trhů a rozpaloval se pýchou i pohrdáním nad zbabělci, kteří se předčasně vzdali. Úsměv hostinského nabýval útrpnosti; navykl vyslechnout názory svých hostů a neodporovati jim. Ale Michal v něm probouzel nechuť příliš mocnou.

– Je to krize, pane, řekl shovívavě vysvětlujícím tónem. – Dnes došlo na nás, zítra dojde na jiné. Jsme teprve na začátku a bude to stále horší. Co říkáte textilu na severu? Zavírá jednu továrnu po druhé. Příliš malá země a příliš mnoho průmyslu. Bylo snadné zničit říši, ale čím ji nahradíte? Odbývali jsme kdysi padesát procent své výroby na jejím území a za to jsme nedovedli najít náhradu. A vláda (jizva se zkřivila a prohloubila) o nás nedbá a je hluchá k našim nářkům. V těchto chalupách, pane (ukázal oknem na stavení, rozptýlená po svahu), nebýval nikdy blahobyť. Dnes je tam hlad.

Jako na zavalanou zazněl zvonek, volající hostinského do kuchyně a Michal tu osaměl s Růženou a se zuřivou, nevyslovenou odpovědí v hrdle.

– Tady je máte, obrátil se k děvčeti, jež naslouchalo ku podivu pozorně. – Budou vždycky ochotni svádět svou neschopnost na kdekoho a kdeco, jen aby nezůstala na nich. Krize. Co je to? Větší obtíže prodeje, divočejší konkurence a vyřadování neschopných.

Vzpíral se uznat, že by se mohl octnout v téže řadě s neschopnými, že by mohl být rozdrčen okolnostmi, proti nimž není obrany. Nebouřila

se v něm jenom mladá síla, podnícená prvními vítězstvími a věřící ve svou nezdolnost, nýbrž i představa, že snad je to opravdu tak, jak všichni sýčkují, že svět je skutečně v přerodu a chystá se zničit vše, co dosud bylo, i lidi jemu podobné, kořistníky a podnikavce, ty, kdož dosud sami dávali zákony sobě i chudákům, jež učinili na sobě závislími.

Růžena vycitovala jeho úzkost. Hleďme, jak se bojí, má opravdu strach.

– Nerozumím tomu, řekla a dívala se mimo něj k malým domkům ve stráni. – Ale otec říká, že to není jen tak. Že tahle krize neskončí jako jiné, ale přinese konec kapitalismu.

– Nesmysl, vykřikl Michal, – to jsou utopie a sny bláhovců. Nemůžete organizovat svět, aniž byste svěřila jedněmu vedení a druhým práci. Vždycky tu budou jedni, kteří musí práci udělat, a jiní, kteří jim budou radit, jak na to jít. Je na světě jenom málo mozků, které dovedou něco vymyslet. Ostatním nezbývá, než dát se vést a poslouchat. Na tom nic nezmění žádná revoluce, to je dáno přírodou a tím je také určen ráz světa jednou provždy.

Působilo jí radost, vidět ho takto rozčileného, zápasil tak zuřivě s představou, že jednoho dne by se svět mohl změnit proti jeho vůli a jeho rozmáčknout nebo odhodit stranou, že na chvíli pevně věřila naději svého otce a Jindřicha Poura. Snad opravdu nebyl tak příliš vzdálený onen den, v jehož příchod tak pevně věřili. Ale pak by bylo na ní, aby se vzchopila, odhodila svou netrpělivost a čekala věrně s ostatními.

– A co Rusko? řekla.

Cítil, že se mu posmívá, že ho úmyslně dráždí. Ale nemohl se ovládnout. Bylo v něm cosi, co se na podobné představy vrhalo podrážděně a zaslepeně jako býk na červený hadr toreadorův.

– Rusko je pokus, o němž nikdo nemůže říci, jak skončí. Ostatně Rusko nepopírá pravdu mých slov. I tam několik lidí vede a ostatní poslouchají a drou. Jenomže tam byl podnikatel nahrazen úředníkem a já nevím, co je horší.

Pokrčila rameny s pohrdající lhostejností. Snad je pravda, že dělník bude muset vždy někoho poslouchat, ale důležitější je, jak se mu povede a co všechno za svou práci získá.

– Na tom nesejde, odpověděla. – Ale všem je tam měřeno stejně.

– Ano, všem se daří stejně mizerně. Ženy tam sní o hedvábných punčochách a o kousku mýdla tak, jako v ostatním světě o brilantových náušnicích nebo o perlovém náhrdelníku. Vy ve svých šatech byste byla mezi nimi úplná královna.

Myslela na to se starou úzkostí. Toho se vždycky bála, že pro ni přijde vytoužený den příliš pozdě.

– To je jen přechodné, namítla, ale všechny její pochybnosti byly ve zvuku jejího hlasu.

A Michal se zasmál, vycitíuje náhle svou převahu.

– Jak chcete. Trvá to už patnáct let a za tu dobu dospělo, zestárla a pomřelo v zoufalé bídě hezkých pár milionů lidí.

Dívala se oknem, myslíc na sebe. Byla jí lhostejná ruská revoluce i každá jiná... Pívala z rozhovorů, jež slychala doma, svou vlastní naději. Aby nezůstala opuštěna se svou krásou, aby nepromarnila své mládí v bídě chudého života. Mačkat svou hrud' nad šicím strojem, anebo žít v tísní pokoje a kuchyně mezi plotnou, neckami a kartáčem na podlahu. Nenávist k bohatcům. Nenáviděla je, ovšem, jako všichni ti, mezi nimiž se zrodila, ale věděla, že je nenávidí zejména proto, že jí nikdy nebude dopřáno, aby mohla žít, jak žijí oni.

Stíny lesa se prodlužovaly a zakrývaly již více jak polovinu luk před okny. Bylo slyšet zvonce krav, jež se vracely z vysoko položených pastvin, ale zvířat nebylo vidět, byla hnána lesními stezkami. Duchově teskná zvuková kulisa, jež přidávala večeru na krásu. Uděláš-li, co chceš udělat, budeš vlastně nevěstka. Nesmysl. Co svět světem byl, ženy vždycky prodávaly svou krásu. Některé hloupě, jiné chytřeji. Bylo to jejich vlastnictví, bylo to jejich právo. Proč by si musela vzít třeba vychrtlého Jindru, který bude vždycky mít rád více než ji svůj ještě vychrtlější přelud revoluce? Její život i její krása patřily přece jen jí.

Okna chalup, sedících na svahu, svítila nyní, jako by byla polepena pozlátkem. Cítila skoro záchvěv hrůzy z tohoto rozporu. Lidé za nimi trpěli hlad. Hlad – něco jako malomocenství, strašlivá, nakažlivá choroba.

Michal se zatím uklidnil. Hledme, přišli na něj s krizí a on by si tím byl málem dal zkazit odpoledne, jež přece bylo určeno něčemu jinému. Ten zjizvený Němčík se sám dovedl otočit zády k tomu, co nešlo, a chytit se něčeho jiného. V těchto domcích prý nikdy nebývalo dobře a teď je tam hlad. Tak je to v pořádku a dokazuje to jen jeho pravdu, že tito lidé bez vedení zajdou. Život se příliš zkomplikoval, nestačí už chudákům podělkovat, aby se nasýtili. Je dějinnou úlohou kapitalismu, aby zmnožil práci a nacházel nové zdroje obživy. Chtějí-li jej zničit, doufajíce, že se jim povede lépe bez něho, řežou jen větev, na které sami sedí a čeká je rozčarování z bídy ještě hlubší. Našel opět svou jistotu a řekl zvesela:

– Pojdme se projít.

Dali se pěšinou vedoucí po břehu potoka a za chvíli je les objal svým provlhlým stínem. Ještě bylo slyšet zvonce stáda, jež, neviditelné, se pohybovalo někde v šeré tišině pod vysokými a tmavými stromy. Pěšina i potok směřovaly dolů přes balvany, pokryté mechem. Využívaje obtížnosti cesty, i toho, že Růžena, jež přece počítala s tancem, měla vysoké podpatky, Michal uchopil děvče pod paží a vedl je. Byla to dráždivá procházka, a když se konečně zastavili, byli oba zrudlí, dýchali ztěžka a jejich pohledy se sobě vyhýbaly.

Les po jejich straně ustoupil několik metrů od potoka a vytvořil tady malou světlinu, pokrytou nízkou, temně zelenou trávou, v níž daleko od sebe bylo rozhozeno několik velikých šedých a černě žilovaných balvanů. Potok se proměnil v malý vodopád, a jasně zelená, úžasně průzračná voda, padajíc s výše asi půl druhu metru, zvonila a vřela množstvím vzduchových bublinek.

Usedli na Michalův automobilový plášť, opírajíce se zády o jeden z těch balvanů, který ještě teď vydechoval sluneční teplo. Nyní při-

šla ona rozpačitá chvíle, kdy prvotní pobouření krve se uklidňuje, ale napětí nevyprchává. Kdy jeden myslí na druhého, ale usiluje především objevit a obhájit sebe. Voda hučela a zvonila jakoby z veliké dálky, jakoby přitlumena neviditelným příkrovem. Bylo slyšet tenké úpění komářího bzukotu, té struny, nejjasněji zvučící pod smyčcem ticha. Soumrak se blížil. V tuto chvíli však den utkvěl na onom nepostřehnutelném bodu zlomu, kdy světlo, zbavené chvění a všecko zledovělé dává vystupovat věcem s bolestnou určitostí.

Růžena Baladová, vybavená divokou, stále rozechvělou citlivostí tmavovlásek, byla na okamžik zasažena touto nepochopitelnou krásou a zachvěla se, jako by jí po nahých pažích pochodovaly měkké tipky prstů. Michal však, který se nikdy nedíval na přírodu jinak než jako na nejzdravější prostředek k dokonalému odpočinku, uvažoval jen, je-li toto místo dosti odlehlé a bezpečné, kdyby nadešla příhodná chvíle. Pohrával si se stříbrnou, tepanou krabičkou, kterou přede dvěma lety koupil v Benátkách. Nakoupil tam tehdy více podobných cetek a dosahoval s nimi velmi pěkných úspěchů u svých přechodných lásek. Proč by právě Růžena měla být jiná než všechny dívky, jež dosud poznal? Vydržela dlouho vzdorovat své zvědavosti, tváříc se zadívanou na stále proměnlivou a stále stejnou hru vodní tříště. Postihla několika kosými pohledy věc v Michalových prstech, ale nepodařilo se jí uhádnout, co to je. A Michal mlčel vytrvale a bubnoval nehty na stříbrné víčko.

– S čím si to pořád hrajete, řekla konečně a sešla až k smíchu dobře, že ji to znervózňuje.

– Taková cetka, odpověděl Michal lhostejně a podal jí krabičku. – Prohraboval jsem se včera starými věcmi a našel jsem ji na dně studentského kufru. Vzal jsem ji k sobě, ani nevím proč. Je z Benátek.

– Z Benátek, opakovala a přitlumila mimovolně hlas. Četla kdysi román o milencích, kteří spolu utekli do tohoto města na vodách, kde místo ulic jsou laguny, lidé jezdí celé dny na lodích a zpívají při měsíčním svitu. Člověk se může smát takovým hloupostem, které

byly vymyšleny, aby lidé zapomněli na svou bídu, ale v skrytu srdce po nich neustává toužit. Slýchala také ve škole, že přiloží-li se velká škeble k uchu, je slyšet hukot moře, i měla chuť přiložit k uchu tuto krabičku, nezaslechne-li z ní šumění lagun a ozvěnu veslařských písní. Benátky! Dálka modrého moře a na něm se houpají plachetky. Viděla takový obraz. Rozvlněné moře se pěnilo a plachty se podobaly křídům velikých ptáků. Zdvihla-li někdy hlavu od šicího stroje, aby uvolnila stisknutým prsům a odpočala očím, jež oslepovalo sledování stehů a kmitající jehly, skutečnost zmizela, dílna se rozplynula v neohrazenou prostoru a v ní vídala mnoho krásných obrazů, jež v sobě nosila, jako se nosí talisman na krku.

Sklonila se nad krabičku a dívala se užasle na spleť vinných listů a hroznů, tak jemných a tak čarovně se proplétajících. A nemohouc se nasytit pohledem vši té krásy, přejížděla povrch krabičky tipkami prstů, citlivými jako tipky slepců.

– Je hezká, vydechla a vztahovala ruku pomalu, váhavě, aby krabičku vrátila Michalovi. – Je zlatá?

– Pozlacené stříbro, odpověděl Michal ledabyle a tvářil se, jako by neviděl, že mu ji vrací. – Co myslíte, hodila by se za pudřenku?

– Jak by ne?

– Tak si ji nechte.

Avšak záchvěv radosti pohasl v Růženě právě tak rychle, jako vzplanul.

– Proč byste mi ji dával?

Michal pokrčil rameny.

– Nevím, co bych s ní dělal. Koupil jsem ji, protože se mi líbila, ale na nic se mi nehodí.

Otáčela krabičku v prstech, hladila ji dlaní. Jak ji ta věc přemlouvala! Je to tak těžké brát? Bude-li chytrá, mohou přijít ještě jiné a lepší dárky. Je to tak špatné brát?

Podala mu krabičku prudce, skoro mu ji hodila do klína.

– Ne, nechci. Ještě jsem nikdy od nikoho nic nevzala.

Čekala-li přemlouvání, byla zklamána. Sesbíral kolem sebe několik kamínků a vložil je do krabičky, rozmáchl se, aby ji hodil do vody. Ach, toto gesto, tak patetické a omšelé! Michal ho užil s chladným rozmyslem a bez rozčilení. Růžena vstala s výkřikem a zadržela mu ruku.

– Co to děláte?

A Michalovo osvědčené herectví odpovědělo:

– Neuvykl jsem brát zpátky, co jsem jednou dal.

Vytrhla mu krabičku z dlaně a zasmála se pronikavě z překonaného úleku i z neuhasitelné touhy po té pěkné věci.

– Tak to sem raději dejte.

Měla ji, držela ji, laskala její povrch vlnitý a hladký, tak strašně bezmocná byla ve své touze po krásných věcech, že se až dusila štěstím.

Slyšela vedle sebe mluvit Michala, ale nevnímala jeho slov, zaposlouchána do rozhovoru, který se rozpřádal v jejím nitru. Nesešlo na tom, co povídal, jistě se domlouval, protože přišla chvíle, kdy bude třeba zaplatit za to, co přijala. Nebylo to tak mnoho, po pravdě řečeno, byla to snad úplně bezcenná tretka a on jí ji doslova vnutil. Ale nepokusila se odsunout paži, kterou jí po chvíli položil zlehka kolem pasu.

Zatím hvězdy začaly probíjet tmavnoucí oblohu svými světly a večer se snesl na zem jako sestřelený pták, přikrýváje ji široce rozpjatými křídly. Slepý a hluchý k mlčící kráse noci, rozklenuté a zaujaté vlastním tajemstvím, Michal sklízel svou první žeň. Nutil své polibky rtům, jež zůstávaly sevřené, usiloval rozdmýchat oheň v těle, jež se bránilo napjatou strnulostí. Růžena žasla sama nad sebou. Byl v ní patrně skryt ještě jiný vzdor, než který si připravovala. Čistota těla odporovala houževnatěji než mysl, která byla odhodlána je zaprodat a zradit. Opírala se lokty o trávník za sebou a svírala pevně ve dlani již zapocené krabičku, již se bála odložit, aby ji neztratila. Tak neuvěřitelně na ní lpěla, a přece i kdyby jí

měla být vyrvána a vzata, nebylo by ji to v tuto chvíli přimělo, aby se chovala jinak.

Michal zuřil a síla, kterou vkládal do svých drtivých polibků, byla mu jen náhradou za touhu zbít Růženu, jejíž chování sis lehko mohl vyložit jako štítivost. Jeho smyslnost byla zaskočena a otrávena myšlenkami. Cítil se ponížen tím, že mu dovolila, aby ji líbal, aniž se vzdávala jeho polibkům. A přece, ačkoliv už zcela ochladl, podivná setrvačnost – snad vzteku – ho nutila, aby pokračoval v tomto nesmyslném líbání.

Konečně musel ustat, aby si vydychl a tu Růžena rázem vstala a řekla, upravujíc si pomačkané šaty:

– Pojdme už, neuvídíme na cestu.

Jak zdvíhal svůj automobilový plášť, dotkl se prsty trávy, jež zatím již zvlhla rosou. To malé zamrazení v něm znovu rozbouřilo opadlý už příboj smyslů. Stál proti ní, oči plny její vyzývavé mladosti, s pocity, jaké má tulák, chystající se přepadnout osamělou ženu v polích.

– Zacházíte s každým tak jako se mnou? řekl a jeho hlas byl drsný nenávisť neukojené žádosti.

Odpověděla mu dívčice, protřelá vesnickými tancovačkami a uvyklá výčitkám, vyhrůžkám i prosbám, šeptaným přiškrceným hlasem. S tou k šílenství vydražďující prostotou a čistotou nevinátka, jež nechápe, co na něm bylo žádáno:

– Jak jsem s vámi zacházela?

Pustil plášť opět na zem, položil jí ruce na ramena a sevřel je, jako by jí chtěl zalomcovat.

– Chtěl bych, abyste mne alespoň jednou políbila.

Pocítila náhlé horko a malátnost a pokusila se zachránit smíchem.

– A víc už nic?

Ramena se zachvěla pod jeho dlaněmi. Přitáhl ji už beze slova k sobě. Našel ústa rozevřená a měkká a jak ji sevřel, prohnula se

pojednou a přilnula k němu divoce celým tělem. Její paže zatápaly jako paže tonoucí, hledaly chvíli, čeho by se zachytily, bloudily po jeho ramenou a zadržly se mu na šíji. Stačilo naklonit se jen málo, aby její bezvládné nohy povolily. To úskočné a nedočkavé, hladové a bez rozvahy tíhnoucí k určenému cíli, co číhalo v jejím těle, to vězněné, zapírané a zakřikované, našlo svou chvíli a rozbilo mříže až neuvěřitelně slabé.

Oči se chytaly kolotajících hvězd a tělo se proměnilo, proplovajíc peřejemi nesmyslné bolesti. Našla jen slova chudé holky, kterou ani chvíle opojení nezavíjí vidiny budoucnosti, vztahující vychrtlou ruku, aby vybrala svou daň a zaprosila, aby jí nebylo ublíženo.

Pak tu stála, zatím co vodopád zvonil jako tisíce drobných sklenek, pozdvihovaných k přípitku na oslavu noci a Michal roztrásal a rovnal svůj plášť. Svírala v dlani stříbrnou krabičku a její prsty byly tím dlouhým sevřením už takřka ochrnuté, jako by se již nikdy neměly rozevřít, aby z nich mohla vypadnout ta ničemná úplata lásky. Chtělo se jí výt jako raněnému psovi, utéci a skrýt se někde v hlubině tmy a mlčícího lesa. Čekala ji cesta autem. Polštáře, měkkí pohovky, kterou měli doma, noc, rozkrajovaná září reflektorů, jimiž jindy byla oslepována jako závistivý chodec. Snívala přece o tom, aby se mohla vozit autem?

A mlčící Michal pocítoval nyní skoro vděčnost k této dívčici. Přál si ji pohladit po nehybných ramenech, jež před chvílí div nerozdrtil, a skoro se bál. Co má říci člověk holce, kterou právě svedl? Je to zvláštní, ačkoli nesmyslné, že se může dostavit i pocit provinění. Snad by k ní měl být něžný, kdyby jen to slovo samo neznělo tak pitomé: něžný. Co říci, co má člověk vůbec povídat?

VIII

Nový stroj zahájil práci. Tyče surového celuloidu a umělé rohoviny z něho vypadávaly, přetvořeny v zubní kartáčky, do jejichž jamek zbývalo jen vložit svazečky štětín.

Pěkný stroj. Vykonal denně tolik, co na strojích staršího typu zaměstnávalo osm dělníků. K jeho obsluze stačili dva lidé. Starší stroje si vzala zpět, za přiměřený odpočet, firma, jež dodala nový; byla to slušná firma, třebaže její zástupce se podivil, jak mohl ještě dnes někdo pracovat na takových rachotách, jež se hodily jen, aby byly rozebrány a prodány do starého železa.

Staré stroje mohly jít do starého železa, to bylo v pořádku. Rozeberou je a jejich součástky naházejí do tavicích pecí, kov na sebe vezme novou podobu a bude sloužit dál. Staré stroje na tom byly dobře, kov nepřestane být nikdy užitečný. Co však bude s dělníky, kteří je obsluhovali a vůbec nebyli staří ani opotřebovaní? Bylo jich osm, nový stroj potřeboval dva, šest se jich tedy rázem stalo přebytečnými. Co s nimi?

– Nějaká práce se už pro ně najde, soudil Ferdinand Gromus. – Jsou to dobří chlapíci. Nejstarší z nich bude u mne dvanáct, nejmladší pět let. Což abychom je dali do skladu a do balírny?

– V balírně je o dva lidi víc, než je třeba. Nechávám je tam jenom jako zálohu pro každý případ a děvečky pro všecko. Ve skladě se klackuje osm chlapů a tahají jeden druhému práci z rukou.

Ferdinand Gromus se zadíval na syna v pochybnostech. Nač tedy myslí? Mají ti lidé být vyhozeni? Jenom blázen se zbavuje dobrého dělníka a tihle právě byli dobří, jak jen mohli být. On alespoň nevyověděl nikdy nikoho, neměl-li nejvážnější důvod.

– Kam je tedy chceš dát? otázal se, vzdoruje jedinému závěru, který vyplýval ze synových slov.

– Proč jsme koupili nový stroj? odpověděl Michal otázkou. Nebál se vzít na sebe odpovědnost za vypovědění těch šesti, byli mu lhostejni i se svým budoucím osudem, ale dopalovalo ho, že otec se pokouší umýt si ruce a staví se nechápavým jako starosvětský zeman, který je přesvědčen, že nesejde na tom, ujídá-li z jeho sýpek o šest nebo deset krků více.

– Abychom mohli rychleji vyrábět a postačili poptávce, odpověděl otec hlasem zkoušeného školáka. Nedal se nachytat tak snadno.

– Abychom snížili výrobní náklady a byli schopni soutěže, řekl Michal klidně a jako by zasvěcoval nováčka. – Řekni mi, jak to chceš provést, jestliže krom toho, co jsi vložil do stroje, zůstaneš ještě zatížen mzdou šesti dělníků, kteří se stali zbytečnými? Jsi snad takový boháč a podivín, že si najímáš lidi jen pro svou zábavu?

Ferdinand Gromus věděl, že je poražen a že syn má pravdu. Jeho stařecká ješitnost byla uražena a jeho hněv si hledal cestu, kudy by nejsnáze pronikl. Nesešlo mu tak na těch šesti, ale míval vždycky pověst lidského zaměstnavatele. Zapadl do vzpomínek, jež ho oslavovaly. Živil kdysi starce, který už nebyl k ničemu, ale jemuž, kdyby byl propuštěn, hrozil chudobinec. Dal mu natírat čísla a značky na bedny a dědek udělal za celý den práce, s nímž by mladík byl hotov za hodinu. Ale nikdo nemohl říci, že Ferdinand Gromus vysává své dělníky a pak je hází obci na krk. Dbej vždy své pověsti, a jmenovitě, jsi-li obchodníkem.

Zdálo se, že otec uvázne a zabloudí ve svých vzpomínkách. Ale hněv se v něm neustával převalovat a hledat si cestu. Zapomněl už takřka na syna a zaplétal se do bolestí podnikatele, na jehož samovládu hodila republika dusivé otěže sociálního zákonodárství. Svět se změnil natolik, že člověk s ohledy vypadá směšně. Tady se budeš prát o nějakých šest chlapů, kteří by ti podle všeho nejraději zakroutili krkem. Dělníci. Milostpaní. Dříve bývali jaksí tvou širší rodinou. Chodívali se s tebou radit, když chtěli koupit domek nebo dát kluka na studie. Nebo ti přiváděli své syny a ti po čase zaujímal

u tebe místa svých tatíků. Tehdy se ještě sami smávali socialismu, nazývali jej židovským výmyslem a okřikovali ty, kteří o něm mluvili příliš hlasitě. Tehdy ještě přicházivali sami, když chtěli přídavek a mohl jsi s nimi křičet a smlouvat, to patřilo k věci a bývala to záležitost mezi tebou a jedním každým z nich. Ale dnes mluví o třídním boji, věší tě na lucernu, kdykoliv si na tebe vzpomenou, mají pojištění nemocenské i starobní, a ty abys jim na ně platil. Dnes už k tobě nechodí, zato posílají zástupce svých organizací, kteří se naparují, rozkazují ti a div tě nevyhodí z tvé vlastní fabriky. Kolektivní smlouvy, podle nichž abys platil každému vrtáku stejně, závodní výbory a takové pitomosti. Nikdy se jim nevedlo tak, jako se jim vede dnes a při tom křičí, jako by umírali hladu. Co je ti už dnes po nich? Jak oni tobě, tak ty jim. Ať si jich pár čuchne, co je to nemít práci. Snad je to zkrátí.

Ale myslí-li na to dál, třebaš ho to docela pomstychtivě uspokojuje, Ferdinand Gromus tuší bouři, která se zdvihne, až výpovědi budou dány.

– Nechci s tím nic mít, řekl a zavrtěl hlavou. – Bude to horší než píchnout do vosího hnízda. Přiběhnou a budou křičet o bezpráví, zástupci organizací si tu budou podávat dveře. Nejsem dosti zdrav, abych to snesl.

Michal se na něho díval útrpně, ale bez soucitu. Nepříjemná věc, to stáří. Budu-li pak se také jednou takto litovat a ošetřovat?

– Vyřídím si to sám, řekl.

A Ferdinand Gromus znovu vrtěl hlavou a opakoval, jako by byl přemlouván k opaku:

– Nechci s tím nic mít. Jsem nemocen, potřebuji klid.

Šest dělníků, kteří se už týden ptali, co se s nimi stane a v nichž se střídaly pochybnosti s nadějemi, dostalo výpověď při páteční výplatě mzdy. Tedy přece. Obraceli v prstech sáčky s výplatou. Tohle že byla jejich poslední mzda? Už nikdy nedostanou tenhle žlutý pytlíček, na jehož skrovný obsah neustávali hartusit, ale který se

dal proměnit v maso, pivo a v podrážky pro děti? Neuvěřitelné. Spíš jenom, Pepíku, něco pitomého se ti zdá; lehl sis naznak, krev se ti navalila do hlavy; za chvíli do tebe drcne žena, abys tak nechrápal.

Bylo jim, jako by na ně ukázal boží prst a označil je k záhubě. Žádný z nich nenacházel útěchu v tom, že není sám. Naopak jejich hněv byl rozdělen a obracel se nejenom proti Gromusovi, nýbrž i proti kamarádům, kteří nebyli postiženi, třebaže k této jeho druhé složce se nechtěli znát a pokoušeli se ji potlačit. Rozběhli se ke svým důvěrníkům. Musí jim přece být pomůženo, nač je tu organizace, do níž taková léta platili příspěvky, žehrajíce na tyto zbůhdarma vyhazované peníze. Čím se provinili, že byli najednou vyhozeni pro nic za nic? Byli vždy dobrými dělníky a najednou prý stroj udělá práci lépe a rychleji, než to dovedli oni. Nač bylo třeba nového stroje, když staré dobře postačily a nebraly nikomu chleba? Gromusové chtěli rychleji bohatnout a neptali se, co bude s nimi. Ale ty časy už minuly, holenku, kdy si mohl zaměstnavatel dělat se svými dělníky, co mu napadlo. Josef se do nich dá, Josef jim to vytmaví. A co Jindra? To je vosk? Nechtěl bych být na místě Gromusů, až ten jim to začne sázet.

V sobotu odpoledne se přicourali jeden po druhém k Josefovi Baladovi, aby vyslechli, jak on a Jindra Pour pochodili v jejich věci. V jejich chování se potýkala vzpurnost s pokorou. Příkrč se, člověče, a nedráždi osud, snad to všechno dobře dopadne. Čeho bych se bál? Člověk s mýma prackama vždycky práci najde. Není na světě jenom Gromusova fabrika. To bývávalo, kamaráde, to bývávalo. Neslyšels ty zprávy ze severu, kde vyhazují textiláky po stovkách, ba po tisících? Čeho ti se chytanou, pověz mi?

Přicházeli a přinášeli si v sobě vyjevený pohled svých žen, jímž byli uvítáni, jejich vzlyky a lomení rukama. Neřvi, stará, řek sem jí. Eště sou tady soudruzi a ty nás v tom nenechají. No, nemám pravdu, Josefe? Mluvíli hlučně a furiantsky, člověk se nesmí honem podělat, když na něj udělá nějaký hejhula kšc. Ale Josef Balada měl takový pohled, který se díval na všechny a na žádného z nich a Jindra Pour

tu seděl, nohy natažené, div že mu ta kuchyně postačila a foukal do stropu kouř.

Růžena seděla pod kuchyňským oknem a slyšela tu každé slovo. Bylo jí, jako by vzdorovala. Gromusové propustili šest kamarádů jejího otce, nu, a co jí je vlastně po tom? Zнала těch šest propuštěných, žili tu s nimi takřka na jedné hromadě, s jejich dcerami chodila do školy, chovala jejich děti, radila jejich ženám, když si šily šaty, ten nejmladší z nich se taky kdysi po ní točil, než poznal, že je to marné, a oženil se s jinou. Propustili je, mají přece právo propouštět dělníky, když se jim nehodí, nebo když pro ně nemají práci, není-liž pravda? Najdou si jiná místa a svět půjde dál, proč by se tím znepokojovala, jí se to netýká. Co ji tu tedy poutá, proč tu poslouchá, místo aby šla raději za dům a naslouchala bzukotu včel, vyletujících z kalichů rozkvetlých mečků? I slunečnice už rozkvetly, obracely své terče za sluncem, klesajícím nad lesy a kývaly ve větru těžkými hlavami. Tak to chodí, tak to chodí, tak, tak.

Nač je mi, abych tu poslouchala ty řeči, jež k ničemu nevedou. Vyhodili je a už jich zpátky nevezmou. Měla bych raději pomoci matce s úklidem. Ale mávla v duchu rukou a seděla tu dál, malátně a mdle.

Na dvorku za domem, kde byly dřevníky, kurník a chlívky, drhla Růženina matka domácí náradí. Všechno se musí svítit na konci týdne, čistota je bohoslužba chudých, jí se dostávají nejblíže svému snu o lepším a šťastnějším životě. Matce Baladové je čtyřicet pět let, ale jako by jí už dávno minula padesátka. Poznamenala ji dřina a dva potraty. Život je plný, plod v něm roste a uzrává jako jablko na štěpu, a ty, bláznivá, místo abys jej střežila víc než zřítkelnici oka, zdvihneš džber vody, nůž bolesti tě projede a je po všem. Také jsem si myslívala, že život by mohl být lepší, než je. Ale dnes, copak je do mne, staré ženské, všechnu svou naději jsem přenesla na tebe, dcerunko. Jdi a odpočiň si. Dokud mé ruce mohou dělat, šetři svých. Ženská se zmozolenýma rukama ztratila polovinu krásy. Jdi a bav se. Starosti zrývají srdce i čelo a smích ti udrží mládí. A mládí je

to, po čem chlapci prahnou. Měj rozum v hrsti a nedej na srdce, snad budeš mít více štěstí než tvá máma, snad unikneš prádlu, do něhož byla špína vkována prací, udupaným podlahám a škopkům s nádobím, chlapům, kteří páchnou potem a strojním olejem nebo připáleným rohem jako ďábel.

Bavím se, maminko, utrácím vesele své mládí. Jsem už přes měsíc milenkou mladého Gromuse. Čpí z něho kolínská voda a jemné cigarety, prádlo mu svítí čistotou. Tančím na parketách a ne už na prknech, z nichž se odlupují třísky, v lokálech, kde stěny jsou zlato a purpur a mohla bych být zahrnuta dary, kdybych se nebála, že táta bude křičet a ptát se, odkud to mám. Myslela jste to tak, maminko?

Hlasům v kuchyni přibývalo na síle. Josef Balada vykládal, jak pochodila deputace závodního výboru, to jest on a tadyhle Jindra, ve věci šesti propuštěných. Pravdě se nechtělo přes rty, věty bloudily oklikami, váhajíce jako prosebník, který sečte mnohokrát domovní okna dříve, než se rozhodne zaklepat na dveře.

– Řekni to rovnou, Josefe, vykřikovali na něj, – ať víme, na čem jsme.

Ale Josef Balada se nedal upospíchat, vykládal jim dále zvolna a důkladně, aby bylo nad pochybnost jasné, že on i tadyhle Jindra udělali vše, co bylo v jejich moci.

Růžena poslouchala pod oknem, slovo jí neušlo, jako by se hrálo o její vlastní osud. Nu, hleďme, jakého sis vyvolila milovníka. Na čí straně je tvé srdce v této chvíli? Nic mi do toho není. Slunečnice kývaly hlavami: Tak to chodí, tak, tak.

– Proč jste nešli rovnou na starého? ptali se propuštění roztrpčeně. Ale tak to dopadá vždycky. Potká-li tě neštěstí, nemáš, na koho by ses spolehl.

– Nechtěl nás k němu pustit, bránil se Josef Balada. – Je prý nemocen a nesnesl by rozčilení.

– Vyhodit lidi z práce jen tak, pro nic za nic, to snese, to ho nerozčilí.

– Řekl jsem tomu mladému, že závodní výbor měl být vyrozuměn dříve, než k propuštění došlo, aby mohl uplatnit svoje námitky a výhrady. Řekl jsem mu dále, že nevíme nic o tom, že by se jeho otec vzdal vedení podniku a že jistě není tak nemocen, aby nás nemohl přijmout. Ten kluk se na mne podíval, jako by chtěl vyprsknout smíchy a povídal: – Vždycky bylo právo podnikatele, aby najímal dělníky, když jich potřeboval, a propouštěl je, když se stali zbytečnými. To je sám základ podnikání a není zákona, který by mne mohl přinutit, abych zaměstnával lidi a platil jim, jestliže jejich práci nepotřebuji. Příliš mnoho teorií, povídal – a ušklíbl se, protože tím myslel socialismus, – pomátlo v poslední době pojmy, jež bývaly dříve samozřejmé.

Propuštěnci začali mluvit všichni najednou. Kašlali na teorie i na socialismus, chtěli jen vědět, co bude s nimi. Šli jste tam jen proto, abyste žvanili o takových volovinkách a nechali si ze sebe i z nás dělat ouchcapky? Jsme tedy vyřízeni, křičeli, a můžeme se nažrat organizačních legitimací a pohádek o dělnické solidaritě. Dělnická solidarita, prohlašoval kterýsi z nich, to mne podrž. Každý se třese o svůj žvanec a bude si pálit prsty za druhého. Ať mi někdo poví, proč se nemluvílo o stávce? Jejich hněv si přestal vybírat. Od této chvíle Josef Balada, Jindra Pour a všichni ostatní se pro ně octli na téže frontě s Gromusy.

– Soudruzi, pokoušel se skladník ukonejšit toto roztrpčení, jež se mohlo rozšířit a stát se nebezpečnou zbraní v ústech všech, jimž organizace byla nepohodlná, – nepochybuje o tom, že jsme pohrozili i tímto prostředkem. Ale tu se nám vysmál otevřeně. Zdálo se vůbec, že čekal na tuto příležitost, aby nám ukázal, že v továrně zavládnou nyní jiné poměry a tvrdší režim. – Stávkovat? smál se. Stávkovat můžete, dokud vás to neomrzí. Nemáte zákonného předpokladu pro svou stávku. Není to ani mzdový spor nebo porušení kolektivní smlouvy, ba není to ani neoprávněné vypovězení. Bude to divoká stávka a vy, jak předpokládám, nenajdete ani souhlas ve

svých ústředích. Jen do toho, pánové, smál se, nic by mi nemohlo přijít více vhod než taková bláznivá stávčička.

Růžena naslouchala s prsty zaťatými do sedátka lavice. Takový byl. Přišli na něho, vyhrožovali mu a on se jim vysmál. Bylo by třeba, aby ho někdo odrovnal, povídal tam uvnitř někdo. Ach, ty toho odrovnáš. A vy, zkrátka, prohlašoval jiný, jste se dali oblafnout a nás jste nechali na holičkách. Ať to udělal, jak chtěl, vyhrál nad nimi, vyhraje nad nimi vždycky, protože převaha je na jeho straně a jim nezbyde, než zatínat pěsti, vyhrožovat, jako vyhrožuje slabší kluk silnějšímu a upírat své naděje k neznámému budoucímu dni, kdy se všecko obrátí a pány se stanou oni. Nechtěla naděje, poletující po střechách domů, jež dosud ani nestály. Slyšela otce, který se hájil, neboť roztrpčení propuštěnců se obracelo na něho, ale cítila se tak vzdálenou jeho strasti, jako by v ní nekolovalo jediné kapky jeho krve.

Nyní konečně se ozval Jindra Pour, chrastivým, nepříjemným hlasem, jakoby vysušeným horečkou. Byl pro stávku a sliboval, že se pro ni pokusí získat i ostatní soudruhy. Stávka, ať úspěšná nebo prohraná, představuje vždycky mobilizaci dělnických sil, je zkouškou pohotovosti a vytrvalosti, je důležitým průzkumným manévrem a přípravou na hlavní bitvu. Působí poplach, rozvrací klid, strhuje indiferentní živly a ukazuje jim možnosti organizovaného boje. Lenin, Marx, Thälmann promlouvali Pourovýmí slovy. Oháněl se citáty a uváděl i stránky, vyvoláváje u svých posluchačů dojem, že se snad učil celým knihám nazpaměť. Když mu tak naslouchali s ústy div ne otevřenými, míval příjemný pocit, že si poctivě zasloužil obdiv, který sklízí. Nesešlo ovšem na něm, nýbrž na věci, do jejíchž služeb se dal. Tu rozséval zrno, jež nashromáždil v probdělých nocích.

Mluvil, a suchý žár stále více rozpaloval jeho slova a činil je stále podobnějšími rozžhavenému kamení, přes které nepřejdeš bosou nohou, jež neudržíš v nahé dlani. Propuštěnci mu viseli na rtech a přerušovali ho projevy souhlasu. Jeho řeč jim byla srozumitelná

a nezůstavovala je v pochybnostech. Byl pro stávku, jestliže nebude dosaženo nápravy, neboť dělnická solidarita musí být projevna vždy a za každých okolností. Přednese tento požadavek ve své organizaci a jistě pro něj získá i ostatní soudruhy. Stávka bude vyhrána, on alespoň v to pevně věří. Mladý Gromus se jen naparoval a pokoušel se je zastrašit, jestliže tvrdil, že jí nemůže být postižen. Továrna má nyní tolik zakázek, že jí musí být neocenitelně drahý každý pracovní den. Proč by ostatně byl objednáván nový stroj? Tím horší ovšem a kapitalistickou zvláštností dokumentující to byl čin, jestliže i za tak příznivých podmínek pro podnik byli propuštěni zaměstnanci.

Souhlasili s ním. Mluvil řečí jejich nadějí a oni, tonouce ve svých úzkostech, byli by se chytali i stínu stébla, neřku-li stébla samého. Souhlasili s ním, hltali jeho slova – a nevěřili mu. Nebyl to člověk jejich rodu. Číslo z něho něco dobrodružného, byl to pro ně společník náhody, hazardér, který neváhal vsadit vše na jedinou kartu. Kdypak to bylo – naposledy snad včera –, co mu mezi sebou a s ostatními říkali – štváč – a otáčeli se k němu zády. I oni věřili v příchod dne, v němž bude vše změněno, ale do včerejška ještě, když uvážili oběti, jež snad od nich požádá, nebyli by podnikli nic, aby jej uspíšili.

Do včerejška ještě. Ale dnes z nich byli rozervanci, kteří nevěděli, čeho spíše by se měli zachytit. Dostanou podporu, i jinak nebude jim těžko sehnat obživu v tomto rolnickém kraji, kde město se svými pěti továrnami tvořilo pouhý ostrov. Z čeho však zaplatí dluhy, jež vázly na jejich domcích? Za tento drápek byli chyceni oni i jejich kamarádi. A zatím, co jim bude zápasit o udržení pouhého života a dluhy budou rozhlašovat základy jejich baráček a spalovat střechu nad hlavou, jejich bývalí kamarádi (mohli už říkat bývalí v předtuše toho, co muselo nevyhnutelně přijít) se od nich budou vzdalovat krok za krokem, hnáni pudem, který nutká psy štěkat na tuláky a odvrací zabezpečené od hladovějících. Byli by mohli vsadit nevím co na to, že stávkovat se nebude, neboť věděli v hloubi svých niter, že ani je by nikdo nepřiměl stávkovat za podobných okolností.

Růžena vstala ze svého místa pod oknem, když je slyšela rachotit židlemi a loučit se hlučně, tak hlučně, jako by jednou provždy chtěli překřičet své pochybnosti. Odešla za dům, aby nebyla svědkem jejich odchodu a nemusela odpovídat na jejich žerty a pozdravy. Zašla pod štěp, který svou korunou zastiňoval dobrou čtvrtinu zahrádky, a opřela se zády o jeho peň. Větve, přetížené dozrávajícím ovocem, se hluboce nakláněly. Dívala se průhledem mezi dvěma z nich k lesům, nad nimiž slunce již zapadlé rozlévalo svou oslepující záři. Jako by byla ještě malá holčička, dívala se do ní upřeně a pak přivírala víčka, aby viděla červenou a kmitající tmu.

Slyšela tiché kroky na trávníku za sebou, ale neohlédla se, přesvědčena, že je to matka.

– Zkazíte si oči, řekl za ní ten, kdo přicházel. Byl to Jindra Pour. Bývala vždycky nepochopitelně podrážděna, když na ni promluvil.

– Co je vám do mých očí, odsekla. – Starejte se o své.

Nebyl nijak zvlášť zaražen její odpovědí, jež konec konců zapadla do slohu, jakým se bavívala děvčata z kolonie. Ale bylo mu úzko jako vždy, když se octl v její blízkosti. Neměl pro ni ceny ani za pětník. Šla-li kolem něho, tvářívla se, jako by ho neviděla, promluvil-li na ni, vypadala vždy náramně udiveně. Svírával pěsti, ale nenacházel odvahy, aby ji potupil třeba sám před sebou, nedokázal ani předstírat si, že na ni kašle.

– Tak já jdu, řekl. – Nechtěl jsem vás vyrušovat.

Vylovil z kapsy cigaretu a chtěl si ji zapálit, aby si alespoň trochu dodal zdání lhostejnosti. Přesunula se znenadání na druhou stranu jabloňového pně a stála nyní proti němu. Neviděla ho dobře, oslepena ještě tím díváním se do slunečného západu, zelený trávník byl jejím očím fialový a rozsekán černými pruhy.

– Poslouchala jsem vás dnes pod oknem, řekla. – Hezky jste mluvil, ale mně se zdá, že samé nesmysly. Nestydl byste se hnát ty lidi do stávky? Vždyť ji musíte prohrát.

Strnul na místě, kde stál.

– Vy jste mne poslouchala, řekl s úsměvem skoro přihlouplým. Nu, není-li pak to hlupák. Člověk mu tu laje a on vypadá takřka šťastně. A něco jako lítost jí šlehlo srdcem.

– Poslouchala, opakovala po něm a jak promluvila, vrátil se jí vztek a odpor proti tomuto mladíkovi s vybledlými tvářemi, z něhož jak by všechen život byl vysušen. – A zdálo se mi, že byste zasloužil něco dostat, chcete-li opravdu hnát lidi do prohrané stávky.

Necítil se uražen ani jejími slovy, ani posměšným tónem jejího hlasu. Od ní snad by si byl nechal i nabít. Kdyby jí dovedl povědět, co všechno ví a cítí, tak, jako to někdy dovedl objasnit kamarádům, snad by ji tím získal. Vzplanul horečkou slov, jichž do sebe tolik naukládal a z nichž se nikdy dosyta nevymluvil.

Podívejte se, začal překotně, – prohraná stávka nebo vyhraná, na tom přece vůbec nesejde. Je třeba otřesů, velikých nebo malých, to je lhostejné, ale ustavičných otřesů, abychom urychlili zhroucení kapitalismu. Vám se to snad bude zdát hrozné, ale je třeba ještě větší bídy, abychom se jí zbavili nadobro. Každá válka si vyžaduje obětí a nikdy nebyla vedena větší válka, než je ta, kterou vede proletariát za své osvobození.

Poslouchala, užaslá jeho náhle probuzenou výmluvností. Není to hlupák, na mou věru, je to ničema.

– Řekněte tohle lidem, které chcete vehnat do stávky, vykřikla na něho. – Ještě více bídy, aby nebyla žádná bída. Uvidíte, co vám odpovédí. Lidé se chtějí mít dobře hned teď, a ne se dát uvláčet bídou.

Stál tu a usmíval se matně. Bylo to spíše sešklebení tváře než úsměv a kdyby se byl mohl vidět, jistě by se byl polekal. Takovým úsměvem se nezískávají dívky. Ale ona mu nerozuměla, tak jako by mu nebyla porozuměla ani většina ostatních, mezi nimiž žil. Chtěl by ji získat, ach, alespoň ji by chtěl získat a pak by se mu žilo snadněji.

– Já vím, řekl skoro pokorně. – Ale lidé musí být někdy vehnání do svého dobra i proti své vůli. (Bál se, že mu opět neporozumí a hledal usilovně ve své mysli, jak by jí nejvíce přiblížil, co jí chtěl

řící.) Víte, svět je nemocen bídou jako chronickým katarem. Na katary se neumírá, ale nedá se při nich také pořádně žít. Je tedy třeba proměnit ten katar ustavičným drážděním v nějaký prudký zánět, aby se mohlo přikročit ihned k operaci. Lidé budou raději dlouho živořit, než by trpěli najednou prudce a silně a získali za to okamžité osvobození od svých strastí. (A pojednou proti své vůli je jako vždy stržen svou nenávistí k liknavcům, kteří nedovedou pochopit, co by jim prospělo, kteří nemají v sobě sílu se obětovat, aby myšlenka se mohla zrodit a dokázat, že nezklame nadějí, jež do ní byly vkládány. Rozhovoří se prudce.) A proto je musíte štvát, musíte je hnát třeba do běd, jako hloupého pacienta, který by raději zemřel, než by podstoupil operaci pro svou záchranu. Proto, že hlupáci se chtějí držet svého mrňavého mravenčího blahobytu, je stále možné, aby tu byli ohromní vykořisťovatelé a chudáci, kteří budou věčně zmírat hladu. Musíme jim dokázat, že na nich nesejde, jsou příliš malí v tom velikém zápase. Takový Gromus. V tuto chvíli se nadýmá a myslí si, že vládne kusem světa a životy dvou set lidí, zdá se mu, že je tak silný, že se ho nic nemůže dotknout. A přece jeho osud je určen osudy jeho třídy. Bude smeten s ostatními. (A opět proti své vůli stane se Jindra osobním, je opojen svým věděním.) Musím se smát, myslím-li na tenhle kapitalistický potěr. Vidí jen sebe, ty malé pijavice a mluví o sobě jako o silných mužích a nechápou, že svět může být docela dobře bez nich, ale nemůže být bez nás.

Umlkl, trochu zadýchán svou řečí, ačkoliv byl přece uvyklý mluvit na schůzích mnohem déle. Řekl tu ve zkratce vše, čemu věřil a več doufal, mluvil s temnou nadějí, že mu bude porozuměno a že z tohoto socialistického kréda bude zaslechnut i hlas jeho srdce. A večer zatím vytáhl své rudé prapory. Byl to barvotisk v divokých tónech a v ničem nebylo šetřeno na jejich sytosti. Šarlatová naděje zítřků, splývající záplava i rozervané cáry, jakoby očouzené bitvami nad černou přítomností, již v tomto případě představovaly lesy. A zcela před ním, na dosah ruky, to děvče, jež se opíralo o peň stromu, ruce

za sebou a život povypjatý. Být ve dvou, moci nést spolu tu naději, jež je někdy těžší zoufalství!

Odpověděla mu smíchem, hodila jej po něm jako písek do očí, jimž se už zdálo, že zahlédly cíp lepší budoucnosti.

– To jsou všechno holubi na střeše a prázdné hrsti, řekla. – Ne-divím se nikomu, kdo drží pevně, co má. Ba ne. Lidé by šli za vámi třeba hned, jen kdybyste jim mohl zaručit, že při tom nepřijdou o to málo, které mají jisté. Ale protože jim to zaručit nemůžete, bude trvat ještě dlouho, než to bude chodit jinak než doposud.

Byl zkrušen. Cítil, že její výsměch neplatí jenom tomu, co říkal, nýbrž jemu samému, celému Jindrovi Pourovi, jak tu stál. Rozlévala se v něm hořkost, ale bez hněvu. Snad kdyby ho kopala, bylo by mu to působilo rozkoš. Alespoň něco, alespoň by nějakým způsobem pro ni byl. Napadla ho zoufalá, měšťácky bláznivá myšlenka, že by se dovedl zříci i svého přesvědčení, naplivat na všechno, čemu věřil, kdyby si to učinila podmínkou. Nu, konečně, nebylo by to sladké a krásné ztratit sám sebe, zapomenout na to, že se člověk šířal pro útrapy jiných, zatím co oni na to kašlali, spokojující se pouhým žehráním a radující se z odpadků tak, jako jiní z plných mis? Nebyl přece špatně placený dělník a jeho mzda by stačila pro dva lépe než leckoho jiného. Kdo ví, snad se to vylíhlo jen v jeho hlavě, že o něho nedbá, je to přece zvykem děvčat, že se tváří, jako by o člověku nevěděla, jen proto, aby se udělala zajímavými a žádoucími. Snad jenom vlastní strach mu maloval všechno černě a nebylo k tomu příčiny. Nikdy ještě na ni nepromluvil, jako mluvívají chlapci na děvčata. Stačilo by jen najít k tomu cestu a naladit svůj hlas, aby zněl měkčeji a srdečněji než jindy:

– Cožpak si nepřejete, aby se vedlo lépe nejen vám, nýbrž i celému světu? otázal se a měl dojem, že ho někdo škrtí a hlas, místo aby zněl měkce, jak si představoval, že mu skřípe a píská. – Vždyť jste taky dělnická dcera a sama dělnice, Růženo.

– A mohu za to? vyjekla. – Nikdo nemůže za to, v čem se narodil, a nemůže si z toho dělat čest, ani hanbu. Ale že bych z toho měla

nějakou radost, to ne. A že bych se chtěla mít líp, na to můžete vzít jed. A taky se o to pokusím. Ale to je má věc a do ostatních mi nic není.

Zarazila se náhle jako před slovem, jehož se polekala. Ale Jindra Pour je slyšel zaznít. Nevěděl, jaké slovo to mělo být a přece se před ním schoulil jako žebrák, po němž vrhají nevraživé pohledy, ale který si říká: – Ticho, brachu, pohledem ještě nikoho nezabili. Nevyhodí-li tě rovnou, nepůjdeš.

Nebe nad lesy vyhořelo; několik mraků se tam nyní povalovalo, podobných ustydlému a znehybnělému dýmu nad spáleništěm zcela zčernalým. A prorok lepších zítřků tu stál, cítě mrazení až v srdci, aby se neotevřely dívčí rty a neřekly slovo, jež by navždy zabilo naději, která neměla nic společného s nadějí třídní.

– A neříkejte mi Růženo, řeklo přece jen děvče, jež nepřemohlo svého nutkání, ale slyšíc svá slova, pocítilo vzápětí takovou oškli-vost, že by si bylo odplivlo samo před sebou.

Jindra Pour se otočil a tiše odcházel. Dostals košem ještě dříve, než jsi promluvil. Událost malicherná a vlastně směšná, jež nezasluhuje, aby byla zveličována. Nemá místa v mnohosti jevů, jež představují souhrn zápasících sil v dnešním světě. Soukromé pocity jsou přežitek, který musí být vymořen jako jiné měšťácké nesmysly. Ne, pane, já nevzlykám, to bylo pouhé škytnutí. To jsou ty dělnické večere, v nichž se den po dni střídá kyselé mléko s černým chlebem, sýr a uzenina. To kazí trávení. Ostatně Lenin řekl... Nemohu si vzpomenout na stránku, kde to stojí, ba ani na knihu. Je to škytavka, nic jiného než škytavka.

Člověk, který vědomě ublížil druhému, může si pomoci jen tím, že předstírá sám sobě, že byl uražen. Jakápak já jsem pro něho Růžena. A vůbec nechci mít s nimi nic společného. Nechci, nechci. Dělnická dcera. Na to mě nenachytá. Nenarodila jsem se sama jako dělnická holka a mohu odtud odejít, kdy se mi zachce. To se ví, že mohu.

Kdepak byl šarlat a zlato, jež připomínalo ty krásné kavárny? Obloha se nyní podobala putyce k ránu; postavili židle na stoly vzhůru nohama; několik chuchvalců kouře ustydlo a znehybnělo u stropu a černý kal probdělé noci se sedal u země.

– Růženo! Dcerunko! Aby ses nenastydla, zavolala matka od stavení.

– Dejte pokoj, mami, a jděte si lehnout.

Člověk je tady jako v kriminále. Pořád ho někdo hlídá, pořád za ním někdo leze.

IX

K stávce ovšem nedošlo, třebaže komunisté, kteří byli v menšině, se pro ni vyslovili do jednoho a třebaže Jindra Pour, v jehož srdci řádila bolest, o níž neměl nikdo ani potuchy, se obořil do maloměstácké zbahnělosti ostatních ostřeji než jindy. Zbahnělost sem, nedostatek revolučního elánu tam, to jsou hezká slova pro slavnostní příležitosti, ale když člověk vezme rozum do hrsti a položí na jednu stranu pro a na druhou proti, rozmyslí si vystavovat kůži výprasku, který nemůže přinést nikomu nic dobrého. I bylo odhlasováno vyslovit sympatie postiženým soudruhům a ujistit je, že na ně nebude zapomenuto, naopak, že organizace udělají všechno, co je v jejich moci, aby jim opět opatřily práci.

Od toho dne začal šesti propuštěným život vyděděnců, neboť doma jim ženy sypaly na hlavy řeřavé uhlí výsměchu a otloukaly jim o nos slovo organizace jako mokrá hadr, páchnoucí pomysly. – Kdyby tu teď byly ty prachy, kteréš jim nacisty, mohly nám být dobré. Za těch okolností se propuštění pohádali s kdekým, mračili se na každého a ostatní se jim raději vyhýbali, neboť buď jak buď, třeba mohli pronést mnoho na své ospravedlnění, v hloubi srdcí jim strašil pocit provinění a ještě více nepříjemná a potlačovaná představa, co by se asi stalo s nimi samými v podobném případě.

Tak se mohl Michal Gromus vypnout a těšit se z prvního vítězství nad živlem, který v něm od první chvíle budil neurčité obavy jako v člověku, který se usadil na úpatí sopky, o níž se neví, dýmá-li jen pro zpestření kraje a senzaci turistů, nebo chystá-li se opravdu k výbuchu.

– Věděl jsem, že nebudou stávkovat, mohl říci starému Gromusovi po týdnu, v němž se opět všechno rozběhlo ve starých kolejích, a mohl to říci s tou trochou pohrdání, již si vždy osobuje mládí vůči stáří, které, jak se zdá, se bojí i mihotání stínů. Pracují nyní v úkolu a mají příliš dobré výdělky, aby se jim je chtělo riskovat.

– Nemůžeš nikdy předpokládat, co opravdu udělají, odporoval otec. – Mám s nimi své zkušenosti. Někdy jsou jankovití a dělali by revoluci pro hloupost, jindy jenom bručí a nedají se rozhoupat, kdyby jim kamení padalo na hlavu. Organizace si s nimi dělají, co se jim zlíbí a hodí-li se jim to, vženou je do stávky pro pitomost.

Starý Gromus vrtěl hlavou a vyslovoval svůj pesimismus z výšky člověka, který se už vzdálil těch drobných patálií, jež se mu naotravovaly život, a vyslovuje o nich svůj konečný soud. Věci se prostě nedají lámat přes koleno a továrna nejsou jen stroje, jsou to také živí lidé. Začal žvatlat a utápět se v podrobnostech vzpomínek, ale povídal všechno z takové dálky, jako výměnkář, který se ohlédl na proud svého života a usmívá se nad ním spokojeně.

Michal sem však nepřišel, aby naslouchal stařeckému vzpomínání. Kola se nezastavila a běží dál a člověk musí prostě vědět, na čem je i s takovým bláhovým starcem, který se na týden uzavřel do svého pokoje ze strachu před řečmi svých dělníků.

– No, a teď, když je po všem, – vrazil do skuliny, jež se otevřela v otcově povídání, – můžeš se zas objevit dole.

Nepokusil se ani zatajit svůj pošklebek. Ale Ferdinand Gromus předstíral, že mu ušel synův posměch. Schoulil se postrašeně ve svém křesle a mlčel. Nu, pročpak by musel tak spěchat dolů, ještě si ani pořádně neodpočinul, po pravdě řečeno, cítil se velmi unaven. Což to tam nešlo dost dobře bez něho?

Neuvěřitelné. Před týdnem ještě byl starý Gromus přesvědčen, že je posledním sloupem, vzpírajícím klenbu svého životního díla a jeho myšlenky i jeho sny byly plny hrozných předtuch, co se stane, až on již nebude moci. Obdivoval se vždycky tolik své vlastní bystrosti a pílí, že si ani nestačil povšimnout, že také jiní pracují a že se jim práce daří.

Kdyby tak mohl někdo číst jeho myšlenky nebo jim mohl naslouchat, byl by se zasmál tolikeré samolibosti, která nadýmala tohoto tloušťíka více než tuk, navrstvený pod kůží. Ale proč se smát? Ten

člověk opravdu pracoval a neznal dne ani noci ve své honbě za penězi a úspěchem a nedopřál si za celý svůj život snad ani dne skutečného oddychu. A najednou tohle. Nechce se mu dolů. Fabrika běží, kola se otáčejí, jako snad nikdy předtím, a jemu nevadí, že běží bez něho, přestala ho sužovat myšlenka, že se zastaví, jestliže u nich čtyřadvacet hodin nebude. Řeklo by se: přesvědčil se prostě, že jeho syn ho dobře zastane. Nesmysl. Ještě před týdnem chodil a naparoval se před Michalem, snažil se mu vtisknout přesvědčení o své nezbytnosti a důležitosti, otravoval ho strachem, starostmi i napomínáním. Před týdnem ještě byl znepokojen tím, že se syn má příliš k světu a že vypadá, jako by nechtěl mít žádných ohledů k jeho autoritě a spolykat všechno sám, dříve než mu k tomu otcova smrt a dědictví dají právo.

Jak to, že z něho najednou všechny tyto obavy a starosti spadly? Snad ani nespady, ale neměly prostě už dosti síly, aby jím pohnuly tak, jako jím hýbaly dříve. Stalo se, že člověk, který celý svůj život běžel jako závodní kůň a štal se tak, až mu srdce začalo vypovídat, okusil najednou krásu a rozkoš odpočinku a zahálky. Neměl již dávno právo na toto nejobyčejnější lidské štěstí? Mít složený ruce v klíně a nezabývat se jednou ničím jiným než sebou?

– Přidám si ještě týden. Necítím se ještě v pořádku a myslím, že na to mám právo. Když jsi to beze mne vydržel jeden týden, vydržíš to i druhý, řekl Michalovi a syn se ovšem zasmál, jako by vyslechl dobrý vtip. Pokud šlo o něj, mohl otec jít už vůbec na odpočinek.

A starý Gromus seděl ještě další týden ve svém pokoji. Nepamatoval se, že by kdy prožil něco tak krásného. Snad někdy v dětství, když schoulen na hromadě hoblin v koutě otcovy dílny snil o tom, jak půjde do světa, zbohatne a přinutí celé město, aby se obdivovalo a kořilo dřevěnkářovu synu. Pochichtával se tiše, neboť viděl průvod všech, kteří se dnes klaněli jeho bohatství. Bývaly tady rodiny, k nimž jako hoch vzhlížel jako k nedostižným svatým. Copak jsou proti němu dnes?

Tichý hukot běžících strojů k němu doléhal. Bylo to, jako by kdesi za stěnou předla ohromná spokojená kočka. Počítal, co má. Byla toho pěkná hromádka, na mou věru, ani netušil, že by toho mohlo být tolik. Proč se ještě štvát? Mohl být spokojen. Co udělal, udělal pro sebe a jestliže po něm zbudou přeplněné hrnce pro jiné, neví, proč by se z toho měl nějak zvlášť radovat. Každý se má postarat sám o máslo na svůj krajíc.

Ke konci druhého týdne, když stále ještě nepřicházel dolů, jeho žena, jež dosud projevovala okázalou lhostejnost k jeho stavu, se rozhodla, že ho vykouří z jeho pelechu. Mohla se domnívat, že je v právu, neboť lékař na její dotazy odpovídal úsměvy a krčením ramen. – Nic se nezměnilo, ujišťoval ji. – Bylo to vždycky vážné a je to stále stejné. Zachtělo se mu prostě odpočinout si a není pochyby, že to měl udělat už dávno.

– Ano, řekla Anna Gromusová, ale v její strnulé tváři se nic nepohnulo. Nosila v sobě nesmiřitelnou zatrpkllost z porážky, již utrpěla Michalovým návratem. Zatrpkllost, která se jen zhoršila příjezdem jejího vlastního syna. Neboť se nesplnilo nic z toho, co očekávala a co připravovala po všechna ta léta nesnesitelného manželství s Ferdinandem Gromusem. Nevrátil se Robert jejích snů a vzrušených představ, objevil se cizí člověk, který se díval s nedůvěrou a nelibostí na to, co mu chtěla složit k nohám, a který se dokonce posmíval jejímu, až do bolesti vybičovanému mateřskému citu. Neuvěřil jí, že jednou mu dá celý gromusovský majetek, a protože mu nemohla dávat okamžitě, kolik potřeboval, přiklonil se ochotně k Michalovi. Nyní tedy byl na své první obchodní cestě a ona věděla, že Michal byl dosti chytrý, aby z něho neudělal obyčejného cestáka, ale že mu svěřil poslání, při nichž nejenom lze okázale vystupovat, nýbrž i vydělat dosti peněz.

Ach, byl chytrý ten Michal, vyrazil jí Roberta z rukou jako zbraň, kterou se cítil ohrožen. Přilákal ho k sobě, předpokládaje patrně, že mu nebude těžko zbavit se ho, až k tomu nadejde příhodný oka-

mžik. Byli jí dlužni jejího syna, jejího Roberta, takového, jak ona si ho vysnila v dlouhých letech mateřské opuštěnosti. Ten první jí ho vyhnal z domu, aby ho cizina mohla proměnit v to, co je z něho dnes, ten druhý se pokouší dokončit, co jeho povedený otec načal. Ale je ještě jedna karta v její ruce – myslela na závět', která byla sepsána v její prospěch, neboť neměla ani tušení, že byla zrušena a změněna – která zdrtí Michala a přivede jí Roberta zpět, neboť jí ho dá v takovou závislost, v jaké ho mívala, dokud byl chlapcem. Nevěděla už ani, stála-li o to ještě z lásky. Robert urazil její pýchu a ona byla už jen ovládána pudy panovačné a tvrdohlavé ženy.

Ve Ferdinandu Gromusovi se v jeho samotě rozvila netušenou silou jeho největší neřest, již ostatně holdoval celý svůj život, namnoze poslední neřest života, poslední a jediná, jež zpestřuje a koření stáří: jeho láska k dobrým jídlům. Nedbaje rad lékaře, který neustával poukazovat na stoupající krevní tlak, zval si Ferdinand Gromus každé dopoledne k sobě kuchařku a sestavoval s ní svůj celodenní jídelní lístek, bez ohledu na to, co se vařilo pro ostatní. I projevoval vyběravost, zběhlost a fantazii, jež by byly sloužily ke cti gurmánům, jež jejich mlsný jazyk zachoval historii. Jeho den pak probíhal radostně mezi těmi rozkošnými zastávkami, jejichž jména byla: přesnídávka, oběd a večeře. Neboť zatím co zdržoval na svém patře chuť jídla právě požitého a prodlužoval svou rozkoš jako zkušný milenec, jeho obrazotvornost, tak naprosto a blaženě tělesná, ji začínala prolínat předchutí jídla budoucího. A tak vzpomínky, jež se mezi tím potloukaly, vzpomínky, jež zastíraly myšlenky kolísavé a mátožné, mu vracely jeho život chutěmi nezapomenutelných jídel, jež kdysi snědl. Ach, věru, život stál za to, aby byl žit a jestliže už člověk musí zemřít, necht' zemře na to, čemu vděčil za nevysychající pramen rozkoše a slasti.

Toho dne ve druhém týdnu Gromusova odpočinku Anna Gromusová, jakmile zaslechla zvonek, jímž její muž volal kuchařku, vyběhla za ní a zastavila ji.

– Bety, promluvila, hledíc přes její ramena, – řeknete dnes panu továrníkovi, co vaříme k obědu a k večeři pro všechny a upozorníte ho, že není kdy, aby se pro něho vyvařovalo zvlášť.

Kuchařka stála jak strnulá, neodvažujíc se uvěřit, že by mohlo být míněno vážně, co jí tu teď bylo poručeno. Měla ráda Ferdinanda Gromuse, jako ho měla ráda většina jeho zaměstnanců, pokud s ním přicházela do přímého styku. Což pro ni neměl vždy připraven nějaký žert, rezignovaný žert starce, který se podivuje mladistvým kyprosti, aniž se dával unášet vilností, což jí nepodstrkoval občas deseti- nebo dvacetikorunu, doporučuje jí, aby šla a vyměnila tanec kolem plotny za tanec u muziky a vařečku za řádného milovníka? Viděla v něm vzor dobrého a řádného muže, jakého by si přála dostat za manžela, a nyní ji ještě více dojímala svou opuštěností. Krev se jí vehnala do hlavy.

– Ale to pánovi přece nemohu říci. Rozčilil se a něco by se mu mohlo stát, koktala, jak jí zuby drkotaly hněvem. – Já na ten kousek práce nehledím.

– Vyřid'te a udělejte, co jsem vám poručila. Nerozumíte-li tomu, můžete se sebrat a jít, řekla Anna Gromusová a obrátila se, aby naznačila, že to bylo její poslední slovo.

Kuchařka stála na místě ještě dobrých pět minut, rozvažujíc, má-li si raději sbalit svůj kufr a jít hned. Ale pak, protože patřila k lidem, kteří potřebují povědět někomu své mínění a svou pravdu, rozhodla se, že než opravdu půjde, poví ji alespoň starému Gromusovi. Sotva však otevřela dveře a uviděla, jak se jí usmívá vstříc, tučný a spokojený jako dobrý bůh, s očima už trochu kalnýma, vzalo ji to za srdce, jako by se chystala ublížit nemluvněti. I řekla si, že půjde-li opravdu, najde si už tu pravou osobu, které vytmaví, co tady musela za všechna ta léta spolykat.

Ferdinand Gromus ji radostně uvítal, žvatlal jako papoušek, nazýváje ji roztomilou Bětulinkou a hned: – Co si dnes dáme dobrého?

Vyvzpomněl si k přesnídávce vepřovou ledvinku, upraženou jen tak na suché pánvi a na otevřeném ohni, k ní kapánek hořčice

a dva opečené chleby, tak tenké, Bety, že byste jimi viděla Svatou Horu. Sklenku červeného vína, lehounkého červeného vína, které tak dovede rozproudit lenivějící krev a spojit rozptýlené myšlenky. Mňa, pomlaskl a polkl sliny, neboť jeho žlázy vyměšovaly tak lehce, že je podráždil i dotyk představy. A teď oběd. Šáleček, ne víc než náprstek bujónu z kuřecích drobů, falešnou mušličku z vepřového mozečku a nezapomeňte parmezán navrch, Bety – smažené kuřátko se zeleným hráškem, zeleninu mám jíst, cheche, a dvě jablíčka v županu. A večer? Měl bych chuť na biftek, jedl jej k smrti rád, ale měl to zakázáno na noc. Je to nesmysl, ovšem, doktor z člověka tahá jen peníze, ale dáme si tedy něco na půl cesty, řekněme přírodní telecí řízek. A Bety, na dobrém másle, pozor, pár brambůrků a hlávkový salát, zakapaný citronem, ne octem, a olejem.

Mluvil skoro mazlivě, pozastavoval se nad jednotlivými jídly, neboť stále ještě přezkoumával svou chuť a uvažoval o správnosti své volby. A kuchařka zapomínala na své nepříjemné poslání, stála tu a naslouchala mu se zálibou, protože milovala svou práci a byla pyšná na své umění a líbilo se jí u starého Gromuse jmenovitě to, že se nebál požadovat na ní nejsložitější úkoly a našel vždy slova uznání. Dívala se na něho skoro dojata. Na mou věru, což nebyl takřka jak dítě ten stařec, stojící jednou nohou v hrobě, nebyl jako kluk, stojící před cukrářským výkladem? Vždyť to byl doslova zločin, nedopřát mu té poslední radosti ze života.

Ferdinand Gromus již domluvil, ale ona tu stála ještě, ústa zašitá strachem z toho, co měla a nedovedla říci. Znepokojil se a zavrtěl sebou ve svém křesle.

– Nu, Bety, copak je? Mám vám to opakovat ještě jednou?

A tu se odhodlala v záchvatu vzteku.

– Ne, vyjekla, – pamatovala jsem si to všechno. Ale ta (a hodila rukou se zvráceným palcem za sebe, odhodlána nepojmenovat svou paní) mi nařídila, abych vám řekla, že se pro vás zvlášť vařit nebude a že máte jíst, co všichni ostatní.

Viděla, jak se mu hrne krev do hlavy, nikdy si nepomyslela, že by člověk mohl vůbec takhle zrudnout, a jak zatíná prsty do opěradel svého křesla, až mu bělejí. Ted' se polekala. Kriste Ježíši, ať se mu nic nestane.

– Milostpane, volala ho tiše, – nerozčilujte se, proboha vás prosím, já za to nemohu, já vám všechno ráda udělám, ale musela jsem vám to vyřídit.

Ale Ferdinand Gromus ji neslyšel. Ba neviděl ji ani, zmizela mu náhle za šedou a rudou záclonou. Srdce mu strašlivě bilo, slyšel jen nesmyslný hukot své vlastní krve v hlavě a smrt šmátrala svými studenými pařáty v závitech jeho mozku, pátrajíc po cévě, kterou by přerвала. Chtělo se mu vyskočit a zařvat, chtělo se mu řvát hovadská, vražedná slova tak dlouho, až by padl a zemřel. A zároveň zápasil ztuha a pevně o klid, který by odvrátil hrozbu smrti, a o důstojnost, jež by odpověděla pokořením na toto neslýchané zneuctění.

– Milostpane, milostpane, já přivedu mladého pána, úpěla kuchařka tiše, ale on mávl jen odmítavě rukou, neboť její hlas k němu konečně dolehl. Ach, zvítězil opět, myšlenky se mu vracely a zdály se tak čisté a jasné, jako by je ten zhoubný příval byl opláchl. Kuchařka byla už téměř u dveří, když ji přivolal zpět.

– Nu, Bety, řekl a jeho hlas chraptěl, ale mluvil, a to bylo hlavní.
– Uděláte, co jsem vám poručil, a tím je to vyřízeno.

– Ano, milostpane, promluvila pokorně a rozradována, že ho slyší opět mluvit, – to se ví, že to udělám. Ale ona mi řekla, že udělám-li to, mohu se sebrat a jít na hodinu.

A položila si ruku na ústa, neboť ji napadlo, že měla raději mlčet, aby ho znovu nerozčilila. Ach ne, už to bylo pryč a Ferdinand Gromus se zas již ovládal. Co mohl slyšet ještě horšího, než co už vyslechl? Pokýval hlavou a upravoval si slova své odpovědi. Může to říci nebo ne?

– Myslím, Bety, že víte, za čí peníze sloužíte v tomto domě. Půjдете a uděláte, co jsem vám nařídil. A bude-li vás někdo pro to

vyhazovat, můžete mu říci, aby se sebral a šel sám. Ano, můžete mu říci, že toto doslova jsem vám řekl.

Kuchařka stála a nevěřila svému sluchu. Hled'me, ted' nebyl rozčilen a mluvil vážně, tak vážně a důstojně, že by se toho od něho v životě nenadála, jako farář, který sezdává párek nebo pochovává nebožtíka. Začala se třást, bylo to na ni příliš silné, a třebaže v ní skučela uspokojená chtivost pomsty, nedovedla si představit sebe, jak vyhazuje z domu tu starou zlou ženu, která jí vždycky naháněla hrůzu.

– Milostpane, sepjala ruce a zalomila jimi zbytečně tragicky, – ale to já přece nemohu.

Ale Ferdinand Gromus už také usoudil, že tak by se nic nevyřídilo, že by Anna na něho okamžitě přiběhla a že by byl vydán novému návalu nebezpečného rozčilení.

– Máte pravdu, Bety, to nemůžete, ale jděte a pošlete mi sem Michala. Nic mu nevykládejte, řekněte mu jen, aby přišel okamžitě.

Když osaměl, rozhlédl se po pokoji, jako by prosil jeho stěny a vše, co v něm stálo, o pomoc a ochranu. Na chvíli něco se v něm schoulilo a kňučelo: – Jsem starý člověk, proč mi nedají klid? Celých dlouhých dvacet let jsem jí otročil, třásl jsem se před ní, škemral jsem jí o trochu vlídnosti a přízně, vykupoval jsem si ji tím, že jsem se proměnil takřka v psa, který na slovo aportuje, a přece se mi nedostalo ani náhražky toho, co tvoří šťastné manželství. Před lety mi řekl starý Roubitschek, když se opil: – Gromusi, co to máš za ženu? Člověče, to je strašidlo, to není ženská, to je kat, to je fena. Já bych se bál, aby mne neotrávila. Cos na ní, člověče, viděl? Co jsem na ní viděl, opravdu, co jsem na ní viděl? Ach, dneska už nevím, a přece byla doba, že jsem po ní prahl jako dvacetiletý kluk. Nikdo to nechápal, já sám taky ne, a přece to bylo, začalo a trvalo to proti všemu rozumu. Plazil jsem se před ní, bylo to, jako bych chtěl rozehrát kámen. Ale kámen, ležíš-li na něm, se přece jen zahřeje. A ona zatím jen čekala, cíhala celou tu dobu na mou smrt. Co to bylo dnes jiného než pokus? Dopálí se a zdechne, řekla si. Jsem jí živ příliš dlouho.

Myslel si to jen, nebo si to brebtl nahlas? Najednou se zasmál v tom tichu a polekal se. Vzpomněl si, že jeho smrt jí už jaktak nebude k ničemu, alespoň ne k tomu, co očekávala. Ten smích ho vyrušil, srdce se mu rozbušilo a myšlenky se zastavily v úzkosti. Ale za chvíli již zase drmolily, stařecký kolovrátek kníkovitých tónů: ješitnost, obavy, nejasné úvahy a ostré obrazy vzpomínek.

Michal příběhl poněkud postrašen, neboť Bety se tvářila tajemně a vážně a nemohl z ní dostat kloudné odpovědi. Když uviděl otce, sedícího pokojně v křesle tak, jako kdy jindy, byl dopálen pro strach, který pocítil zbytečně, i proto, že byl vyrušen z práce patrně jen pro nějaký stařecký vrtoch. Ale když se podíval pozorněji na otcův obličej, objevil na něm ještě stíny odcházejícího záchvatu, popel výbuchu na pleti, hořící jindy barvou červeného vína, i úzkost v pohledu kalných očí. I potlačil rychle nevrlost a vyslovil svou otázku se zájmem, který se lichotivě dotkl Gromusova srdce. Snad mne ten kluk má přece jen trochu rád, a jakási naděje, nemohl jasně říci, k čemu se vízíci, v něm vzplála. A do pocitu člověka, ohroženého na životě úklady své ženy, se vmísil pocit šťastného otcovství, kterému se už dávno odcizil a kterého nikdy ani plně neprožil. Nebyl tu sám, měl se ještě o koho opřít. Nejasná výčitka ho popíchla, i o tuto poslední oporu by se byl málem připravil vlastní zaslepeností. Aby ji přehlušil, stal se rázem slavnostním, ožilo v něm staré herectví obchodníka, který vyhrával své hry právě tak prostomyslně dobráckou tváří, jako dobře naučenou důstojností. Ukázal na židli před sebou posunkem důrazným i lichotivým zároveň.

Michal byl ve střehu od jeho prvních slov. Ferdinand Gromus se snažil vyprávět co možná nejklidněji, jako by to, co se mu stalo, se týkalo někoho jiného a on si přál posoudit to věcně a bez zaujetí a požadoval totéž od svého syna. Pokusil se i zažertovat, ale selhal brzy. Jak vyprávěl, prožíval to znovu. Krev se mu opět začala hrnout do hlavy, bylo to přece jen příliš silné, býti tak zostuzen ve svém domě, v domě, kterého by nebylo, nebýt jeho chytrosti a bezoddyšné celoživotní dřiny. A pak, byl tu ten záměr rozčilit ho tak, až by ho

ranila mrtvice, ach, zcela jistě tu byl, to mu nikdo nevymluví, neboť ona věděla velmi dobře, jak to s ním je.

Když došel až sem, Ferdinand Gromus zaváhal, ale pak se rozhodl, že nepoví synovi, co jí vzkázal po služebné, nemělo to ceny, byla to jen okamžitá reakce, a pak, vždyť to vzápětí odvolal.

Bojoval proti svému rozčilení, jak nejlépe dovedl. Bylo to marné, ke konci už skoro blekotal a jednou nebo dvakrát i vzlykl. Dvě velké stařecké slzy mu stékaly po zrudlých tvářích, kdyby tak mohl opravdu zaplakat, snad by se mu ulevilo. – Michale, schovej mne za své mládí, jsem starý, nemocný člověk, chci jenom klid.

Michal se k němu naklonil a vzal jeho ruku do svých dlaní.

– Tiše, tati, tiše. Musíme to nějak uvážit. Všechno na světě se dá rozumně zařídit.

Byl pohnut, třebaže se tomu vzpíral. Není příjemné, vidět slzy v očích starého člověka, i když si nejste docela jisti, nehraje-li vám napolo komedii. Ale najednou se přes jeho pohnutí přelije trpkost vzpomínek. Není nám dáno soudit, ostatně je směšné vůbec hrát si na soudce druhých, ale vyjídá si jenom to, co si celý život drobil. Každý za své na tomto světě, kde nám nic není dáno zadarmo a ničeho se nám nedostává jenom pro radost. Odcházející generace. Fňukají, dolehnou-li na ně okolnosti příliš tvrdě. Dovedou být tvrdí jenom k druhým a to ještě, když se nemají čeho bát. Ostatně, co je mi po tom. Žijeme, abychom zemřeli, a nikdo nám nemůže poradit při stavbě našeho života a nikdo za nás nepřeveze stavební náklady. Důležité je, že tady ke mně přichází příležitost dříve, než jsem ji očekával, důležité je, abych nejednal hloupě, jsou-li tu ještě nějaké překážky. A sevřel otcovu ruku měkkým, uklidňujícím stiskem.

– Klid, tati, klid, opakoval. – Zařídím všechno, co si budeš přát. Promluví s ní, chceš-li, a vyložím jí, jaké místo zaujímá v tomto domě, kde jsi měl být vždy jenom ty a tvá vůle.

Starý Gromus se opět uklidnil, bylo mu zase tak lehko a nebyl si opravdu zcela jist, nepřeháněl-li před chvílí své rozčilení, aby dojal

syna. Odpověděl na stisk Michalovy ruky, ach, stiskl ji tak pevně, jako kdyby byl tonul a zachytil se nečekaně pevné země. Nebylo to právě toto, co mu po celý život unikalo? Na mou duši, vždyť já jsem byl sám, neměl jsem se nikdy o koho opřít, nikdo o mne nedbal. Syna jsem vyhnal, a čeho se mi za to dostalo? Počkej, ale teď ho držím a už ho nepustím. Postavím ho mezi sebe a ji. Tak je to v pořádku. Děti přece mají být štítem svých rodičů. Ano, tak to je. Tvé ruce ochably, ale nejsou-li tyto ruce z tvých rukou, které tu dáváš za sebe? Klid starému Gromusovi, dejte mu klid. Cožpak si ho nezasloužil, copak se nenasháněl a nenadřel dost za celý život? Jako by se najednou před ním rozhrnula nějaká opona, zahlédl zábleskem něco, co ho ohromilo. Tento pokoj. Připadalo mu, jako by ho už nikdy neměl opustit. Bylo to hrozné? Nevěděl. Nevěděl ani, nesehrává-li sobě opět jednu z těch komedií, v nichž si vždycky liboval. Začal mluvit a tiskl stále pevně ruku svého syna, jemuž to už začínalo být nepříjemné.

– Michale, podívej se na tenhle pokoj. Před chvílí jsem měl dojem, že z něho už nikdy nevyjdu. Nechci tě dojímat, opravdu ne, snad je to jenom zbytek toho, jak mi bylo špatně, ale i kdybych odtud opravdu nevyšel, mně je to jedno, nechce se mi odtud. Máš prokuru, máš plné moci pro každý případ, dělej si, co chceš. Postarej se jen, abych měl, co chci a aby ona ke mně nemohla. Pase po mně, to vím. Chce se mne zbavit raději dříve, aby se mohla zbavit i tebe, protože ještě neví, co ji čeká. Ach, jen proto bych chtěl mít nesmrtelnou duši, abych se mohl vrátit, až se bude číst závěť a vidět její tvář a slyšet její proklínání. Celý život jsem se před ní plazil a bál se jí. Ale už nechci, slyšíš, nechci. A i kdybych měl umřít hned, nechci, abych musel umřít právě kvůli ní.

V očích starého Gromuse kmitaly záblesky vzpoury a stíny strachu, a dlaň, kterou křečovitě svíral synovu ruku, byla vlhká. Po tolika letech, takřka když už mu smrt tlačila na víčka, ten člověk prohlédl a zděsil se. Michalovi to bylo nepochopitelné. Napřed pokora, plazení se, uctívání světice a úmyslné zavírání očí, a najednou taková ošklivost, jako by chtěl zvrátit všechno, co mu bylo nejdražší.

– Udělám všechno, co si budeš přát, a budu se o všem s tebou přicházet radit, ujišťoval ho znovu Michal.

Ale otec zavrtěl skoro poděšeně hlavou.

– Ne, nechci už o ničem ani slyšet. Budu-li si chtít vzpomínat, že jsem měl kdysi továrnu, otevru si okno a budu chvíli poslouchat, jak hučí, a to mi postačí. Budu si vzpomínat, jak jsem to dělal já a budu hrozně rád, že nevím, jak to děláš ty, protože to rozhodně budeš dělat jinak, a to by mne zbytečně rozrušovalo. A to nechci. Ne, nechci o ničem už ani slyšet.

Jak mu to všechno tak náhle odpadlo od srdce? A přece ještě před čtrnácti dny se třásl, aby mne nenapadlo udělat něco bez jeho vědomí. Takhle je to samozřejmě lepší, ačkoli on to jistě nedělal z rozumu, nýbrž zase jen z nějakých představ, do nichž se náhle a prudce zamiloval. Opět ten romantik, který v ničem neuznává výhrad a chce-li něco, chce to celé a beze zbytku. Jak tenhle člověk mohl být obchodníkem a jak se mohl dodělat úspěchu tak značného? Snad jenom proto, že ti, s nimiž měl co dělat, mu byli více méně podobni.

Někdo zaklepal na dveře krátce a ostře. I Michal, zabraný do svých myšlenek a zaujatý napětím rozhovoru, se ulekl. Ale Ferdinanda Gromuse se zmocnilo zděšení. Vzpřímil se v křesle a ukázal rukou na dveře.

– To je ona, Michale, zašeptl a vypadal jako hoch, který se bojí, že bude přistižen otcem při zakázané hře. – To je ona, nepouštěj ji sem.

V tu chvíli se však Michal zastyděl za svůj úlek i za to, že na sebe dal tak zapůsobit otcovým vzrušením. Nebyl to nesmysl, dělat takřka tragédii z toho, že přicházela stará žena, na níž nebylo nic jiného než to, že se dovedla udělat nepříjemná? Otec však vypadal tak poděšeně, že Michal zůstal sedět nerozhodnut.

– Nepouštěj ji sem, opakoval Ferdinand Gromus chraptivě.

Michal vstal pohněván. Ostatně bude snad opravdu lépe, ušetří-li ho nějakého nepříjemného výstupu a spraví-li si to s ní dole

sám. A pocítil skoro radost, když si představil její tvář, až jí bude oznamovat, že od této chvíle je sám neomezeným pánem v továrně i v domácnosti. Ale příhodný okamžik byl promeškán a Michal udělal sotva dva kroky ze svého místa, když se zaklepání úsečně opakovalo a Anna Gromusová vstoupila.

Zastihla Ferdinanda Gromuse ještě dříve, než stačil spustit ruku, vztaženou ke dveřím, a Michal byl zjevně na cestě k nim, aby jí zabránil vstoupit. Vypadali nyní jako přistižení spiklenci a Anna Gromusová se usmála svým obvyklým zkřivením rtů, neboť se usmívala jenom tehdy, přistihla-li někoho v trapné situaci, nebo když se jí podařilo přivést ho do úzkých.

– Porada, řekla. – Předpokládám, že jsem vás nepříjemně vyrušila.

Nikdo jí neodpověděl. Starý Gromus seděl se zalknutým hrdlem, srdce mu strašlivě bušilo, krev se mu znovu valila do hlavy. Neviděl Annu, protože šedivé a rudé záclony se mu začaly opět řasit před očima. Přišla ho zabít, věděl to, nikdo jí v tom nedovedl zabránit. – Michale, udělej něco, proč jsem tě sem volal, proč jsi můj syn?

Ale Michal se rychle vzpamatoval a cosi nepoznaně vzteklého se zaostřílo v jeho prsou.

– Tati, řekl nepříjemně chladně a klidně, – neúčastni se tohoto rozhovoru, cítíš-li, že by tě rozčiloval. Můžeš-li, nenaslouchej mu raději vůbec.

Annu Gromusovou nebylo tak lehce zastrašit ani odbýt. Nepřestávala se usmívat.

– Synáček v roli ochránce, řekla. – Ale nemám s tebou co hovořit. Uděláš nejlépe, odejdeš-li a necháš nás o samotě.

Michal se nutil do klidu.

– Nevím, co mu chcete říci, ale ať je to cokoli, nemůže vás vyslechnout. Je nemocen, potřebuje klidu, cožpak to nechápete?

Anna Gromusová se ušklíbala.

– Hovořili jste tu spolu dost dlouho. To nebylo rozčilující?

Michal sevřel pěsti. Bylo to zvláštní, byl přece klidný člověk, ale ta žena v něm probouzela touhu rvát a bít.

– Nechce s vámi hovořit, řekl a cítil dusivý tlak v hrdle. – Nechce a ani nemůže, proto si zvolil mne za prostředníka. Jste-li dost rozumná, půjdete se mnou a pohovoříme si dole v klidu.

– Dost, vykřikla znenadání Anna Gromusová, a bylo to snad po mnohých letech po prvé, co se rozkřikla. – Nepotřebuji žádného prostředníka, chci-li hovořit se svým mužem. Půjdeš odtud a hned. Nejsem snad paní v tomto domě, abych se tu dala mistrovat takovýmhle floutkem?

Její křik působil ku podivu blahodárně na Michalovy nervy. Uklidnil se rázem a vycítil svou převahu. Ta žena se bála, to z ní vykřikl strach, že už opravdu není, co bývalo. Usmál se, usmál se herecky, vkládaje přehnaně podceňující pohrdání do stažení svých úst.

– Myším, že jste žila vždycky v jakémsi bludu o tom, co znamená v tomto domě. Ale tentokrát jste rozhodně přecenila své postavení.

Ferdinand Gromus naslouchal tomuto rozhovoru. Ticho, kamaráde, tebe se to přece netýká, nač tu máš syna, ne-li, aby se tě zastal. Proto sem přišla, aby tě vydráždila, ale ty zavři oči a zacpi si uši, abys neviděl a neslyšel. A chceš-li už naslouchat, poslouvej jen, jak si Michal znamenitě vede a jak ona neví, kudy kam a syčí jen bezmocným vztekem. Ticho, klid, ta krev musí pryč z hlavy a srdce musí přestat mlátit. Zbabělé srdce! Sám jsi zbabělec. Vždycky ses jen krčil, i nyní jsi za sebe nastrčil druhého. Já jsem tu paní! A kdo je tu pánem? Myšlenky pozbývaly tvaru a slov, byl to jen divoký pád neohraničitelných lavin citu. Kdo je tu pánem? Hluboko v nitru Ferdinanda Gromuse se zdvíhal neovládnutelný řev, zdálo se, že rozerve prsa, jež ho svírala, nebude-li mu dovoleno, aby vyrazil svou přirozenou cestou. Kdo je tu pánem? Zdálo se, že bubínky popraskají pod nápořem tohoto řevu, který ještě nepronikl ani do hrdla. A strašlivý vztek, který vrhá i zbabělce hrudí proti nastave-

ným bodákům, zdvihl z křesla Ferdinanda Gromuse. Šedé a rudé záclony se mu nepřestávaly řasit před očima. Pokusil se je strhnout napřaženou rukou a začal řvát, obludně řvát do prostoru za nimi, kde stáli jeho žena a syn:

– A kdo je tu pánem? Kdo rozkazuje v tomto domě? Pryč! Táhni! Pryč!

Ach, tento slavný okamžik vzpoury. Křičel na ni, vyhazoval ji jako nehodnou služku. Nebál se jí už. Jak to vůbec bylo směšné bát se jí, jak nesmyslné to bylo, milovat ji a toužit ji získat. Slyšel slova, jež se jí chystal říci, bylo to, jako by někdo je na něj vykřikoval, roztrhá na cáry celý život s ní, vysměje se mu, pošlape a poplivá ho. Pryč, pryč ty děvko, kterás vysávala mou práci a pohrdala mou láskou, pryč, ty couro, která jsi proměnila v bezradostnou poušť můj život, pryč, neřáde, který ses usadil v mém domě a v mém srdci a jako mládě kukaččino jsi z něho vyházel vše, co jsem měl milovat, pryč, ty smrti, která ses povlekla kůží jen proto, abys mne oklamala. Ferdinand Gromus slyšel všechna tato slova a mnohá jiná ještě, někdo, silnější než on, hněvivý a strašný, je na něj vykřikoval, ale on jich nemohl vyslovit. Neboť jazyk mu náhle ztuhl v ústech, z nichž po prvních výkřicích se začalo hrnout jen nesrozumitelné blekotání. Chci vidět, Bože, chci vidět. Prudkým pohybem ruky strhl šedé a rudé záclony, jež se začaly zmítat jako v prudkém větru. Černá, propastná tma se otevřela za nimi – slyšel smích, ječivý, vítězný smích své ženy – a padl do tmy tváří dolů a nepocítil už ani tvrdosti nárazu.

Něco strašného, nepolknutelného tkvělo Michalovi v hrdle, když poklekal k otci, ležícímu na podlaze. Obrátil jeho tvář vzhůru. Byla rudá, naběhlá a zkřivená výrazem divokého hněvu, který na ní ustrnul. Ale nebyla to tvář mrtvého. Ferdinand Gromus nepodlehl ještě tomuto prvnímu úderu mrtvice.

- Pomozte mi ho zvednout a položit do postele.
- Je mrtev?
- Ne, ale může zemřít, nepřivoláme-li včas lékaře.

Ach – nyní už nesešlo zvlášť na tom, je-li mrtev, nebo bude-li ještě nějaký čas živořit. Nebude moci mluvit ani psát, nebude už moci provést nic, čím by ji ohrozil. Záští se vetřelo do jejího pohledu. Vyhazoval ji, řval na ni, aby táhla. Ted' už ji nikdo nedostane z tohoto domu. Ztvdla ještě více v kříži tou jistotou vítězství a jak tu tak stála, vysoká, kostnatá a silná jako hospodská z vesnické krčmy, která může vyhazovat rozvaděné chasníky, řekla:

– Neuzdvihnu ho, nemám dost síly.

Michal obrátil otce naznak, stáhl polštář z jeho křesla a položil mu jej pod hlavu. Pak vyšel ze dveří a zavolal do chodby:

– Bety.

Kuchařka, která slyšela pokřik starého Gromuse a potom dunivý zvuk pádu, stála nyní v polou schodiště a naslouchala bez dechu, co se bude dále dít. V mžiku byla nahoře. Když uviděla starého pána, ležícího na zemi, rozběhla se k němu a poklekla nad ním.

– Ubohý milostpán, rozplakala se. – Je mrtev.

Ale vzápětí se otočila k Anně Gromusové a s tváří fúrie a s prstem na ni naměřeným v tom záchvatu nenávistné spravedlnosti, začala ječet:

– To udělala ona, já to vím. Chtěla ho zabít. Nejdřív mne poslala, abych ho rozčilila, a když se jí to nepovedlo, vypravila se na něj sama. Ubohý milostpán.

– Tiše, Bety, okřikl ji Michal. – Ted' není kdy na řeči. Pomozte mi otce uložit a svléknout.

Nebylo snadné zmoci tento padlý lidský kmen, bezvládný a přetížený mízou, jež se v něm vražedně rozepjala. Ferdinand Gromus vážil mnoho přes metrický cent. Na štěstí neměl na sobě více než noční šat pod volným županem.

Anna Gromusová sledovala jejich námahu zlíma očima, ale nepohnula se, aby jim pomohla. Když na ni kuchařka křičela své obvinění, neudělala nic, aby jí v tom zabránila. A nyní tu stála jako nezúčastněná, zlobně pobavená cizím neštěstím a jen ze zvědavosti očekávající, jak se to skončí.

– Bety, běžte honem pro lékaře, nařídil Michal, jakmile otec spocínul na lůžku. – Pospěšte si, na každém okamžiku záleží.

– Pospěšte si, přidala Anna Gromusová. – A až se vrátíte, složte si své věci. Mzdu budete mít připravenou.

Kuchařka zrudla, ale Michal předešel její odpověď.

– Jen běžte, Bety. Půjdete-li od nás nebo ne, o tom si pohovoříme později spolu.

Anna Gromusová ztuhla hněvem. Co to má znamenat? Neviděla svou porážku, naopak věřila, že toto byla hodina jejího vítězství.

– Pojd' sem, řekla Michalovi, který vyšel na chodbu, aby tu vyčkal příchodu lékaře a vyhnul se pohledu na beztvárného a chrčícího otce. – Jestliže jsem dala tomu děvčeti výpověď, tedy to platí. A ty se taky můžeš sebrat a vrátit se do Prahy. Dokud se mi nepodaří najít někoho vhodnějšího, vystačím na vedení podniku s vrchním účetním.

Michalovi bylo bezuzdně veselo. Chtělo se mu zapálit si cigaretu, ale pohled na otce mu v tom zabránil. Ačkoliv jemu by to bylo stejně jedno, to jen člověk má takové předsudky o tom, co se smí a nesmí v přítomnosti bezvědomého. Vzduch mu tu pojednou připadl nesnesitelně dusný, i šel a otevřel okno, stále neodpovídaje své maceše.

– Slyšel jsi nebo ne, vykřikla za ním. – Přeji si, aby ses vrátil do Prahy.

Michal se před ní zastavil s rukama v kapsách.

– Řekl jsem vám už před chvílí, že jste přecenila svou úlohu v tomto domě. Pokud bude otec v bezvědomí nebo neschopen práce a rozhodování, vedu podnik já. Můžete se přesvědčit u soudu i u notáře o mých plných mocích. To znamená, že i na domácnost vám budu vyplácet peníze já a že se tudíž ani v podniku ani v domácnosti nesmí nic změnit bez mého vědomí a bez mého souhlasu. To je vše, a teď dovolte, abych vám poradil, abyste se chovala jako žena, jejíž muž byl postižen těžkou ranou.

– To jste tedy upekli beze mne a proti mně, řekla Anna Gromusová a zasmála se. – Ale přece jen si počínáš zbrkle. Je možné, že se už vůbec neprobere k vědomí.

Její hlas dostal opět výhružný přízvuk. Ale Michal se na ni díval z výšky své jistoty. Dala mu příležitost k poslední ráně, předhodila mu ji tak důrazně, jako herci na jevišti vyslovují své narážky.

– Všiml jsem si, že jste zbožná, ačkoli se to snášís s tím, co o vás vím, jen jako paradox. Modlete se tedy, aby byl živ co nejdéle. Neboť až vydechne naposledy, bude to otázka jen mé dobré vůle, jak dlouho vás tu ponechám.

Vynesl trumf se zlomyslnou mladou radostí, vynesl ho s největším důrazem, jehož byl schopen. Pak vyšel na chodbu a usadiv se na schodištním odpočívadle, zapálil si cigaretu.

Anna Gromusová stála dlouho na místě, kde ji opustil, s pohledem upřeným na to bezvládné tělo, z něhož v dlouhých prodlevách se prorvávaly kusy chraptivého dechu. A náhle, jako by se to událo mimo její vůli, shledala, že stojí u lůžka. Sklonila se nad člověkem, který promarnil čtvrtinu svého života v úsilí proměnit ji ve svou ženu, a plivla mu do obličeje.

Pak vyšla a zavřela se ve svém pokoji a neobjevila se, ani když přišel lékař.

X

Tak starého přece jen trefil šlak, řekl Robert a nelze popřít, že v jeho hlase byly stopy skutečné lítosti. Byl to dobrý hoch, ten Robert, to již nesla s sebou jeho lehkomyšlnost a záliba v rozmařilosti. – Neměl to taky trochu ze mne? Co myslíš, Michale?

Ale Michal pokrčil bez úsměvu rameny. Bude jednou, a možná, že zanedlouho, svízel, jak se zbavit této veselé, požívačné a dobro-myslné štěnice.

– Tím vším byla vinna matka. Štvala na tebe a on se přirozeně dopálil na mne, pokračoval Robert a dodal zcela přirozeně: – Matka zuří. Je to na ni příliš silné. Uvykla vládnout a najednou je ve všem odkázána na tebe. Věří ještě, že se to změní, až otec umře.

Podíval se tázavě na Michala, jako by doufal, že se mu dostane odpovědi na nárazku dosti srozumitelnou. A nebyl ani dost málo odraděn nebo podrážděn jeho mlčením.

– Jsem ovšem s tebou, Michale, řekl pak, – vždycky s tebou.

Mohl to říci klidně. Dopadne-li závěť ve prospěch Michalův, bude jeho věrnosti jistě vzpomenuť, a v opačném případě lze i chudáka vyprovodit s přátelskou tváří a nabírat spokojeně z vrchovaté mísy matčiny.

Michal byl pobaven jeho průhlednou snahou.

– Dejme tomu, odpověděl, – že jsi vždycky na té straně, kde jsou prachy. Ale na tom nesejde, protože jsou právě u mne.

Neřekl však, zůstanou-li také u něho. Robert nasadil mírně uraženou tvář.

– Není to hezké od tebe, řekl, na mou věru, není to bratrské.

Ale pak jako by se mu beze všeho přechodu zhmotnila před očima veselá vzpomínka, se zasmál.

Včera jsem zastihl matku, jak zastavila na chodbě doktora. Nevěděli o mně, stál jsem ve dveřích svého pokoje. Matka měla náramnou starost, bude-li otec ještě mluvit, ale doktor o tom pochybuje. Viděl jsem, jak ji to zdrblo. Nejprve jsem myslel, že proto, že ho lituje. Ale z toho mě brzy vyvedla. Když šla kolem dveří jeho pokoje, zastavila se a zahrozila na ně pěstí. Co myslíš, že za tím vězí?

– Nevím, odpověděl Michal lhostejně. – Patrně by se ho ráda na něco zeptala.

– Tak já ti povím, co to je. Závěť, člověče, závěť je to, co ji škrábe. Je posedlá myšlenkou, že ji změnil v její neprospěch a chtěla by ho přinutit, aby to zrušil. Slídí a odnikud se toho nemůže dopídit.

– A teď poslala tebe, abys to vytáhl ze mne, řekl Michal klidně a Robert překvapeně zamžikal. Nebylo však snadné přivést z míry tohoto člověka, který sám sebe považoval za světáka.

– Na mou duši poslala, řekl s ohromující upřímností, – ale nebylo by jí to nic platné, i kdybych se byl něco dověděl.

– Nechme toho, odklidil Michal další rozhovor odmítavým posunkem. Vzal z kupy dopisů jeden a díval se střídavě do něho a opět na Roberta. Nebyl ještě rozhodnut, jak by měl promluvit o této věci. Robert zřejmě zneklidněl pod jeho pohledy. Otevřel hodinky a chystal se vyskočit, jako člověk, který si znenadání vzpomněl na důležitou schůzku, již by byl málem zmeškal. Michal ho však předešel.

– Upomínali jsme pražského Fleischnera, začal. Robert vyskočil a uhodil se do čela rozevřenou dlaní.

– Na mou duši, zvolal, sedím tu pořád a snažím si vzpomenout, co jsem ti to vlastně chtěl důležitého povědět. Inkasoval jsem tu maličkost, potřeboval jsem zrovna peníze. Snad to půjde nějak zařídit.

* * *

– Ta maličkost dělala pět tisíc, vykládal Michal Růženě v neděli večer, když spolu seděli v kavárně Eden v Chudějovicích. Nevěděl

dost dobře, proč jí to povídá, ale neměl, komu by to pověděl a člověk sebe zarytější pocítí někdy potřebu sdílnosti.

– Díval se na mne jako pes. Herec, já to vím, flákač, na něhož není spolehnutí. Ale co bys tomu řekla: mám pro něho nevysvětlitelnou slabost a nedokázal jsem mu říci, že mu to budu strhovat z jeho provizí.

Růžena neodpověděla. Dívala se na víření tančících a myslela na sebe. Má pro něho slabost, není-li to směšné. Měl-li pak by také slabost pro ni, kdyby mu řekla, že už doma nemůže vydržet a že by nejraději bydlela trvale v tomto veselém městě, kde jsou tak krásné kavárny a obchody, kde ji nikdo nezná a kde by se jí žilo tak sladce a tak lehko zapomnělo na to, že jsou na světě nějaké Libnice s ubohým švadlenským salonem a věčně pobouřenou a rozeštvanou dělnickou kolonií. Vydržovaná holka. Ale nejsou-li všechny měšťácké paničky, které nedělají nic jiného, než utrácení peníze svých mužů, právě tak vydržovány? Ne, to by jí nedělalo nejmenších rozpaků. Chtěla pryč z Libnic a něco za to musí zaplatit.

Doma je to zlé, je to stále horší. Jednoho dne to praskne, jako všechny takovéhle utajované věci. Otec si nevšímá ničeho, jeho mysl je zcela zabrána organizačními starostmi a na ni se dívá jako na světici, zbožňuje ji a stále nemůže uvěřit, že toto krásné děvče je opravdu jeho dcera. Tím horší by to bylo, kdyby mu někdo znenadání otevřel oči. Ale matka začíná už něco tušit, neschováš se před jejíma očima, jež starost učinila podezíravýma.

– Kdes byla včera, Růženo? ptá se.

– Tancovat v Kaňově.

– Ale Máří Havlů tě tam neviděla...

– Tak jsem byla někde jinde. Já se vám divím, mami, že se tak staráte, jako byste neměla dost svých vlastních starostí.

Ted' zhasli světla a rozžali jen skryté reflektory, smísili růžovou s modrou, nasýtili tmou sladkým zářením, skoro nehmotným, jež jako by se linulo z měkkých a klouzavých tónů tanga. Venku byl ještě

bílý den, ale tady si lidé hráli na noc, přivábili ji do tohoto podzemí bez oken, kam svěží vzduch byl přiváděn složitým větracím zařízením. Hudba zněla přitlumeně jakoby z veliké dálky, většina nástrojů měla nasazena dusítka. Podivné, připomínalo to pařeníště, ačkoli tam přece nikdo nehraje salátům ani okurkám, a lidé se pohybovali tiše, odnikud nevyrazil výbuch náhodného smíchu, jen tiché smýkáání podrážek šustilo jako hustý déšť v opuštěné noční ulici, strnulé tváře se podobaly jedna druhé, jako by všechny byly halucinovány tímž snem, muži a ženy se kymáceli shodným rytmem, otáčeli se a klouzali přitisknutí k sobě středy svých těl, zelektrizováni dráždivou předchutí páření. Michal netančil ani rád, ani dobře. A tímto pohledem byl spíše podrážděn, než aby v něm nacházel zalíbení. Připadalo mu to jako posedlost a on neuznával jiné posedlosti krom té, jež ho vedla k jeho cíli. Ale Růženě byla hudba i tanec pavím pérem, jež vydražďovalo její smyslnost. Jejími nervy to procházelo jako horký vítr, který pobuřuje i potápí v malátnost.

– Pojd' tančit, řekla (neboť konečně si přece jen navykla mu tykat, ač se tomu dlouho vzpírala) a sevřela jeho ruku v příslibu, který platil její vlastní nedočkavosti.

Vrátili se ke stolu rozehřátí tancem a ruku v ruce jako párek dokonalejších milenců. Michal byl rozdychtěn. To děvče začínalo ovládat jeho smysly více, než by si byl přál. Až dosud byl to vždycky on, kdo vedl v milostných záležitostech a zakládal si nemálo na tom, že se nikdy nedal ovládnout.

Růžena nepustila jeho ruku, ani když usedli. Přenesla své sevření na jeho zápěstí a pak mu otevřela dlaň a přejížděla ji jemně svými prsty. Takové potěšení nacházela v tom, že má za milence muže, jehož dlaně nejsou zmozolené.

– Pojd', řekl prudce. – Půjďme už.

Pronajal tady v Chudějovicích u vdovy po císařském důstojníku pokoj, který se svým květovaným plyšovým kobercem, mosaznými postelemi, otomanem, na němž byl bosenský přehoz, a velikým

třídílným zrcadlem páchl Michalovi vším, čím páchnou nájemné pokoje, ale Růženě připadal vrcholem dosažitelného přepychu. Často uprostřed práce jí zmrtvěly ruce, když si na něj vzpomněla. Kdybych bydlela v takovém pokoji, vstávala bych ráno až v deset. Viděla se, jak si hoví na měkkých žíněnkách, prodlužujíc chvílku té lenivé rozkoše a přemítajíc, jak by utratila den, jehož je sama jedinou paní. V koupelně šplouchá teplá voda, která ji očekává, a z kuchyně sem protahuje vůně její snídaně – šálku čokolády. Ano, to byla rozkoš, to byla pravá rozkoš života a bylo za ni věru snadno zaplatit tou trochou milování, jež ostatně nebylo ani nepříjemné, ani nebezpečné. Přimhuřovala oči, jak si na to vzpomínala, a zaťala nehty do Michalova zápěstí.

– Chtěla bych tu zůstat. Přála bych si bydlet v tom pokoji, kterýs nám najal a z něhož musíme utíkat. Přála bych si, abych se už nikdy nemusela vrátit do Libnic.

Podíval se na ni překvapeně. Její zřítelnice měly schopnost se rozšiřovat a zužovat jako zřítelnice kočky. Nyní byly tak zvětšeny, že její oči, jindy šedozelené, vypadaly černé. Michal ve shonu svých zájmů a rodinných šarvátek nikdy nepomyslel na to, že opravdu jednou bude třeba tento poměr nějak bezbolestně zrušit. Nic nemůže být v tomto případě výhodnější, než bude-li ji mít co nejdále od sebe. Hledal-li námitky, bylo to jen proto, že byl zvyklý dříve prozkoumat půdu, na kterou se chystal vkročit.

– To by nebylo tak nedosažitelné, řekl zvolna, – ale co tomu řeknou doma?

Záře v jejích očích zhasla a pohled se propadl. Domov. Proč jí ho připomíná? Domov na ní ležel jako stálá a nikdy neochabující výčitka. A kdo z nás má rád výčitky? Nenáviděla domov za jeho prostou počestnost, za chudobu cti netratící, která si dělá čest z hlupácké, nic nevynášející dřiny a která by první po ní plivla pro její touhu po úniku. Matka, utahaná domácností jako kolotočový kuň, a otec, planoucí pro spravedlnost, jíž se nikdy nedostane na všechny, a organizující chudáky sobě podobné pro nějakou budoucí

revoluci, které se bojí právě tak, jako se bojí, aby neztratil mzdu třeba jen za jednu hodinu. Ať na ni nikdo nechodí s domovem. Jsou počestní a házejí na ni kamenem už tím, že jsou takoví, jací jsou, a to je neodpuštělné. Neboť ona chce stůj co stůj věřit, že má pravdu a bojí se, ach, ne, ví příliš dobře, že pravdu mají oni.

– Nenapadlo tě, že jednoho dne to musí prasknout a pak že mne z domova jaktak vyhodí?

To byly nepříjemnosti, na které nerad myslel, ale bylo nutno s nimi počítat. Představoval si Josefa Baladu rozkročeného a řvoucího nějaké nesmysly o tom, že zkazil jeho dceru, o kapitalistickém upíru, kterému nestačí sát z jejich mozolů, ale neušetří ani poctivých dělnických holek. Neboť Josef Balada byl řečník a nedokázal by se jistě vyhnout ani v největším hněvu nějakému parádnímu obratu. Nu, hledíme děvče, snad by bylo nejlépe nechat toho raději hned a už to dále neprotahovat. Ale Michal cítí, že k tomu nemá nejmenší chuti a nechce se přiznat k obavě, že by mu Růžena scházela.

– Uděláme, co budeš chtít, řekl, neboť si přál právě tak odkladu rozhodnutí jako toho, aby s ní byl konečně sám. – Ale musíme dobře uvážit, jak. Nevidím žádný prospěch v tom, aby ses rozešla se svými rodiči ve zlém, aby tě snad proklínali a mě obviňovali z tvé zhouby. Některé lidi pravda zraňuje smrtelně. Proč bychom je tedy raději nenechali žít v klamu, který nikomu neubližuje?

Naslouchala mu s přivřenýma očima. Bude skutečně lépe, vyhnout se sváru s rodiči a ponechat jim zdání, které neporuší jejich lásky k ní, ani jejich štěstí. Ale jak to provést? Nevěděla. Rozhodla se, že to ponechá na Michalovi. Ať něco vymyslí, je-li opravdu tak chytrý, jak se o něm povídá. Cítla v sobě dost bezohlednosti, aby šla za svým děj se co děj a neznepokojovala se příliš představami o tom, jak to bude působit na druhé.

– Popovídáme si o tom ještě u nás, řekla. Nazývala pokoj, v němž nacházeli útulek – u nás –, neboť nevěděla, jak by jej lépe pojmenovala. – Ale teď si pojď ještě zatančit.

Tančili znovu tango v přítmí, v němž růžová a modrá světla se fialově tavila, a vyšli oslepeni jím i svou pobouřenou krví. Venku slabě pršelo, snad po bouřce, která se přehnala, ale z níž ani nejslabší ozvuk nedolehl do podzemí kavárny Eden. Dlažba se leskla odrazem prudkého světla, jež vrhalo přes okraj černého mraku neviditelné a snad zapadlé slunce. Vůně vzdálených lesů táhla ulicemi, jako by byla rozprašována tím jemným deštěm.

Protiklad podzemí, z něhož přicházeli, s jeho umělou tmou a vzduchem dusným přes všechno větrání a tohoto svěžího soumraku přidal jen žhavosti jejich vzájemné touze. Byli jí tak oslepeni, že vnímali jen jeden druhého. V tuto chvíli se snad opravdu milovali, nebo lépe, každý z nich miloval tak horce sebe a svou tělesnou zjevnost, že byl šťasten, že má toho druhého. Vyhledali Michalovo auto a nasedli, aniž si povšimli člověka, který, když je zahlédl, zastavil na nedalekém nároží své kolo tak prudce, div nespádl.

* * *

Té neděle se odbýval v Chudějovicích na letním cvičišti Federovaných tělocvičných jednot veliký tábor lidu, který byl přerušen a rozehnán prudkou bouří. Jindra Pour se vracel promoklý a rozmrzlý. Řeč, kterou si připravil a nemohl pronést, se mu vracela v obměnách stále vzteklejších a rozhořčenějších. Chystal se promluvit o ničivém účinku racionalizace, která neúprosně nahrazuje lidskou sílu silou stroje, vyřaduje dělníky a proměňuje je v zoufalce, jimž nezbyvá, než chcípát zvolna nebo rychleji hlady. Úžasná podívaná je na dnešní svět, chtěl hrát, v němž se naplňuje proroctví největšího lidského génia, Karla Marxe. Pravil-li, že kapitalismus pohltí sám sebe, dostalo se naší generaci té strašné i krásné výsady, aby byla svědkem, jak se jeho slova stávají skutečností. Jindra Pour znal cenu citátů, jež staví toho, kdo jich obratně užívá, takřka na roveň tomu, kdo je vymyslel, dávají pádnost jeho vlastním myšlenkám a slovům

a propůjčují jim zdání neomylnosti. Koho bohové chtějí zničit, toho raní slepotou, chystal se říci dále a poukázat na to, že této prastaré pravdě, objevené kdysi Římany, kteří ji pocítili na vlastním těle, dostává se dnes nové platnosti. Neboť podíváme-li se na dnešní kapitalistický systém, vidíme, že byl raněn slepotou a řítí se do záhuby, každému zřejmé. Ale nezbytí ho štve, nechce-li se zříci dobrovolně svých výsad. Neboť jestliže racionalizoval svou výrobu jeden podnik a začal vyrábět levněji, nutí v soutěži, jíž nikdo nemůže uložit hranic ani omezení, druhé, aby racionalizovali rovněž. Divoká chtivost zisku, která bezohledně ničí jedny, žene i druhé do zkázy. Je to moderní babylonská věž, chtěl hřímat přímo biblicky, jejíž nadstavba, ztrativší vzpěru nejdůležitější, lidskou práci, se zřítí jednoho nepřítisť dalekého dne na hlavy těch, kdož ji zbudovali. Neboť, pravil k množství, které mu rozptýlil ničemný liják, každý hladovec, který byl vyřazen z práce a bloudí, marně ji hledaje, jest kamenem, který byl vytažen z jejích základů. Pro koho, ptal se bouřlivě množství dávno rozprchlého, div nespádl z kola, do jehož šlapadel se zuřivě opíral, pro koho vyrábějí ti hlupáci, jestliže zbavili dělníky výdělků a s nimi ochudili i množství jiných, kteří byli závislí na dělnických mzdách. Řezou větev, na které sedí, domnívajíce se, že nemohou být zasaženi povodní, kterou sami vyvolali, podřezávají doslova vlastní hrdla, zavírajíce oči před skutečností. Toto poznání je potěšitelné. Kapitalismus dohrál svou úlohu, nedovede vést, jen kořistit, i je na dělnické třídě, aby uspíšila jeho nezastavitelný rozpad a ukončila své utrpení.

Děšť, který prosákl jeho lehkým kabátem, nezmírnil Jindrova vzteklého žáru. Ujížděl tak, jako by vedl dělnické falangy k poslednímu útoku, jež žádná moc nezastaví. Ironická skutečnost lijáku, který rozehnal dav dříve, než k němu mohl promluvit, zmizela už z jeho vědomí, neboť co znamenala skutečnost před neúprosnou logikou myšlenek, kam se hrabaly všechny lijáky světa na neuhasiitelný plamen jeho nadšení a víry. Jsem jedním z vás, mohl volat na

posluchače, kteří zatím svlékali mokré košile a nahrazovali je suchými, a přišel jsem vydat svědectví za soudruhy, kteří pocítili bezhlavou zběsilost racionalizace na svých vlastních hřbetech. Zprvu šest a před týdnem dalších osm poznalo, že stroj nahradí snadno jejich ruce a že je předčí.

Automobil, který ho minul plnou rychlostí, z kropil ho blátivou vodou ze silničního výmolu. Bestie. Všichni jste odsouzeni ke zkáze. Šíří se to jako mor. Ta Gromusova továrnička, která je sotva atom ve vesmíru světového průmyslu, odráží nicméně to, co jím hýbe. Pásová výroba v hračkářském oddělení a ve vrátnici kontrolní hodiny pro všechny. Práce na sklad a jednoho dne zastavení výroby, vypovězení kolektivní smlouvy a výluka. Je dobře, že mladý nahradil starého, neboť i na tak malém úseku světového zápasu je nutno, aby věci byly vyhnány na ostří. A na tomto místě svých myšlenek, v něž se proměnila jeho plamenná, ale nevyslovená řeč, zastavil Jindra Pour své kolo, neboť několik kroků před ním kráčel mladý Gromus a Růžena Baladová.

Díval se na ně, jak šli k Michalovu autu, viděl, jak Růžena visí na paži jeho zaměstnavatele, naklání se k němu a usmívá se, tvář na tváři, téměř jako by ho líbala, a zdálo se mu, že nerozumí ani zbla z toho, co se před jeho očima dálo.

Růžena Baladová a mladý Gromus! Mohl si tato dvě jména opakovat do zhloupnutí a nikdy by mu ani ve snu nenapadlo, že by je mohl uvádět v nějakou spojitost. Měl dojem, že jeho myšlenky se zastavily. Dvojice vstoupila do vozu, dvířka byla hlučně zabouchnuta, slyšel pronikavé zazvonění startéru a vzápětí hukot stroje.

Všechno to bylo tak neskutečné, nevěděl ani, pociťuje-li něco. Když se auto rozjelo, vsedl na kolo a jel za ním. Nemusel se ani příliš namáhat, neboť vůz jel velmi zvolna a ukázalo se také záhy, proč. Projel sotva dvěma ulicemi a zastavil ve třetí, příjemné, tiché postranní uličce, kde jednopatrové a přízemní domky měly před okny zahrádky s houštím křovin nebo záhony růží a jiřin.

Jindra sestoupil na rohu z kola a sklonil se nad ním, jako by prohlížel gumy, aby nebyl náhodou poznán. Viděl je pak vstoupit do jednoho z patrových domků. Všechno bylo jasné. Co tu měl ještě dělat, proč tady civěl?

Jsou rány, jež neomračují, nýbrž probouzejí k životu. Odmítnutí, jehož se mu dostalo od Růženy v Baladovic zahradě právě onoho večera, kdy se radili o tom, co podniknout ve prospěch prvních šesti propuštěnců, se zjevilo v novém a krutém světle. – A neříkejte mi Růženo. Týden nato se odstěhoval k jednomu z propuštěnců, vysvětluje své rozhodnutí tím, že je třeba podporovat právě tyto soudruhy, kteří byli zbaveni výdělků. Dovedl přesvědčit i sebe, že nemá jiných důvodů. Člověk, který se rozhodl jednou provždy, že věnuje všechny své síly a všecek svůj zájem společné věci své třídy, nemůže přece být nijak zvlášť dotčen odmítnutím děvčete. Láska je pocit příliš individualistický a nesporně přežitek měšťáckého světového názoru, než aby jí mohlo být popráno místo v jeho životním programu. Dovedl ji udusit, na mou věru, neboť život požaduje, aby bylo odpovídáno buď, a nebo.

Nemělo smyslu stát dále před tímto domem, který už pověděl vše, co se dalo povědět i myslet. Ale cítil se ku podivu tak sláb, že se bál vyskočit na kolo. Neudržel by se na něm, věděl to určitě, ačkoli nechápal, co to mohlo způsobit. Patrně se zchvátil rychlou jízdou.

Přestalo pršet, chodníky se leskly a krůpěje na listí křovin svítily zlatými záblesky soumraku. Ulice byla až neuvěřitelně tichá. To ticho snad způsobilo, že se cítil sklíčen. Něco ho bolelo, ale nedařilo se mu určit, co vlastně. Byl promoklý a dostal ránu palicí, harcovník sociální revoluce, ubohý jako hromádka neštěstí. Ať mu někdo poví, co má dělat? Obrazotvornost mu sehrála menší melodramatickou scénu. Počká tady, až vyjdou, ano, postaví se přímo před domovní vchod a vyčká jejich návratu. Dopřeje si pohledu na jejich zděšení a úžas, nepatrnou pomstu za pokoření, jehož se mu dostalo na Baladovic zahrádce.

Strnul však úlekem příliš velikým, který vinil ze lži jeho odhodlání, když se dveře domu znenadání otevřely. Záchvat jeho zmatku byl tak mocný, že vrátil sílu i jeho ochromené vůli. Už pozdvihoval nohu, aby naskočil na kolo a ujel. Dříve, než stačil provést svůj úmysl, seběhl na chodník čínský psík a za ním vyšla černě oblečená žena v klobouku starodávného tvaru. Byla to už bezmála stařena, ale její prsy byly vysoko vyšňěrovány. Blížila se k Jindrovi strojovými, odměřenými kroky, nesouc hlavu jako kočárový kůň a na blůze, obepínající její krk límcem, kosticemi vyztuženým, jí ležel veliký zlatý kříž.

Ach, nebylo-li to znamenité? Jindrovo zoufalství hrozilo vybuchnout hlučným smíchem. Tato kuplířka, vypadající jako císařská dvorní dáma a ozdobená symbolem křesťanství, byla vrcholem všeho. Zdálo se mu, že na ni musí vykřiknout něco potupného a sprostého. Ale když ho mýjela, změřila si ho pohledem tak chladně odhadujícím a podezíravým, že to, co v něm bylo chudáckého, se zaleklo a zrozpačilo. Čínský psík se ostře rozštěkal u jeho nohou.

– Fuj, Kiki, zavolala jeho paní ostře.

Zastavila se na rohu a zatím co psík, pobíhaje kolem její sukně, jež se dotýkala až chodníku, nepřestával vzrušeně štěkat, dívala se neodbytně na Jindru Poura. Odhadovala v něm zloděje, který si sem přišel vyhlédnout místo vloupání. Nedalo se vzdorovat tomuto pohledu. Vyhazoval ho chladně a neúprosně.

Jindra Pour bojoval chvíli o zachování vlastní důstojnosti, hledaje, čím by se opřel této patricijské pohrdě, která vidí ničemu v každém, kdo nenosí kabát jejího střihu. Povolil však nakonec tomuto pohledu, který trval neústupně na svém, vsedl na kolo a ujížděl odtud.

Jel rychle a tato prudká jízda mu rozpalovala krev. Byl to nyní paria, který byl uražen, odkopnut a popliván. Ta baba s křížkem na svých vysátých a nadnesených nadrech mu dodala. Viděl to nyní jasně: patřilo to do onoho světa, kde vládne kapitalismus a psi, vždycky ochotní štěkat za jeho peníze. Nebyl odmítnutým milencem, který přistihl dívku se svým šťastnějším sokem, proměnil se

rázem ve své mysli, uvyklé převádět všechny jevy na rovnici, jež mu byla dána Marxovou naukou, v typ, ba přímo symbol proletáře, který je vykořisťován a olupován na všech frontách, ba i na té nejzazší, na frontě soukromých citů a toho štěstí, jehož využití je dáno i zvířatům.

Chvílemi ho přepadalo opravdové zoufalství, bolest docela tělesná mu svírala srdce, takže se mu zdálo, že spadne ze svého kola. Ale přemáhal ji se zaťatými zuby a vracel se na neosobní pole své víry se zuřivostí středověkého fanatika. Nešlo přece o něho, o Růženu nebo o nějakého Gromuse, který může puknout pýchou a dívá se na sebe jako na silného jedince, jemuž je dovoleno vše právem džungle. Nešlo přece jen o ně. Celá tato příhoda, ve své podstatě snad směšná, byla pouze jeden z mnoha příznaků choroby, rozžírající tkáň společnosti. Jeho myšlení, štváno rychlostí jízdy i bolestí, která mu znovu rozdírala srdce, se nemohlo ustálit. Nenávist v něm vybuchovala divokou zuřivostí a hledala cíl, který by mohla zasáhnout ihned. Pomsty den, daleký, nesmyslně daleký pomsty den. Tentokrát snad po prvé si připustil myšlenku, že asi zemře dříve, než se ho dočká. Chtěl by jej strhnout k sobě, rozdmýchat jej hned, v tuto hodinu. Bláznivý chlap, měšťácká úchylka, která by si přála podřídít věc celku své hloupé bolesti ze srdce, pošlapaného holkou. Co by měl tedy udělat?

Je nesmysl bát se rozvratu, který má být uspišen všemi prostředky. Šlapal zuřivě, štván představou, že byl vybrán za posla, nesoucího zvěst o blížící se zhoubě. Co by udělal odmítnutý milenec staré školy? ptal se, vkládaje výsměch už do této otázky. Šel by a vraždil. Soka, milou, sebe, nebo všechny dohromady. Nebo by pokořeně sklopil hlavu před osudem a pil nebo hořekoval v koutku. Je ovšem třeba udělat něco, co by mělo širší platnost, co by zasáhlo nejen zúčastněné, nýbrž rozšířilo se dál, zlo, jež působí nové, neboť zlo jen zlem může být vymýceno.

Musel zastavit a slézt z kola, aby si rozsvítil karbidovou lampičku, neviděl již pro tmou na cestu. Pak jel dále, upíraje pohled na pruh

světla, který vezl před sebou, a svou mysl na jedinou myšlenku, která se mu neodbytně usadila v hlavě. A obojí mu splývalo. Světlo, ano, světlo musí být vneseno do tmy, jež námi všemi vládne.

A přece se bál. Když dojel k Libnicím, seděl dlouho na mezi za Baladovic domkem. Bylo přece jen špinavé a nízké, co se chystal udělat. Byl už tak zmaten a zbit, že nedovedl oddělit správné od špatného. Teorie se mu mátly s bolestí z rány, kterou utrpěl. A osobní bolest mu splývala s velikou, nekonečnou bolestí všech utlačovaných a vykupitelská zuřivost ho znovu ovládala. Bylo hrdinstvím, vzdát se svého záměru a trpět dál mlčky, nebo to byla jen zbabělost, která našeptávala své klamy před rozhodným činem? Kde byla pravda, kde lež?

Svíraje pěsti jako všichni, kdo mají v sobě více strachu než odhodlání, prošel vrátky a vstoupil na dvorek Baladova domku. Ještě svítili. Možná, že u Balady byli opět soudruzi, kteří k němu chodívali na večerní besedy, kde se v klidu a po přátelsku probralo mnohé, co bylo tak těžko řešit na schůzích. Tu ovšem by mu byl vstup usnadněn a byla by vhodně i oddálena chvíle, kdy by musel promluvit.

Přistoupil tiše k oknu a nahlédl dovnitř skulinou mezi staženou záclonou a okenním rámem. V kuchyni seděl jen Balada se ženou. Skladník s brejlemi na očích četl v knize a měl ve tváři napjatý a soustředěný výraz člověka, který zdolává s určitou námahou srozumitelnost obsahu. Jeho žena látala punčochu, navlečenou na dřevěném hříbku. Tento němý a tak výmluvný obraz klidu vyvolal v Jindrovi nový svár pocitů. Otevřel mu bleskový výhled do budoucnosti a zkrušil ho jistotou, že nic takového v ní není pro něho uchystáno. Proud divoké závisti, jež náhle vyvěřela, vynesl i vzpomínku na novinářskou zprávu o pytlákovi, který zastřelil lesníka pokojně čtoucího u večerní lampy. Stál tu jako ten pytlák a chystal se udělat něco podobného, snad ještě horšího. Spočívalo to v něm jako nabitá zbraň a rázem to mohlo proměnit tento poklidný výjev ve výstup, plný pláče a proklínání. Stál tu, pohrávaje si s touto myšlenkou, jako

záškodník jistý svým cílem si pohrává se spouští dříve, než stiskne. Byl bys toho schopen, Jindro? Ach, pohráváme si tak dlouho s koutky zbraní, až spustí. A spustí často právě v tom okamžiku, kdy jsme se rozhodli, že nestiskneme. Otočil se a vracel se k vrátkům. Jednoho dne tento podezřelý krov spadne sám na tvou hlavu, Josefe Balado.

Ale právě u vrátek ho zvěřil Baladův pes, který dosud pobíhal v zahrádce za domem, začal vyskakovat na Jindru a dorážet na něho s radostným štěkotem.

Když o půl hodiny později Jindra Pour opouštěl Baladův domek, slyšel za sebou vysoký, kvílivý pláč Baladovy ženy. Josef neproklínal. Seděl tam s rukama spuštěnými mezi kolena, chvílemi se díval na své ohromné dlaně, svíral je v pěsti a mluvil polohlasně: – Zabiju ji, zabiju ji. Nebo vzhlížel ke své ženě dětsky bezradným, provinilým pohledem a ptal se jí: – Co jsme jí udělali, maminko, co jsme jí udělali, že nám tohle provedla? Copak jsme jí nedávali všechno, co jsme mohli? Copak jsem nepostavil tenhle barák pro ni? A jeho žena klopila před tím zoufalým pohledem oči a cítíc bolestné výčitky matky, která nedovedla ohlídat svou dceru, kvílela tím hlasitěji.

Jak se mohlo stát, že jsem to řekl? Jindra stál na silnici, hledal a nenacházel mstivého uspokojení. Skutečnost byla strašná. Nepodobala se v ničem tomu, co očekával. Nyní ji ztratil navždy. Vrátil se ke kolu, které nechal ležet na mezi za Baladovým domkem a usedl vedle něho. Ale bylo mu příliš zima v promoklých šatech. Musel vstát a probíhat se po silnici. Počíнал si jako blázen. Vzhlížel ke hvězdám, které už opět vyšly a hrozil jim pěstmi, zdviženými nad hlavu, plival před sebe (to platí tobě, ty hnuse, říkal si) a poklekal občas na zem a pokládal na ni ucho. Měl bych se vrátit a říci, že jsem si to všechno vymyslel. Měl bych jim říci, že jsem to udělal ze vzteku, protože jsem jí vyznával lásku a ona mne odmítla. Měl bych to udělat. Ale oni by mi už neuvěřili, ba ne, vyprávěli by jí třeba pro smích, co jsem udělal a ona by jim řekla pravdu.

V lese u rybníka zablýskalo světlo, vystřelilo několikrát mezi stromy a pak najednou zesílilo a vyřízlo oslnivým pruhem silnici ze tmy. Ale ten kmitající kužel se pojednou přestal blížít, pohasl a proměnil se ve dvě vzdálené, strnule zářící oči. To potrvало jen chvíli, bílá záplava opět vybuchla, ozval se hukot stroje a za několik vteřin prolétl kolem Jindry veliký vůz, zanechávaje za sebou tmou hlubší sic, ale chvějící se a zvířenou. A jí se blížilo od lesa pomalým, pravidelným chodem jediné, trochu rozkymácené světélko. Někdo přijížděl na kole.

Tak to tedy dělali. Růžena odjížděla z domova na kole, jako by jela na obvyklou taneční zábavu do některé vesnice, a pak někde v lese, kde na ni čekal mladý Gromus, naložili kolo do auta a jeli do Chudějovic. Jindrův hněv se vrátil. Ustoupil za kmen jedné z hrušní, jichž stromořadí vroubilo silnici, odhodlán vyčkat Růženina návratu domů a vyslechnout, jak bude přivítána.

Ale v okamžiku, kdy třaslavý kuželík světla dosáhl až k jeho nohám, vyskočil na cestu a rozpráhl paže.

– Zastavte, Růženo, musím vám něco říci, zavolal tiše, aby ho nebylo slyšet u Baladových. Brzda slabě zaskřípěla a děvče seskočilo dva kroky před ním.

– To jste vy? řekla s obvyklým pohrdáním. – Od kdy zastavujete lidi v noci na silnici jako zákeřník?

Dohadovala se, že se snad napil trochu na kuráž a že tu na ni čeká s vyznáním, neboť věděla příliš dobře, proč se od nich odstěhoval.

– Něco horšího než zákeřník, odpověděl chraptivě a Růžena se polekala, neboť si vzpomněla na všechny možné, ale na žádnou určitou z historek o odmítnutých milencích, vraždících milou při návratu z taneční zábavy.

– Co chcete? vykřikla ostře a s nadějí, že bude zaslechnuta doma.

Jindra se příkrčil pod zvukem jejího hlasu a ohlédl se bázlivě na dům. Sepjal prosebně ruce.

– Nekřičte, prosím vás, začal mluvit chvatně a ještě chraptivěji, – nechci vám přece nic udělat. Ne, nemohu vám udělat už nic hor-

šího, než co jsem provedl. Čekal jsem, abyste na mne plivla, budu-li vám stát za to. Prozradil jsem vás, Růženo. Já nevím, proč jsem to udělal, snad jsem bláznil v tu chvíli, ale ne, to říkají všichni. Strašně jsem vás nenáviděl a chtěl jsem se vám pomstít, chtěl jsem se pomstít za nás za všechny, které jste zradila, za celou třídu, z které jste a od které jste se odvrátila. Pověděl jsem vašim o vás a o Gromusovi. Vědí všechno, viděl jsem vás dnes odpoledne v Chudějovicích, když jste vycházeli z kavárny a jel jsem za vámi na kole.

Dívala se na něho jako z veliké dálky. Nebylo to směšné, jak si náhoda dovede zahrát s lidmi? Celé dnešní odpoledne usilovala přivést Michala na myšlenku, že je nutné, aby odešla z domova a usadila se v Chudějovicích. A celý večer si mořili hlavy, jak to zařídit, aby její odchod nevzbudil podezření jejích rodičů a obešel se bez zbytečných výčitek a výstupů. Usoudili, že bude nejlépe vysvětlit jej cestou za lepším krajícem chleba, neboť co mohlo děvče očekávat v Libnicích, kde švadlen bylo víc než dost a když místní honorace šila raději v okresním městě. Nyní ovšem to bylo zbytečné. Rozřešení přišlo samo a nebude již třeba přetvářky. Není to tak lepší?

Podívala se směrem k domku. Jeho okno zářilo tak pokojně jako jiná okna. A jako jiná okna připadalo jí cizí a vzdálené. Viděla matku, jak nad ní lomí rukama a jak se hroutí v pláči, lámána zoufalstvím, jež bude pravdivé i ve svém přehnaném a nepřítčném projevu, představovala si otce, jak jí svírá ramena a lomcuje jí, aby z ní vytrásl doznání, aby z jejích vlastních úst slyšel potvrzení tu krutou pravdu. Nechtělo se jí čelit jim. Nač to všechno rozdírání a rvaní srdcí i nervů, nač lkání a předstírání lítosti, když jí necítila, když chtěla běžet dál po cestě, kterou se dala? Ach ne, nevrátí se už domů, ačkoli ještě dobře neví, co podnikne teď v noci.

Lampa na jejím kole ozařovala vyhublou, černou a pomačkanou postavu Jindry Poura. A uvědomila si náhle, jak se třese a že je tak zmučen, že se stěží drží na nohou.

– Proč jste to udělal? otázala se a hlas se jí mimo vůli chvěl soucitem a lítostí nad tímto člověkem, který jí přece ublížil.

– Chtěl jsem vás zničit, odpověděl pomalu a těžce, neboť musel přemáhat jektání zubů a třasavku. – Mám vás rád, vy to přece musíte vědět, ale nedovolila jste mi ani, abych vám říkal Růženo. Ale to není to, to není všechno. Vy přece nemůžete tam s tím. (Pohodil hlavou k městu za svými zády.) To není vaše místo. (Zmocnila se ho stará zuřivost, strnulost dásní přešla, i v hrdle se mu uvolnilo.) Ještě teď si myslím, že jsem jednal správně. Nemohu si pomoci, plivněte na mne, otočte se ke mně zády, jednal jsem špinavě, a přece správně. Neumím vám to vysvětlit. Plazil bych se před vámi jako pes. (Zatápal rukama, jako by ji chtěl uchopit a když ustoupila, sepal je jako k zoufalé prosbě.) Copak to necítíte, že vaše místo je mezi námi, že svět se rozdělil a každý z nás že musí jasně říci své ano nebo ne?

Viděla jen nejasně jeho bledý obličej. Byl úzký jako nůž, prořezával tmu a mířil k jejímu srdci. Byla-li někde láska, byla v jeho ostrí, byla v citu tohoto kolektivisty, který chtěl rozmetat svět, protože mu byla marným snem. Nikdy na ni nehleděl takto Michal, byla mu jen hrou, na niž mu bude lehko zapomenout, a ona sama snad ani nechtěla mu být něčím víc, shodovala se s ním přece v názoru, že láska je nesmysl a jestliže se mu vzdala, udělala to jen proto, že očekávala, že jí pomůže uniknout z Libnic a zaplatí jí blahobytem. Odpolední Michalovo objetí v ní doznívalo únavou a přece bez ukončení a nyní se v ní začínala rozlévat nová vlna horka, která ji udivila. Bylo snad možné, že by zatoužila po tomto vychrtlíkovi, vysušeném horečkami a bůhví, snad i hladem, neboť se o něm vyprávělo, že posílá své úspory na potřeby strany, bylo by to možné?

– Růženo, promluvil znovu a vypadal, jako by chtěl padnout na kolena. – Slibte mi, že necháte toho Gromuse, a já se vrátím k vašim rodičům a řeknu, že jsem si to všechno vymyslel ze žárlivosti na vás. Že jsem se o vás ucházel a že jsem to udělal ze vzteku nad vaším odmítnutím.

Opřela se o řídítka svého kola a naklonila se k němu tak, že její tvář se octla blízko jeho. Jindry se zmocnila znovu třasavka a musel se přemáhat, aby neustoupil.

– Udělal byste to opravdu?

– Udělám to hned, prohlásil prudce.

– Počkejte, řekla a uchopila ho za rukáv promoklého kabátu, neboť ihned vykročil, aby splnil, co sliboval. – Vždyť ještě ani nevíte, souhlasím-li s vámi a jestli si to vůbec přeju.

Přitáhla ho k sobě, jenom řídítka kola byla mezi nimi, její dech ho hladil a pálil v obličeji. Cítila, jak se chvěje a byla rozveselena svou mocí nad ním.

– A vy, dodala tiše, – byste mne chtěl i přes to, co o mně víte?

Což si ji nepřál zničit proto, že náležela jinému? Co na tom však sejde, jestliže od té chvíle bude patřit pouze jemu. Byl si jist, že dovede vyplenit ze sebe každou vzpomínku na to. Bolí to, bolí, a ještě dlouho to bude bolet, ale pryč s tím. Ačkoliv je to nesmysl. Nemá-li předsudků, nemůže mít ani bolestí, jež z nich pochodí. Tu konečně nabyl odvahy a uchopil ji za ruku.

– Chci zapomenout, co bylo, nevím už o tom. Vy jste jen žila, jak se vám chtělo, ale pro mne by tato vzpomínka byla spojena s přílišnou trýzní.

Drtil jí ruku stiskem stále silnějším a díval se na ni jako zoufalec, neboť nedovedl najít slova, kterým by ji požádal o polibek, a nedovedl se odhodlat, aby ji k sobě strhl mlčky. Ale zatím, co tu stál, třesa se nyní horečkou touhy, slova se mu kupila v ústech a on jich nemohl vyslovit jenom proto, že jeho hrdlo bylo příliš sevřené. Růžena odsunula jednou rukou kolo a druhou ho objala. Tu konečně našel její rty a začal ji líbat drsně a hladově, duse sebe i ji, uvědomuje si, že odpoledne byla ještě v náručí jiného a jeho touha tím byla strašlivě mučena i jitřena.

Strhla ho na sebe, aniž dbala, že země je mokrá odpoledním deštěm a tráva znovu zmáčená noční rosou, a vzdala se mu divoce

a bezohledně, užaslá rozkoší, která ji zaplavila tak, jako nikdy v objetí mladého Gromuse. A měla při tom pocit podivného uspokojení, že plivá na toho bohatce a že jej obírá o něco, o čem si asi myslel, že na to má sám svrchované a zaplacené právo. A ještě jiná myšlenka, cynická a veselá jí hvízdala v hlavě: jak lehko je klamat muže a získávat od nich, čeho se člověku zachce.

Pak tu stáli proti sobě, cizí a vzdálení jako dvě hvězdy ve vesmíru a Jindra s jedinou, bolestně tepající myšlenkou, která mu až kroutila prsty jako v křeči: proč ji nezardousil v tu chvíli na mezi, aby si jí byl navždy jist a aby smyl všechno, co v něm už nikdy neustane drásat. Unavený, zmatený a ponížený, jako by ho někdo zbil a vyválel v blátě silnice, Jindra Pour hledal v sobě vděčnost, které necítil, sladkost lásky, jíž se právě napil a která chutnala jako žíravina, a jistotu bezpečného spočinutí. Uchopil Růženinu ruku a políbil ji.

– Vid', Růženo, zajíkal se, to bylo víc než slib, to bylo všechno.

Zasmála se, rozpjala paže v širokém protáhnutí a nezastřeně zívla.

– To víš, řekla. – Ale teď' pojd'me honem k tobě. Usnula bych tu na mezi.

* * *

A celý týden poté věřili Baladovi, že Růžena a Jindra Pour jsou snoubenci, ačkoliv se z toho příliš neradovali. A celá dělnická kolonie tomu věřila s nimi. Na konci toho týdne Růžena zmizela z Libnic a už se do nich nevrátila.

XI

Měsíce plynuly a nic se nechtělo změnit ve stavu Ferdinanda Gromuse. Stařec ležel ve svém pokoji, jeho tvář byla trochu pokroucena, jako by se zlostně usmíval, a jeho levá ruka i noha byly nehybné. To bylo zlé. Horší však bylo, že i jeho hlasivky byly ochrnuty a neschopny utvořit slovo. Většinu času mu to nevadilo, neboť na tohoto člověka, dříve až nepříjemně pohyblivého a žvatlavého jako špaček v srpnu, se úderem mrtvice snesl klid a lhostejnost ke všemu, co nebyly záhadné pohyby v jeho těle, bloudění osleplého života v žilách a v záhybech mozku. Jenom někdy, když se mu něčeho zachtělo a nebylo mu okamžitě porozuměno, hněv stiskl hlasivky jako měchy pokažených dud a přinutil je vydat několik divokých zvuků, vždy stejných a tak si po každé podobných, že časem se ustálily ve sluchu jeho okolí jako slova, tajemná a nesrozumitelná jako zaklínadlo: – Porádsi, porád, paky, paky, porino.

Nemoc modelovala jeho tvář a přidávajíc každý den nový tah, měnila jeho podobu. Spadl se, ztratil skoro polovinu své bývalé váhy, díky neúprosnému dodržování diety, proti němuž se mohl bránit leda hladověním, a jeho kulatý, měsíčný obličej se rozpadl v části, oddělené hlubokými vráskami, do nichž napadal popel olověně šedých stínů.

Michal k němu přicházel denně po obědě. Sedal v křesle, umístěném v nohách postele, a podával mu zprávu o svém podnikání, zprávu upravenou tak, aby v ní nebylo nic, co by mohlo starce rozčilit. Rád je prošpikoval drobnými příhodami z dílen a kanceláří, kterým se někdy Ferdinand Gromus usmíval, křivě zdravou polovinu svého obličje. Polykal s chutí tyto zvěsti o životě, který pokračoval bez jeho účasti, prospívaly jeho ochromeným myšlenkám, které z nich vycházely osvěženy jako z léčivé lázně a pohybovaly se pružněji.

Ještě si dovedl připomenout tváře ke jménům, jež slyšel, a to mu působilo tak dětinskou radost, že zdvíhal svou pravici a podrbával se za uchem, jako za dnů, kdy byl bezohledným, lišáckým a bodrým obchodníkem, a z jeho hrdla vycházelo chrochtání, strašné na poslech, ale jež vpravdě bylo smíchem.

Po Michalově odchodu žil Ferdinand Gromus ze synova vyprávění. Jeho mozek jím nasákl jako houba a on je nyní vymačkával krůpěj po krůpěji, namáhaje se, aby si znovu připomněl všechno, co vyslechl. Ale čas, který je prostorem vzpomínky, ztratil svou trojrozměrnost a paměť, proměněná v plochu, mísila mu minulé s přítomným, tváře se vynořovaly jako mučivé otazníky, k nimž nebylo odpovědi, útržky dějství se prostupovaly, srážely a rozpadaly, marně hledající své herce. Tu se ho zmocňovala taková lítost, že mu slzy tryskaly z očí a bloudíce vráskami stékaly mu po tvářích do porozevřených úst, do koutku křečovitě vyhrnutého a do druhého, ochable svislého. A jindy opět ho popadal vztek. Mával svou zdravou rukou, tloukl do příkrývky, nebo se uchopil za ucho a lomcoval jím tak, jako by si je chtěl odervat od hlavy. Nesmyslnost jeho žití se mu zjevila v pravdě a v hrůze. Přál si zemřít hned, hned. A vyražel své, zaklínadlům podobné skřeky: – Porádsi, porád, paky, paky, porino. Ošetřovatelka přibíhala všecka poděšena a snažila se ho uklidnit. Kladla mu ruku na čelo a hovořila na něho tiše a konejšivě, jako na popuzené děcko. Ale Ferdinand Gromus sebou zmítal v záchvatu stupňované zběsilosti, snažil se povstat a vrhnout se z postele, která mu v té chvíli připadala jako skála, z níž chtěl skočit do propasti klidu a zapomnění. Tu ho vzala za ramena, přitiskla ho pevným a zkušeným hmatem do polštářů a řekla mu drsně:

– Tak, a teď dost už toho bláznění.

Držela ho takto chvíli, zatím co jeho odpor slábl a pak ho přinutila, aby vypil sklenici vody s ovocnou šťávou. Ferdinand Gromus se uklidnil a ztišil. Ležel nepohnutě, strážěn podezíravým zrakem ošetřovatelčíným. Bylo lépe nemyslet, ba ani nevzpomínat. Prach

vířil v šikmých sloupcích slunečních paprsků, bylo slyšet vytrvalý a jednotvárný hukot běžících strojů a dům se lehce chvěl. A očím bylo přáno, aby se dívaly nikam, do prostoru bez ohraničení, jehož modravá běl pohltila všechny předměty, anebo bloudily v džungli nevyzpytatelného vzoru na sluncem prosvětlené zácloně.

A za dveřmi stála Anna Gromusová a naslouchala napjatě. Slyšela hluk zápasu, který ošetřovatelka sváděla s nemocným, a pokoušela se uhádnout, co se děje. Již jednou se pokusila vstoupit do těchto dveří, které jí přece měly být otevřeny dokořán, jí jediné z tohoto domu, neboť stále ještě byla manželkou toho mrzáka, ale byla vyhozena jako děvka. Kdesi hlouběji v chodbě vrzly dveře a Anna Gromusová se otočila překvapeně. Kuchařka poklízela Michalův pokoj, zatím co mladší služebná jí připravovala v kuchyni věci k vaření, a nyní se vracela se smetákem a lopatkou, naplněnou smetím. Bylo pozdě odejít nebo jakkoliv zastříť svou přítomnost za těmito dveřmi. Anna Gromusová zůstala na svém místě.

Kuchařka přešla kolem ní bez pozdravu, s hlavou zvrácenou nazad jako přihlouplá primadona a nakrucujíc se v bocích. Kdo ji odtud vyhazoval a kdo tu byl nyní paní, ptám se?

– Čuchá, řekla kuchařka hlasitě, když byla v polovině schodů. Ale i teď zůstala Anna Gromusová bez hnutí. Ani hlavu nepootočila. A Bety, trochu schlíplá a zaražená, vešla do kuchyně a začala se rozkřikovat na mladší služebnou.

– Ted' už budete hodný, řekla v pokoji ošetřovatelka Ferdinandu Gromusovi. – Potřebuji si vyjít a hned se vrátím.

Ferdinand Gromus se ušklíbl zdravým koutkem úst a mávl slabě pravicí. Ošetřovatelčin strach ho bavil. Prohnal ji, jen co je pravda, beztak si jen hoví celý den v křesle. Byl by chtěl vydělávat své peníze tak lacino jako tahle ženská.

Když uviděla stát Annu Gromusovou proti dveřím, ošetřovatelka beze slova otočila klíčem v zámku a neslyšně jej vytáhla. Anna Gromusová si zaryla nehty do dlaní.

– Proč to děláte? otázala se syčivě.

– Dělán, co mi bylo poručeno.

Ošetřovatelka byla vysoká a suchá, podobala se postavou Anně, snad byla dokonce i vyšší. Měla tvrdý a lhostejný obličej profesionálky, která zestárla u lůžek nemocných bohatců. Viděla již příliš mnoho a nic ji nemohlo pohnout ani překvapit.

– Mám přece právo k němu vejít. Jsem jeho žena, pokračovala Anna Gromusová a zaostříla svůj hlas tak, aby vnukla této ženě úctu k sobě a nabyla nad ní převahy.

– Nevím nic o vašich právech, odpověděla ošetřovatelka pohrdavě a pokrčila rameny. – Nebyla jsem vámi najata a nezodpovídám vám.

Vykročila ke schodům, ale Anna Gromusová ji zastavila.

– Počkejte, řekla příškrčeným hlasem a vypadala, jako by ji přemáhalo pohnutí. – Chtěla bych si s vámi rozumně pohovořit. Po dvacetiletém manželství jsem na tom tak, že nevím, nebudu-li po jeho smrti vyhozena z tohoto domu bez haléře jako služka. Musím s ním mluvit, slyšíte, musím se ho zeptat, nezničil-li nebo nezměnil-li závěť, ve které na mne bylo pamatováno.

Ošetřovatelka se naježila jako kočka, před níž se otvírají dveře špižírny. Ach, jsou to vždycky peníze, které najdeš za vším v těchto rodinách. Vraždili by pro ně při vší ctihodnosti, kterou staví na odiv ostatnímu světu. Nerozpakovala se nikdy ulehčit jejich měšcům, kdykoli se jí k tomu naskytla příležitost.

– Jak s ním chcete mluvit? řekla, předstírajíc nezájem a stavíc se netrpělivou jako člověk, který je zbytečně zdržován od důležité práce. – Jeho řeč je ochrnutá.

Ale Anna Gromusová byla rozhodnuta nepustit ji a dosáhnout svého. Vytušila v ní člověka, jakého právě potřebovala. Ach, ty! Stačí, abych ti hodila groš, a mám tě i s nesmrtelnou duší.

– Není třeba, aby mluvil. Postačí mi posunek. Musím vědět, na čem jsem. Nemusíte se ničeho obávat, můžete zůstat v pokoji, promluví na něho před vámi.

– Mám výslovně zakázáno pustit vás k nemocnému. Zavinila jste jeho první záchvat, nemohu se toho odvážit.

Anna Gromusová ji uchopila za ruku.

– Nebojte se, vystříhám se všeho, co by ho rozčililo. A vám za to nezůstanu dlužna.

Chvilí stály proti sobě mlčky. Ošetřovatelka uhýbala jejímu pohledu. Pak před ní beze slova otevřela dveře pokoje a vstoupila neslyšně za ní.

Ferdinand Gromus ležel tak, jak ho před chvilkou opustila. Usmíval se, jako by naslouchal nějaké písni, již nikdo jiný nemohl slyšet. Snad nějaká vzpomínka bloudila zšeřelými chodbami jeho mozku a její tvář se zjasnila tak, že se mu ji podařilo poznat. A zatím to bylo dějství velmi blízké a skutečné, jež ho tak vzrušilo. Mohl v ně být zabrán sice jenom svým sluchem, ale byl jím zaujat bez myšlenky, působilo na něho tak, jako sluneční paprsek působí na nemluvně. Dokonce si tiše pobrukoval. Tovární siréna před okamžikem odhoukala pátou a nádvoří vřelo hlukem odcházejících dělníků. Okna byla zavřena, zvuky jimi prolínaly velmi ztlumeně, jako když z dálky zní píseň vzdalujícího se poutníka, jíž stále ubývá. Ach, píseň skutečného, silného a halasícího života, který odchází. Snad je i viděl tak, jak je vídal tolik let oknem své kanceláře: valí se k továrním vratům, podobni stádu, jak se tisknou rameno na rameni, smějí se a vykřikují vtipy přes hlavy druhých, šťastni, že na několik hodin jho spadlo z jejich beder a že se vracejí domů, aby naplnili žaludky, volající hladem, a pohověli unaveným tělům.

Vidouc tento šťastný úsměv, tuto tvář člověka, který se propadl do hlubiny svého nitra a nechce už nic vědět o skutečnosti, ošetřovatelka znovu zaváhala a předstoupila před Annu Gromusovou, jako by ji chtěla za sebou skrýt. Ale ruka zezadu zatápala po její kapse a vzápětí v ní zašustily peníze. A tu přistoupila k loži nemocného a naklonila se nad jeho tvář.

– Je tu vaše žena, řekla tiše a s jemností, jaké byla schopna, – přijmete ji hezky klidně, ano?

Ferdinand Gromus, vytržen ze svého polosna, ze vzpomínek, jež byly jenom sladkým chvěním zvuků a míjením nezachytitelných obrazů, soustřeďoval s velkým úsilím svou pozornost na ošetřovatelčina slova. Jeho žena. Snažil se rozpomenout. Měl dvě ženy. První z nich se jmenovala Alžběta a jejím synem byl Michal. Ku podivu vzpomínal si právě na ni. Byla ubohá, stále nemocná, srdce jí tlouklo při každém kroku a dechu se jí nedostávalo. Alžběta. Lekala se a třásla se, kdykoli se hlasitěji zasmál. A on se dovedl smát v těch letech, neboť se smával ze síly svého zdravého těla a z věčné radosti z úspěchů. Přinesla mu peníze a dala mu syna, ale nemohla postačit rychlosti jeho kroku, věčné žízni jeho mladosti. A pak se vytratila, docela tak, jako se vytrácejí obláčky dýmu nad chalupami za letního večera. Nedovedl si ani vzpomenout, jak vlastně zemřela. Měl dvě ženy. Druhá se jmenovala Anna. Lítost mu sevřela hrdlo a zaplavila oči slzami. Proč není u něho, co je to za nesmysl?

– Porádsi, porád, vyhrkl pobouřeně a zakýval hlavou.

Ale tu již Anna Gromusová odstrčila ošetřovatelku a pokročila k němu. Blížila se k němu skoro opatrně, nachylující svou páteř, jindy vzpřímenou a ztuhlou, a pokoušejíc se o sbližující úsměv. A Ferdinand Gromus usiloval obrátit se na svém loži a podával jí svou zdravou pravici.

– Ne, ne, řekla a ztlumila svůj hlas do měkkého šepotu, který ji lechtal v hrdle, jako by dávila sousta vaty, – nehýbej se, lež klidně. Jak dobře vypadáš.

A tu si uvědomila, že jí nemůže odpovědět, že mrtvice rozdrtila navždy rejstříky jeho hlasivek. Přitáhla si ošetřovatelčinu židli k posteli, naklonila se k němu a sevřela mu podanou ruku nejměkčím stiskem, jakého byla schopna. Znovu jí projel záchvěv zimy. Neboť to nebyla baculatá pravice, jež se jí kdysi dotýkala a jež v ní probouzela odpor; byla to ubohá zvadlá ruka, ani ne vpravdě kostnatá, chuchvalce kůže, opuštěné blahobytným tukem, v jejíchž zvadlých záhybech se skrývala kostra, ten symbol smrti, kterou

každý v sobě nosíme, to zdivo, na něž je naplácána omítka naší dočasné podoby.

Anna Gromusová byla zmatena uvítáním, jehož se jí dostalo. Poslední slovo, které vykřikl, než se skácel, bylo přece – Táhni – a platilo jí. Nebyla by nikdy přiznala vinu na jeho onemocnění, ale toto slovo se zaťalo do dubových vrat jejího citu jako vržená sekyra a dosud tam trčelo. Bylo však možné, že mrak, který se snesl na vědomí jejího muže, zastínil navždy i tuto vzpomínku. Což nemluvila jeho tvář o radosti a nebyla jeho pravice vztažena vstříc člověku, který byl dlouho a marně očekáván? Tápala, hledajíc způsob, jímž by se mu přiblížila a dosáhla svého. Její řeč chodila po tenkém ledě a každé slovo bylo opatrným našlápnutím. A když ošetřovatelka je ponechala o samotě a zavřela za sebou dveře, řekla lísavě:

– Nechtěli mne k tobě pustit, ale přece jen jsem našla nestřeženou chvíli a proklouzla jsem k tobě, docela tak, jako bychom byli milenci, kteří se skrývají se svou láskou. (Podařilo se jí najít měkké veselí a hrdelní dívčí smích.) A ty se nehněváš, vid’? Dej mi najevo, že tě to těší.

Nechtěli ji sem pustit? Kdo ji nechtěl k němu pustit? Ferdinand Gromus byl pobouřen. Ale slova přicházela příliš rychle a jedno stíralo druhé. Mluvila o milencích a tiskla mu ruku, slyšel ji smát se, jak se nikdy ještě nesmála. Setmělá minulost jeho mužného věku se rozzářila, i viděl ji odtud vycházet takovou, jakou ji vídal očima obestřenýma klamem prudké a neústupné žádosti, jež nepoznala nedosažitelného. Dvacet let mu vzdorovala, dvacet let neměla pro něho než posměch a pohrdání a těchto dvacet let mu ji proměnilo v sen, dalo jí dvojí tvář – tu lidskou, skutečnou a každodenní, kterou mnohdy nenáviděl a proti níž se bezmocně bouřil, a druhou, tvář jeho vidiny, již měla jen v jeho vlastním nitru. Nuže, v tuto chvíli stalo se snad nějakým zázrakem, že její skutečná tvář roztála a byla prostoupena a pohlcena tváří vidiny. Nakláněla se nad ním, usmívala se a hovořila měkce, pokorná, poddajná a vroucí. Nebylo

to úžasné? Toho, co mu unikalo celý jeho mužný věk, zmocňoval se nyní jako nemocný zmrzačený stařec. A bylo příznačné pro Ferdinanda Gromuse, že nebyl roztrpčen tímto rozdílem, ba že ho snad ani nepozoroval. V tom zápase, který pro něho do určité míry trval vlastně od věčnosti, nezáleželo na čase ani na okolnostech, za nichž bude dosaženo vítězství. Celý život prahl po tom, aby se jí zmocnil a vlastnil ji tak pevně, jako vše, nad čím se kdy zavřely jeho ruce. Nuže, nyní tu byla a tato chvíle zahrnovala v sobě všechn minulý život i vše, co ještě mohlo přijít.

Anna Gromusová viděla, jak se jeho obličej růžově zbarvoval a kterak olověné stíny prchaly z úpadů jeho vrásek. Ten stařec byl tak šťasten, že jí tu mládl před očima. Pyšná silou, kterou ho vždycky ovládala, byla zachváčena neuvěřitelnou účastí, ten cit tak věrný a tak mocný, že vracel i život ochromenému tělu a rozžehal světlo v setmělém mozku, strhoval i ji ve svůj proud. Byla by málem zapomněla, proč sem přišla a dala se unést závanem nepoznané lítosti, která ji obviňovala za všechna minulá léta, prožitá po boku tohoto muže v pohrdání, odporu a chladné nenávisti. Snad se to všechno dalo provést jinak. Snad – kdyby byla bývala mohla. Ale na tom už nyní nesešlo. Léta uplynula a život se nevrací, aby poskytl lidem možnost opravy. Mohla už jen usilovat o to, aby zachytila, co se dá, z této neočekávaně příznivé proměny citů.

Zahlédla na nočním stolku tužku a desky s čtvrtkami papíru, na něž Ferdinand Gromus psával velikými, kostrbatými a skoro nečitelnými písmeny svá přání. Rozsvítilo se jí novou nadějí, neboť když sem vstupovala, neměla ani potuchy, jak se jí podaří získat jeho odpověď. Nyní viděla jasně svou cestu. Vyzví, nezměnil-li na Michalův nátlak původní závět', a jestliže opravdu provedl tu ničemnost, přiměje ho, aby napsal notáři vzkaz, který mu sama nadiktuje.

– Myslela jsem na tebe dnem i nocí, řekla a naklonila se hluboko nad ním. – Nebylo to kruté, chtít oddělit ženu od muže v tak těžké zkoušce? Modlila jsem se za tebe, byla to jediná útěcha, která mi

zbývala, jediná pomoc, kterou jsem ti mohla poskytnout. Snažili se mi namluvit, žes na mne zanevřel a že mě nechceš vidět. Nedovedla jsem si vysvětlit proč, neboť jsem si říkala, žes mne dvacet let měl rád. Ujišťovali mě však, že jsi na mne zanevřel tak, že ses dokonce rozhodl zrušit i svou závěť a proměnit mne po tolika letech manželství v žebračku. Nevěřila jsem jim ani na okamžik, říkala jsem, že tě znám příliš dobře a že bys nebyl něčeho podobného schopen (zdůraznila nyní něhu i vášeň svého hlasu i stisk své ruky). Ach, ne, ty sám jistě ne, a udělal-lis to přece, byla tím vinna tvá nemoc a zlé rady našeptavačů. Ale já tomu nevěřím. Řekni, že mám pravdu, nevěřím-li tomu.

Hlas se jí zlomil ve vzlyknutí, jež ku podivu nebylo sehráno, jež bylo výsledkem vytrvalého napětí, v němž žila poslední dobou, i rozčilení této chvíle. Sklonila se k jeho ruce a přitiskla k ní tvář a obrátila k němu takto zespodu své usazené oči. A se srdcem tak divoce tlukoucím, že jeho bušení pronikalo pokrývkou až k vyhublé noze Ferdinanda Gromuse, o niž se opírala hrudí, čekala na výsledek své hry.

To však už bylo příliš pro Ferdinanda Gromuse. Viděl ji u svých nohou plačící a prosící, dovolávající se jeho lásky jako jediné záštity. Vtrhlo to do jeho srdce i mozku: příval štěstí i strašného úsilí uvědomit si, co se vlastně stalo. Už věděl. Vyhnal ji z království, které budoval celý svůj život – z gromusovského majetku. Ji, kterou miloval a která milovala jeho. Neboť co jiného ji vrhlo k němu, co jiného vložilo do jejího hrdla ten měkký vroucí hlas a do jejích očí vehnalo slzy, které mu drásaly srdce? Musí to být napraveno, musí to být napraveno hned. Všechno, co má, bude patřit jí. Zapomněl na hrdlo, z něhož mu byl vyrván hlas a vzpřímil se trhnutím tak prudkým, jakým odtrhává spřežení koní přimrzlá kola vozu, aby ji ujistil, že bude napraveno to, čeho se mohl dopustit snad jen v šílenství. A jak se vzpřímil, výbuch oslepujícího světla se mu rozlil před očima, vteřinu nebo dvě se lilo to světlo závratnou peřejí, v níž

zmizel všechnen vnímatelný svět a stoupalo jen cosi ještě zářivějšího a bělejšího. Byla to Anna, byla to její tvář tak bílá, tak úžasně svítící? Bylo to světlo, nebo to byla bolest, tak strašná a nesnesitelná? Zdálo se mu, že vztáhl ruce, aby uchopil a nikdy víc nepustil, po čem prahl celý život a co mu právem náleželo. Uchopil a držel.

A toto vědomí mu uvolnilo strnulý sval v tváři a rozlilo úsměv po celém obličejí, když klesl zpět do bílých podušek a do věčné tmy.

Nechápajíc a nevěříc, Anna Gromusová tu seděla a svírala jeho chladnoucí ruku ještě, když do dveří vstoupil Michal, provázený ošetřovatelkou.

XII

Celý den před pohřbem Ferdinanda Gromuse pršelo a tento déšť zlomil poslední žhavost léta a zahájil nástup podzimu. Ostrý vítr, který se zvedl za svítání a rozerval mračna, vál po ránu libnickými ulicemi a čeřil kaluže ve výmolech cest. Nebe bylo vysoké a jasné a balvany bílých mraků se převalovaly v jeho prohlubni. Ve vzduchu, zbaveném par, ležel kraj rozšířený do netušené dálky, řezavě skutečný i snově promodralý. Byl to den, kdy lidé, překvapení nečekaným chladnem, vytahují svrchníky a sledující na cestách tanec listů, z něhož vadnutí ještě nestačilo vypudit všechnu zeleň, pocitují s nárazy větru i závany melancholie, jež v nich rozechvívá mrazení nepříjemnější než tělesné.

Když pohřební vůz vyjel od vrat domu smutku, tovární siréna se rozhoukala na poslední pozdrav mrtvému a její pronikavý jekot, drásavější než jindy okolnostmi, jimiž byl vyvolán, se mísil s hranou, vyzváněnou všemi zvony děkanského kostela. Dělníkům bylo dáno volno toho dne, aby se mohli zúčastnit pohřbu svého zaměstnavatele a pod kotlem bylo zatopeno jedině proto, aby jeho parou bylo oživeno hrdlo sirény. Lidé zajisté nemohli říci, že syn opomněl zdůraznit, čím je povinen památce svého zesnulého otce, který – nikdo o tom nepochyboval – byl přece nejbohatším mužem v městě. Vypravení pohřbu bylo svěřeno chudějovickému ústavu, který dodal vůz, jaký tu ještě nikdo neviděl. Táhlo jej trojspřeží koní jako uhel černých. Dva věncové vozy se podobaly zvolna putujícím kopcům květin, mezi nimiž převládaly červené růže. A za ucouranými sutanami ministrantů kráčelo patero kněží, všech, kteří pečovali o duchovní blaho libnických občanů. Šli jeden jak druhý s hlavami skloněnými, s rukama sepjatýma na spodku života a s tvářemi, na nichž profesionální vážnost, dokreslená příležitostní maskou zármutku, zakrývala jakékoli stopy osobních myšlenek a pocitů.

Před skupinou pohřebních hostů, mezi nimiž byl snad každý, kdo v Libnicích něco znamenal, i mnoho neznámých tváří, patřících většinou obchodním přátelům Ferdinanda Gromuse, šla rodina zesnulého. Anna Gromusová byla jen černým odlitkem postavy, bez jediného světlého místa, na němž by se mohl zachytit pohled zvědavců, kteří by byli dali mnoho za to, kdyby byli mohli prohlédnout neproniknutelnou tmou smutečního závoje na tvář, jež byla za ním skryta, a ještě hlouběji, až do nitra nositelčina. Neboť okolnosti onemocnění a smrti Ferdinanda Gromuse nezůstaly utajeny městu a kolovaly po něm v pověstech, v nichž byla Anně přisouzena role takřka vražednice. Tolik alespoň viděli: její hlava nebyla skloněna v pláči, její ramena se neotrásala a její postava byla vzpřímenější a strnulejší než jindy. A mnoho žen, když je takto mýjela, pocítilo hysterickou touhu zaječet a vrhnout se na ni a servat z ní to černé farizejství smutečního šatu, neboť mívaly rády Ferdinanda Gromuse a vzpomínaly obdivných pohledů, kterými je laskával, i lichotných slov, na něž, mluvil-li s nimi, nikdy nezapomínal.

Robert kráčel po pravici své matky. Byl nucen jít s odkrytou hlavou a ostrý vítr ho zneklidňoval. Nesl klobouk v levé ruce a pravici se přes tu chvíli přesvědčoval, zůstává-li jeho pečlivý účes neporušen. Tvářil se dosti zarmouceně, ale cítil, kterak mu začínají tuhnout svaly v lících od nezvyklého složení a dásně mu trnuly, jak se namáhal uchovat nezměněně vážný výraz. Bylo mu chladno na hlavu, a protože byl choulostivý na nachlazení, myslel s obavou na to, že tuto loudavou procházku odnese jistě rýmou a pícháním v uších a vypočítával si, jak dlouho ještě může trvat cesta a pak celý ten nesmyslný obřad na hřbitově. Pohřební vůz byl zasklený, ale Robert byl přesvědčen, že cítí zápach rozkladu, unikající z rakve. I snažil se usilovně zastřít si tuto bezútěšnou skutečnost nějakými příjemnými představami. Nedovedl si však vzpomenout na nic veselejšího než na pohřby na moři, jichž byl za dob svého stevardství několikrát svědkem. Tu a tam vrhl rychlý pohled po lidech, kteří se nastavili po okrajích chodníků a přihlíželi

pohřebnímu průvodu. Zahlédl-li mezi nimi hezkou ženskou tvář, byl roztrpčen, že jí nemůže věnovat více pozornosti, ba že se po ní nemůže ani ohlédnout. Jaký nesmysl, jaká směšná pompa proto, že je třeba zahrabat tělo, v němž už červi zahájili svou nanejvýš prospěšnou práci. Mrtvoly by měly být odklizeny potichu, bez rozruchu, nejlépe v noci. Dokud jsi živ, měj si tolik cti, kolik si jí zasloužíš, ale mrcha patří na mrchoviště. Jak k tomu na příklad přijde on, aby tu vystavoval na odiv svou zarmoucenou tvář, je-li mu to všechno pro kočku?

Třebaže spřežení jelo pomalu, nuceno k volnému kroku dvěma zřízenci, kteří kráčeli u hlav prvního páru, pohřební vůz se kymácel po hrbolatém dláždění libnickém jako loď na rozbouřené vodě a jeho skla nepříjemně drnčela. Michal Gromus, jemuž vítr shazoval do čela vlasy příliš hebké, než aby je bylo lze řádně učesat, přihlazoval si je jako jeho nevlastní bratr volnou rukou. Upíral pohled na dláždění, jež se mu zvolna posuňovalo pod nohama, a jen občas jej pozdvihl a utkvěl jím na chvíli na rakvi, která se dost matně rýsovala za zadní deskou pohřebního vozu. Pociťoval tiché uspokojení. Kdyby teď otec mohl vstát a rozhlédnout se, poklepal by mu asi na rameno a řekl by: – Právě tak jsem si představoval svůj pohřeb. Provedl jsi to znamenitě. Miloval pompu a okázalost, mělo se mu jí tedy dostat i na poslední cestě. Bylo to směšné? Jen zdánlivě. Působilo to na lidi a toho musí obchodník dbát především. V tomto přesvědčení syn se cítil zajedno se zesnulým. Nešlo jen o to, pohřbít mrtvého, ale reprezentovat zároveň důstojným způsobem firmu Gromus. Firma. Něco jako erb za oněch starých časů, kdy zásluhy a bohatství se vybojovaly na jiných bojištích.

V hlubokém výmolu uprostřed cesty byla rozsáhlá louže. Nebylo lze se jí vyhnout. Koně do ní vstoupili a voda se rozstříkovala od jejich kopyt, pak ještě kola vozu rozřízla její hladinu. Ale pohřební průvod se musel rozštěpit, aby ji mohl obejít. Skutečnost se chovala necitelně a posměšně i k tak vážné chvíli. Tato kaluž dala nový směr Michalovým myšlenkám.

Louže a pohřební průvod, bláto na cestě a salonní černá smutečních oděvů. Věci jsou prostě takové, jaké jsou. Ale je-li k nám příroda lhostejná, není zajisté žádných zvláštních důvodů, abychom se navzájem o sebe nějak starali a dbali jeden o druhého. Tady na příklad odvázejí do hrobu mého vlastního otce a já jsem málem zneklidněn tím, že nepocituji zvláštního zármutku. Proč bych jej měl pociťovat? Nebyl už čas, aby odešel ze světa, kterému rozuměl stále méně? Byl sice již jen slabým poutem, ale bylo přece jen lépe, jestliže i ono se uvolnilo. A jak tu tak kráčel za rakví, měl Michal Gromus rozpínavý pocit síly, jíž se nemůže postavit v cestu nic, co by lehce nepřekonal. Žádné ohledy víc, všechno se bude řídit jen jeho vůlí.

U hřbitovních vrat byla rakev vyňata z vozu a nesena k rodinné hrobce na ramenou třemi dělníky a třemi úředníky Gromusovy továrny.

Rodinná hrobka. Nad zející prohlubní – neboť černá mramorová deska byla odsunuta – tyčil se zlomený dórský sloup, rovněž z černého mramoru, a o něj se opírala plačící ženská postava v římské tóze a ve druhé, volně podle těla visící ruce svírala palmový list, symbol věčného míru. Byla vytesána z bílého kararského mramoru. Ferdinand Gromus kdysi uložil sochaři, aby ji nechal takto lkát nad zánikem jeho i všech ostatních Gromusů, kteří kdy spočinou u jejích nohou. V hrobce odpočívala Gromusova první žena a dřevěnkář Gromus, otec Ferdinandův, jehož kosti sem byly přeneseny mnoho let po jeho smrti, neboť Ferdinand Gromus nemohl snést představu, že jeho otec spí svůj věčný sen v holé zemi, mezi chudáky, k nimž patřil po celé své pozemské bytí.

Umře-li muž tak významný jako byl Ferdinand Gromus, je zajisté třeba ocenit náležitým způsobem jeho záslužný život. Hřbitov byl na mírném návrší, jediném, v němž mírnou vlnou se zvedala stolovitá rovina kolem Libnic. Vítr tu vál ještě ostřeji než v městských ulicích, opíral se do pohřebních hostí a cuchal jim nepokryté hlavy,

vzdouval vdovin závoj a cloumal komžemi ministrantů i rochetkami kněží. Vrhł se na chorál – Z osudu rukou –, zpívaný pěveckým kroužkem Sokola a rval jej jako hravý pes, popadal brumlavé modlitby kněží i dětsky pronikavé odpovědi ministrantů a vrhal je bez ozvěny do dalekého, jasného a modrého prostoru polí, připravených k podzimní setbě.

Po děkanovi, který se skloněnou hlavou vyprávěl svému mohutnému břichu o příkladném životě zesnulého, kresle dojímavý portrét zaměstnavatele, občana, manžela i otce, promluvil za úřednictvo vrchní účetní podniku a oslovuje zesnulého střídavě vážený pane továrníku a milovaný pane šéfe, pronesl krátkou řeč, v níž pokorná úcta a chvála byly oslabovány rozpaky z vědomí, že nový šéf stojí za jeho zády i že by se mohlo nevyplatit vynášet příliš toho, který už nám nebude moci nikdy ublížit, před tím, na jehož vůli a rozmaru bude nyní záviset naše nejisté živobytí.

Obřad se protahoval, neboť i čas hraje svou významnou roli, má-li býti zhodnocena důstojnost. Vítr neulevoval, vířil pach rozmoklé hřbitovní země a pronikal šatem pohřebních hostů; začínalo je mrazit, jako by sama smrt obcházela a poklepávala jim na zátylky svým kostnatým spárem. Ještě měl promluvit zástupce dělnictva.

Tichý šum prolétl zástupem, když vystoupil skladník Josef Balada a postavil se před rakví svého zaměstnavatele. Snad některé ženy v zástupu se nezdržely a neodrazeny ani touto chvílí, podlehly svým jazykům a své zlomyslnosti. – Není skoro příbuzný? ptaly se jedna druhé svým nejpřidušenějším šepem a nahrazující posunek stočením očí nebo lehkým pokynem hlavy, dodávaly: – Tamhle stojí jeho dcera. A litovaly, že jsou nuceny ponechat si odsouzení této smělosti na pozdější chvíli.

Růžena Baladová stála vzadu, obklopena několika bývalými kamarádkami, které se k ní připojily, vzdorující nevraživým pohledům svých matek. Byla oblečena v černý přiléhavý kostým a jediné spo- na z bílého lesklého kovu na jejím klobouku naznačovala, že její šat

není smuteční. Cítila, že by měla být po boku svého milence v tuto chvíli, nebo se jí zachtělo provokovat rodnou louži? Kamarádky se k ní připojily už před domem Gromusových a pokoušely se vylákat na ní potvrzení pověstí, jež kolovaly po městě. Nedověděly se nic a byly skoro uraženy. Doufaly však ještě, že se jim podaří přistihnout Růženu při nějakém podřeknutí.

Vítr obracel balvany oblaků v prohlubni nebes, hnětl je – neviditelná kopist – jako těsto v bezedné modré díži. A skladník Balada, svíraje pod břichem oběma rukama svůj sváteční tvrdý klobouk, mluvil nad rakví svého zaměstnavatele. Neuvěřitelné, že tak malá rakev mohla pojmout toho břicháče. Cítil opravdovou lítost a slova se mu sama tvořila v hrudi. Zapomněl na lidi kolem sebe, na nebožtíkova syna, který ho zhanobil, na kamarády, kteří se od té doby dívali na něho podezíravýma očima, protože nevybuchl jako muž a nevolil raději bídu než zaměstnání, které se nyní pojilo s potupou. Rozmlouval s tou dubovou, černě mořenou bednou, jako by tu byl s ní sám. Minulost v ní ležela vedle nebožtíka a bude pochována s ním. A třeba byla plna svízelnů, nedorozumění, drsností, příkoří a bojů, zdála se být krásnější než to, co mohlo ještě přijít. Podivné, člověče, všhecka ta léta, co jsem byl přesvědčen, že tě nenávidím poctivou třídní nenávisť, jak se slušelo na chlapa, jemuž ostatní svěřili své zájmy, měl jsem tě vlastně rád. Rvali jsme se. Ty, používá nás, o větší žok, my, sloužíce ti, o větší krajíc. Ale rozuměli jsme si, vždyť jsi byl jeden z nás, než se ti povedlo, dřevěnkářův Ferdo. Byla mezi námi zeď, nemohli jsme si podat ruku, ale, dívajíce se po tobě, věděli jsme, že to tak musí být a že to jinak nejde. Alespoň jsi na mně nikdy nechtěl, abych zradil. A já nezradil. To musel přijít až tvůj syn a udělat z mé dcery děvku za blahobyť a ze mne vrchního skladníka, který může chodit s rukama za zády a nevědět, komu patří. Myšlenky jsou odevždy přesnější slov, která tě unášejí. Chceš-li ubít myšlenku, mluv, člověče, a ona zanikne ve tvém huhlání jako volání odsouzencovo v rachotu bubnů. Ale nakonec přece jenom myšlenky

mu splynuly se slovy a Josef Balada mluvil, co cítil – co cítil alespoň v této chvíli. I držel se křečovitě okrajů svého tvrdého klobouku, neboť rukám, navyklým řečnickým rozmachům, se chtělo mávat a dokreslovat význam slov.

– Loučíme se s tímto mrtvým, pravil, – a pociťujeme upřímnou lítost nad jeho odchodem. Byl mužem práce na svém místě a snažil se, jak nejlépe dovedl, porozumět našim potřebám. Patřil minulosti, která se už nikdy nevrátí, kdy zaměstnavatel chtěl být otcem svých dělníků.

A opět jiná slova, než která mluvil, se hrnula Josefu Baladovi do úst. Zatínal zuby, aby je zadržel a vzdychal mezi jednotlivými větami, pociťuje hněvivou touhu vymluvit se z nenávisti, která v něm doutnala ještě mocněji od té doby, kdy se dal umlčet svým povýšením a trýzněn zároveň úzkostí, aby nepropukla v neovládnutelných slovech právě nyní. Úsilí, jež musel vynaložit, aby ovládl rozpolcení svých myšlenek, působilo, že se začínal potit, ačkoli vítr vál stále chladněji. Upínal svůj pohled na rakev, aby neviděl nikoho z těch, kdo stáli kolem, odmlčoval se a vzdychal stále častěji, a jak vzdoroval přívalu skutečného citu, druhý, vyvolaný na obranu a umělý, ho začal ovládati tak, že jeho řeč se stále více proměňovala ve lkaní nad nenahraditelnou ztrátou a mrtvý v ní ožíval jako vzor ušlechtilce, jehož jedinou starostí a láskou byl dělník a jeho blaho. – Kdy se rozpláče? mysleli si o Baladovi všichni, kdo stáli kolem.

Měšťáci u hrobu byli pohnuti. Jejich ploskému citu bylo polichoceno, i nacházeli v skladníkově řeči potvrzení své pravdy. A vzpomínajíce nestydatých požadavků svých zaměstnanců slibovali si, že jim budou připomínat v každou vhodnou chvíli tohoto jediného spravedlivého z jejich řad a v duchu se s nimi přeli už nyní: – Slyšeli jste? Tento chlapík je dělník jako vy a přece pochopil, že jsme také lidé a že to s vámi myslíme poctivě.

Avšak ti, jimž byla určena tato vyčítavá a lichotná slova, tu stáli jako stádo zarytých a paličatých beranů. Dívali se do země, jako by

se báli svých pohledů, a bylo jim trapně. Hněv se mezi nimi procházel a poštuchoval je. Přeshlapovali a svírali pěsti. Někdo by měl skočit a zacpat tomu vrtákovi hubu. Není dost na tom, že se za kus žvance zostudil sám, musí do toho tahat veřejně i všechny ostatní?

A ti, kteří stáli vedle Jindry Poura, zatahali ho za rukáv a ptali se ho šeptem:

– Co tomu říkáš, Jindro? Není už nejvyšší čas, abychom ho sundali z předsednictví?

Ale Jindra Pour jen odpověděl pokrčením ramen. Kdoví, slyšel-li je vůbec. Jeho oči byly palčivé a dívaly se strnule na místo, kde za řadami lidí stála Růžena Baladová.

Jak byla krásná. A přece měla duši děvky. Co na tom záleželo? Nikdy ji nepřestane milovat. Jednoho dne (Jak je tomu dávno? Nechodil s touto ranou už celý život?) ji nenáviděl až k smrti a téhož večera ho svým objetím zmrzačila navždy. Už nikdy se nebude moci podívat na žádnou ženu, aniž by myslel na ni. Jeho myšlenky byly otráveny a jeho večery rozbity. Nečetl již Lenina s tou ohnivou radostí, jako kdysi. Člověk je jenom člověk. Ale on proklínal poznání této pravdy. A obžalovával sebe i Růženu před tribunálem pravdy neosobní, pravdy, jež náležela všem. Bloudil křivolakými cestami, po nichž cit vláčí rozum, snaže se jej přimět, aby odůvodnil všechna jeho chtění. – Je to děvka, pravil si jednu chvíli, – nic víc než děvka. Kdopak by stál o couru, od panstva odloženou? Přišel sis ostatně na své, a dost. Každý by řekl, že to bylo konečně to nejsprávnější, co si mohl myslet, ale on vzápětí upadl ve svůj zmatek a blouznil. Jde o víc, vykládal si. Jde o člověka, který nám byl uloupen a který by měl být opět získán. A div se neujišťoval, jak by se zasloužil o revoluci, kdyby Růženu odlákal mladému Gromusovi a oženil se s ní. Měl také jasnější chvíle, ale nebylo jich mnoho. Většinou se potácel na bouřlivém pomezí obrazotvornosti, jež mu všechno slibovala.

Díval se tak dlouho na Růženu, až se dočkal, že její pohled na něm spočinul. Ale proč, proč? Mohl být právě tak dobře tabulkou

v okně zájezdního hostince, kterou se někdo bezmyšlenkovitě dívá na pustou cestu. Horko mu vlétlo do tváří a zbarvilo jeho vyprahlou, písčitou drsnou pleť. Ten večer na cestě za vaším stavením, tím jsme přece, holka, navždycky spojeni. Ale ona patrně už dávno zapomněla, že vůbec kdy byl takový večer. Dívá se oknem a myslí si: – Nic se neděje na téhle cestě, co bych se tam koukala. Odvrátila pohled, ne rychle, jako když někdo ucukne, spáliv se, nýbrž pomalu, lenivě jím kroužila od tváře k tváři (nu, hleďme, tenhle je tu také a tenhle, to se ví, tu nesměl scházet), jen na svého otce nepohlédla a o Michala jen tak zavadila.

Robert už dvakrát kýchl a po kříži se mu začalo procházet drobné mrazení. Cožpak nikdy neumlkne ten tlučhuba? Vypadá, jako by se chtěl nakonec rozbřečet. Pane Bože, lidé dovedou hrát svou faleš tak, že ji nerozeznáš od upřímnosti. V tu chvíli se setkal s pohledem Růženy Baladové a čpění nového kýchnutí se vytratilo bez ulevujícího výbuchu. Něco v jejím ustrojení a v držení těla mu připomnělo Francouzku, kterou zanechal v Londýně. Přece jenom jí přivykl, a třebaže netoužil ani dost málo se k ní vrátit, pociťoval občas stesk, který sílil jmenovitě proto, že se mu nedařilo najít děvče, které by mu ji dovedlo nahradit. Ale toto děvče? Hleďme, jakým způsobem si nasadila klobouk. A její oči mají takový známý výraz: chtivý a posměvačný, drzý a poddajný. Roberta opět lehce zamrazilo, ale bylo to zamrazení z jiného zdroje než z chladného větru. Přimhouřil mírně levé oko, ach, zcela nepatrně, rozhodně méně, než by to byl udělal za jiných okolností, a měl dojem, že mu nerozuměla. Nezahlédl snad kmitnutí úsměvu na její tváři?

– Snažil se nám porozumět, jak dovedl nejlépe, pravil Josef Balada v tuto chvíli, – a nikdy se neposmíval dělnické naději v lepší zítřek. Není-li povinností nás všech, říkával, usilovat, aby se nám vedlo lépe? Jestliže jsme se rozcházeli v představách, shodli jsme se velmi často jako muži, jimž jest dáno pracovat alespoň částečně na společném díle, jehož svaté jméno jest pokrok.

Ubohý skladník Balada, řeč mu strojila úklady, byla jako sítiny a třaslaviska, nemohl se z ní vymotat a každým dalším slovem se bořil hlouběji do svého zmatku. Lidé už byli opravdu unaveni, zima je roztrásala, a ti, kdo stáli vzadu a mohli doufat, že nebudou povšimnuti, se vytráceli pomalu s hlavami vraženými do ramen, aby za první vlnou, již se svažoval hřbitov k východu, přidali do kroku a uháněli k domovu.

Nu, hleďme hlupáka, neví, jak by skončil své tlachání, myslil si Michal. Jakkak by se dal zarazit? Nakonec celý pohřeb se promění v paskvil a lidé začnou syčet nebo pískat jako při nudném divadle. Michalův smysl pro důstojnost byl tak pobouřen touto představou, že ani nepostřehl, jakým způsobem se Baladovi podařilo ukončit svou řeč. Viděl ho najednou, jak couvá na své místo, svíraje na břicho svůj sváteční klobouk, se zjevnou bázní, aby se neotočil zády k rakvi, od které odstupoval. Kněží se objevili opět v popředí v sevřeném hloučku a začali chvatně brebentit závěrečné modlitby, odhodláni skoncovat co nejrychleji obřad, který se tak nepříjemně protáhl. Michal je sledoval roztrpčen, že právě oni, jimž bude zaplacen lépe než ostatním zaměstnancům tohoto divadla, odbývají tak svou práci, ale v tu chvíli pocítil, že už je sám unaven a prochladlý a že by si přál odejít. Pohlédl-li přes jejich černé barety na tváře smutečních hostí, setkával se s týmiž známkami únavy a netrpělivosti. Našel jen jedinou svěží a pozornou tvář. Neznámou a krásnou tvář dívky, jež stála vedle mohutného a šedovlasého továrníka Rolína a která se ku podivu dívala upřeně na něho. Nebyl to zvědavý pohled, ale pozorný, velmi upřený a zkoumavý. Michal měl dojem, že před tímto pohledem by bylo těžko něco skrýt a nevěda proč, pocítil náhle, jak se zardívá. Dopálen mladickou svévolí své krve i dívkou, která si ho při tak nevhodné příležitosti prohlížela jako výstavní kus, odvrátil oči k rakvi, pevně rozhodnut nepohlédnout už víc tímto směrem. Podíval se tam ovšem mnohokrát, než pohřeb skončil, pohlédl tam dokonce i v okamžiku, kdy rakev sestupovala na popruzích a za zpěvu hymen do hrobky.

Konec. Rakev spočinula na místě, kde má spočívat na věky, pokud je v moci peněz, aby zajistily věčný klid kostem bohatců. Nebylo slyšet vzlyků, jež by rvaly srdce účastníků, nikdo nemusel držet vdovu, aby se nevrhla do jámy, jež přijala pozůstatky jejího druha. Strnulá a vzpřímená, připomínajíc i pod smutečním závojem gardového vojáka, jehož kříž bys nezlomil ani na kolu, přistoupila Anna Gromusová ke hrobce a vhodila do ní povadlou kytičku fialek. A ihned se odvrátila, nepředstírajíc ani zádumčivé chvílky posledního rozloučení.

Ale přece jen je nutno stát ještě u hrobu, zatím co smuteční hosté se rozcházejí, neboť tak se to sluší rodině zesnulého. Přistupují ještě mnozí, kteří se nedostali k tomu, aby vyslovili svou soustrast před pohřbem v domě smutku, a dostává se jim z trojích úst díky tak chladných, že je mrazí více, jak od větru, který neustává foukat drsně a ledově.

Množství se podivuhodně rychle rozplynulo. Náhle tu bylo prázdno až strašidelně. Bylo vidět hloučky, vzdalující se rychle po hlavní cestě a mizející za vlnou svahu, a několik osamělých postav, bloudících mezi hroby: to byli ti, kdo využívali této příležitosti, aby navštívili své polozapomenuté nebožtíky.

Nu, Gromusi, řekl vážný a hluboký hlas před Michalem. – Dovolte mi, abych vám vyslovil soustrast. Neměl jsem dosud příležitost. Tu nejtěžší chvíli máte za sebou.

Továrník Rolín se svou dcerou. Je to jeho dcera? Michal ji viděl koutkem oka, ale vydržel upírat pohled na Rolínovu vousatou tvář. Jeho dovětek mu připadl pojednou bůhvíproč humorným. Musel se držet, aby se neusmál.

– Má nejtěžší chvíle? řekl oživeně. – Řekl bych, že to nejtěžší má za sebou on.

Pohodil hlavou za sebe, k hrobce, na niž několik dělníků za dozoru hrobníkova začalo přisouvat mramorovou desku. Ale Rolín pohlédl jakoby mimoděk za Annou Gromusovou, jež se zvolna vzdalovala s Robertem.

– Každý z nás má své potíže, řekl mírně. – Ale je málo tak zdatných a šťastných obchodníků, jako byl váš otec.

Jako by byla nějaká potlačovaná trpkost v tom srdečném ocenění zesnulého. A Michal si vzpomněl na pověsti, jež kolovaly v poslední době o finančním postavení Rolínovů.

– Má dcera Vilma, pokračoval Rolín týmž do příjemné hloubky zmodulovaným hlasem a ustoupil o krok, o nějž stál před svou dcerou, – si přála rovněž vyslovit vám svou soustrast. Nevím, vzpomínáte-li si na ni ještě, musí to být již mnoho let, co jste ji neviděl.

– Jistě ne, řekla dívka, – byla jsem úplně žabec, když jste odtud zmizel, a pokud si vzpomínám, vracel jste se jen zřídkakdy.

Podala mu ruku krátkým, pevným stiskem, který nechal v Michalově dlani pocit, že svíral něco velmi vzácného. Chtěl odpovědět a nevěděl co, jako by náhle – pro sebe neuvěřitelně – zhloupl.

– Zdrželi jsme vás nepřipustně dlouho, řekl Rolín. – Chtěl jsem jen dodat: Pocítíte-li někdy potřebu si s někým pohovořit, jste nám kdykoli vítán.

– Děkuji, odpověděl Michal skoro vesele, neboť nějaké nevysvětlitelné rozjaření se v něm náhle vzdulo. – Neopomenu použít brzy vašeho pozvání.

Ušel několik kroků, když zaslechl temné třesnutí. To mramorová deska zapadla do svého lože. Konec. Pečeť pod jménem smrti. Závan smutku, ale více jen nad životem vůbec, který musí chtět nechtět skončit, nad životem, který může pokračovat i bez nás. Pro otce už není. A pro mne? Získávat kdykoli a cokoli, to je snad jeho pravý smysl. Na mou věru, nesejde přece na tom, co zanecháváš, odcházíš-li, důležité je, co dokážeš urvat, dokud jsi tu. Teď třeba to Rolínovo děvče. Vztáhl ruku mírně před sebe, jako by ji někomu podával a snažil se vytvořit svou dlaní prostor, který v ní zaujala ruka Rolínovy dcery, aby si znovu přivolal a zesílil pocit, který v něm zanechala. Rád bych věděl, proč si Rolín tak pospíšil s tím zvaním. Slyšel jsem, že mu hrozí ztráta bankovního úvěru a že ho to může

zhroutit. Uvědomil si svou hru a rozhlédnuv se polekaně v prudkém hnutí studu, sevřel ruku v pěst a vrazil ji do kapsy svrchníku.

Dostihl východu ze hřbitova chůzí mimoděk spěšnou. Anna Gromusová už seděla v autu, ale Robert stál u jeho otevřených dvířek a za někým se upřeně díval. Pohlédnuv tím směrem, Michal uviděl Růženu Baladovou, která odcházela mezi posledními, štíhlá, elegantní, ale v tuto chvíli trochu příliš pohyblivá v bocích.

XIII

Notář Purkl ohlásil svou návštěvu na pátou hodinu odpolední pohřebního dne. Přišel na minutu přesně a byl uvítán Michalem Gromusem v rozsáhlé domovní předsíni. Notář byl mužík prudkých, nervózních pohybů a těkavého pohledu, který jako by stále něco hledal. Se svou drobnou postavou a neúměrně velikou hlavou mohl být považován za učence. Byl jím. Lidé, kteří si ho vážili pro jeho zdatnost ve vykonávání úřadu a báli se jizlivosti, s níž se poškleboval jejich slabostem, posmívali se za jeho zády tomu, co si vykládali jako zálibu, blízkou pomatenosti. Ale jenom málo z nich vědělo, že věhlas notáře Purkla jako ornitologa je světový. Vymykalo se nadobro jejich představám o důstojnosti, již spojovali se stavem notářským, že se Purkl potloukal po všechen čas, jež mohl ukrást svému povolání – podivná postavička v plátěných plandách a jelenicové kazajce – po hrázích rybníků a mokřin, plouhaje se rákosím a plíže se jako indián vysokými travinami a křovisky, vyzbrojen dalekohledem a fotografickým přístrojem. Už ta postava. Bylo něco ptačího v celém jeho zjevu, nehledě ani k tomu, že i jeho hlas připomínal ptačí skřehotání.

Michal mu pomohl z těžkého svrchníku, do něhož byl notář zapadlý jako chlapec do kabátu otcova, a notář si zamnul drobné kostnaté ruce, jejichž kůže šelestila suchostí, jako by se o sebe třely dva listy pergamentu.

– Prokřehlý, chlapče, prokřehlý do kosti, zaskřehotal. – Nemám rád vítr. To není počasí pro lidi tak nedostatečně vybavené tukem, jako jsem já. Utekl jsem ze hřbitova předčasně – a nebyl jsem sám –, ale já mu to vynahradím jiný den, v mnoha jiných dnech. Ostatně je to nesmysl. To jen tak člověk pro sebe, oni z toho stejně nic nemají.

Mrskl po Michalovi rychlým pohledem, jako by očekával jeho souhlas, a opět si zamnul ruce.

– Sklenku slivovice? otázal se Michal lehce.

– Slováckou krív? Proč ne? Mám v úctě i lásce všechny dary země a tenhle z nich není nejméně vzácný. Pívali jsme ji s Ferdinandem. Jemu škodila, mně ne. Nejsme všichni stejně stavěni.

Pokrčil rameny a zavrtěl hlavou, jako by odmítal tuto nerovnost.

– Ferdinand. Vkládal příliš mnoho vášně do všeho. Pokud jde o mne, mám pomalejší spalování, to je to.

Michal otevřel dveře do jídelny a pobídl notáře posunkem ke vstupu, Purkl se přikrčil v ramenou, vztáhl ruku po aktovce a podíval se na něho tázavě.

– Ach, ne, odpověděl Michal. – Čekají vedle.

Když Michal naplnil u příborníku dvě sklenky bílou, zle jiskřící tekutinou, notář se spokojeně ušklíbl.

– Vidím rád, chlapče, řekl, že máte smysl pro spolupráci. Měl bych něčemu připít. Snad tomu, aby se vám vydařilo, alespoň tak, jako vašemu tatíkovi.

Michal od svého návratu z hlavního města odvykl pít. Palčivost kořalky mu vymáčkla dech z plic. Vytáhl kapesník a přitiskl jej k ústům, aby potlačil kašel a pak si jím přetřel orosené oči. Notář jen stáhl rty a suše mlaskl.

– Ještě jednu, řekl. – Nemám rád siroty. I v přírodě se všechno druží do párů. Cítíte to? Stopa kyanu. Vůně hořkých mandlí. Nejsladší hořkost země, řekl bych, samo jádro. Žene to mízu k prudšímu koloběhu, ale podtíná to kořeny. Jed, hochu, ale já se ho nebojím.

Michal ho poslouchal s úsměvem a cítil se podivuhodně starší než tento živý a nepokojný šedesátník. Jak byli žvaniví a romantičtí všichni, alkohol jim pomáhal, aby se dostali nad hladiny svých všedních životů.

– Půjdem? řekl a pokročil ke dveřím obytného pokoje.

Notář se vylekal a popletl, jako by se obával nadcházejícího okamžiku. A v nepochopitelném zmatku hledal chvíli aktovku, které vůbec neodložil. Neřekl: – Tady je, když si to uvědomil, zasmál se jen

nervózně. A aby ještě dokonaleji zakryl toto neočekávané vybočení z profesionální lhostejnosti, dýchl si do mušlovitě složené dlaně.

– Rezistenční vůně. Té se člověk tak nez baví, řekl s úšklebkem.
– Bude nás doprovázet a v nezasvěcencích může vzbudit dojem, jako bychom pili na kuráž. Nemáte ani trochu trémy z toho, co vás očekává?

– Trému? opakoval Michal s nepředstíraným údivem.

Proč by měl mít trému? Zastavil se, dává si na čas, aby do sebe mohl nahlédnout. Pravda, pociťoval určité napětí, ale nade vši pochybnost, nebylo stvořeno z obav nebo strachu. Ach, ne, bylo to více napětí autora, který je si jist dokonalostí svého díla a je pouze zvědav, jak se projeví na těch, jimž bylo určeno. A dokončiv tuto rychlou přehlídku svého duševního stavu, dodal:

– Rozhodně jsem byl vzrušenější, když jsem šel k prvnímu přijímání.

Purkl klovl dopředu svou velikou hlavou.

– Pokolení bez nervů, řekl. – Vaše životy budou chudé. Rozhodně chudší o mnoho senzací.

Pokoj, do něhož vstoupili, byl skutečně obývacím pokojem v tom smyslu, jak jej v této zanedbané zemi vytvořila bytová kultura poválečných desetiletí a nikoliv salonem, jak by se dalo očekávat podle zařízení ostatního bytu. Nebožtík Ferdinand Gromus koupil tento nábytek beze zbytku tak, jak jej tu zůstavil bývalý majitel továrny, neboť v domě bylo mnoho pokojů, do nichž se mu v té době nedostávalo zařízení. Nebylo tu ovšem žádných ozdob; jenom dřevo samo, temně rudé a leštěné blýskalo svými plochami a zdůrazňovalo jasně červené jednobarevné povlaky křesel a rozložitých lenošek. Ani široké okno, zabírající jednu stěnu, nebylo tak zahaleno jako ostatní okna v domě a světlo sem proudilo takřka naplno, cezeno jen řídkou síťovinou. Jaký rozdíl proti jídelně, z níž sem Michal a notář vstupovali. Srovnána s tímto pokojem, připomínala nejspíše rozlehlou, v šero potopenou sakristii s netvornými skříněmi,

skrývajícími misály, mešní potřeby a roucha. Obytný pokoj byl spíše akváriem s pravidelně utvářenými a zářícími korálovými skalisky. Dvě černé ryby, přisedlé ke dvěma z těchto skalisk, tu trčely nehybně: Anna Gromusová a Robert.

Z notáře spadla rozpačitá tíseň, sotva překročil práh pokoje. Dvě sklínky slivovice v něm pochodově vytrubovaly a probouzely v něm obvyklé pohrdání lidmi, z nichž dědice považoval za nejpotvornější zrůdu. Michal ho sledoval s upřímným obdivem. Pašák děda. Dovede sehrát jistotu, i když ji necítí.

Robert vstal s rozradostněnou tváří a hnal se mu vstříc, napřahuje ruku k stisku. Měl za sebou trapnou půlhodinu čekání v matčině společnosti a byl šťasten jako pes, kterého přicházejí pustit ze řetězu.

– Ach, tady konečně přichází, zvolal s patetickým důrazem herce v dramatickém okamžiku, – a nese naše osudy ve své aktovce.

Nevšímaje si jeho napřažené ruky, notář ho minul s tichým: – Pardon a zastavil se až před Annou Gromusovou. Tu se uklonil a řekl zdvořilým a chladným hlasem, v němž Michal marně usiloval postřehnout ozvuk ironie:

– Je mi hluboce líto, milostivá paní, že vás musím obtěžovat právě v den, kdy potřebujete nejvíce klidu. Ale váš zesnulý pan manžel výslovně stanovil, aby jeho poslední vůle byla přečtena ještě v den pohřbu.

Annin pohled byl tvrdý a odmítavý, nepředstíral srdce, zlomené lítostí, ba ani hostitelskou zdvořilost. Neměla ráda notáře Purkla a nikdy se tím netajila. Mohl si vzpomenout, jak odcházela z pokoje, sotvaže vstoupil, když v dřívějších dobách přicházel navštívit Ferdinanda Gromuse.

– Posad'te se, řekla a byla ještě nádherně velkopanská a nepříjemná, jako by mluvila se žebravým pocestným. – Nevím nic o podobném přání svého muže. Bylo patrně vysloveno ústně.

Ale notář byl sama ledová lhostejnost. Vykonoval svůj úřad, měl jej na sobě navlečený jako pancíř a v tuto chvíli byl důstojný jako

soudce, který si nasadil baret a chystá se přečísti rozsudek. Nehledě k tomu, že zřídka kdy se mu naskytla příležitost, aby úřední výkon mu dával i osobní zadostučinění. Nyní je měl. Kdesi v ponebí jeho lebky tančila vypitá slivovice jako metanový plamének nad bahniskem a škodolibost se v něm chechtala jako divoženky v mlazínách.

Usedl zvolna, jako by vzdoroval tíze své veliké hlavy, ale nemohl ji přemoci. Pomalými pohyby, jež od věků patří k inventáři jeho stavu jako důstojná mluva a jimž jest určeno vyvolat v zúčastněných vědomí vážnosti okamžiku, otevřel zámeček aktovky a zalovil v jejích útrobách.

– Zesnulý, řekl, – neponechával nikdy nic slovům, jichž nelze doložit.

Naklonil se přes stůl a položil před Annu Gromusovou velikou bílou obálku. Vzala ji zvolna a nedůvěřivě četla:

Panu

Tomáši Purklovi,

notáři v Libnicích

Otevřte a přečtěte mé rodině v den mého pohřbu.

Ferdinand Gromus.

Na obálce, kterou znala, nebylo napsáno nic podobného. Na chvíli propadla pokušení roztrhat ji i s tím, co obsahovala. Usmála se křivě svému nápadu.

– Neznám tuto obálku, řekla a podala ji zpět notáři.

Purkl pokrčil rameny.

– Zesnulý mi ji odevzdal měsíc před svým onemocněním.

– Nebyl už zdrav v té době.

– Nebyl nikdy nemocen duševně, odpověděl notář.

Držel obálku ve svých kostnatých, dlouhých prstech, kolmo postavenou k desce stolu. A snad to bylo ještě vlivem dvou rychle vypitých sklenek slivovice, že měl představu jakési mystické spra-

vedlnosti, jež v tomto případě zasáhla v pravý čas. Ačkoli věděl přesně, že je to jen nenávist k Anně Gromusové, která dává za pravdu této osudové hře. Vytáhl z kapsy u vesty tenký perořízek se zlatými střenkami, zavěšený na druhém konci hodinkového řetízku a jedním dlouhým tahem rozřízl obálku.

– Prosím pány, aby se posadili, obrátil se na Michala a Roberta.

Robert se rozložil ve svém křesle, jak dovedl nejnedbaleji a nejhlostejněji. Chtěl se skoro vsadit, že jemu ten starý neodkázal ani vindry a matce že dal jen, co musel podle zákona. Vytáhl si cigaretu a zapálil ji, aby zdůraznil své pohrdání tímto obřadem a odemstil se notáři za to, že ho minul bez povšimnutí.

Michal usedl pod rozměrným portrétem svého otce, který zabíral skoro třetinu stěny proti oknu. Ferdinand Gromus si jej dal udělat v době, kdy opojen svými stále stoupajícími úspěchy a svou životností se obdivoval sám sobě. Obraz byl proveden rembrandtovskou technikou, jež v oněch letech slavila v portrétním umění své vzkříšení a Ferdinand Gromus za něj zaplatil dvacet tisíc malíři, který, vsadiv svůj značný talent na bezpečnou kartu problému již vyřešeného, byl právě na začátku své úspěšné dráhy. A obraz zachycoval ku podivu věrně nejenom podobu Ferdinanda Gromuse z oněch let, nýbrž i představu, kterou tenkrát o sobě měl. Továrník, tehdy ještě mladý, tu seděl za svým pracovním stolem (neboť tak si přál být zvěčněn, tvrdě, že stoly průmyslníků jsou novodobé trůny, z nichž je ovládán svět). Jeho ruce, z nichž jedna svírala plnicí péro, spočívaly na stolní desce nad archy papíru, zatím co jeho hlava, vyloupnutá z temného pozadí mocně vrženým proudem světla, hlava jako uhnětená z bronzu, se drala kupředu s bradou vysunutou, nesouc tvář přísnou a pohled soustředěný. Byl to portrét určený, aby jednou, až nezadržitelný rozmach podniku přeroste síly a možnosti jedince, k němu vzhlíželi se směsí úcty a dychtivé závisti správní radové a o výročních schůzích i akcionáři v zasedací síni Gromus a. s.

Notář Purkl měl tento obraz proti sobě. Chystaje se čísti závět', vzhlédl k němu a vrhal na něj občas pohledy po celou dobu, co četl. Směšný obraz, myslel si, jakživ se Ferdáček takhle netvářil. Pro pána, vždyť měl tvář jako vdolek, na který někdo ze žertu namaloval povídky obličej, a věčně se pochechtával. A když se rozvztekal, vypadal jako trhovec. Jak se asi nadýmal a naparoval před tím mazalem. Ale teď se to jeho zamračení hodí, teď ano. Vypadá, jako by soudil za všechno bezpráví, jež mu ta saň dala spolykat za celý život, a soudil nemilosrdně.

Notář si odkašlal navyklým kašlem člověka, který očekává úctu posluchačů ještě dříve, než otevře ústa, jimiž ostatně v těch chvílích promlouval zákon neosobní a bezohledný. A suchým hlasem, který občas připomněl ptačí skřek, počal číst Gromusovu závět':

– Při jasném vědomí, po zralé úvaze a plně si vědom dosahu svých opatření, rozhoduji a určuji, aby s mým majetkem movitým i nemovitým, se vším, co mi náleží, bylo po mé smrti naloženo takto...

Notář se odmlčel, jako by potřeboval nabrat dechu, ve skutečnosti proto, že byl zvyklý dodávat odmlkou důrazu každé přečtené větě. Přelétl rychlým pohledem své posluchače, uspokojuje se jejich napětím. Michal tu seděl se soustředěným pozorným výrazem, jako by slyšel slova závěti po prvé, jako by nebyl jejich spolutvůrcem. A z Roberta proti očekávání spadla maska lhostejnosti, jeho hráčský pud se probudil; nakloněn dopředu zapomínal kouřit. Vrátil se v tuto chvíli do dnů, kdy visíval celou duší na letícím těle koně, na kterého vsadil. Představa, že by přece jen mohl nabýt tímto lehkým způsobem peněz, s nimiž vůbec nepočítal, mu rozvířila krev. Proč ne? A s nadšením, jež dovedl sám sobě nalhávat, kdykoli chtěl polichotit osudu, aby ho získal pro své záměry nebo přání, přistoupil k dodatečné glorifikaci nebožtíka Gromuse. Nebyl tak zlý, ten starý pán, pravil si, a neměl-li mne právě v lásce, padá to více na vrub matčin (a já se mu nedivím, že mu začala lézt z krku) než na můj.

Chtěl bych se vsadit, že na mne pamatoval, neboť byl gentleman a ne držgrešle a musel konečně uznat, že má ke mně také určité vztahy. A dává se unášet vlnou svého náhle vytrysklého optimismu, Robert uzavíral sám se sebou sázky, nejen na pravděpodobnost odkazu, nýbrž i na jeho výši, kterou odhadoval mezi dvaceti pěti až padesáti tisíci korun. Zatím v Anniných očích to doutnalo černým ohněm. Měla-li ještě nějaké pochybnosti nebo naději, když držela v ruce obálku s příkazem, o němž nic nevěděla, první věta jí pověděla, že nade vši pochybnost závět' byla změněna bez jejího vědomí. Zmocnil se jí podivný stav. Vší silou své vůle si přála zabránit tomu, co mělo přijít, sežehnout očima papír v notářových rukou, zadrhnout slova v jeho hrdle, zastavit tok času a snad jej i přinutit, aby proudil zpět. Copak je vůbec možné, aby tu již nebyla paní, aby tu byla živa jen z milosti, nebo byla dokonce vyhozena jako děvka, která dosloužila?

Dusivým závěsem vzedmutého citu, překotných myšlenek a divokého chtění k ní doléhala slova závěti. Suchý, vypražený hlas skřípal a posmíval se, sunul dějství jednou vyráženou slabikou za druhou, k jeho nevyhnutelnému závěru.

... veškeren svůj majetek movitý i nemovitý, jak tuto vyčteno jest...

... rachotící seznam jmen a čísel, výsměšná, krutá a hrdá přehlídka gromusovského bohatství, nashromážděného za půlstoletí shonu, práce, hazardu a chytračin...

... nuže, nuže, komu padá toto přezrálé rajske jablko do klína?

... ach, věděl jsem to, ale je to nejkrásnější litanie, jakou jsem kdy slyšel, večerní modlitbička mladého muže, který to chce někam přivést...

... moje je to, moje, nebo se musí zalknout...

... odkazují svému jedinému synu, Michalu Gromusovi.

Malý oddech, jen natolik, kolik stačí na polknutí, aby slina svlažila hrdlo a rychlý pohled na Annu Gromusovou. Nedovede se ovládat

ta ženská, ani čtvrtstoletí blahobytu ji nenaučilo být dámou. Klesla zpět do svého křesla, jako by v ní shořelo lešení, které ji udržovalo vzpřímenou a její oči ho vraždí. Nu, hlupačka, copak jemu je do celé té gromusovské mamony?

– Z toho, pokračoval zesnulý Ferdinand Gromus ústy svého přítele notáře Purkla, – musí dát mé ženě, paní Anně Gromusové, dům čp. 757 v Libnicích do doživotního používání a zřídit i zajistit jí důchod Kč 4000,– měsíčně nebo hodnotu, jež by jim byla rovna, přičemž buď vzata za základ hodnota Kč v den sepsání této závěti. Po její smrti dům čp. 757 se vrací do majetku Michala Gromuse nebo jeho dědiců a důchod zaniká. Dále přikazuji Michalu Gromusovi, aby vyplatil svému nevlastnímu bratru Robertu Alexovi, synu paní Anny Gromusové, Kč 100.000,– jednou provždy.

Robertovi unikl hlasitý vzdech a něco, co se takřka podobalo hvízdnutí. Sto tisíc. Starý pán se překonal, předstihl jeho očekávání, ukázal dokonalý smysl pro fair play. Ohromný starý gentleman. A Robert pohlédl v záchvatu procítěné vděčnosti na portrét svého dobrodince. Ale mou matinku odkrágloval, jen co je pravda. Pane, ta zezelenala. Chci viset, že to nevydrží a vybuchne jako mina.

Notář pokračoval ve čtení, jeho hlas nabyl náhle lhostejnosti a ledabylosti – četl drobné odkazy různým dobročinným a jiným účelům – zvedl se až ke konci novým důrazem:

– Správou pozůstalosti až do provedení pověřuji svého syna Michala Gromuse a notáře p. Tomáše Purkla v Libnicích čp. 708.

Podepsáni jako svědkové...

Notář skončil mdle, s přívětivým a smiřujícím úsměvem. Opíraje se o stůl, vzepřel svou hlavu jako břímě a vstal.

– Nu, řekl, – snad mi bude dovoleno, abych jako dobrý přítel zesnulého blahopřál všem přítomným k jeho moudrému rozhodnutí. Dal se vést rozumem a hlasem přírody. Přírozená poslušnost. (Kývnutí hlavou. On přece věděl mnoho o tom, jak to chodí v přírodě.) Nemohl rozhodnout lépe.

Anna Gromusová vstala rovněž, dřevěnější než jindy strašným úsilím, jež musela vynaložit na to, aby se ovládla.

– Dost, pane, řekla. – Jste tu jako úředník a zajímá-li vaše soukromé mínění někoho, mohu vás ujistit, že mne nanejvýš uráží. Jsem vyhazována z tohoto domu a z tohoto majetku, který byl nashromážděn s mou pomocí, a jsem vyhazována závětí, o jejíž platnosti mám oprávněné pochybnosti. Chci se proti ní vzepřít, vzepřu se proti ní a vaší povinností je poskytnout mi všechno, co k tomu potřebuji.

Notář sklonil hlavu, skrýváje úsměv, ale Michal sebou pohnul nepokojně. Žaloba proti závěti. To se rozumí, že je to nesmysl, ale což přinese-li to zdržení jeho záměrů?

– Nemohu vám poskytnouti nic krom legalizovaného popisu této závěti, řekl notář a díval se na portrét Ferdinanda Gromuse, jako by se dovolával jeho souhlasu, – a dobré rady, abyste nepodnikala nic ukvapeného. Není nejmenší závady ani v této listině, ani v okolnostech, za nichž byla sepsána.

A tu pukla poslední obruč, která svírala ďábla v hrudi Anny Gromusové.

– A já přece vím, že je to podvod, pustý podvod, začala křičet.
– A vy to víte právě tak dobře, jako já. Víte, že tu byla původně jiná závěť a ta že byla pod nátlakem a bůhvíjakým předstíráním zrušena.

Notář kýval svou velikou hlavou, jako by souhlasil s každým jejím slovem a chtěl je zvláště zdůraznit.

– Ano, řekl mírně, – děje se velmi často, že lidé mění své závěti několikrát, než zemrou. A vždycky jsou k tomu něčím nuceni. Ferdinanda Gromuse nutil smysl pro spravedlnost.

– Smysl pro spravedlnost!

Divoká zloba přemohla Annu Gromusovou. Křičela. Věděla, že je to nesmyslné a zbytečné, cítila, že je to směšné. Nemohla si pomoci. Musela křičet, protože nemohla nic jiného.

– Vy a Michal jste ho přemluvili. Bylo odevždy mezi námi smluveno, že jeho dědičkou budu já, byla to podmínka, pod kterou jsem svolila si ho vzít. Vy jste mne okradli.

Notář pokrčil mdle rameny a neodpověděl. Dokud býval mladší, bavívalo ho dráždit při podobných příležitostech své klienty k ještě větším výbuchům hněvu. Kdysi se mu zdávala svrchovaně zajímavá podívaná, jaké bestie dělá z lidí touha po majetku. Ale dnes už shledával, že je to u všech k omrzení a nudně stejné. Jak nekonečně pestřejším mu připadal dnes život třeba lindušky luční, jak nádherným, tajemství plným hostem byla potáplice severní.

Robert vyrazil dlouhý vzdech, podobný odfouknutí, a pohlédl z notáře na Michala. Jakkap jí odpovědi? Zdálo se však, že Michal je odhodlán mlčet, ať se tu děje a povídá co chce, neboť by to vedlo jen k zbytečné a hloupé hádce. A přece jen měl zlý a silný pocit triumfu a potřeboval jej nějak zdůraznit. Vytáhl cigaretu, zapálil si ji a přes hustý kouř prvního zadýmání řekl notáři, jako by předtím nedošlo k žádnému výstupu:

– Nu, a tím myslím, že jsme skončili, pane notáři.

Purkl přikývl a složiv listinu, vsunul ji do aktovky. Anna Gromusová se prudce otočila a šla ke dveřím. Tam, ruku na klice, se zastavila a řekla:

– Roberte, chci s tebou mluvit.

A její syn odpověděl líně a neochotně:

– Dobrá, přijdu za chvíli.

– Chci s tebou mluvit okamžitě.

Robert zadržel v poslední chvíli prudké odmítnutí, které mu již cukalo rty. Nu, přece jen bude mít čtyři tisíce měsíčně a může být dobrá i člověku, který zdědil sto tisíc hotově. Vstal s urážlivou neochotou a protahuje se, vrhl pošklebný pohled dorozumění na Michala, který se tvářil, jako by si ho nevšiml.

Notář oživil, sotva za nimi zapadly dveře.

– Čekal jsem, že to bude ještě horší.

A s úšklebkem dobromyslného skřítky přistoupil k Michalovi a poklepal mu na rameno, což vypadalo směšně, neboť Michal byl alespoň o dvě hlavy větší.

– Tak teď, Michálku, je z vás peněžní žok se všemi následky, jež to s sebou přináší. Kdybych byl dost cynický, blahopřál bych vám, neboť shledáte, že je mezi nimi všechno možno, jenom ne láska a upřímnost. Člověče, získat tolik peněz, kolik vy jich získáváte, to znamená ztratit všechny lidské vztahy. Jak můžete myslet na něco jiného, musíte-li myslet jen a jen na ně? Viděl jsem vašeho tátu, jak se za nimi honil, jak je polykal, jak se jimi dusil. I když se nejpokojněji bavit, hrčel a třásl se dychtivostí po nich jako nastartovaný vůz, který čeká, až do něho píchnete rychlost. A dnes jste viděl poslední akt jeho rodinného štěstí.

Michal ho vzal beze slova pod paží a vedl ho do jídelny, jako strýc vede synovce, který mu přišel blahopřát k svátku. Tam nalil dvě sklenky portského (notáři zasvítily a zvlhly oči myšlenkou: – Ferdinand odešel, ale jeho portské tu zůstalo), zazvonil do kuchyně a objednal masité sendviče.

– Mluvíte jako děkan, řekl pak, – a zjevně máte chuť na morální kázání. Takhle vám to půjde lépe. Mám chuť poslouchat dnes morálku, protože soudě podle toho, čím mi vyhrožujete, nebudu mít později kdy ani na věci daleko osobnější. Ačkoli myslím, že jste se zmýlil při odhadu osobního štěstí otcova. Proč jste si utvořil představu, že nebyl šťasten? Protože se mu nepovedlo manželství, proto, že se dal takřka půl života ovládat a mistrovat mou macechou? Ale to se přece dotýkalo jen jedné jeho části, a to té méně důležité. Ta druhá, větší, se cele oddávala tomu, o čem jste mluvil, a její štěstí dávno stačilo vyvážit, ba zastřít nesnáze té druhé, nesnáze, jež ostatně vznikaly jen z klamné představy o mužském rytířství a ženské něze. Silný muž a slabá žena, to je to. A je povinností silného muže, aby sloužil a ustupoval ženské slabosti. To, co nebožtík otec chtěl, bylo vždy náramně reálné a hmatatelné, ale proč to chtěl,

mělo romantické kořeny. Vy jste řekl, že se pachtil po penězích tak, že nic jiného pro něho neexistovalo. Ale to není pravda. Toužil po nich jako po prostředku k získání nejvyšší rozkoše, jakou znal. Chtěl si za ně koupit svou představu o silném muži, ne o tom, který slouží slabé ženě, nýbrž o tom, který vládne mužům a věcem. O silném Ferdinandu Gromusovi, kterému se všichni obdivují a koří, kterého poslouchají a jehož slovo proměňuje nemožné v možné. A on toho dosáhl v mezích svých sil a jeho síly byly omezeny jedinou slabostí: že byl ochoten připojit se k ostatním a obdivovat se sám sobě.

Michal mluvil pomalu a bez vzrušení, s pohledem upřeným do tmavorudého srdce zpola vypité sklenky portského, kterou otáčel v prstech na stolní desce. Den vyhasínal, šero plnilo rychle jídelnu, jež díky těžkým záclonám, které tu zavěsila paní domu, byla nejtma-vším pokojem v domě, a barva portského stydla a černala jako srážející se krev. Proč by někdy i lidé Michalova typu nepodlehli kouzlu soumraku, přecházejícího rychle v černou hodinku.

Notář se zachichtl a znělo to jako polekané ptačí vyjeknutí.

– Napoleoni, řekl. – Proč si myslíte, že je třeba, aby jedni druhým vládli, místo aby jedni druhým dali pokoj?

– To je v rodě, odpověděl Michal. – Nebožtík dědeček musil mít alespoň psa, kterého vůbec nepotřeboval, jen aby mohl někomu poroučet. Bez lidí, jako byl můj otec, by svět upadl do anarchie, bezvládí by pohltilo jedny i druhé a požírali by se navzájem jako smečky vlků. Bez vůle k moci by nebylo pořádku. Kdybych chtěl mluvit nafoukaně, řekl bych, že tvoříme blahobyť a s ním všechny hodnoty, díky kterým život stojí vůbec za to, aby byl žit.

Notář spolkl zbytek sendviče a dopil s mírným povzdechem zbytek portského.

– To je loňská pravda, řekl, – a roztála vám jako dubnový sníh. Faktum je, že už delší čas neděláte nic jiného, než se snažíte ze všech sil uříznout větev, na níž jste se usadili. Vidím, že celý svět skučí hrůzou z blahobytu, do kterého jste ho přivedli, že vyrábíte

a nemáte komu prodávat, protože jste vyrazili lidem z rukou práci, že se stále častěji musíte obracet k násilí, protože nemáte dosti rozumu. Neboť viděl kdy svět něco paradoxnějšího, než je vaše nynější počinání? Sháníte kdejakou novou mašinu, nic vám není dost rychlé pro vaši hltavou touhu po výrobě peněz a při tom chcete vystačit se starými pravdami. Povídal jste, že bez vaší vůle k moci by svět upadl do bezvládí a jedni by požírali druhé. Řekněte mi, co děláte vy? Byl někdy svět ovládán bezhlavější smečkou dravců, vzájemně se požírajících? Bylo vás vždycky dost na bídu světa, ale teď, zdá se, vás ještě přibýlo. Jsou vás smečky, ale kost nevyrostla.

Michal se zasmál vesele, silně, sebevědomě. Neměl nejmenších pochybností o cestě, kterou si zvolil, a notářovy nářky mu připadaly staré jako svět.

– Kost roste, zvolal, – nepochybujte o tom. Přibývá jí s počtem těch, kdo na ni mají zálsusk. A roste-li zároveň bída, neznamená to nic jiného, než že přibýlo také hlupáků. Je málo těch, kdo dovedou hledat nové příležitosti nebo je vydupávat. Nedošli jsme ještě hranic možností na této zemi. Krize a konjunktura. Jsou to jenom dva body jedné a téže vlny. Kdo dovede řídit svou lodičku, musí vydělat i na této houpačce.

Portské, rozníceno podkladem slivovice, hnalo starou krev jako bláznivý pastucha. A notář Purkl, ten ptáčník, jehož jedinými tenaty byly čočky dalekohledu a fotografického přístroje (neboť kdo ví, snad miloval ptáky jako symboly volnosti a svobody, jež jemu byla odepřena), ji v sobě pocítil jako rudý prapor a odhodlaně jím zamával.

– Vlna, zaskřehotal, chytaje se jediného slova, jež v něm vykříslo jasnou představu, – proč ne? Vynesla vás hezky vysoko a nyní vás nese dolů. Ale až bude opět stoupat, kdoví, budete-li to opět vy, kdo na ní bude sedět.

Michal se na něho zadíval užasle a pobaveně. Znameníť notář, jen co je pravda, vydařený.

– Ale vždyť vy jste bolševik.

– Nevím, co je to bolševismus, prohlásil notář tvrdě, jako by jeho jazyk náhle pozbyl ohebnosti. Nikdy jsem nestudoval politické katechismy, ani snáře. Je mi jen líto člověka, třebaže nemám ve zvláštní lásce lidi. Neboť v přírodě se každý jedinec stará o své vlastní hrdlo. Jen mravenci, včely a lidé si z tohoto radostného dobrodružství udělali organizovanou otročinu.

A tu Michal v prudkém odporu k jeho řeči pocítil náhle absolutní jistotu svého stanoviska. Cožpak jeho život není dobrodružstvím, ten každodenní boj s nepředvídatelným a nevypočitatelným? Proč žvanit o soucitu, musí-li život jít svou cestou a bude-li vždycky plodit slabochy vedle silných? A proč by silní nevyužívali své výhody? Vzpoura slabých? Snad. Kolikrát už to tu bylo. Ale vždyť život nemůže být jiný, než jaký je ve svých základech.

Naplnil znovu sklenku portským a řekl:

– Nicméně doufám, že připijete zdaru mých plánů a mé práce.

A notář, jehož mysl zbloudila už nadobro do ptačího světa a šoulala rozkošnými parami, které mu připomínaly mlhy říjnového rána, pozdvihl sklenku a odpověděl:

– Připíjím jestřábu, který se nerozpakuje uchvátit myš.

XIV

Anna Gromusová odcestovala hned nazítří po pohřbu svého muže. Odjela do Tater, kde chtěla zůstat, dokud dům, který jí byl odkázán k doživotnímu užívání, nebude připraven k obýváním.

Dům čp. 757, jehož se odkaz týkal, byla stará vila v honosném slohu let devadesátých, s římsami a štukami, za nimiž hnízдили vrabci a s nepoužitelnou věžičkou, kde pro změnu hnízдили rorejsové a netopýři. Byla to součást věna Gromusovy první ženy a rodina tu bydlela až do té doby, kdy Ferdinand Gromus koupil Tylnerovu továrnu.

Půl hodiny předtím, než odjela na nádraží, Anna Gromusová navštívila svého syna v kanceláři. Vyšel jí vstříc překvapen a očekáváje pokračování výstupu. Snažila se vypadat jako jindy, ale vědomí neodčinitelné porážky ji zbavovalo jistoty a činilo její obvyklou strohost divadelní. Její pleť měla nepříjemné zabarvení, jaké mívají některá práchnivějící dřeva. Odmítla se posadit.

– Přišla jsem, řekla, usilujíc o věcný a neosobní tón, – zeptat se tě, stojíš-li o nábytek po otci. V závěti o něm nebylo ani zmínky, ale já budu přece potřebovat nějaké zařízení.

– Je to samozřejmě váš nábytek, odpověděl Michal a měl pocit, že je rád, že jí může tak snadno vyjít vstříc. – Můžete si ho vzít se vším, co k němu patří.

Snad očekávala odpor. Vypadala zmatena a podívala se na něho rychlým, udiveným pohledem.

– Odjíždím asi na měsíc. Do té doby snad...

– Nestarejte se, řekl s prudkou vůlí vyhovět jí ve všem, co by si přála. – Zařídím vše, co je třeba.

Nyní se už vzpamatovala a odmítavý výraz se jí objevil v očích.

– To je všechno. Děkuji. Sbohem.

Díval se chvíli na dveře, jež za sebou hlučně přirazila, a nebyl si jist, má-li ještě radost ze svého vítězství nad ní. Nemohl jí ovšem nechat továrnu, ale snad ji nemusel tak zkrušit.

Odjela dříve, než jí mohl být doručen opis závěti a nezanechala ani notáři své adresy, a tak se zdálo, že upustila od svého úmyslu podat žalobu. Smířila se tak lehce se svou porážkou? Ať se smířila nebo ne, co mohla proti ní podniknout?

Když Michal dal odvézt nábytek do macešina domu, stál před otázkou, jak nejrychleji zařídit svůj vlastní. I rozhodl se navštívit nábytkáře Rolína, neboť si připomněl srdečnou naléhavost jeho pozvání v den otcova pohřbu. Vzpomněl zároveň jeho dcery. Jakže se jmenovala? Vilma? Prý si s ní hrával jako chlapec. Nu, zapomněl na to docela.

Našel otce a dceru v rozsáhlé kanceláři, jež byla zároveň rýsovnou.

– Stačí, zaklepáte-li a vejdete, řekl úředník, kterého požádal, aby ho ohlásil. – Je tam volno.

Tento příliš familiérní způsob vstupu se dotkl Michala nepříjemně. Šéf, který přijímá bez předchozího ohlášení, ztrácí zajisté zbytečně mnoho času s lidmi, s nimiž je lépe se nezdržovat, a je pravděpodobné, že to působí odpudivě na vážné zákazníky. Nesrovnávalo se mu to s důstojným a úctu budícím zjevem starého Rolína.

Bylo souzeno, aby nevycházel z překvapení. Rolín vypadal jako člověk, který s úsilím shodil z tváře ustaraný výraz, aby jej nahradil přívětivým úsměvem hostitele. Od skloněné desky rýsovacího stolu vstala jeho dcera v bílém pracovním plášti.

– Nevěděl jste, že Vilma je architektkou? řekl Rolín.

Díval se na ni zamilovaným a přece zpola melancholickým pohledem člověka, který doufal mít syna, ale našel více než náhradu ve své dceři.

– Studovala v Paříži u Pérreta, rozhovořil se nadšeně. – Ale u mne najde málo příležitosti ukázat, co dovede. Moji zákazníci (stáhl

pohrdlivě rty pod plnovousem) jsou většinou velmi konzervativní. Věřil byste, že zaměstnávám ještě řezbáře?

– Nedejte na tatínka, řekla Vilma a její hlas zazněl Michalovi jako melancholická obměna hlasu jejího otce. – Roztrpčuje se proto, že lidé nejsou nadšeni tím, co dělám. Nenaučil se umění, jak přesvědčit zákazníka, že to, co mu nabízíme, je právě to, co hledá.

– Dejme tomu, že jsem právě zákazník, kterého oba hledáte, prohlásil Michal vesele a vyložil jim, proč přišel. Rozzářily se jim oči. Zdálo se, že oba mají dětinskou radost, jako by to byl jejich první obchod v životě. Pokud šlo o dceru, snad to byla i pravda a otec se prostě radoval z její příležitosti. Bylo v něm něco prostého a chlapeckého.

– Kdy si přejete, abychom začali? zeptala se Vilma. – Bude ovšem třeba, abyste mi dal plán domu, máte-li ho a abych si prohlédla pokoje, které chcete zařídit. Bude to celá spousta věcí, jež od vás budu chtít vědět, zrovna jako lékař. Možná, že budete litovat, že jste se vůbec do toho pouštěl a že jste si prostě neobjednal jídelnu, ložnici, pracovnu a tak dále, jak to dělají jiní.

– Buďte bez starosti, mám představu, co chci, a vy ji uskutečníte. Uvidím ostatně vaše plány a nákresy.

– Ovšem, odpověděla a žena v ní si neodpustila ironii vůči tomu-to dokladu mužského opatrnickví. – Hlavní je pojistit se.

A Michal se zasmál navzdory ulekanému pohledu jejího otce, neboť mu bylo příjemné, že ji shledává takovou. Architektka, pane na nebi, vždyť to mohla být snůška čísel a přehnaných názorů.

Chtěl navrhnout, aby se vypravili hned na prohlídku jeho domu a Vilma i její otec to pravděpodobně očekávali. Ale pak se v něm ozval obchodník, který se vzepřel tomu, aby projevoval tak přehnaný zájem a chvat. Stanovil schůzku na zítřek na čtvrtou hodinu odpolední a rozloučil se chvatně jako člověk, který si uprostřed příjemného rozhovoru vzpomněl na spoustu práce, která ho ještě očekávala. Což ostatně byla pravda.

Provedení pozůstalosti mu působilo více starostí, než předpokládal a k nim přibyla nová. Narazil na blízkém i dálném Orientě na nečekaně prudkou konkurenci Japonců, kteří se tam začínali rozpínat se svým dumpingovým šmejdem, a jeho zásilky se vracely, jeho pracně získaní zákazníci odpadávali. Nuže, byl odhodlán nepustit kost, kterou už jednou byl držel, a nesložit ruce v klín. To by prostě nebylo gromusovské. Jestliže byl těm orientálcům drahý, půjde s cenami dolů a nahradí si to jinde. Musí to vydržet tak dlouho, než ti hnědí nebo jak zbarvení zabedněnci poznají, že šmejd je šmejd a také jím zůstane, že japonským hřebenům se vylamují dříve zuby, že z japonských kartáčů vypadává dříve chlup a že není nad zboží, které jim může dodat on. Vypracoval si program svého tažení proti nim. Musí: 1. najít levnější nákupní prameny nebo levnější, ale hodnotné suroviny; 2. zlepšit pracovní organizaci v dílnách, aby mohl vyřadit další zbytečné síly; 3. nezbytně snížit mzdy v několika odděleních a 4. bude-li to nutné, zřídit tam dole na několika místech vlastní zastoupení, aby mohl lépe čelit japonskému náporu. Omezit výrobu? Nesmysl. Nedá se přitisknout ke zdi. Proč by se také nepokusil zvýšit odbyt doma? Ano, to za páté.

Hlava mu hořela; skloněn nad svými výpočty a oběžníky svým dodavatelům, zákazníkům, prostředníkům a zástupcům cítil svou vůli v prudkém tepotu krve. V tyto chvíle nebylo pro něho jiného světa krom toho, který stvořil jeho otec a který on chtěl rozšířit. Podivný úsek si to vyvolil starý Gromus. Hřebeny, kartáče, hračky a růžence. Ale což na tom sešlo? Neznamenal to jako kterékoliv jiné odvětví ztělesnění věčného boje proti přírodě a usnadnění lidského bytu na zemi? Z jeho stanoviska bylo lidstvo stále ještě bandou ničemných špinavců (bylo přec až neuvěřitelné, jak málo se česou a kartáčují svůj oděv), ti mohamedáni tam dole lají bezbožníků (což zapomínají na Alláha a přestávají se modlit?) a rodiče zkrkavčeli asi po celém světě (zapomínajíce, že z hraček roste duše a svět dospělých). Byl by se musel smát svým myšlenkám, kdyby vše, co podnikal, nebral až ponuře vážně. Svět snad byl skopičina ve svém celku, ale nikoli to, co on podni-

kal. Zuřil nad překážkami, třebaže je zmáhal trpělivě a nedával se jimi znechutit. Proč nebylo možno vzít kladivo a rozdrtit je, proč nebylo možno ovládnout vůlí tu smečku, která se jmenuje zákaznictvo?

Když narazil na nutnost propustit další dělníky, zúzkostlivěl ne proto, že zbavuje opět lidi chleba, ale pro nepříjemnou představu, již to v sobě skrývalo. Znamená to přece jen, že je na ústupu? Ach ne, znamená to jedině, že vývoj směřuje k tomu, aby se vyrábělo s vynaložením nejmenšího úsilí a nejmenších nákladů. Vzpomněl si na svůj rozhovor s notářem v den otcova pohřbu. Dravec, který požírá sám sebe. Nesmysl. To jen lidská touha po civilizaci se zpožďuje za jejím vývojem. Dnes propustí pět dělníků a zítra jich najme dvacet. Soumrak kapitalismu? Svět prostě nemůže existovat bez mozků, které ho stvořily, bez vůle k moci, bez touhy tvořit a vládnout, ledaže by chtěl škrtnout cestu, kterou ušel, a vrátit se k lesním ohňům.

Dalo by se říci, že zaujat prací zapomněl na Vilmu. Ale když mu byla rázem čtvrté hodiny ohlášena, uvědomil si, že po všechen ten čas trvala kdesi v pozadí jeho vědomí, že snad dokonce byla částí té horečky, s níž pracoval včera až do noci a po celý dnešní den a náhle pocítil rozechvění, jako by nešlo o obchodní, nýbrž o milostnou schůzku.

– Jste přesná, řekl jí na uvítanou.

– Jenom jde-li o obchod, odpověděla mu se smíchem. – Pokud mohu být sama sebou, zbavuji se jak to jde toho krunýře.

Uvědomil si, že v jejím chování i ve způsobu řeči je prvek nezávislosti a přímosti, který se tam asi dostal za společného studia s muži a z návyku starat se v cizině sama o sebe, že se však zároveň namáhá, aby zůstala přirozeně ženskou, ba že si mírnou koketností a trochou ironie napomáhá. Shledal náhle, že by si přál vědět všechno o její minulosti. Jak vycházela s muži, byla-li nucena stýkat se s nimi denně. Nemohla se při své kráse, při živém půvabu, který ji obklopoval jako intenzivní záření, vyhnout milostným zápletkám. Jak je řešila? Bylo téměř vyloučeno, že by za sebou neměla nějakou

lásku. Moderní dívka. V jistém smyslu rozhodně. Děvče, které se dovede o sebe postarat a které si tvoří vlastní zákony. Erotický život před manželstvím, to bylo to, nač myslel. V tomto ohledu si osobily dnešní dívky svobodu, která byla dosud přiznávána jedině mužům. Až dosud mu to nevadilo, naopak shledával to přirozeným a příjemným. Uznával určité hranice, které slušný člověk nikdy nepřekročí, a v nich bylo dovoleno všechno. Ten slušný mladý člověk byl ovšem příslušníkem jeho třídy a určité hranice byly ve skutečnosti velmi neurčité a posunovaly se podle okolností. Hleděl-li na Vilmu, cítil však, že tato otázka, jež dosud pro něho žádnou otázkou nebyla, mohla nečekaně nabýt nepříjemné palčivosti. Nebylo mu sice zhola nic do toho, jak žila, ale kdyby se mezi ním a jí měl vytvořit nějaký vztah, pak by to prostě nesnesl. Nuže, a kdyby to nesnesl, co potom? Musel uznat, že tak důkladně a hloupě ještě nepřemýšlel o žádné dívce. A Vilmu ke všemu viděl teprve po třetí. Dejme tomu, že ho vábila, ale vábilo ho už tolik dívek, že by bylo směšné, kdyby pro některou upadl do úvah a rozporů.

Sledoval ji velmi pozorně, ba napjatě: každé její slovo, pohyb, pohled rozpítvával, přehazoval a spojoval v novém sledu, hledaje klíč, který by mu otevřel snadno dveře k jejímu vnitřnímu životu. Bylo to bláhové, ale Michal si vždy lichotil, že dovede v půlhodině odhadnout každého, na kom má nějaký zájem. A zůstával trvale v rozpacích. Dovedl se dívat neodbytně upřeně, že to vypadalo skoro drze, ale ona snášela jeho pohledy velmi klidně a obračejíc se k němu s otázkou nebo s poznámkou, dívala se na něho tak neuvěřitelně konvenčně a zdvořile, že ho to začínalo urážet. A v příštím okamžiku opět zdvihla ruce, aby si upravila vlasy, pohybem, který mu připadal pečlivě nastudovaný před zrcadlem i přirozený zároveň, pohybem, který připomínal antické obrazy žen, nesoucích amfory, nebo naň vrhla úsměv, který ho rozechvěl jako chlapce.

– Bud' je tak nestydatě koketní, nebo se dávám ovlivňovat svou představou. Nevím, jaká je, říkal si a měl pocit, jako by ji měl uchopit

za ramena a zatřást jí, aby ji přinutil ukázat pravou tvář. – Ale kdo ví, snad jich měla několik a všechny pravé, snad jiné ženy je také mají, jenom že si toho dříve nevšímal.

A přece to bylo zvláštní potěšení provádět ji tak svým domem. Předtím ho ani nenapadlo myslet na tuto budovu jako na svůj dům. Byla to prostě nezbytná součást podniku, někde přece musel bydlet. Teprve v tuto chvíli si řekl: – Můj dům, a hle, naplňovalo ho to pýchou. Shledávala ho neobyčejně dobrým a neměla takřka námitek proti tomu, jak byl uspořádán. Měl dětinskou radost, že se jí líbí. – Je přece odbornice, říkal si. – Vnášela život a teplo i do těch prázdných místností, kde se jejich hlasy rozléhaly a odrážely od zdí strašidelnou ozvěnou. Přistihl se, že si ji obklopuje vším tím zařízením, jež tu spolu smlouvali a jež ona sama měla vytvořit. Zapomínal na Japonce i na nové uspořádání kartáčnických a hřebenářských dílen a cítil, jak toto jednání, jež mělo být ryze obchodní, nabývá jiného smyslu. Pomáhal jí při rozměřování, přidržoval jí ocelovou rozvíjecí míru na podlaze i na zdi, jak mu poroučela. Toto byl její živel, dovedl to poznat i ocenit. Její práce nebyla pro ni jen dočasný rozmar nebo cetka, jíž zvyšovala svou zajímavost a již by dovedla jednoho dne bez lítosti odhodit pro něco jiného. Byla jí držena a strhována tak, jak on svou vlastní. A toto poznání, místo aby mu ji přiblížilo, zdálo se mu ji činit ještě nedostupnější.

Smluvili se na zařízení jídelny i menšího pokoje vedle, který za Michalova otce nebyl zařízen a nyní měl sloužit za kuřácký pokoj, a vstoupili do obytného pokoje, kde zůstalo zařízené, koupené od Tylnera. Zastavila se na prahu a rozhlížela se po něm pozorně.

– Dobré, myslím, řekla oceňujícím hlasem. – Chcete na tom něco měnit?

Napadlo ho, neskrývá-li tato otázka nějaký zálud, snad zkoušku jeho vkusu. Začínal být ku podivu citlivý na tón jejího hlasu.

– Ty povlaky? řekl tázavě a podíval se na ni, hotov ihned ustoupit od svého plně nevysloveného mínění.

– Máte pravdu, řekla a jeho popadla radost, že se střelil, ačkoli ho tyto povlaky opravdu vždycky dráždily. – Jsou poněkud příliš, řekla bych, honosné.

A pak se její oči zastavily na zakladatelském portrétu nebožtíka Ferdinanda Gromuse. Dělal, jako by sebou ulekaně trhla.

– Hrome, řekla drsným studentským hlasem. – To je kýč.

Michal se zamračil. Snad i jemu připadal někdy tento obraz trochu příliš vznešený, ale jeho gromusovská ješitnost byla zasažena. Bylo mu, jako by někdo plivl po gromusovské velikosti. Vilmě neušla změna v jeho tváři. Byl to stín úsměšku, co se mihlo v jejích očích?

– Promiňte, řekla omluvně, ale zároveň nepoddajně. – Řekla jsem to trochu neomaleně, ale mne strašně rozčilují tyhle obrazy. Necítíte, že to leží na té místnosti jako můra? Žulový balvan, obrostlý lišejníkem, by se tu vyjímal líp. Šerosvit. Vždyť to bylo malováno pro místnosti, kam mohlo světlo jen neprůhlednými destičkami skla zalévanými do olova. A tady je světlo jak na zahradě.

Jak se dovedla rozohnit, jak měla prudký a snad i opravdový vztah k věcem, jež mu byly zcela lhostejné. A pak ho napadlo, že její zájem o umění může mít svou hodnotu i z jeho stanoviska. Nestaral se ovšem o obrazy a sotva se o ně bude kdy starat, ale byl tu na příklad plakát, jehož význam Michal nepodceňoval. Dobrý plakát byl problém, a mohl mít pro něho znamenitou cenu právě teď, kdy se chystal stupňovat svůj tlak na domácí trh. Hřebeny Gromus i kartáče Gromus musely na sebe upozornit. A co hračky? O ty šlo především. A ne už jen o to, jak je lidem vnutit, nýbrž i jak je vyrábět. Požadovaly se nové tvary, hračka se modernizovala jako všechno ostatní, neměla být jen hrubou kopií skutečnosti, nýbrž její výraznou stylizací. Nebylo by jistě na škodu, kdyby mezi ním a Vilmou Rolínovou vznikl přátelský vztah. Mohl by se opřít o její radu. Mohl by ovšem také si u ní prostě objednat návrhy na plakáty a hračky, třeba se tím zabývá, ale to nebylo to, co měl na mysli, to rozhodně nebylo to.

Byl rozhodnut dát zatím zařídit jenom přízemí domu a poschodí nechat prázdné, neboť tam krom svého pokoje jiného nepoužíval.

– Dokud tu bydlím sám, řekl, – nemá to smyslu.

– Ovšem, souhlasila. – Musíte přece ponechat své nastávající alespoň část radosti ze zařizování. Nic nedělají ženy raději.

– Není zatím žádné nastávající, odpověděl zbytečně ostře a Vilma se zasmála. Mohla ovšem říci třeba: – Ale jistě brzy bude, nebo něco podobně příležitostného. Neřekla. Jenom se zasmála. A Michalova mysl z toho rázem vytvořila záhadu a napjatě a bezvysledně ji luštila.

Svinula ocelovou míru a oblekla světlý plášť do deště. Vypadala v něm tak svobodně a samostatně, že Michal až sevřel pěsti a měl pocit, jako by musel zaskřípět zuby, ačkoliv to nebyl vztek, co ho rozechvělo. Jako by náhle tento kus šatu odhalil a zdůraznil, co vskutku byla. Moci se jí tak zmocnit, podrobit sobě, učinit ji na sobě závislou. Byl to nesmysl, nikdy by se nepodrobila. Byl by to věčný souboj dvou inteligencí. A podivná, nová, jitřivá vzpruha životu. Toto vábení bylo náhle mocnější než tělesné. Zdálo se mu, že nic mu není tak nesnesitelné a zároveň že po ničem jiném víc netouží.

– Pro dnešek hotovo, řekla, zasunujíc poznámkový blok do široké kapsy pláště. – A nyní můžete být napjat, čím vás překvapím.

Podíval se na ni upřeně a odpověděl, jako by jeho slova měla mít nějaký skrytý smysl:

– Udělejte to tak, jako byste v tom měla sama bydlet a jsem jist, že se mi to bude líbit.

– Nedělám to nikdy jinak, to je obyčejná řemeslnická poctivost, řekla strážlivě, že všechen skrytý smysl byl zabit.

Byl rozmrzen a odhodlán, že se rozloučí tak, jako s každou jinou obchodní návštěvou. Ale když míjeli šatnu, vzal si kabát a klobouk a nabídl se, že ji vyprovodí.

Vyšli do večera, který byl skoro teplý, ač byl už pozdní říjen. Pod zataženým nebem tma byla hustá a směšně slabá světla vzdálených

lamp v ní tvořila ostrůvky stěží dohledné. Působilo takřka dobrodružně probíjet se od jednoho z nich ke druhému.

– Krásné, což? řekla přitlumeným měkkým hlasem, jako by se bála promluvit nahlas. – Víím, že je to hanebné osvětlení, dokonalé maloměstské škrtilství a starousedlický šlendrián, a přece říkám krása. Jsou ve vás taky někdy dva lidé? Jednomu z nich připadá, že toho pokroku není stále dost, vleče se to pro lidskou hloupost k zoufání pomalu, a druhý se bojí, aby toho přece jen nebylo příliš mnoho, protože to staré, začazené a loudavé má půvab, který se už nikdy nevrátí do našeho života.

Michal mlčel a nevěděl, co odpovědět. Byl to ovšem nesmysl, co povídala, třeba to znělo sebevtipněji. Podle něho staré věci patřily prostě minulosti a špatné slušelo bez ohledu vymýtit. Ale to byl patrně její způsob myšlení, plný protikladů a vzrušujících rozporů. V některou chvíli si vedle ní připadal těžkopádný jako pivovarský kůň vedle závodní klisny. Ale neznepokojovalo ho to. Naopak pocítil náhle silnou důvěru ve své jednostranné, přímočaré myšlení. Musí to přece člověku dodávat síly, jestliže si myslí o věcech buď to nebo ono a nikdy dvojí nebo trojí najednou, jestliže nikdy není na pochybách, jestliže si nepohrává se svou inteligencí, ale hledí ji prostě vytěžit. Musí mu to dodávat síly a převahy nad ostatními. Všechno jiné je intelektuálština, vhodná pro nedělní kratochvíli, zábava pro ženy, vždycky trochu nakloněné rozvratu. A byl překvapen a rozjařen, jak ostře vedle ní pocituje a uvědomuje si sama sebe.

Klopýtl o kámen na nerovném, ještě nevydlážděném chodníku a nezdržel se, aby nezaklel.

– Promiňte, řekl rychle, – ale tady máte to vaše – jak jste to řekla? – začouzené a loudavé. Málem jsem si překousl jazyk.

– Jsem ráda, zasmála se, – že vás alespoň něco přivedlo z rovnováhy. Sama jsem se o to marně pokoušela.

Potlačil nové zaklení, jako by klopýtl po druhé. Přel se s ní a polemizoval v duchu, zkoumal a hodnotil její stanovisko, rozvíjel

a utvrzoval své vlastní a to všechno jedině proto, aby mu nakonec řekla, že se ho jen pokoušela vyrušit z klidu a že tudíž ani zdaleka nemusela myslet, co povídala. Byl dopálen. Nechtělo se mu luštit ji jako hádanku, žena jako problém nebyla v jeho životním plánu. Měl jen nepříjemný dojem, že kolečka jejího myšlení se otáčejí rychleji a snadněji než jeho.

A bylo jen výslednicí tohoto dojmu, že odmítl pozvání, aby vešel dále, když došli k Rolínovu domu, ačkoliv se mu toho mocně chtělo, a rozloučil se až přehnaně ledabyle a stručně.

Telefonoval však už příští dopoledne a ohlásil svou návštěvu na večer, vysvětluje ji sobě i Rolínovým zájmem o pokrok Vilminých návrhů i tím, že pocit osamělosti ho vyhání z opuštěného, prázdného domu. Potřeboval toto vysvětlení především pro sebe, neboť Rolínovým, jak se zdálo, jeho návštěvy, jež se v příštích týdnech staly takřka každodenními, připadaly přirozené.

XV

Co za těchto okolností s Růženou Baladovou? Zatím co se ukazovalo stále nesnadnějším vykoupit se z tohoto svazku několika tisícovkami odbytného, jak měl Michal od počátku v úmyslu, začínalo mu působit opravdovou potíž dojíždět za ní každou sobotu. Nemusel nikomu vysvětlovat ani omlouvat svou pravidelnou sobotní nepřítomnost v Libnicích, ale všiml si, že Rolínovi ho nikdy nezvali na sobotu ani na neděli, ba že ani nemluvili o tom, jak oni sami tráví svůj konec týdne. Nebylo to výmluvnější a trapnější než vyptávání?

Od smrti Ferdinanda Gromuse, ba už od počátku jeho choroby se Růženin chování k Michalovi změnilo. Nevypadalo to, jako by si vzala do hlavy, že se stane paní Gromusovou? Odhodila onu polopohrdavou lhostejnost, s jakou s ním až dosud jednala a jež byla z největší části zplozena její obavou, aby si ji nenavykl považovat za placenou děvku, k níž je mu vše dovoleno. Nacházel ji nyní často melancholickou, zamyšlenou a odmítavou. Úsilí zachovat si alespoň zdání neodvislosti v ní ještě zesílilo. Měl být přesvědčen, že nepřichází k děvčeti, jehož přízeň si platí, nýbrž k milence, kterou si musí vždy znovu získávat, o jejíž náklonnost mu bude vždy znovu zápasit. Pokoušela se popřít skutečnost nebo alespoň dát jí nový výklad. Když jí dával peníze – bylo to její týdenní kapesné, neboť většinu jejích účtů platil přímo a musel uznat, že se v poslední době pozoruhodně snížily – vzdychala a říkala:

– Kdyby tohle nemuselo být. Nikdy bych byla nevěřila, jak mě to bude ponižovat. Přála bych si, abych nepotřebovala tvých peněz, nebo bych si přála, aby to bylo obráceně. Staráš-li se o mne, říkáš si, že si mě vydržuješ. Kdybych měla já peníze, byla bych šťastna, že ti mohu pomáhat. Ne, nepomáhala bych ti. Byly by to prostě tvé peníze, tak jako mé.

Nebylo to k popukání? Kdysi jí přece nabízel, že jí zařídí módní salon a umožní jí tak, aby na něm byla úplně nezávislá. Co mu tehdy řekla? Že už má nadosmrti dost píchání jehlou a nadutosti zákaznic a že nepřišla do Chudějovic, aby celé dny proseděla nad šicím strojem, že chce žít, žít, žít. Myslel na to s úsměškem, ale byl překvapen, že ne-nachází odvalu, aby jí to připomněl. Zmohl se jen na to, že zabručel:

– Blábolíš nesmysly. Kdo by myslel na peníze.

– Jen kdybych věděla, že je ti to tak jedno. Kdybys byl se mnou ženat, nemělo by to snad opravdu žádný význam. Ale takhle? Dělej co dělej, myslíš-li na mne, jsem pro tebe holka, kterou si vydržuješ. Ačkoliv v čem je jaký rozdíl? Snad jenom v tom, že se mnou nežiješ pod jednou střechou a že by ses nerozpakoval nebo dokonce bál jít se mnou po libnickém náměstí.

Seděli na pohovce při tomto rozhovoru. Růžena za Michalovými zády se opírala jednou rukou o polštář a druhou se mu probírala ve vlasech. Laskání, jímž ho obšťastnila toho dne po prvé, neboť až dosud byl to vždy on, kdo začínal s něžnostmi. Cítil se zmaten a stísněn. Přál si vstát a chodit po pokoji, aby nepodléhal smyslovému rozjitření, jež mu bránilo jasně myslet. A opět se mu nedostávalo síly ani odvahy. – Nebylo by to hrubé? ptal se. Nikdy dříve nebyl zatížen takovými rozpaky.

– Co tě to dnes napadlo? řekl a posadil se tak, aby jí viděl do tváře. Měla unylý a zamyšlený výraz.

– Proč najednou Libnice, o kterých jsi nechtěla do nedávna ani slyšet? pokračoval a jak slyšel svůj hlas, nabýval jistoty.

Růžena zanechala hry s jeho vlasy a lehajíc naznak, vzala ho za ruku a přitiskla si ji na tvář.

– Protože Libnice jsou měřítko, odpověděla pomalu. – Libnice jsou můj a tvůj svět a tohle je jenom díra, ve které se schováváme. A já začínám mít dost díry i skrývání.

Vyhnul se tomuto útoku, jak nejlépe dovedl. Vstal a řekl, jak by vůbec nepochopil, k čemu směřuje a jako by ho podobné řeči unavovaly a nudily:

– Nerozumím ti, nevím, co chceš. Udělal jsem vždycky, co sis přála, v ničem jsem ti nepřekážel. Chceš-li se teď vrátit do Libnic, nemám nic proti tomu.

Ale Růžena byla příliš prozíravá, aby věřila, že dosáhne naráz svého cíle. Odněla si z tohoto rozhovoru snad právě tolik poučení, co Michal. Chovala se k němu tak, že jeho nejistota stále vzrůstala. Nebyl ani chvíli na pochybách, kam směřuje svou stupňovanou něžností a svými pozornostmi, a přece rozleptávaly tak pevnost jeho rozhodnutí, že se zároveň neustával ptát, nebyl-li by opravdu hlupák a sám proti sobě, kdyby umíněně setrval na svém úmyslu zbavit se jí, až to uzná za vhodné.

– Michale, je to až k neuvěření, řekla mu jindy, – ale bojím se, že je to pravda. Dříve jsem bývala do tebe zamilována jen někdy, ale teď jsem se snad do tebe zamilovala na trvalo. Myslím na tebe celý týden, když tu nejsi a nemohu se dočkat soboty, a to je přece úžasné. Necítíš, když tě objímám, že je to docela jiné, než to bývalo?

Byl zmaten a nevěděl, jak se bránit tomuto novému výpadu, který, jak cítil, ho příjemně rozechvíval. Pokusil se obnovit své výklady o neužitečnosti tohoto citu, který jí tak často a tak důrazně vtloukal do hlavy na počátku jejich poměru. Odbyla ho výsměchem.

– Jsem-li do tebe zamilována, je to přece moje věc, a ne tvá. Nemůžeš proti tomu nic dělat, nemůžeš mi v tom zabránit, tak jako já sama tomu nemohla zabránit, ale nemusíš se taky proto trápit.

Vyptávala se ho nyní často na jeho práci, což nikdy předtím nedělávala, a když se jí podařilo přimět ho k tomu, aby se rozpovídal o svých obtížích, úspěších a plánech, poslouchala tak napjatě, že nemohl pochybovat, že ji to opravdu zajímá.

– Není to úžasné být mužem? Představovala jsem si vždycky, že jenom sedíš za stolem a vymýšlíš, co bys komu poručil a jak bys strhával dělníkům. A ty zatím, člověče, třebaže opravdu sedíš jen za stolem, se ve skutečnosti pereš s lidmi, kteréš nikdy neviděl, s lidmi až někde v Indii a v Africe.

Pěkně to řekla, třebaže v tom byla ženská romantika. Ale zčásti i proto jsou na světě ženy, aby občas rozsvítily takovéhle lampiony nad našimi skutky a vypálily ohňostroje obdivu na oslavu našich činů. Nakonec i nejnicotnější mužské nedochůdče očekává, že uslyší z jedněch úst: – Jak krásně jsi zatloukl ten hřebík, můj hrdino.

Dovedla mu připravit to, čeho v životě nikdy nepoznal a co mu bylo takřka neznámé a nové: pocit, že přichází domů. To už nebylo jenom předpokládané náručí, ostatně ochotnější a vřelejší než dříve, to byla řada drobností, počínající čajem, který ho nyní očekával vždy, sotva vstoupil do dveří, a končící ochotou podrobit se každému odstínu jeho nálady. Chce se ti mlčet? Nu, mlč si, jak dlouho se ti bude chtít, tady tě nikdo nebude otravovat rozčilujícími dotazy, proč jsi tak zamlklý. Nepřeješ si, abych se ti příliš pletla před očima, nebo mě chceš mít hezky blízko u sebe, chce se ti tlachat, nebo jen ležet, kouřit a být spokojen, že čas ubíhá, aniž toho lituješ? Dělej si jen, čeho se ti nejvíc chce a na mne se neohlížej.

Tak se stalo, že jedné soboty, když se přiblížila hodina, kdy obvykle chodívali tančit do kavárny, Michal řekl:

– A musíme vůbec? Není to příjemnější doma?

Zachvěli se oba, když to slovo padlo. Doma. Až dosud, mluvil-li o Růženině bytě, říkal vždy – tady –, nebo – k tobě –. Zapadl hluboko do pohodlí, jež mu připravila, a uvědomiv si to, začal sebou trhat, jako by náhle pocítil, že na jeho hrdle se svírá připravená léčka.

Nebylo pro to rozumného důvodu a v podstatě to byly jen úzkosti člověka, který je o sobě přesvědčen, že není schopen provést nějakou hloupost. Nemohl se jí ovšem zbavit již tak lehce, jako před půl rokem. Ostatně, chtěl se jí vůbec ještě zbavit?

Myšlenka na to, že by mohl Libnice pobouřit sňatkem s dcerou svého skladníka, se mu začínala zamlouvat svou provokativností. Mohl by zas jednou po otci syn ukázat světu, že Gromusové jsou dost mocní, aby nedbali mínění ostatních a dosti bohatí, aby si brali holky třeba bez košile. Tak to vypadalo mezi ním a Růženou a pře-

devším v Michalovi samém krátce před otcovou smrtí a předtím, než se v Libnicích a v jeho životě objevila Vilma Rolínová.

– Hrajete tenis? zeptala se třebas Vilma.

– Ano, odpověděl a rozpomněl se s nemalým údivem, že od svého návratu domů neměl rakety v ruce.

– Jak jste to jen mohl vydržet? žasla.

Jak mohl vydržet to a jak mohl vydržet ono, jak vůbec mohl vydržet celý ten způsob života, jemuž tady uvykl a hlavně, jak jí měl něco podobného vysvětlit?

Dokončila návrhy na zařízení Michalova bytu ve čtrnácti dnech.

– Bojím se, že v tom nebudu umět bydlet, řekl Michal, když prohlížel nákresy svého příštího obydlí.

– Není to příliš přepychové?

– Myslím, že je, řekla klidně, – pokud je přepychem dokonalý materiál a poctivá práce. Nešetřila jsem vás, ale dělala jsem jen to, co jste mi poručil. Pracovala jsem, jako bych v tom chtěla sama bydlet – kdybych na to ovšem měla. A vy, myslím, na to máte?

Zasmál se polichoceně.

– Líbí se mi to tak, odpověděl, – že to musím mít, i kdybych si na to měl vypůjčit.

Podívala se na něho zkoumavě, jako by odhadovala, kolik je žertu v jeho odpovědi.

– Tedy platí, řekla obchodně a Michal nastavil se smíchem dlaň ke stisku.

– Neměli bychom to nějak oslavit? Vypít litkup se tomu, myslím, říká. Naše kuchařka je docela dobrá a nebožtík otec byl vyhlášený znalec vín. Ještě tam po něm něco zbylo. Nepřišla byste dnes večer s otcem?

– Tato záminka je právě tak dobrá jako každá jiná, chce-li se vám posedět s námi. Ale myslím, že bude lépe, pohovoříte-li si napřed s tatínkem.

Byl to podivný závěr odpovědi na prosté pozvání k přátelské večeři a Michal o něm chvíli přemýšlel, než řekl:

– Chci ovšem pozvat pana Rolína osobně. Myslíte, že se mu to nebude hodit?

Vypadala nepřítomně v tu chvíli, výraz jejího obličeje byl setřen, jako by tu seděla v cizí, přihlouplé masce. Trvalo několik okamžiků, než, jak se zdálo, si uvědomila, že na ni promluvil a než odpověděla. Michal si nebyl jist, bylo-li její zamyšlení skutečné nebo jen sehrané.

– Ptal jste se, řekla, – hodí-li se mu to? To není ta pravá otázka. Ostatně nevím.

A bylo na Michalovi, aby rozbíral novou záhadnou odpověď. Proč to nebyla ta pravá otázka? Rozhodl se, že se tím nebude znepokojovat.

– Dejme tomu, že by se mu to opravdu nehodilo, řekl, přemáhaje chvění hlasu, – přišla byste sama? Tak rád bych se dnes napil na zdar vaší práce.

– Mohla bych ovšem přijít sama, ale řeklo by se, že naše obchodní jednání zachází příliš daleko.

– Znepokojuje vás, co by se řeklo?

– Znepokojuje mne to právě tak málo, jako vás. Ale nejde o mne ani o vás.

– O koho tedy?

Pokrčila rameny, vzala ze stolu nákresy a založila je do velké mapy z tuhého papíru.

– My dva jsme tedy dohodnutí, řekla. – Přijal-li jste mé návrhy, neznamená to ovšem, že je musíte dát provést v otcově závodě. Jako projektant jsem vám povinna poradit, abyste si dal předložit rozpočty i od jiných firem.

– Ale to je přece nesmysl. Jednal jsem s vaším otcem právě tak, jako s vámi. Přišel jsem k vám oběma s výslovnou objednávkou.

Znovu pokrčila rameny.

– Dokud není objednávka podepsána, můžete přece dělat, co chcete. Jistě tak jednáte denně ve svém obchodě. Proč byste měl dělat výjimky v tomto případě?

Vypadala náhle velmi unaveně.

– To už se mě tedy netýká. Navštívíte tatínka hned?

Když vyšel z obytného domu a šel přes tovární dvůr k Rolínově kanceláři, ptal se opět sám sebe, co to vlastně to děvče posedlo. Jako by si náhle přála, aby objednal nábytek jinde.

Starý Rolín seděl shrbený za ohromným psacím stolem. Přeslechl patrně Michalovo zaklepaní, protože se vzpřímil prudkým trhnutím.

– To jste vy, řekl bezdůrazně a vstal. Zápasil se svou tváří a trvalo chvíli, než se mu podařilo vtlačit obvyklý úsměv do jejích ustara-
ných záhybů.

– Sedněte si, kamaráde, a povídejte. Mluvil jste s Vilmou? Co jste říkal jejím návrhům?

Zadrhnutý hlas se stával slovo od slova hřmotnějším. Nakonec Rolín skoro křičel.

– Návrhy se mi líbí, odpověděl Michal pomalu. Měl pocit, že se dlouho nevydrží dívat na Rolínův obličej. Co to dnes bylo na té tváři? Nic, mohlo by se říci, byla usměvavá jako jindy. Ale pod tím úsměvem tkvěl nepojmenovatelný a nesnesitelný výraz – ne odpuzující, ale skličující, jako by se ten člověk bál, že něco, co o něm už kdekdo ví, bude vyčteno z jeho vlastních očí.

– Přišel jsem se dohodnout s vámi, dokončil Michal.

– Ovšem, řekl Rolín a přestal se usmívat.

– Myslel jsem, že jste mluvil s Vilmou, připojil po vteřinovém odmlčení.

– Poslala mě k vám.

– Neřekla vám, že by pro vás bylo výhodné, abyste si vyžádal rozpočet ještě od některé jiné firmy? Je to příliš velká zakázka.

– Poslechněte, řekl Michal zprudka, ale zarazil se.

- Vypadá to, jako byste o ni sám nestál.
- Kdo by nestál o takovou objednávku? Mysleli jsme s Vilmou jediné na váš prospěch. Přáli jsme si, abyste si získal jistotu, že budete dobře obsloužen.
- Nerozumím vám, řekl Michal ostře. – Jste obchodník jako já. Pro nás je jenom jeden prospěch, a to náš vlastní.
- Musíme vyrábět poctivě, řekl Rolín vzrušeně a se stopou odboje.
- Poctivost je jenom obchodní podmínka. Ztráceli bychom zákazníky, kdybychom jim dodávali šmejdy. Ostatně objednávám u vás právě proto, že jsem přesvědčen o vaší poctivosti.
- Starý Rolín se temně zarděl. Přitáhl k sobě několik listů papíru.
- Tady je rozpočet, řekl a znělo to, jako by mu zároveň se slovy uniklo potlačované vzdychnutí. – Neliší se od Vilmina prelimináře, dělali jsme to spolu. Projdu ho s vámi a vysvětlím vám, co si budete přát. A pak (pokus o úsměv), abychom byli zcela obchodníci, mi podepíšete objednávku.
- Když se tak stalo, vytasil se Michal s pozváním na večeři.
- Vypijeme litkup, opakoval svůj vtip.
- Ale Rolín vypadal skoro poděšeně.
- Dnes ne, prosím vás. Mám nutnou práci a potřebuji k ní Vilmu. Zítra nebo pozítří, nevadí-li vám to. Přihlásíme se sami.

* * *

- Tak proto, řekl Michal nazítří dopoledne.
- Nevím sice, co proto, řekl notář Purkl a zavrtěl se v objemném koženém křesle jako dítě v kolébce, – ale takhle to vypadá.
- Michal se nenamáhal vysvětlováním.
- Je to s ním tedy opravdu takové?
- Je to s ním právě takové, dosvědčil notář a žalostně mlaskl.
- To vysvětluje všechno, řekl Michal takřka v samomluvě.

– Nevím, co všechno to vysvětluje, opáčil notář. – Přihnal se dnes ráno do záložny, vytasil se s vaší objednávkou a chtěl, aby mu záložna povolila úvěr.

– Objedávka je v pořádku, řekl Michal rychle.

– Nikomu ani nenapadlo o tom pochybovat. Ale o to přece nejde. Kdyby se položil dřív, než bude s vaší zakázkou hotov, nikdy bychom povolení úvěru neobhájili před valnou hromadou. Patří nám už teď i s chlupama. Inkasujeme jeho pohledávky, zadržujeme si úroky a dáváme mu na výplatu. A vlastně jen čekáme, až někdo dá znamení k jeho porážce a pak se na něho vrhneme první. Neboť tak nám velí zájem našich spoluobčanů, jejichž měšce ošetřujeme.

Michal myslel na Vilmu. Dává mu to, co se právě dověděl, nějakou výhodu?

– Kolik by ho mohlo spasit?

Notář pokrčil rameny. Podaří se mu vůbec někdy, aby se zbavil toho břemene? Peníze, peníze. Zdálo se mu, že nikdy nepotkal člověka, který by o nich nezačal po pěti minutách mluvit. Byl unaven jako zpovědník, který celý život musel poslouchat vyprávění o neřestech, jež sám nikdy nespáchal a nespáchá.

– Půl milionu, tři čtvrti milionu, nevím přesně. Vím jen, zač je dobrý záložně a na to nám stačí jeho barabizny. Kupte to.

Michal zavrtěl hlavou.

– Není to můj obor.

– Ne, máte pravdu, přisvědčil notář. – Nevynáší to.

Notář neušetřil nikoho svých kousavostí. Lidé se mu protivili stále víc a dával jim to najevo, kdykoliv se mu zachtělo. Nepotřeboval jich už a, k čertu, nemohl se dočkat doby, kdy oni nebudou potřebovat jeho.

– Nicméně bych si přál, řekl Michal, jako by nebylo notářovy poznámky, abyste mu ty peníze půjčili. Zaručím se za ně, ale zůstane to přirozeně mezi námi.

Purkl zamžikal a pak, ustáliv svůj pohled, podíval se zpod víček na Michala. Co se skrývalo za touto nečekanou ochotou, jež byla tak

nepodobná všemu, co věděl o Gromusech? A vzápětí zaskřehotal jako pták, neboť se mu zdálo, že pochopil.

– Ach, vy Romeo v kůži obchodníka, vyjel.

Odporný, drzý čuchal. Hřešil příliš na své přátelství s nebožtíkem Gromusem.

– Netrefil jste se, řekl Michal. – Chci mít brzy svůj nábytek a chci ho mít právě od Rolína, protože věřím jeho práci.

Odmlčel se, ale ihned dokončil přehnaně drsně své odmítnutí.

– A pak se může položit třeba hned.

– Nerozčilujte se, strýče, chechtal se notář. – Vypadá to, jako by vám fouklo na zub. Budete mít nejlepší nábytek pod sluncem.

Rolín telefonoval ve tři hodiny odpoledne. Uvolnilo se mu nečekaně a protože slíbil, že se přihlásí sám, ptá se, hodí-li se Michalovi dnešní večer. Jeho hlas zněl opět silně, zvučel v něm hluboký tón uspokojení. Ten člověk nabýval rychle ztracené důvěry, půjčili mu hned a bez obtíží, nemohlo to tedy s ním být tak zlé, jak se obával. A věřil jistě, že Michal mu přinesl štěstí a že tudíž jeho budoucnost není tak beznadějná.

– Váš otec je dnes jak vyměněný, řekl Michal Vilmě, když s ní po večeri stál v zimní zahradě, nyní pusté až na jediný filodendron, příliš rozrostlý, takže se už Anně Gromusové nevešel do nového příbytku. – Vypadá jako člověk, kterému se něco znamenitého povedlo.

Otočil jen jednou vypínačem a u stropu, za velikou skleněnou deskou, která skrývala celý růženec žárovek, se rozsvítily tři, které jen matně osvětlovaly rozlehlou a prázdnou prostor. Filodendron, vypínající své nejvyšší listy až ke stropu, vypadal v tomto osvětlení přízračně a pralesně. Bylo tu přetopeno, neboť Michal nechal celé odpoledne hřát těleso ústředního topení. Otevřeli okno sotva sem vstoupili a nyní se z něho vykláněli, hledíce do podzimní noci, tmavé a bez hvězd, a kouřice cigarety.

Vilmina odpověď dlouho nepřicházela. Snad se chtěla tvářit, že přeslechla, co Michal povídal, nebo si připravovala svou odpověď.

– Povedlo se mu, řekla konečně. – Vaše objednávka není přece maličkost.

– Ještě včera bych se byl vsadil, že o ni příliš nestojí.

Odhodila cigaretu do trávníku pod oknem a otočila se do místnosti. Její tvář byla tvrdá a nepřístupná.

– Zdrželi jsme se tu, vraťme se.

– Nepospíchejte. Robert dovede povídat, váš otec se s ním jistě nenudí.

– Nejde o to, nudí-li se nebo ne. Nakonec je oba napadne, kde vezíme tak dlouho a váš bratr, až se vrátíme, na to udělá nějaký vtip. Mně by to bylo lhostejné, ale otec je precitlivělý v těchto věcech.

Díval se na ni, jako by usiloval vnuknout jí pochopení pro to, co od ní chce. Neznámá zkušenost. Dřevěný jazyk v ústech, neschopnost složit větu ze slov, která přeskakují v mysli. Až dosud si věděl vždycky rady v podobných okolnostech a dovedl říci velmi jasně, co si přál. Cizí, střízlivá, ať řekne cokoli, vypadá to vždy, jako by si ještě větší díl ponechávala pro sebe, a promluvíš-li ty, nejsi jist, kolik posměšku to v ní vyvolalo. Třeba je to jen tvá představa a skutečnost je mnohem jednodušší. Ale naše představy jsou nakonec jediná skla, jimiž se nám svět stává viditelným.

Svírala ho úzkost. Tucha nějakého dějství, jež znal a jež mu naháněla hrůzu, v něm bloudila. Nemohl přimět svou paměť, aby mu je osvětlila dosti jasně. Věděl jenom, že chce toto děvče, že je musí dostat, že se ho musí beze zbytku zmocnit, aby vše, co dosud dělal, nabylo pravého smyslu.

– Domníval jsem se, že si vždycky děláte, co chcete, aniž byste se na někoho zvláště ohlížela.

Podívala se na něho zpod víček, jako by potlačovala úsměv.

– Připadám si hrozně stará, když vás slyším takhle mluvit, nebo jako z jiného století. Vás ještě baví takovéhle rozprávky?

A když viděla jeho nechápavý pohled, rozesmála se naplno.

– Jsem nesrozumitelná? Řeknu vám tedy, že mi to připadá jako namlouvání. Nemám pravdu? Sprážíte-li mě, budu hned klidnější.

Jsou přece jen určité hranice.

– Je to namlouvání, chcete-li to slyšet, vybuchl vztekla. – Je to dokonce víc.

Vypadala chvíli téměř rozpačitě.

– Ale nemůžete říci, že podnět k tomu vyšel ode mne.

Jako by mu náhle rozkolíbaná země zpevněla pod nohama. Ten záblesk ženství mu vrátil jistotu a naplnil ho na okamžik vědomím převahy.

– Naopak. Dělal jste všechno možné, abyste mi to znechutila, a nechápu proč.

– Jednou vám to možná řeknu. Ted' už pojďme.

– Chci to vědět hned.

Zastavila se s rukou na vypínači. Michal cítil horko ve tvářích. Snad by ji byl uchopil, aby ji zadržel.

– Není mi příjemné říkat vám to. V Libnicích je veřejným tajemstvím, že máte závazek.

Růžena. Mohl předpokládat, že to jednou přijde. Shledával úporně klid a řekl pak co nejlhostejněji:

– Není to závazek. A ostatek, myslím, je vám pochopitelný.

– Jistě. Proč bych neměla dovést pochopit i věci, s kterými nesouhlasím? Půjdeme?

Otočila vypínačem. Tma ho oslepila. Vydechl prudce, jako by byl udeřen. Takhle to nepůjde. Nemůže si s ním přece dělat, co ji napadne. Hmátl před sebe a uchopil ji za ruku, kterou právě vztahovala po klíce.

– Počkejte. Napovídal jsem toho příliš mnoho, abych vás mohl pustit bez odpovědi.

Světlo vzdálené pouliční lampy rozředilo slabě tmu v zimní zahradě. Viděli matně své obličeje, smáčkuté nezřetelností do plochy. Bylo to výhružné a rozechvívající. Michal přitahoval Vilmu k sobě a pokoušel se druhou rukou nahmátnout její pas. Zuby mu jektaly náhlou zimnicí.

– Cožpak nechápete? Chci, abyste si mne vzala.

Nyní ji měl u sebe, její nohy byly přitisknuty k jeho, jejich břicha, vzdouvaná dýcháním, se dotýkala. Ale rukama se mu opírala o prsa a celé její tělo bylo nehybné a ztuhlé. Michalovi slabě hvízdalo v hrdle, bylo to srdce, načepýřené gromusovské srdce, hltavý, nenasytný duch zděděné krve. Nikdy ještě nebyl tak rozrušen. Její vzepřené ruce mu znemožňovaly obejmout ji tak, jak by si byl přál, přece však se nepokoušela vymknout se mu. Promluvila a její hlas, změněný jen málo námahou, kterou vynakládala, aby zabránila plnému objetí, byl chladný a skoro posměšný.

– Dejme tomu, že děláte jen to, co jsem si přála, abyste udělal.

– Na tom nesejde. Řekněte jen, že chcete.

– Nevím, jestli chci. Není to tak jednoduché. A budu-li chtít, budu mít podmínky.

– Povězte mi je.

– Ne, dnes ne. Jindy se to snad hodí lépe. Jenom jednu: ten váš poměr. Nebudeme hovořit dříve, dokud ho nějakým slušným způsobem neukončíte.

– Je už skončen.

Zasmála se. Její dech ve tváři a zavlnění jejího břicha. Bylo to víc, než mohl snést. Pokusil se ji obejmout pevněji a dostat se k jejím ústům. Ohnula paže v ostřejší kužel, lokty se mu zarývala nesnesitelně do žaludku.

– Dejte se alespoň políbit, hekl.

Tlak loktů zesílil. Stáli v té tmě, nehýbali se z místa, jako by ani nezápasili. Ostatně to byl nerovnoměrný zápas. V Michalově útoku byla zuřivost, ale ještě více strachu a kdo ví, co bylo ve Vilmině obraně. Byli skoro stejně velcí, ba toho večera Vilma, která měla na nohou střevíce s vysokými podpatky, se zdála o něco větší. Jejich oči si už zvykly na tmu natolik, že viděly vzájemně svůj lesk.

– Políbit?

Zachichtla se.

– Proč ne?

Tlak loktů nečekaně zmizel, její paže se přesmykly kolem Michalova krku, prsty se mu zatkly do vlasů a zvrátily mu hlavu do týla. Chtěl líbat a byl políben. Cítil její rty a řezání ostrých zubů, prohnutí a přimknutí těla. A pak byl naráz odstrčen, tak lehce, jako by jeho paže ji vůbec nesvíraly.

– Vraťte se k otci. Já se půjdu upravit nahoru do koupelny.

Stál ve tmě sám. Člověk, který celou noc pil, nemohl být žíznivější, člověk, který byl pro posměch opíjen jinými, nemohl být pokořenější. Políbila ho, ne on ji, ona políbila jeho. Ne, to nebylo ještě to. Už mnoho žen políbilo muže. Ale jak ho políbila. To *jak* bylo nesnesitelné.

Později v noci, po odchodu Rolínových, když kouřili poslední cigaretu před spánkem v rozlehlém obytném pokoji, který v tu chvíli vypadal neuvěřitelně prázdně a opuštěně, řekl Robert, uzavíraje svůj úsudek o hostech (výklad, který přes jeho žvanivost Michal nepřerušil snad jedině proto, že byl příliš zabrán pořádáním svého vlastního úsudku):

– Je hezká, to ano. Je chytrá, chytřejší, než na kolik já stačím. Ale je v ní něco, nevím, jak bych to řekl, zkrátka připadá mi, že je v ní něco z mé matky.

Michalovo zamyšlení nebylo tak silné, aby jím nestačila proniknout tato slova.

– Nesmysl.

Nesmysl? Nuže, i kdyby to byla pravda, je především vábnější, než byla Anna Gromusová ve svém nejlepším čase, i kdyby to byla pravda, je v něm, Michalovi, desetkrát více vůle, než bylo v jeho otci. Nesmysl.

– Jak chceš, řekl Robert lhostejně a vyfoukl kouř nejlepším stylem bohatých povalečů na zaoceánských parnicích. – Můj typ to není.

Nebyla právě toto vhodná chvíle? Člověk má jít zarytě cestou, kterou chce jít. Nebo jde jen vrtohlavě cestou, kterou jít musí? Michal Gromus plival na pochybnosti. To nebyl jeho obor. Řekl lehce:

– Tvůj typ je to děvče, za kterým ses ohlížel v den pohřbu před hřbitovem?

Robert se rázem posadil rovně v křesle, do kterého byl hluboko zapadlý.

– Goddam (neboť Robert, klel-li, klel anglicky pro větší zajímavost), – ano. To byla holka, ve které je šťáva a život. Znáš ji snad?

– Seznámím tě s ní, chceš-li.

A Robert vyskočil.

– Udělej to brzy, člověče. S tou bych dovedl prohýřit své dědictví po otcích.

XVI

Michal Gromus si mohl ušetřit mnoho starostí, kdyby byl věděl jednu věc: Růžena Baladová měla milence.

Zní to neuvěřitelně. Namáhala se přece tolik, aby ho přivedla na myšlenku, že by se s ní mohl oženit. Ale někteří lidé mají už ten osudný sklon znesnadňovat si život. Růžena k nim patřila.

Jindra Pour se stal jejím milencem asi měsíc před onemocněním Ferdinanda Gromuse, tedy v době, kdy myšlenka na sňatek s Michalem znepokojovala Růženu jenom jako vidina, o níž víc blouznila, než opravdu přemýšlela.

Michal se vracíval od Růženy v neděli brzy po obědě. Zavedl tento zvyk, aby si uchoval alespoň několik hodin v týdnu sám pro sebe. Jeho vůz stál před domem a Růžena se za ním dívala, když nasedal a odjížděl.

Ulice, v níž Růžena bydlela, měla svou zvláštnost. Bylo v ní lipové stromořadí, ale stromy byly vysázeny jenom po jedné její straně. Neděli co neděli skrýval se za některou z lip vychrtlý člověk ve špatně padnoucím svrchníku. Jakmile auto odjelo, vystoupil ze svého úkrytu, opřel se zády o strom a díval se do Růženiných oken. Když si jeho přítomnosti všimla po prvé, polekala se. Druhou neděli jí to začalo připadat směšné. Bavil ji svou vytrvalostí a zkracoval dlouhou chvíli jejích nedělních odpůldnů. Přemýšlela o tom a směšnost mizela. Začínal ji dojímat. Stál tam, viděl odcházet jiného a neměl nejmenší naděje. Nebylo to strašné? Ubohý Jindra. Neměl vlastně na světě nic, než tu svou bláznivou víru, že svět bude jednou vypadat tak, jak si to představuje on a jemu podobní. Rozehřívala se v ní vzpomínka na večer, kdy pověděl jejím rodičům pravdu o ní a o Michalovi. Nikdy později mu to nezazlívala, copak mu to neoplatila dost zle? Ale jaký to má smysl, člověče, takhle tady civět

a k čemu by to vedlo, kdybych byla tak pošetilá a něco si s tebou začala?

Rozuzlení přinesla deštivá neděle. Podzim se v ní ohlásil trvalým mžením, ale Jindra Pour stál na svém místě jako jindy. Okraje jeho klobouku schlípły promočením, zdvižený límec svrchníku ho dělal ještě vychrtlejším. Na mou věru stál tam jako žebrák, dovolávající se soucitu tím, že vystavuje svá zmrzačení. Ani nejzoufalejšími prosbami nebyl by zmohl více.

Zápasila snad hodinu, ale bylo to více, než mohla bez výčitek snést. Slova jsou slova, vyslechněš je a nemusíš jim věřit. Tohle však byla výčitka sama v živém člověku. Oblekla se, vzala deštník a seběhla dolů.

Jindra Pour vypadal v první chvíli, jako by chtěl utéci. Šla k němu, nedbajíc, že z domu snad za ní slídí oči domácí.

- Nemůžeš tu takhle stát, Jindro.
- Nikomu nepřekážím.
- Ne, ale můžeš nastydnout.
- Nikomu by to nevadilo.

Nechtěl ji dojímat, vyslovil jen své přesvědčení. Věděla to právě tak dobře, jako on: nikdo o něho příliš nestál, ani jeho soudruzi.

- Proč sem chodíš, Jindro? Vidím tě tu stát už po kolikáté.

Díval se na ni mlčky svýma černýma očima, v nichž vždy prokmitávaly podivné záblesky jako v očích pomatenců. Kdysi nemohla ani snést, aby na ni promluvil. Roztřásla ji zima.

- Nechceš mi přece něco udělat?

Otočil se, jen jeho ramena sebou škusbla, jako by v něm vybuchl vzlyk.

- Jindro! Člověče!

Pak ji popadl vztek. Nebude za ním poskakovat jako koza. Prostovlasá a s deštníkem. Chytla ho za promočený rukáv svrchníku.

– Nemůžeme tady dělat cirkus. Pojď ke mně. Uvařím ti trochu čaje a osušíš se.

Šel s ní a třásl se. Pane bože, ten člověk se třásl.

– Je to můj bratr, vysvětlila bytné druhý den. – Přijde mne občas navštívit.

A bratr se objevoval pravidelně každé nedělní odpoledne a domáci sedala s uchem přitisknutým na zeď, která dělila její pokoj od Růženiny ložnice. Z mozaiky zachycených slov – neboť zeď byla neúprosná a zvuky jí procházely podle zákonů velmi měnlivých – mohla si sestavit úsudek, že milenci nejsou šťastni. Promarnili více času hádkami než polibky. A přece ona ho nevyhodila a on přicházel vždy znovu. Co je k sobě poutalo? Nebyla by to pochopila, ani kdyby se jí bylo dostalo přímého vysvětlení.

Růžena udělala z Jindry svého pravého milence. A on se tomu podvolil, skřípaje zuby jako zatracenec. Proletářská holka, kterou nikdy nepřestala být, procitla opět v jeho náručí, v divokých objetcích člověka, který se zalykal hanbou a usiloval zabít polibky své pokoření. Hledal východisko. Chtěl odejít z Libnic, najít si místo v Chudějovicích a přimět Růženu, aby si ho vzala. Posmívala se jeho prosbám. Pokoušel se vyhrožovat a přísahal, že už nikdy nepřijde. Krčila rameny. Ale přece jen se bála, aby neuskutečnil svou vyhrůžku. To v ní volala minulost, jednota myšlení a citu lidského kruhu, spojeného týmž údělem a týmiž tužbami, shodný rytmus řeči, v níž každé slovo bylo známé, blízké a teplé, houfec, v němž jsi jediné doma a který jsi nesla v sobě tím pevněji, čím více ses mu snažila uniknout. Jak se zdálo být nesnesitelné žít v něm a jak bylo těžké žít mimo něj!

Nechtěla-li se do něho vrátit, pokoušela se jej alespoň najít v Jindrovi. Chtěla mít obojí: svět, z něhož uprchla, i svět své tužby, a věřila, že jí nemůže být odepřeno nic, po čem zaprahne. Začínala milovat toho vychrtlíka, který jí takřka omdléval v náručí a v jehož očích nacházela svit úžasného zbožnění, podobný onomu, který vídala v očích svého otce, jenomže tryskající z jiného zdroje.

Mívala nyní chvíle, kdy snívala o tom, že nechá Michala a vrátí se, kam patří. Jindrova objetí, to byla láska, ale Michal jí přece dal

všecko, po čem toužila a bude-li chytrá, dostane z něho i víc. Neměla ho ráda, ale taky se jí neprotivil, naopak často jí byl příjemnější než Jindra.

Nemůže se dostat z toho rozporu. Něco v ní chce zpátky a zároveň ví, že nikdy nenajde odvahu se vrátit.

Dívá se v sobotu na Michala a pociťuje mstivé uspokojení. Pán si zaplatil a myslí, že všechno je jeho. Rozveseluje ji vědomí, že ho podvádí, nevyprchalo z ní dosud všechno, co v ní zbylo z bývalé dělnice, a styk s Jindrou to ještě více podnítil. Páni mají být šizeni. Vydírají nás a nějak se musí dospět k vyrovnaní přílišných rozdílů.

A v neděli po Michalově odjezdu se dívá na Jindru. Sedí před ní a láme prsty v kloubech.

– Nemohu, nemohu, drmolí. – Je to zrovna, jako bych byl pasák.

Je jí ho líto, ví dobře, co se v něm děje, ale nemůže si odpustit, aby ho nedráždila.

– Proč sem tedy chodíš?

Dívá se na ni zoufale. Nejprve ji to bavilo, teď ji to začíná nudit. Jedna neděle se podobá druhé, není v tom změny. Plete stále své staré povídačky o lidožravých kapitalistech s prosbami, aby nechala Michala a vzala si jeho.

Tu přichází onemocnění a smrt Ferdinanda Gromuse a Růžena začíná svou hru o Michala. Co s Jindrou za těchto okolností? Musí pryč, nemá-li se všechno zvrtnout o hloupou náhodu. Ale oddaluje rozhodnutí z neděle na neděli, nenachází v sobě dost odvahy říci mu, aby už nechodil. Pěkně si to nadrobila. Tato svízeľ v ní vyvolává hněv proti Jindrovi. Proč za ní lezl, kolikrát mu řekla, že ho nevolala. Proč jsou vůbec na světě takoví lidé jako on, takoví blázni, kterým je patrně láska a smrt jedno a totéž.

Podzim ztvrdl v zimu. Na chodníku leží sníh a mokvá kolem Jindrových podrážek. Je už půl třetí a Gromus dosud neodjel. A neodjede dnes asi vůbec. Jeho vůz stojí před domem, pod motorem se sníh proměnil v šedavou kaši. Před chvílí vyběhl Michal z domu jen

tak prostovlasý a bez svrchníku, ani límeček na krku neměl, a přehodil přes chladič ještě jednu příkrývku. Tehdy se také pohnula záclona a Jindra mohl zahlédnout Růženu. Dívala se za Jindrou a když zdvihl hlavu a pohlédl nahoru, usmála se a mávla rukou. Ruka byla nahá až k rameni, Růžena měla na sobě svůj nejlepší župan.

– Alespoň jednou, Michale, prosila Růžena po obědě. – Copak ti tu není líp než doma, kde nikoho nemáš? Dělej si, co chceš. Čti si, nebo lež a spi, nevšímej si mě vůbec, budu tak tichá, jako bych tu vůbec nebyla.

A Michal předstíral váhání a svolil. Proč ne? Poslední milost odsouzenci. Utvrdí ji to v přesvědčení, že jsem to s ní myslel dobře a že si to zavinila sama.

– V sobotu přivezu s sebou Roberta.

– To je ten tvůj nevlastní bratr?

– Líbila ses mu. Chtěl by tě poznat.

Zasmála se polichoceně a zdálo se jí, že vidí záblesk svého vítězství. Jestliže ji chce seznámit se svým bratrem, není to právě tolik, jako by ji uváděl do rodiny?

– Kdy jsem se mu líbila? Vždyť mě ani nezná.

– Viděl tě na otcově pohřbu.

Rozpomněla se. Tehdy na hřbitově z něho nemohla spustit oči. Michal vedle něho vypadal jako sedlák. Člověk nemůže mít všechno, ale člověk také někdy neví, co všechno může mít. Divoká, lehkomyšlná víra ji zaplavila. Vždycky se jí dostane všeho, po čem zaprahne. Venku stojí Jindra, přešlapuje ve sněhu a třese se zimou a žárlivostí. Stojí tam ještě? Ani jí nenapadne, aby se podívala. Snad pochopí, co mu tím dala znát. Člověk nemůže mít všechno zadarmo. Ona teď platí strachem, ale nechce se jí platit ničím víc.

Michal leží na pohovce, kouří a hladí Růženinou paži. Je mu příjemně a vlastně je i spokojen, že tu dnes zůstal. Má za sebou pekelný týden, včetně té rozmluvy s Vilmou. Indie je, jak se zdá, ztracena na dobro, zásilky se nepřestávají vracet, nejlepší odběratelé vypovídají

a poukazují na nízké ceny japonské. Má se toho vzdát a rozhlédnout se jinde? Rozhlédnout se může, ale nebylo gromusovské pouštět, do čeho jednou zaťal prsty. Výrobní náklady jsou příliš vysoké a musí být sníženy, nové zjednodušení práce, nelze-li strhovat ze mzdy, nový stroj a nové propouštění, nedá se to udělat jinak, mohou si vyhrožovat stávkou jak chtějí, mohou si třeba stávkovat, nevadilo by mu, přerušit na čas výrobu, než se to kolem vyjasní a uklidní a než se mu podaří vyprázdnit sklady.

Dívá se na paži, kterou hladí. Růžena zdvihne ruku, zachtělo se jí nějak odpovědět na toto vytrvalé laskání. Přinutí ji, aby ležela klidně, nechce být vyrušován, nic skutečného, jenom myšlenky. Potřebuje se vzpamatovat. Být políben tak sprostě, že si připadáš jako podomek. Hladí paži a dívá se na ni. Měkká, jako hedvábná, a nebývala vždycky taková. Usmívá se, neboť přičítá sobě tuto zásluhu. A přece. Nepustí Indii, nepustí ani Vilmu. Musí mít vždycky něco, co chce překonat a zlomit.

Na protějším chodníku stojí Jindra Pour. Soumrak přináší oteplení, sníh měkne a kašovatí, začíná kapat z větví a zima je stále lezavější. Okna se rozžihají, jenom za Růženiným zůstává tma. Jsou teprve čtyři hodiny, ale smráká se předčasně. Dvakrát už kolem Jindry přešel strážník, nyní stojí tamhle na rohu a dívá se na něj. Ještě chvíli a přijde se ho zeptat, co tu dělá. Hlídací psi kapitalismu, cvičení, aby mlátili obušky do dělnických hlav. Udržují je ve stavu zuřivosti tím, že ani jim nedají pořádně nažrat. Lidé jsou slepí ze strachu před hladem, je vydáváno mnoho peněz na to, aby ve své slepotě byli udrženi. Jsou čtyři hodiny a v půl páté jede vlak do Libnic. Jindra dnes přijel vlakem, bylo příliš mnoho sněhu, aby jel na kole. Jde mimo strážníka a neuhne jeho pohledu. Zeptej se mě na něco, proč se mě nezeptáš? Strážník se za ním otáčí, neví, co si má myslet o tom vychrtlíkovi s planoucíma očima. Kasaři bývají takhle vychrtlí, pacholci, hlodá v nich tubera a v kapsách mívají bouchačku. Ostatně tady končí jeho rajón a chlap táhne pryč.

Ulice se rozšiřují, lidí v nich přibývá, nádraží je v dohledu.

– Něco na nocleh, kamaráde, řekne přiškrcený hlas vedle Jindry. Jindrovi se nechce na prosebníka ani pohlédnout. Nic se jim nemá dávat. Ta zatracená dobročinnost v nich s krhavým plamínkem života udržuje i naději. Kdyby začali zdechat po ulicích, hnulo by to rychleji ostatními. Proč má právě on ulévat svým grošem doutnající oheň? Právě on. Není schopen se zasmát.

Stín člověka se nespouští jeho pat.

– Něco na nocleh, opakuje naléhavěji.

Tón toho hlasu zastaví Jindru. Otočí se. Je to Hejl, jeden z prvních propuštěnců Gromusovy fabriky. Dřevosoustružník, pětáctýřicet let, tři děti, žena a její matka, průstřel plic za císaře pána a jeho rodinu, kdyby vlast zavolala, půjde znovu, teď není k potřebě. Ostatně nejsou k potřebě ani mladší, stáří nerozhoduje, je jenom větší přítěží. Prodali mu domek, nemohl platit, měl na něm uplaceno osmnáct tisíc, ty jsou v tahu. Poslal ženu s dětmi k rodičům na ves, pro něho tam teď v zimě není místo, je to v létě žebrota, teď mají sotva co žrát. Její máma je v libnickém chudobinci, ta je na tom nejlíp.

Jindra to poslouchá jenom na půl ucha, zná to všechno právě tak dobře jako ten, kdo mu to vypráví, důležitější jsou myšlenky, které to v něm vyvolává. Sedí spolu v nádražní restauraci třetí třídy. Tady je dršťková polévka a chleba, nejlepší potom snad bude vepřová s knedlíkem. Mně dejte čaj s koňakem a jeden koňak extra. Teď jez, člověče, a nežvaň. Ale člověk polkne sousto – pálí mu to chřtán paprikou a vřelostí – a řekne deset slov. Mučí ho obojí stejně: hlad i potřeba povědět někomu, jak to s ním zatočilo. Dva měsíce jsem dělal na stavbě, s tím je teď konec, na nouzovku se dostanou jenom místní, hlásil jsem se na sněh, měli zatím dost. Člověče, to je bašta, něco takovýho jsem nežral už dobrého půl roku. Když trhnu nějaké halíř víc, musím koukat poslat něco ženě.

Jindru rozráží horko i mokré nohy teď protivně pálí. Lihovina mu běhá v krvi a trochu jím lomcuje jako potlačovaný smích. Spím v noclehárně, kamaráde, říká soudruh Hejl, chtějí tam dvě koruny.

Nalítáš se, člověče, někdy jako pes, než je seženeš. Jindra nemluví, jenom poslouchá. Kdyby otevřel ústa, jektaly by mu zuby. Není to báječný vtip? Ten chlap nemá na nocleh. Povím ti, kamaráde o znamenitém pelíšku, válel jsem se v něm, vím, jak je měkký. Jestlipak už rozsvítili? Dělán hloupost, že tě tu cpu, soudruhu, je to proti mému přesvědčení, ale je tady ještě něco jako kamarádství. S tím oni počítají, že nenecháme jeden druhého chcípnout hladu a počítají taky s tím, že dál to nikdy nedojde.

Hejl dojedl. Ještě tak černá s rumem kdyby byla navrch, a dívá se na Jindru očima, které prosí a zároveň se omlouvají. Jindra přikývne. Místnost je plná tabákového kouře a kuchyňských výparů, všechno je tu očouzené a mastné. Nohy daleko pod stůl a natáhnout se, až to praská ve hřbetě. Člověče, to je ono. Jindro, jsi pašák. Jednou dojde na tvá slova. Ale teď je v nás malátnost. Když člověk běhá celý den po ulici a neví, co s ním bude ne zítra, ale ještě ten večer, možná, že by vraždil, ale ještě radši by jed a spal. Nezaměstnaný sou rozbitý lidi, ty dáš těžko dohromady. To máš jako v džungli, každé loví na svou pěst a když něco vyčuchá, drží hubu, protože má strach, aby se mu tam nenacpali druzí. Ale někdy, člověče, to na mne sedne. Vzít spravedlnost do svých rukou a nečekat na nikoho. Kdybych měl tak basu handgranátů jako dole na Soči, házel bych je hlava nehlava, protože se mi zdá, že každá držka se mi vysmívá a každý panděro je nacpaný k prasknutí a jen to moje kručí hladu.

Vzít spravedlnost do svých rukou a nečekat na nikoho.

Nádražní vrátný otevře dveře, rozkývá pronikavý zvonec a hlásí stanice.

– Zaplat' za mne ten čaj a ty koňaky.

Jindra položí před Hejla padesátikorunu, kterou už dlouho žmolal v hrsti, vstane a pospíchá k východu na nástupiště. Nohy i tělo mu ztuhly tou chvilkou odpočinku, mozek, jež koňaky zaplavily krví, mu způsobí závrať, zachytí se něčí ruky vedle sebe, vyrovná svou chůzi a nedbaje nadávek postiženého, žene se dál.

Stojí stísněn na přeplněné vagonové chodbě, mnoho lidí se vrací do blízkých i vzdálenějších míst z nedělního výletu do krajského města. Na štěstí není mezi nimi nikdo známý. Jsou to většinou selští synkové a děvčata, zajeli si do biografu a teď se vracejí, aby pomohli při večerním krmení a úklidu, znají se, pokřikují na sebe a smějí se, na druhém konci vozu jeden z chasníků hraje na foukací harmoniku městskou odrhovačku a ostatní zpívají, zbavili tu písničku jejího původního rytmu, jejich hlasy se rozcházejí a táhnou melodii v nesnesitelné obměně. Mládenci mají zelené klobouky a kabáty na nich sedí, jako by byly sbity z fošen, snědé a červené tváře děvčat vystupují vyjeveně z městských klobouků. Vyzařuje z nich ze všech selský pocit svobody a síly, natloukli do nich přesvědčení, že oni jsou solí této země a na jejich práci že stojí svět. Je jich pohromadě tolik, že ztrácejí svůj přirozený ostych a zavalují vagon svou trochu neurvalou mladostí. Kdo má to štěstí, aby jeho úděl ho naplňoval takovou jistotou, jako je?

Ti mně tu ještě scházeli. Vlčí nenávist k tomuto spokojenému, povykujícímu a siláckému houfci dokonává nějaký posun v Jindrově nitru. Vzít spravedlnost do svých rukou, nečekat na nikoho, pokouší se několikerým způsobem skandovat tuto větu v rytmu tlukoucích kol, ale zmáhá ho nevolnost. Ze šatů těch lidí vystupuje pach nevětraných skříní a světnic, zavání to zmoklou slámou, ornicí a chlévem. Jindra si prorazí chvatně cestu k záchodku a zvrací tam bolestně z prázdného žaludku tu trochu čaje a lihoviny, která mu po druhé spaluje jícen.

Libnice. Potácivá cesta od nádraží. Nohy se podlamují, tělo je bez síly. Rychle, rychleji. Libnice leží výš než Chudějovice, které se usadily v říčním údolí. Teplota se tu udržela nějaký stupeň pod nulou. Vzduch je ostrý, vráží jehličky do chřípí, dýcháš-li ústy, řeže do plic. Osvěžení je jenom zdánlivé, zmdlívá a oslabuje ten příliš čerstvý vzduch. Rychle, rychleji. Za fabrikou vede pěšina. Bude líp, když nás nikdo nepotká, ačkoliv na tom příliš nezáleží. Tady je nebe

prosté mraků, chystá se mrazivá noc a hvězdy chvějivě jiskří. Tma oblohy je namodralá tolikerými světly jako příliš černý vlas, tovární komín se od ní odráží, hmotný a určitý, vykřičník gromusovské pýchy. Basu handgranátů a mlátit hlava nehlava. Stačí jeden, který zasáhne svůj cíl, něco se zhroutí a nebude to tak malé, nějaká křivda bude vyrovnána, nehybné misky spravedlnosti zakolísají a ta, jež připadla k zemi, bude nadlehčena.

V domě je tma. Jindrovi domácí jsou na návštěvě u sousedů nebo v jediném libnickém biografu. Na uhelné bedně v předsíni svítí fosforečné kočičí oči. Není třeba rozsvěcovat a hlásit svůj návrat celé čtvrti. Pod oknem stojí veliký černý kufr, jeden z těch, v nichž svobodní dělníci přechovávali celý svůj pozemský majetek. Jindra jde rovnou k němu, odemkne ho a loví v něm až u dna, pod vrstvou prádla, mezi starými, dávno přečtenými knihami. Pak postaví na stůl něco, co v této tmě, jen málo zeslabené zářením vzdálené pouliční lampy, připomíná láhev nezvyklého tvaru se širokým spodkem, na nějž bylo rovnou nasazeno úzké hrdlo. Chce se přezout, promočené boty ho příliš sužují. Když usedne, slabost se vrátí. Zdřímnout, alespoň chvíli. Ani ne zdřímnout, jen si opřít hlavu a počkat, až ta zatracená závrať přejde. Těžká ruka mu leží na zátylku a tlačí hlavu ke stolu. Položí ruce před sebe, rukávy svrchníku jsou příliš široké, ruční granát se převrhne s chrastivým třeskem a začne se kutálet po desce, nepokryté ubrusem. Jindra po něm divoce hmátne a zachytí ho dříve, než se dovalí na okraj. Už není ospalý, proud, který by byl málem zemdlel v tělesné únavě, ho znovu uchvátil a nese ho dál. Vzít spravedlnost do svých rukou. Pováží granát v dlani a pak ho vsune opatrně do náprsní kapsy svrchníku. Musí dát pozor, aby se mu zápalná šňůra nezachytila za knoflík, až ho bude vytahovat. Někdy může představovat spravedlnost půl kila nebo kolik dynamonu, řádně obaleného železným plechem. Podívá se na svítící číselník svých náramkových hodinek. Tři čtvrti na šest. Snad není ještě pozdě. Nemůže, nesmí být.

Kočka stále sedí na uhelné bedně v přízemí, když Jindra vychází z domu, a její oči nepohnutě září. Tato hodina je zvláště vhodná, aby člověk prošel nepozorován. Děti už byly odvolány domů a ještě neběhají pro pivo, lidé jsou buď v biografu, nebo se rozvalují na pohovkách nebo v nohách postelí rozpařeni a zlenivělí odpoledním spánkem a čajem s rumem, omladina, pokud není rozprchlá po tancovačkách, je shromážděna v hostinci a rozpaluje se hlášením hokejového zápasu z Prahy.

Když jde Jindra kolem Baladova domku, zatemní se osvětlené kuchyňské okno na okamžik stínem hřmotné skladnickovy postavy. Pojď se mnou, Josefe, to je práce právě tak pro tvé ruce jako pro mé. Stín zmizí a okno září opět pokojně do zimní noci. Neboť všechna osvětlená okna září pokojně, uklidňují nás a vlévají důvěru do srdcí osamělých chodců. Jsme ochotni představovat si za nimi výjevy plné klidu a lenivého míru. Co může scházet člověku, který si ohraničil svět čtyřmi zdmi, rozžehl svou lampu a posadil se zády k hřejícím kamnům? Proč byste nevešli právě do tohoto domu? Tady máte skladníka Josefa Baladu, dvaapadesát let, chlap jako hora, tolik zdraví se najde zřídka v jednom těle. Jeho zaměstnavatel udělal z jeho dcery děvku a poctil ho svou důvěrou. Je vrchním skladníkem, takřka úředníkem, dohlíží na všechny sklady Gromusovy továrny a neznešvaňuje už svých rukou prací. Okno se zatemňuje skladnickovým stínem a opět rozsvětluje. Ten člověk nesedí zády ke kamnům, jak byste chtěli předpokládat, chodí sem a tam a nepřeje si, aby na něho bylo mluveno. Mluví sám se sebou a s mnoha jinými, nosí v sobě rušný svět. Byl patnáct roků předsedou odborové organizace, lidé čekali na jeho rozvážná slova a stavěli na nich svá rozhodnutí. Před čtrnácti dny řekli: – Ne, Josef Balada už nebude naším předsedou. Chodí v prázdnotě, zdívo jeho života se sesulo a fičí ledově do prostoru jeho srdce. Nepřeje si, aby na něho bylo mluveno, hovoří sám se sebou a s mnoha jinými, pokouší se objasnit, co hoří, a přece zůstává v temnotě. Pojď se mnou, Josefe, mám práci pro tvé ruce.

Sněhové závěsy obtížily větve a ohnuly je k zemi. Les se podobá spáči pod těžkou peřinou. Občas se neviditelně pohne, zapraská mu v kloubech a vzdychne z hloubi snu. Ticho, jen skřípění kroků ve zmrzlém sněhu. Jindra jde rychle, je šest hodin, chce být včas na místě, jež si vybral. Řekl si, že Michal Gromus vyjede z Chudějovic v šest hodin a věří tomu pevně. Košile se mu lepí na záda, pot je studený, je mu, jako by mu látka přimrzala ke kůži, a nohy ho odpor- ně pálí. Tady je Blato s šedí prvního zámrazu místo čeřivé hladiny. A tady se silnice ostře zatáčí a hned poté zužuje na kamenném můstku, sklenutém nad stokou, vedoucí od stavidla. Vůz tu musí zmírnit rychlost.

Jindra stojí za širokým kmenem staletého dubu, jehož kořeny jsou nejpevnějším tmelem rybníčné hráze. Za tímto záhybem je ještě jeden, vůz se bude blížit pomalu, uvidí jeho světla, bude mít dosti času, aby se připravil. Ale nemůže přece jen čekat na poslední okamžik. Vytáhne granát z kapsy a drží jej v ruce. Za chvíli však, ač má silné rukavice, mu prsty přemrzají. Položí na sníh u nohou no- viny na několikrát přeložené a postaví granát na ně. Ty noviny mu připamatovávají něco, při čem vyráží na něm nový pot. Měl oznámit své straně, že z ní vystupuje, než se k tomuhle odhodlal. Vrhnu se na ni a budou jí vyčítat jeho příslušnost, obviní ji, že vychovává tero- risty, ač ona první by ho zavrhla pro tento čin. Může to ještě udělat, až se vrátí domů, snad ještě bude na to kdy. Vztít spravedlnost do svých rukou. Jedině třída má na to právo. Vzpamatovat se, vrátit se domů a ponechat vše vyrovnávajícímu toku času a hromadění příčin.

Praskot větví, obtížených sněhem, ticho mrazivé zimní noci. To ticho je nejhorší. Příčiny se nahromadily v horu a přec všecko mlčí. Snad je třeba jediného výkřiku, aby ti odpověděl zdi bořící řev pro- buzeného množství, snad stačí jediný granát, aby na všech stranách začala vybuchovat skladiště bezpráví. Bud' jak bud', tento čin potře- buje vysvětlení. Nezabím přece proto, že mi někdo přebral děvče.

Ostatně nebyla má, nebyla nikdy má. Budu asi odtud utíkat jako šílený, až se to stane, není tak jednoduché zabít člověka, i když ho nenávidíme. Zanechám po sobě plno stop, otisky bot, snad i ty noviny tu zapomenu. Nechci se vyhnout jejich hlupácké spravedlnosti, chci mluvit, nemohu mlčet, co řeknu před porotou. Mráz prokousl promočenou kůži bot a nyní hryže nohy. Jindra přešlapuje, zatíná zuby a pěsti. Bolest je skoro nesnesitelná. Za jeho zády chrustá led, chvílemi to slabě zvoní a zpívá, jako by někdo poťukával a přejížděl po tenkých drátkách, k prasknutí napjatých. Spát, kdybych tak mohl spát.

Michal se vrací, je unaven a mnohé mu zůstává nevyjasněno. Chce se zbavit toho děvčete nebo ne? Přistihuje se, že si pohvizduje, vzpomíná-li na ni a že mu dochází veselost, představí-li si Vilmu. Rozhodl se ovšem a ještě nikdy neustoupil od svých rozhodnutí. Ví, že opět udělá, pro co se rozhodl, ale není tím příliš spokojen. Odbočí ze státní silnice na okresní, jež vede k Libnicím. Svinská cesta, kdo ví, jestli jí za tu neděli projelo pět vozů. Musí přidat plynu, aby překonal odpor málo projetého sněhu. Má na zadních kolech sněžné řetězy, slyší je zvonit, uspává ho ten jednotvárný zvuk i protivná, do očí řezající běl cesty. Musí si hvízdát skoro bez ustání, aby zahnal ospalost. Projede prvním a druhým záhybem, zesiluje a zeslabuje světla, aby dal výstrahu, ačkoliv ví, že je to zbytečné, kdo by jel proti němu v tuto hodinu z Libnic, přejede pomalu kamenný můstek. Něco černého se krátce mihne ve světle lamp a dopadne před vůz. Levé přední kolo přes to přejede a zamáčkne to do sněhu. Vůz se ani nenadhoupne. Co to bylo? Snad ulomená větev, nebo se tak mihl vyplašený pták. Michal jede k Libnicím.

Jindra stojí nad nevybuchlým granátem. Udělal všechno, co měl udělat. Vytrhl zapalovací šňůrku, vytrhl ji skoro zběsile, odpočítal čas a hodil. Chce se mu smát v tom hrozném tichu, v němž doznívá hukot vzdalujícího se vozu. Když hodil, přimáčkkl tvář k dubovému kmeni a přikryl si uši dlaněmi. Jaký může mít smysl jeho život od

této chvíle? Zradil všechno, co dosud byl. Ty bestie, ty bestie. Buší granátem divoce do dubového kmene. Tak bouchni, bouchni přece, neřáde, a zab alespoň mne. Kůra odskakuje a železný plech obalu je zohýbán. Ale smrt, divoká, rvoucí a spalující smrt, jež je v něm stěsnána, není k probuzení.

Udýchán, vyčerpán, k padnutí slabý opírá se Jindra o dub. Několik vzlyků mu rozdírá hrdlo. Nepoznal by sám, je-li to pláč nebo smích. Pak se vzchopí a z posledních sil háže velikým obloukem granát do rybníka. Led zazvoní jako vyražená okenní tabulka a pak voda i ticho se uzavrou nad touto událostí.

XVII

Když se za Michalem zavřely dveře, zůstala Růžena Baladová sedět jako bezdechá. Před minutou ještě ji nesla vlna bláznivé, ničím neohraničené rozkoše. Provedla jí malý, nevinný žertík vln. Uhodila jí tvrdě na záda. Byla opilá? Ovšem. Ale ne příliš. A přece jen tolik, aby v ní povolily všechny brzdy a ovládl ji pocit, že není na světě nic krásnějšího, než padat bez zastavení.

Kovový kartáč zamrazení přejel jí po páteři. Byla nahá. Zmačkaný, sytý růžový župan – měla jej ze všech nejraději, protože tolik slušel barvě její pleti a vlasů – ležel pod ní. Přitáhla si jej na ramena, vklouzla do jeho rukávů a zahalila se do něho jak nejtěsněji mohla. Především chtěla uniknout pohledu na sebe. Robert stál ještě v koutě u zrcadla, tak, jak před okamžikem vyskočil a postavil se tam. Usmíval se přihloupě, ten úsměv mu nechťel z tváře, občas polkl a opět se usmíval. I pro něj to byla nová zkušenost. Být překvapen zrovna při tom, fuj, člověk přece musí vypadat hrozně pitomě. Co jen to Michalovi napadlo? Jako by byl stál s okem na klíčové dírce a číhal na vrcholný okamžik. To je na facky, na mou duši. Zrcadlo odráželo jeho profil. Tam se mu zdál padat spodní ret ještě hlouběji. Růžena se odvrátila. Bylo to víc, než se dalo snést.

Jak se to mohlo stát? Zavinila si to sama, nebo jak k tomu došlo?

– Oblékněte se, řekla Robertovi, nedívajíc se na něho. – Nemůžeme tu přece takhle zůstat.

Ale na ni ať nemluví, chce mít klid, musí si to nějak přemyslet. Strízlivost profukovala studeně závity jejího mozku. Odmítla ho posunkem, když k ní chtěl přistoupit.

– Oblékněte se, povídám vám, vykřikla.

Přitáhla si kolena pod bradu a seděla s očima zavřenýma. Chtěla vidět to, co právě minulo, chtěla to vidět jasně. Dopustila se chyby, ale proč se jí dopustila?

Když Michal otevřel před chvílí dveře, všimla si dobře jeho tváře, třebaže byla k smrti polekána, nebo snad právě proto. Nebyla to tvář člověka překvapeného, usmíval se spíše jako ten, kdo nachází, co očekával. Otevřel dveře dokořán a postál okamžik na prahu, než promluvil. A Růžena by mohla přísahat, že krok za jeho ramenem zahlédla šerem rozmazanou tvář své domácí.

– Promiňte, řekl. – Vidím, že jste se znamenitě shodli.

Vlákal ji do léčky, už o tom nepochybovala. Byla si jím příliš jista, tak jista, že ho začínala považovat za hlupáčka, vedle něhož bude mít slastný život, aniž by se příliš namáhala opatrností. A zatím ji nechal klopýtnout takřka krok před cílem, ačkoli nyní mohla vědět, že by jej tak jak tak nedosáhla.

Začalo to vlastně docela nevinně, to dnešní nešťastné odpoledne. Přivezl Roberta, jak byl slíbil a ten se kolem ní od první chvíle točil. Zahrnoval ji poklonami, které jí připadaly velmi směšné i velmi lichotivé. Nedalo se upřít, byl vtipný a příjemný. Vypadalo to, jako by si ji hned namlouval, bez ohledu na Michala. Bavilo ji to, ale zároveň ji to mátl. Pociťovala vábení a bála se, aby se neprozradila. Michalovo chování ji dráždilo. Není to zajímavé vidět někoho, jak se pachtí tam, kde nemůže ničeho dosáhnout? Gromusovská jistota, zpupnost a pohrdání. Vyzýval ji dokonce pohledy, aby podněcovala Roberta v jeho bláznění.

Posadil ji a Roberta vedle sebe na pohovku a sám si sedl proti nim. Vypadal doslova jako člověk, který si dává pro uspokojení své zlomyslnosti sehrávat takovou scénu, aby se mohl smát až do smrti, kdykoliv si na ni vzpomene. Pamatuješ se, jak tenkrát v Chudějovicích Robert... Řekni jen, vidělas někdy většího osla? Ráda by znala ženu, která by byla ochotna hrát roli v takovém výjevu. Hrát ji a necítit se uražena, nebo neupadnout v pokušení proměnit v osla toho druhého. Od té chvíle se domnívala, že nehraje na jeho, nýbrž na svou kartu. Objevilo se víno, lehounce nasládlé, které tak ráda pila. Smála se a nakláněla se stále častěji k Robertovi s úmyslem

vydráždit Michala a probudit jeho žárlivost, neboť neurčitá obava se stále držela v pozadí její mysli a Růžena nezapomínala, že jí jde především o něho. Na půl hodiny její smysly a vnímavost byly silně zbystrěny. Ačkoli stav, ve kterém se octla, se stával stále složitějším a ona se v něm mohla sotva vyznat, byla přesvědčena, že v něm převládalo úsilí prosadit starý ženský trik: udělat se vzácnou tomu, na kom nám záleží, a vnuknout mu obavu, že by nás mohl ztratit lehčeji, než se ve své samčí jistotě domnívá. A byla přesvědčena, že se jí její záměr povedl, když se k ní Michal naklonil a požádal ji šeptem, aby se převlekla právě do tohoto županu, do něhož se nyní tak zimomřivě tiskla.

Pilo se a bláznilo dál. A pak najednou vytáhl hodinky, člověk, který pro samou legraci zapomněl na věc nesmírné důležitosti, a aby ho omluvili, za hodinu, nejdéle za dvě bude zpátky, ten zatracený obchod mu nedopřeje jednoho půldne poctivého klidu. Nebylo to nic neobvyklého, často ji tak opouštěl, aby si vyřídil některou ze svých záležitostí. Robert se hrdinsky vzpřímil a prohlásil, že to půjde vyřídit za něho.

– Ty sed', odpověděl se smíchem, – breptá ti jazyk a kdo ví, jak je to s tvýma nohama.

Přepadla ji slabost a úzkost. Věděla, co se v ní děje a bála se toho. Jindra byl pokus umlčet věčně hlodající výčitku. Tohle nebylo nic jiného než vábení bezuzdnosti, není zákonů, není hranic, není nic, co by nebylo dovoleno neuhasínající žízni. Vyšla za Michalem na chodbu.

– Neodcházej, zaprosila a objala ho kolem pasu. – Začínám být opilá.

Zasmál se, vsunul ruce pod župan a hladil jí nahá ramena. Přitiskla se k němu. Celé tělo ji nesmyslně pátilo, cítila to dvojnásob v chladu předsíně.

– Tak už nepij, ty blázínku, řekl jí.

– Ale nehodí se přece, abys mne tu s ním nechával samotnou.

Pokrčil rameny.

– Nedá se nic dělat. Musím. Ostatně Robert? Mohl bych tě tu právě tak dobře nechat se svou babičkou, kdybych nějakou měl.

Michal odchází. Čuně je člověk, říká si, ale co jiného mám dělat? V dlaních má ještě teplo Růženiných ramen. Pálila jako kamna ta holka. Jak to může dopadnout? Zapalování auta zvoní kovově, stroj nechce chytit, je příliš vychladlý. Je tu cítit benzin, olej, kůže a studený pach kovu a cigaretového dýmu. Mohl bych se ještě vrátit a říci, že jsem si vzpomněl příliš pozdě. Ted' se za mnou jistě oba dívají, jestli opravdu odjíždím. Stroj zabral, je třeba nechat ho trochu rozběhnout, aby hned nevypověděl. Ostatně není to nic jiného než malá zatěžkácká zkouška její věrnosti. Nemusí přece udělat, co jsem si usmyslel předpokládat, že udělá. Auto se konečně odlepilo, nechává za sebou dvě černě vypadající koleje ve sněhu, který neustává padat.

Michal se vrací, plíží se jako zloděj, tiskne se k domovním zdem, aby nemohl být zahlédnut z okna. Vůz nechal před kavárnou, kam chodívali tančit s Růženou. Pěkná úloha pro mladého průmyslníka, který se chce stát magnátem. Co znamená lidský osud v jeho velké hře? Ted' je to zmrzlý ničema, který se tlačí ke zdem také proto, aby se uchránil před větrem, neboť ulicí to ledově fičí a zmrzlý sníh bičuje bodavě tváře. Na tom však nesejde. Je napjat a jeho obrazovtornost ho rozpaluje. Nemůže se zbavit ošklivosti a polyká, co se mu nedaří vyplivnout. Jestliže se jeho záměr nepovede, nezbyde mu než skoncovat tuto záležitost obvyklým odbytým. Stojí v domovní chodbě a dýchá zhluboka, aby se uklidnil. Nahmatal chladné kování dveří a zjistil si prsty klíčovou díрку. A nyní, svíraje klíč oběma rukama, aby se vystříhal i nejslabšího zaharašení, vsune jej opatrně do zámku a pomalu jím otočí.

Předsíň je slabě osvětlena světlem, které do ní padá mléčným sklem dveří Růženina pokoje. Slyší přitlumený hlas Robertův a výbuchy Růženina smíchu. Všimne si, že i dveře pokoje domácí jsou

pootevřeny. Tomu se nedá zabránit, musel tu babu zasvětit do svého plánu, neboť kdo ví, nebude-li potřebovat jejího svědectví. Začneš-li si něco se špínou, rozmazáváš ji stále kolem sebe. Minuty plynou a natahují se, Růženin smích pokračuje i brumlání Robertova hlasu. Nepovedlo se. A pak najednou se snese mráкотné ticho. Pootevře více dveře a naslouchá se zatajeným dechem. Vztek, skutečný vztek se mu nasupí v srdci. Ze dveří pokoje bytné se vysune ruka, kývá na něj a ukazuje na dveře Růženina pokoje. Trvá to chvíli, než ovládne tvář tak, jak potřebuje a pak několika rychlými kroky přejde síň a otevře.

– Viděla jste? řekne domácí, která zatím vylezla na předsíň. Hlas se mu zlomí, zajímá se, je příliš pohnut tím, co viděl. Tak se nemá pohrávat s lidmi.

– Pamatujte si to dobře, možná, že vás budu potřebovat, řekne ještě, aby dohrál svou roli, jak je třeba. Přirazí za sebou, až dveře třesknou, vyběhne z domu a běží ulicí, nemůže se přimět, aby šel klidně, dokud nedosáhne nároží, kde ulice ústí do jiné, rušnější. Musí uběhnout mnoho dní, než se bude opět cítit Gromusem, kterému je dáno, aby pohrdal jinými a podívoval se sobě.

Robert se oblekl a pak se dlouhou dobu díval z okna. Tak co je? Stále tak sedí, kolena pod bradou, zavřené oči. Nedá se nic dělat, holka, já vím, že je to sprostáctví a že ti něco velkého zkrachlo, ale co s tím? Nic už nevymyslíš, nic nespraviš. Zapálil si cigaretu. Člověk, který proběhl takový kus světa jako on a viděl všelijaké kotrmelce v osudech svých i cizích, nemůže být přiveden tak snadno z rovnováhy. Jeho zásadou bývalo vždy vyhnout se nepříjemnostem, a jestliže už ho potkaly, uklouznout jim co nejrychleji. A protloukl se s ní znamenitě. Nebyl dnes na tom líp než kdy předtím? Sto tisíc. Slušná sumička, a třebaže už roztočil víc ve svém životě, nikdy ji neviděl tak pěkně pohromadě. Požehnán buď tatík toho sprostého klacka. Robert k němu pocítoval opravdovou vděčnost, jako ostatně ke všem lidem, za jejichž peníze se mu vesele žilo.

Za oknem svištěl drobný sníh. Ulice byla utopena v hustém šikmém čárkování, prozářeném světlem pouliční lampy. Mrazilo již z pohledu na to. Nicméně se zdálo, že by bylo lépe odtud odejít. Každým okamžikem se mlčení toho děvčete může proměnit ve výbuch hysterie a při pomýšlení na to mrazilo ho více než z pohledu na vánici. Měl své zkušenosti s ženskou hysterií a byly to špatné zkušenosti. Vzáít klobouk a kabát a tiše se vytrazit. Patrně by ani nepozdvihla hlavu, až by odcházel. Obrátil se k zrcadlu a díval se chvíli na svůj odraz v té hladké, klidné ploše. Ach, ano, jedině tento člověk mu byl ze všech lidí opravdu sympatický a nikdy neměl příčiny, aby s ním byl nespokojen. Byl Robert Alex a vždycky bude pro něho někde ve světě uchystána mísa dobroty a měkká postel. Usedl na kulatou židličku před zrcadlem. Čeká ho trapná čtvrt hodinka, ale byl ochoten ji přestát. Ostatně trapně je jenom lidem, kteří jsou schopni trapnost pocítit, a on k nim nepatřil.

Zapálil si novou cigaretu a vydechl zhluboka.

– Poslyšte, promluvil měkce, a Robert dovedl mluvit měkce, bezvýznamně a lichotivě. – Poslyšte, Růženko, haló, nemůžete přece takhle sedět pořád. Už vás jistě bolí záda.

Dostavilo se, co očekával. Vzдорovitě, ještě pevnější sevření víček. Jeho hlas ji nevydráždil. Možná, že ještě přijde výbuch, ale to už bude jen z nervů, z přetrpěné hanby a z trýznivého vědomí prohry. Ale až to přejde, bude mu dokonce vděčná, že tu byl a vyslechl to všechno více méně mlčky a trpělivě.

Uvažoval chvíli o tom, může-li se už odvážit ji pohladit.

– No tak, Růženko, mějte rozum, a přejel jí dlaní zlehka po vlasech. Trhla sebou a odhodila mu ruku.

– Vy jste tady ještě? Proč už jste neodešel? Proč jste neodtáh s ním? Udělal jste, co po vás chtěl, tak proč jste neodtáh?

Robert si povzdychl svým nejdokonalejším trpitelským způsobem jako v dobách, kdy londýnská Francouzka přicházela na jeho ztráty ve hře a kdy mu bylo vyslechnout její výčitky.

– A že se mne chtěl zbavit jednou ranou s vámi, vás nenapadlo?

V pokoji bylo ticho. Ale z předsíně sem zaléhal slabý šukavý pohyb. Domáci slídila za dveřmi a nemohla zabránit tomu, aby tuhé hedvábí jejích šatů nešustilo. Na tom teď nesešlo. Viděla a slyšela dost. Robert se podíval tázavě na dveře, ale Růžena zkřivila rty a mávla pohrdavě rukou.

– Nechte ji. Jaktak musím odtud vypadnout. Ale to je lež, co jste říkal. Chcete se z toho vykroutit.

Robert si přitáhl stoličku od zrcadla k pohovce. Teď se, holka, domluvíme, nebo se nejmenuju Robert a ty jsi první ženská, na kterou koukám. A není to ani z polovice tak zlé, jak jsem se bál.

– Vsaďte se, že mluvím ryzí pravdu. Chce se mne zbavit zrovna tak jako vás. Věděl, že se mi líbíte, a tak mě do toho navlekl. Měl šťastnou ruku jako vždycky, to se musí přiznat. Vlezl jsem do toho jako pravý hlupák.

Růžena se cítila nepříjemně dotčena tím závěrem.

– Litujete toho?

Robert se zasmál. Pokračovalo to, jak doufal. Starého čerta je mu líto. Má vztek, že dělal jinému osla. Jinak může říci, že to byl nejhezčí večer, jaký kdy zažil. Alespoň teď právě si na hezčí nevzpomíná.

Růžena mu tiše naslouchala. Ať povídá. Blažilo ji slyšet něčí hlas, plašil její vlastní myšlenky. Chápala, že si ji vlastně namlouvá, teď dodatečně po všem, co se stalo. Bylo to od něho velmi hezké. Mohl se přece chovat až příliš samozřejmě. Rozvlékal před ní rodinnou historii, již znala z lidských řečí i z Michalových narážek. Mluvil o tom jen proto, aby ji přesvědčil, že Michal je schopen právě toho, co jim provedl a že je vyloučeno, aby on, Robert, s ním byl společen. Jazyk je Robertovou oporou, je jeho životní výhrou. Dovede jím vládnout, jak chce držet ho za zuby, je-li třeba, ale také jím řádně pohnout. Ať povídá, poslouchá se příjemně, ať mluví, co chce. Jenom by ráda věděla, proč, pro všechno na světě, jí Michal provedl tu sprostotu.

– Chce mít kolem sebe volno, to je to. Nebýt zatížen ničím z minulosti. Napřed oddělal mou matku a teď si řekl, že je řada na mně. Ačkoli nevím, čím jsem mu vadil. Možná, že usoudil, že mám dost na tom, co mi odkázal starý a že už nesmím dostat ani halír z gromusovského majetku, i kdybych si ho poctivě vydělal. A pokud jde o vás? Myslím, že se chce ženit.

– Ne, vykřikla Růžena, ale to byla jen setrvačnost starých myšlenek a nadějí. Mávla rukou. Byla blázen, když na to myslela jen chvilku, byla desetkrát větší blázen, že se proto vůbec namáhala. Ať si dělá, co chce, jí je to jedno. Může si jen blahopřát, že nebyla tak hloupá vedle něho. A vzpomínka na Jindru ji zaplaví trpkou chutí. Nebylo to vlastně doslova totéž, co mu provedla minulou neděli? Dnes už se neobjevil a snad se neobjeví nikdy. Pryč s tím. Ani ona už nechce být zatížena ničím z minulosti. Ani ji nenapadne, aby z ní něco vyhrabávala a strašila tím samu sebe.

– Myslím, že si chce vzít Vilmu Rolínovou, pokračoval Robert sám od sebe, když se nedočkal otázky.

– Tu? Růžena se uspokojeně zasmála. – Vždyť to není ženská, to je socha.

A Robert byl šťasten jako prorok, který se zase jednou nespletl. Rozbrebtl se:

– Řekl jsem mu to taky, hned jak jsem ji viděl po prvé. Ale to už je, jak se zdá, gromusovský osud, ta touha oživovat kameny. Byla snad moje matka něco jiného? Dneska by ji mohli postavit nebožtíkovi Gromusovi do hlav jako náhrobní kámen.

Růžena se trochu otrásla. Byla by řekla, že se takhle nemá mluvit ani o rodičích, ani o mrtvých. Ale kde byli dnes její rodiče? Kdyby ji matka potkala na libnickém náměstí, odvrátila by se asi a předstírala, že ji nezná. A otec? Zbožňování, věčná otázka a údiv v očích. Začínalo tu být chladno, zapomněli přiložit do kamen. Bylo to, jako by volal život, který chce být živ, ať dopadá, jak chce. Spustila z pohovky bosé nohy a pátrala jimi na podlaze po střevících.

V tu chvíli Robert, který znal tak dobře cenu drobných pozorností, které vás nic nestojí a jimiž můžete tolik získat, poklekl a začal ji obouvat.

– Jak jsou studené, řekl s přehnaným soucitem.

Vzal nejprve její levou nohu, držel ji v dlaních a dýchal na ni. Růženu zachvátila něha, podobná slabosti. Život ještě ani zdaleka nebyl u konce, měl jenom své stanice, ale vždycky, jak se zdá, tu bude připraven vlak, aby tě odvezl zase o kus dál. A chtěla ona něco jiného, než být veselou cestující, která dovede opouštět všechna místa se srdcem nezatíženým smutkem? Dívá se na temeno hlavy, skloněné u svých nohou, právě na jeho střed, kde černé vlasy se spirálovitě sbíhají k bílému bodu, který jako by byl zdrojem jejich růstu. Mohla si přát lepšího společníka na cestu, než je tenhle Robert, který se chová, jako by přišel z nějakého dívčího románu? Na stole je sklenka vody, jediná mezi těmi nedopitky vína, zpřeházenými zákusky a popelníky s oharky cigaret. Napít se, spláchnout hořkost, sedící v hrdle. Copak toho chtěla tolik? Libnická šicka Růžena Baladová. Obrátte, chci jet zpátky. Domů, domů. Tatínku. Jindro.

Položila ruku na Robertovu hlavu a řekla:

– Přiložte, prosím vás. Točí se tu zima.

Zdvihl hlavu a zadíval se jí do očí.

– Jste zimomřivá, řekl. – Potřebovala byste teplo, jih.

Sto tisíc se rozsvítilo jako maják, ukazující cestu. Žít jako ti, jimž se zdvořilými úklony nosíval sklenky koktajlů. Přisedl k Růženě, pohnut svým nápadem a přitiskl ji k sobě: – Co byste říkala jaru a moři?

Za zdí v pokoji domácí se rozezvučel jasně kovový, dlouze znějící ráz. Čtvrt neznámé hodiny. Co je to? Říká se, že někdy úzkost pochodí i z radosti.

– Člověče, vy máte nápady, odpověděla Růžena a zasmála se. A zasmála se ještě jednou, aby slyšela svůj smích.

XVIII

Člověk zdvihne hlavu od práce, aby si trochu narovnal záda, a vidí, že už máme takřka konec ledna. Balance a inventura. Polovina zimy je za námi a my jsme si ani nemlsli jejích radostí. Kdepak hory a sníh, doušky mrazem pročištěného vzduchu. Všechno je kázeň. Dovedeme-li ji uložit sami sobě, můžeme ji požadovat bez výčitek svědomí i od jiných. Ale nyní je hotovo a jako obraz leží před námi práce minulého roku. Není jasnější řeči nad mluvu čísel pro toho, kdo ji miluje. Plastická mapa nemůže být výraznější. Tady jsme vyhráli a tahle pahrbkatina? Ta vypráví o tom, že naše úsilí nevyšlo naplano a tady dál, to jsou drobtý úspěchu. Mnoho jsme investovali a málo přijali, ale jednou se nám to vrátí. A tohle jsou ztráty. Nikdy už neuvidíme své penízky. Bezútěšný, ponurý kraj. Polární tma, zamrzlé pohledávky.

Michal vstal a prohnul se, zapíraje pěsti do kříže. Dost. Potud a dost. Cigaretu. Takové první vdechnutí, když člověk na několik hodin i kouřit zapomněl, pohladí po zátylku jako sametová dlaň. Až se hlava zatočí. Před oknem visel veliký rampouch. Každý den ráno ho vrátný urazil, každé odpoledne tu visel znovu. Slunce se pralo s mrazem a někde v okapu byla díra, na kterou se na podzim zapomnělo. A tohle byl výsledek. Volný pád kapek a lom slunečního světla v tom krystalickém vodním skupenství. Hory. Jiskřící sněžné plochy. A unavené, syté večery u kamen, v nichž praská dřevo.

Michal zdvihl telefonní sluchátko a ve své únavě byl velmi vděčen tomu, že se na druhém konci ihned ozval Vilmin hlas.

- Myslela jsem, že už nežijete.
- To je ten kapitalistický blahobyť. Můj účetní měl padla v deset, já ve dvě v noci.
- Chudáčku. Proč si s ním nevyměníte místo?

Nepříjemná, jako vždycky. Zaváhal. Rozhodně jeho hlas už neměl prvotního nadšení, jen odstín umíněnosti.

– Nechtěla byste si vyjet na pár dní na Müllerovu hut’?

Ticho. Šumění v sluchátku. Potom:

– Chtěla jsem... Ostatně, proč ne? Nebudete-li mne pronásledovat milostnými návrhy.

Nyní mlčel Michal. Kapky padaly z rampouchu. Rozčilující pohled. Rampouch. Urazte ho. Do ohně s ním, ať roztaje a promění se v páru.

– Oněměl jste?

– Chtěl jsem říci, že se nemohu zaručit.

Sluchátko se rozdrnčelo smíchem. Michal je vzdálil trochu od ucha.

– Nic si z toho nedělejte. Pojedu přece. Ale teď mám ještě práci.

– Zajedu pro vás zítra v půl deváté, dodal Michal.

Zavěsil. Držadlo sluchátka bylo vlhké. Nepamatoval se, že by se mu kdy při telefonování zapotila dlaň. Vytáhl kapesník a otřel si ji pečlivě. Šel ke kamnům a zdvihl pohrabáč. Slunce svítilo přímo do okna, rampouch se oslepujivě blyštěl, kapky se nyní spojily v tenký pramínek, který se chvěl k zemi jako stříbrné vlákno. Michal otevřel okno dokořán a rozmáchl se. Rampouch se roztříštil se skleněným třeskem.

* * *

– A nedá se už nic dělat?

Z Rolínovy otázky neznělo předpokládané zoufalství. Spíše nedůvěra člověka, který se nechce dát přesvědčit, že je opravdu všemu konec.

Notář Purkl se vrtěl na židli a potrhával rameny. Nebylo to dětinství? Ten člověk přece zestaral v obchodě, nic z jeho záludů mu nemohlo zůstat utajeno, přijal mnoho ran a sem tam nějakou sám

ušetřil, neboť jinak by byl pozřen vlky vlastní smečky. Proč nedovedl poznat, kdy má dost? A notář, ten věčný slídlil, ten ohař, běžící nenasytně po stopách nového poznání, ať už se to týkalo ptáků nebo lidí, ten pozorovatel, stojící nad proudem života a pokyvující spokojeně hlavou, jako by nebylo jisto, že jednou bude podemlet břeh i pod jeho vlastníma nohama, se žíznivě zahleděl na Rolínovu tvář. Je možné, že ještě věří v záchranu?

Těžká lví hlava, udělaná z nejpevnějšího materiálu, řezba ve tvrdém dřevě. Sedí v ní tvář člověka, uštvaneého marným zápasem, ale v očích to ještě svítí. Proč by se měl cítit poraženým? Založil svůj život na jednoduché, ale správné zásadě, jež za všech dob odměňovala ty, kdo jí zůstali věrni. Věřil v poctivou práci. Nábytky, které vycházely z jeho dílen, byly dělány pro generace, byly to dědičné kusy jako svatební kabáty našich předků. Nuže, něco patrně selhalo v zásadě nebo ve zřízení světa. Neboť lidé se houby starali o poctivou práci, chtěli především kupovat lacino. Nebylo slov, jimiž byste je mohli přesvědčit, že je nekonečný rozdíl mezi ořechovou ložnicí, vyšlou z vašich dílen, a tou, již početná konkurence nabízela o dva až o tři tisíce levněji. Obojí se blýskalo stejně a kupci, zpracovaní reklamou jiných podniků, pokyvovali nedůvěřivě a s obranným úsměvem hlavami a odcházeli, aby se už nevrátili. Ubývalo peněz mezi lidmi, to bylo to, a množství, chrlené stroji, zneuctilo a znevažilo jakost. Důvěra byla rozbita, ta drahocenná, křehká nádoba, bez níž nemůže být pokojného soužití. Pojednou se ukázalo, že to byla hostie lidstva, bez níž svět zpustl jako chrám, opuštěný bohem a všechno se zachvívalo v základech: mír, společnost a všechna její zřízení. Nakonec takřka jediní kupci, kteří mu zůstali, byli ničemové, odhodlaní neplatit již při podpisování objednávky, nebo zbohatlíci, vynesení vlnou konjunktury a často ztroskotavší dříve, než zboží mohlo být dodáno.

Rolín měl už za sebou veliký kus cesty pokoření, jíž musí projít každý, jehož závazky přesáhly míru plnění. Dokud věci nebyly

dohnány na ostří nože, utěšoval se, že velká většina jeho závazků je kryta jeho pohledávkami. Nenadělal dluhy jako hýřil, zapadl do nich jako průmyslník, přepadený obtížemi, obvyklými v dnešní době. Nechtěl se vzdát. Jako o sukovici, uříznutou v domácím lese, opíral se o svou víru poctivce, který nikdy nikoho neošidil. Strpení, strpení, volal na všechny strany a mával seznamy svých dlužníků. Na neštěstí jeho pohledávky byly takřka vesměs nedobytné.

A přece nechtěl přiznat, že je poražen a když mu notář Purkl jako soukromá, nikoli úřední, osoba a přítel oznámil, že libnická záložna se chystá dát jeho podnik do dražby, volal:

– Cožpak se opravdu nedá už nic dělat?

Zlomyslná odpověď splývala již notáři ze rtů:

– Zaplatit.

Ale zarazil se včas. Nepřišel sem, aby dráždil starého Rolína a těšil se z jeho bezmocnosti.

– Neměla jsem ani tušení, že je to tak špatné, promluvila v tu chvíli Vilma. Purkl nechtěl před ní zprvu hovořit a pokusil se ji přimět, aby je nechala o samotě, ale Rolín usoudil, že již nemá smyslu zatajovat před ní, co zanedlouho musí zvědět celé město. Nebyla poděšena ani polekána, jen překvapena. Otec před ní mluvíval o svých potížích, nikdy však nedal najevo, že mu hrozí krach. Dražba. Úpadek. To byl konec všech plánů, jež založila na jistotě, že jednou zdědí otcovu továrnu. Přemýšlela o tom bez vzrušení. Dala se překvapit. To nebylo valné vysvědčení její prozíravosti. Ale snad tu přece jen bylo ještě nějaké východisko. Souhlasila s otcovou otázkou, chtěla také vědět, dá-li se něco dělat a chtěla to vědět podrobně, než se pro něco rozhodne.

– Proč jste nás nevaroval dříve? Čtrnáct dní je příliš krátká doba, aby se dalo udělat něco podstatného.

Notář prskl jako podrážděný kocour. Přítomnost toho děvčete s tváří až urážlivě pravidelnou a krásnou a s očima šedýma jako led, upřeně utkvívajícíma, mu byla nepříjemná.

– Promiňte, mladá dámo, řekl a díval se na ni jako učitel na školáčku, – to zní jako obvinění. Není mou povinností upozorňovat kohokoli na nebezpečí, které mu hrozí. A nejsem si ani jist, nepřekročil-li jsem touto přátelskou službou závazky, jež mám jako člen záloženského představenstva. Mluvil jsem ostatně s vaším otcem již při objednávce pana Gromuse a naznačil jsem mu dost jasně, aby si mohl spočítat, co ho čeká. Myslím, že jste o tom nikdy vážně nepřemýšlel, Rolíne.

– Půjčili jste mi peníze docela hladce, vykřikl Rolín. – Jak jsem mohl vědět, že vaše řeči znamenají víc než přehnané výstrahy?

Boží prostáček. Jak to, že tenhle člověk se nepoložil už před válkou? Ale tehdy byl život milosrdný i k nemehlům a dnes nezná slitování. Prsty notářovy pravice bloudily chvíli po neviditelné klaviatuře.

– Byly to peníze pana Gromuse, řekl, dívaje se na vyboulené špičky svých bot. – Přál si, abychom vám umožnili vyřídit jeho zakázku a zaručil se za tu půjčku. Jinak byste ji nebyl nikdy dostal.

Vilma zaťala zuby do spodního rtu. Zošklivěla, brada jí ostře vystoupila a čelist div neprořízla zbledlou a napnutou pleť.

– To je nestydatost, řekla pomalu a přidušeně.

Rolín se vztyčil, pěsti opřené o stůl. Ústa měl otevřená jako člověk, který byl udeřen do prsou a nemůže popadnout dech. Třásl se po celém těle. Pohyboval dásněmi a hlas mu chvíli sipěl, než se mu podařilo vyrazit řev.

– Ven. Ven. Nedám se urážet ve vlastním domě. Ještě je to můj dům, ještě ho nemáte. Ven, povídám.

Purkl se trochu přikrčil na svém místě. Ten člověk se načisto pomátl. Ale jakýpak mělo smysl pokoušet se ho uklidnit a rozprávět s ním dále. Notář vstal a drobnými rychlými kroky, stále ještě přikrčen v ramenou, šel ke dveřím. Tam se zastavil a obrátil se k otci a dceři.

– Snad jste se zbláznil, Rolíne. Bůh s vámi, řekl a pak vyšel tak rychle, jako by očekával, že po něm bude něčím hozeno.

Rolín se díval chvíli na dveře. Vypadal omládle a bojovně, takový stařec, který udolá deset mladších, takový pařez, z něhož ještě nepřestala prýštit míza a který je těžší vyvrátit, než porazit kmen, po němž tu zůstal. Ale jak mu krev odtékala z obličeje, nechávala za sebou spáleniště: popel bledosti a vrásky, v nichž ležely černé stíny jako ohořelé trámy.

– Taková veš, vydechl zbytkem zuřivosti a dosedl těžce do křesla.

Vilma, která tu seděla v bílém pracovním plášti, vytáhla z kapsy pilník a začala si obrousovat nehty.

– Nebylo to nutné, řekla nikomu.

V pokoji se usadilo ticho. A tím se probíjel těžce Rolínův dech jako nákladní vlak liduprázdnou krajinou.

– Vilmo, myslím, že už je opravdu všemu konec.

Přestala se zabývat nehty, posadila se zpříma a pohlédla na něho.

– Nepochybuji o tom. Pročs mi neřekl dříve, jak to s tebou vypadá?

– Dělal jsem všechno možné.

– Výsledek rozhoduje.

– Vilmo!

Prosil o slitování. Vždycky se bál dcery, nyní se jí děsil. Odpověděla pokrčením ramen na jeho zoufalé zvolání.

– Něco se ještě musí najít.

Rolín vstal a přešel k oknu. Pane Bože, jak byl sám. Pohlédl vzhůru, obloha visela nízko, těžká a šedá. Neměl se o koho opřít. Zchudlý člověk. Jak to vypadá, když člověk zchudne? Když zchudne tak, že nemá nic, než šaty na těle a v těle ubohou, bojácnou, žebráckou duši? Nemohl uvěřit, že za několik dnů bude odtud vyhnán, že už nikdy nebude smět vstoupit volně do tohoto domu, kde se narodila jeho dcera a zemřela jeho žena, kde prožil takřka polovinu svého života, do tohoto domu, který byl přece jeho – za jeho práci a peníze postavený dům. Naděje v něm umírala; už mnohdy dříve bývala těžce pochroumána, ale vždy se z toho dostala; teď umírala. Její křečovitě záchvěvy mu zmítaly celým tělem. Ach, ne!

Obrátil se prudce. Bylo to přece tak zřejmé, proč mu to hned nenapadlo?

– Zkusím to ještě s mladým Gromusem. Jestliže měl takový zájem na tom, aby měl nábytek právě ode mne, snad mi bude ochoten pomoci.

Vilma pozdvihla ruku před oči a prohlížela si tvar nehtu, který právě dokončila. Pak řekla:

– Proč by to měl dělat?

Rolín se vyjevil, jako by nepochopil její otázku.

– Proč by to měl dělat, ptám se. Proč by ti měl půjčovat peníze, jestliže všechno, co si může zjistit, ho musí přesvědčit, že je určité ztratí. Jakou záruku mu chceš nabídnout?

A jako by jeho majetek nebyl v troskách, jako by přes údolí čtrnácti dnů nezazníval ještě rachot dražebního bubnu, jako by písmeno jeho firmy bylo denně pozlacováno deštěm peněz, Rolín se vypjal a řekl:

– Mohu přijmout jeho půjčku jako podíl a nabídnout mu společenství.

Pronikavý, sladký a rezavý zápach acetonu se rozšířil pokojem. Vilma dokončila pilování a začala si lakovat nehty. Růžový lak v osmiboké štíhlé lahvičce svítil perleťovými odlesky.

– Musel by být blázen, kdyby na to přistoupil a namáhal se placením tvých dluhů. Za čtrnáct dní dostane všechno, co ti zbylo, laciněji a čistě.

Rolín přešel pokoj několika dlouhými kroky a opřev se pěstmi o stůl, naklonil se nad Vilmu. Nenamáhala se ani, aby na něho pohlédla a nanášela dál jemné vrstvy laku na nehty. Cizí, lhostejná, vzdálená. Krovy se hroutily, ale ona se tvářila, jako by se jí to netýkalo. Zápach acetonu dráždil nepříjemně Rolínovu sliznici. Chtělo se mu smést se stolu tu lahvičku s nestoudně páchnoucí tekutinou, rozkřiknout se, zatnout prsty do dceřiných zvlněných vlasů a lomcovat jimi, až by dětsky zaprosila: – Tatínku, tatínku! Nu, bylo

už pozdě, promeškal svůj čas, kdysi před lety měl častěji sáhnout po pružných odřezkových latkách a vnuknout jí úctu, napojenou strachem, když se marně namáhal vypěstovat lásku.

– Chce něco takového udělat? zeptal se napjatě a Vilmě zazněl jeho hlas přehnaně, jako když herec staré školy hraje svůj poslední výstup před obecenstvem, které už dávno odvyklo dojetí z citových křečí. – Říkal něco takového?

Zastrčila štěteček do lahvičky a kladouc ruce před sebe na stolní desku jako školačka, řekla:

– Nemluvila jsem s ním ještě o tom. Ale kdyby to jemu nenapadlo, poradila bych mu to.

Rolín mlčel, zpola zadušen tím nepochopitelným doznáním.

– Ty ses zbláznila, vypravil konečně ze sebe.

– Ne, tatínku, ale ty nedovedeš myslet. Přišels o továrnu, ale já o ni nechci přijít. Potřebuju ji pro sebe. Počítám s ní, vždycky jsem s ní počítala. Pokusím se přimět mladého Gromuse, aby ji koupil, aby ji koupil co nejlevněji a bez závazků. Nemohu ji potřebovat, zatíženou tvými dluhy. A jestliže mne poslechne, vezmu si ho.

Ticho se rozlezlo po pokoji. Rolín myslel tupě, v úryvcích. Zapálím dům, zapálím všecko, nikdy to nedostanou. Je to mé, je to přece mé, nikdy jsem nikoho neokradl. Ticho pilo z jeho úzkosti a rostlo. Ten smýkavý šelest, který působilo leštítko na nehty, byl jen jeho dechem. Když jí byly tři roky, česávala mi ráda vlasy. Neměl jsem ji nikdy pouštět do ciziny. A nade vším se v něm znovu rozlila hrůza, že by se už nikdy neměl procházet mezi svištícími transmisemi a naklánět se účastně, přátelsky a s úzkostlivým zájmem o výsledek díla přes ramena svých dělníků, prostoupen přesladkou vůní dřeva, mučeného nástroji, v závějích pilin a šelestících hoblin, vidět, jak drsná a ježatá prkna se proměňují v stoly, skříně a lůžka, aby někde vytvořila domovy, šťastné, smutné i trýznivé, domovy sladké láskou a bezpečím, hořké životem a svárem, ach, stoly, skříně a lůžka, jež budou stát nejenom v bytech, ale nadosmrti i v duších těch, kdo

mezi nimi žili. Prsty rukou se mu prostoupily v mimodělkém pohybu zoufalé prosby a opět se oddálily.

– A co bude se mnou?

Vilma odložila leštítko a zahleděla se na něho. Jaká slabost je stáří. Ale v něm je ještě něco: houževnatost člověka, který by zemřel bez práce. Nenacházela slov odmítnutí ani soucitu. Pokrčila rameny:

– Nevím ještě, co bude se mnou. Ale povedou-li se věci po mém, bude tu pro tebe vždycky co dělat. Jenom obchodovat už nebudeš, tatínku.

XIX

Dobrou noc, řekla Vilma a Michalovi nezbývalo než říci rovněž:

– Dobrou noc.

Odešla do svého pokoje, aniž mu věnovala konejšivý úsměv, kterým se ženy zpravidla omlouvají a jenž má říci: – Nedá se, bohužel, nic jiného dělat, můj milý, nejsme spolu ještě tak daleko.

Celý výlet páchl přismoudlinou jako omeleta, na kterou jsme příliš spěchali. Michal seděl na posteli a zouval se. Sesmekl z paty těžkou lyžařskou botu a nechal ji dopadnout volně k zemi. Dřevěná, palubková podlaha zaduněla. Zul i druhou botu a pak seděl a pohyboval prsty nohou, aby v nich rozproudil krev a zbavil je pocitu svědivosti, způsobeného vlněnými punčochami. Nebyl ani dost málo unaven, naopak byl by ještě rád seděl a povídal, nebo tančil. Měli tu velmi slušný jazz. Ale Vilma spěchala, aby už byla ve svém pokoji. Zatať prsty nohou, jako by je chtěl zarýt do podlahy, když si připomněl, s jakou bláhovou nadějí platil a šel za ní po schodech.

Zapálil si cigaretu a nesvléknutý se natáhl na postel. Občas se sem vetřely mečivé zvuky trubky, přidušené hruškou, nebo přesládle táhlé a klouzavé kvílení saxofonu. Dole se tančilo. Nemělo smyslu otravovat se touto představou. Mohl prostě sejít, jestliže se mu toho tolik chtělo a jistě by našel tanečníci. Nejlépe bude svléknout se a spát. Nicméně se nemohl odhodlat k nejmenšímu pohybu. Teprve nyní únava z celodenního pobytu na mrazivém vzduchu se mu začínala rozlévat tělem, poutat údy a měnit myšlenky v míhání zpola setřených obrazů.

Tiché zaklepání na dveře ho zastihlo na rozhraní ochabující vůle a bdění a počínající dřímoty. Posadil se prudce, vytřeštěn z polosna, jež toto zaklepání bylo rodnou matkou i smrtí, a vykřikl:

– Dále.

Vešla Vilma, vysvlečená ze svetru, ale ještě v blůzce a v lyžařských kalhotách. Bylo to tak neuvěřitelné, že Michal zůstal sedět a díval se na ni tupě jako odsouzenec, jemuž pět minut před odchodem z cely přišli oznámit, že dostal milost.

– Vypadáte, jako byste už spal.

Konečně se vzpamatoval. Vstal a šel jí vstříc.

– Vilmo! To je od vás hezké, že jste přišla.

Přitáhla si židli od stolu a postavila ji před sebe dříve, než k ní stačil dojít.

– Sedněte si zase, kde jste seděl. Já zůstanu tady.

Stál a váhal. Ať se k ní choval jakkoli, dovedla to vždy obrátit tak, že si připadal jako chlapec, zbrklý a směšný. Obešla židli a usedla.

– Sedněte si, prosím vás, opakovala. – Přišla jsem si s vámi pohovořit a budete-li takhle nade mnou stát, nedostanu ze sebe ani slova. Ale napřed nám zapalte cigarety.

Když se nad ní skláněl, aby jí přidržel rozžatý zapalovač, vůně jejích vlasů ho přemohla. Zhasl plamínek, pustil zapalovač na zem a objev ji zezadu, rukama zkříženýma přes její hrud', ponořil obličej do vln jejího účesu. Seděla chvíli nehnutě a pak se znenadání prohnula tak, že její ňadra vklouzla do Michalových dlaní. Tu zdvihla paže, přitáhla si jeho hlavu a políbila ho dlouhým dravčím, hryzavým polibkem.

– A teď si sedněte, řekla, odstrkujíc ho. – Sedněte si hned, sic odejdu.

– Děláte ze mne paňácu, vybuchl Michal vztekle.

Kouřila už opět a vypustila vdechnutý dým se smíchem.

– Považuji to pro sebe za výhodnější, řekla, – než kdyby to bylo opačně. Ostatně neblázněte, Gromusi. Řekla jsem vám hned, proč jsem přišla a nebyla to záminka, abych se dostala do vašeho náručí. Nebudete-li se chovat rozumně, odejdu.

Díval se na ni zamračeně.

– Probouzíte ve mně, Vilmo, něco, co jsem nikdy nepoznal. Zdá se mi, že bych vás dovedl zaškrtit. Myslíte, že je to láska?

– Rozhodně je to žvanění a zbytek je vaše záležitost. Povězte mi, byl u vás den předtím, než jsme jeli sem, notář Purkl?

Udiven tímto obratem, Michal zavrtěl hlavou. Notář u něho nebyl už mnoho týdnů.

Přitáhla si popelníček a zamačkávala oharek cigarety se zamýšleným výrazem. Nepředpokládala, že jí bude tak těžko dostat se k tomu, co chtěla říci.

– Zmínil jste se před časem, že byste si mne chtěl vzít.

Přišla sem právě pro toto? Proč se ho tedy ptala dříve na Purkla? Nemohl postřehnout souvislost a Gromusové se vždy stávali nedůvěřivými, jestliže jim unikaly souvislosti. Ale Michal, ať za tím vězelo cokoli, mohl jen odpovědět:

– Řekl jsem to a také jsem to tak myslel. Prostě vás *musím* mít.

Vilma se dívala zamýšleně na hořící konec nové cigarety a usmívala se.

– Vy to ale máte nádherně jednoduché. Chci, musím. Heslo úspěšného muže. Dnes má, myslím, obzvlášť znamenitý kurs. Ráda bych věděla, jak byste je uplatnil, kdybych já nechtěla. Ale o to teď nejde. Když jste pojal ten ušlechtilý záměr oženit se se mnou, nebyl jste jistě nijak rozmrzen pomyšlením, že jednoho dne vám spadne se mnou do klína i otcova továrna.

Souvislost stále unikala. To děvče přeskakovalo z předmětu na předmět a drželo se jen posměšného tónu, kterým ho patrně chtělo k něčemu vydráždit. Nikdy ještě se Michal necítil tak tupým, jako v této chvíli. Továrna jejího otce. Mohl jí oplatit výsměch výsměchem.

Podíval se na ni, jak nejpevněji dovedl, a řekl:

– Nebyl bych obchodníkem, abych na to nepomyslel. Ale nedá se říci, že by mi to působilo nějakou zvláštní radost. Bylo by to danajské věno. Z mého stanoviska by bylo lépe, kdybyste neměla žádné než toto.

Zbledl trochu, neboť se zalekl, že zašel příliš daleko. Vilma byla zmatena. Neočekávala od něho tak přímé odpovědi. Vstala a Michal polekán a přesvědčen, že ji urazil, se zdvihl také.

– Vilmo, řekl chvatně, – to ovšem neznamená...

Přerušila ho posunkem a smíchem.

– Dospěli jsme k paradoxní situaci, kdy mě budete přesvědčovat, že si mne vezmete, i kdybych to věno dostala. Buďte bez starosti. Tohle břemeno na vás uvaleno nebude. Alespoň ne v této podobě. Za čtrnáct dní přijdeme na buben. Myslím, že právě dnes to bylo vyhlášeno.

– Nevěděl jsem o tom, řekl Michal. – Je mi líto...

– Dejte pokoj, přerušila ho znovu. – Nepovídala jsem vám to proto, abyste mi projevoval soustrast. Chci slyšet vaše mínění. Nebudeme litovat dluhů, které přerostly výšku továrního komínu, ale snad je škoda podniku samého a možností, jichž otec nedovedl využít. Snad je škoda, že všechno to zařízení, budovy a stroje, z nichž by se daly vykresat jiné věci, spadne někomu do klína takřka za babku.

Michal se zasmál rozveselen náhlou vzpomínkou.

– Napadlo vám, že Gromusové jsou specialisty na konkursní podstaty?

Vzápětí však zvažněl.

– Chcete slyšet mé mínění. Nevím, co vám říci. Nikdy jsem nábytek nevyráběl, ani s ním neobchodoval. Nevím o tom nic.

Venku se zdvihl znenadání prudký vítr. Dřevěná stavba Müllerovy boudy zasténala a zachvěla se pod jeho prvním nárazem. Vánice zmrzlého sněhu bila do okna deštěm drobných projektilů a její kvílení se nerozeznatelně mísilo se štkáním saxofonu, jež sem neustávalo pronikat. Po Michalových napjatých nervech to přejíždělo jako smyčec šíleného hudebníka.

– Posadme se a uvažte to, řekla Vilma. – Přišla jsem k vám s určitým návrhem, ale byla bych ráda, kdyby to napadlo také vás.

Nuže, to Michal věděl od jejích prvních slov. Ale nechtělo se mu přemýšlet. Vědomí, že s ní sedí sám a v noci v pokoji, v jehož zdech vzdychalo a drtilo se v objetích už bezpočet dvojic a že přesto její vůle mu ji činí nedotknutelnou tak, jako by mezi nimi byla napjata

ocelová síť, nabitá elektřinou, tříštilo každý pokus o spořádané myšlení. A ke všemu ten vítr hrál skučivé chorály na dřevěné lomenice Müllerovy boudy. Ledový vítr, ale divoký – vítr, který vám pronikal do krve, i když jste seděli v bezpečí zdí, vyhřívaných tělesem ústředního topení. Míti tak jeho sílu, smál by ses ocelové síti, mítí tak jeho prudkost, abys mohl objímat, lomcovat a pronikat.

Vilma se na něho dívala upřeně, vklíněna pohodlně do růžku, který si vytvořila tím, že přistavila opěradlo židle ke stolu. Opřena o jeho desku pravou paží, nohy nataženy daleko před sebe, dlouhá a štíhlá ve svých lyžařských kalhotách, hověla si, jak nejlépe dovedla. Věděla dobře, jak působí na Michala, ale nesnažila se to zdůraznit, ani zmírnit.

– K čemu jste došel? zeptala se konečně.

Michal se napřímil zlostným trhnutím ramen.

– K ničemu. Myslel jsem na vás.

– Máte to popletené, Gromusi. (Oslovovala ho důsledně příjmením, podléhající zvyku ze studentských let, jež většinou prožila mezi chlupci. Michalovi to znělo, jako by se mu posmívala.) Jestliže jste se znepokojoval představami, že je noc a že jste tu se mnou sám, není to totéž.

Vstala a šla k němu. A stojíc nad ním, pokračovala pohrdavě:

– Jste blázen. Chtěl byste mne mít, hned, teď, a myslíte si, co byste tím získal. A přece, co vy v tom znamenáte? Můžete mne mít jednou a pak už nikdy anebo vůbec nikdy. To záleží jenom na mně, a vy, nehněvejte se, jste v tom jaksi vedlejší. Zní to nepříjemně? Říkám vám to proto, aby alespoň dodatečně bylo jasno, a vy si řekněte, že nemáte čeho litovat. A přece jste měl, nu, dejme tomu, naděje, protože jsem s vámi, alespoň na chvíli, počítala v tom, co já chci od života. Nehodilo se vám myslet na mne, jak jsem potřebovala, abyste na mne myslel. Nedá se nic dělat. Dobrou noc.

Otočila se k odchodu, nebo předstírala, že chce odejít.

Tato chvíle rozhodovala o Michalově a Vilmině budoucnosti, o povaze jejich příštího soužití. Kdo může říci, že by byla oprav-

du odešla, kdyby byl Michal zůstal sedět, přidržen pevnou rukou oprávněného mužského vzdoru, a kdo může vědět, zda jeden vzdor by nezplodil druhý a Vilma podléhající mu, byla by jím vystrčena ze dveří? Kdo může vědět, zda potom, drceny noční tmou a lítostí nad ztroskotáním snu, její vzdor i její vůle by nebyly rozdrobeny a Vilma by nebyla přišla nazítří prosit tam, kde chtěla diktovat a vymáhat. Ale Michalova vzpoura nestačila ani vzplanout a už byla odplavena přívalem zděšení. Uchopil Vilmu za ruku dříve, než udělala první krok a strhl ji vedle sebe.

– Tady zůstanete, řekl, pokoušeje se i hlasem o tvrdost a rozhodnost. – Nemůžete si se mnou takhle pohrávat. Jestliže jsem neuhodl vaši hádanku, řekněte mi její rozluštění sama.

Žil už jednou tuto chvíli, nebo se mu to jen zdálo? Bylo to hlubší než záblesk vzpomínky. Jako by vykřiklo něco, co v něm odedávna šeptalo, ale čemu odpíral sluch: ječící, ubohá úzkost, která se bojí, aby nebyla prozrazena, vztek, drobený strachem, bezmocné prahnutí, jež prochvívá ruce pocitem vraždy a zuby drkotající pokora. Proč si vzpomněl právě teď na svého otce a na Annu Gromusovou?

Svíral Vilminu ruku v zápěstí, že sám cítil bolest toho stisku, ale ona ji vyprostila ku podivu lehce.

– Nezkoušejte to po druhé, řekla nejobyčejnějším hlasem a odsedla od něho.

Vítr zavyl v lomenicích jako hladový vlk, okno se rozdrnčelo pod jeho nárazem a sníh zazvonil na skle jako by někdo na ně hodil lopatu písku. Vilma se zachvěla.

– Začíná to tu vychládat, řekla a přitáhla si na ramena Michalovu přikrývku.

– Vilmo, zaprosil hlasem i očima, – dovolte, abych si k vám přisedl a vzal vás kolem pasu. A pak povídejte.

Dívala se na něho chvíli zamyšleně, jako by uvažovala o jeho návrhu, a nakonec odpověděla nezvykle měkce:

– Ne. Neposlouchal byste potom tak pozorně, jak potřebuji.

A vzápětí se k němu naklonila s pohledem skoro divokým.

– Přestaňte alespoň na chvíli myslet na to, že jsem děvče. Chci, abyste se rozhodl jako obchodník, a ne jako zamilovaný blázen, protože na vaše bláznovství bych doplatila především já. Nechci doplácet, ani litovat. Ta dražba mě vyděsila. Počítala jsem vždycky s tím, že otcova továrna bude jednou patřit mně. Ne jako majetek, nýbrž jako něco, co mi umožní uskutečnit mé plány bez závislosti na blbých a ziskuchtivých podnikatelích. Musím mít tu továrnu, Gromusi, a přišla jsem vám navrhnout toto: vezmu si vás, jestliže ji koupíte v dražbě. Pro vás to bude majetek lacino získaný a pro mne splnění všeho, co si od života slibuji. Ale chci na vás, abyste se odmyslel od toho, že mne tím získáte, a uvažoval o tom jako o investici výhodné nebo nevýhodné. Uvažujte, člověče, celé Libnice se obdivují vaší obchodnické mazanosti, snad je tedy na tom něco pravdy. Uděláte-li to, vezmu si vás, jestliže shledáte, že by to byl nesmysl z vašeho ryze obchodnického stanoviska, odjedu z Libnic. Nemám pak, co bych tu dále hledala.

Michal pohnul rameny, snad chtěl něco říci, ale Vilma vyrazila znovu s vášní studentky, která se hádá, myslí na všechny námitky a chce je napřed vyvrátit.

– Máte ještě právo vědět, co vlastně chci. S nábytkářením, jak je dělal otec, je už konec, to vím lépe než vy. Ale otevřela se nová cesta, na kterou on se bojí vydat, jsou nové výrobní možnosti, je třeba jen vzít to dobře do ruky. Myslete na to, Gromusi, myslete na to do zítřka nebo týden, chcete-li.

Když domluvila, shodila přikrývku z ramen a chtěla vstát. Michal řekl:

– Počkejte ještě, není to takový problém, abych na něj musel myslet celou noc nebo týden.

Odmyslet se od toho, že ji chce. Díval se na červeň, jež jí vyskočila na tvářích. Přece jen v ní byla nějaká vášeň, třebaže se nevztahovala na něho. Snad by jí měl dovolit, aby odešla, ale co by to bylo platno. I tak by ji viděl před sebou. Mohl zavřít oči a viděl ji, mohl

by právě tak dobře vyjít ven a rvát se se skučící vánicí; viděl by ji stále. Odmyslet se od toho, že ji chce. Chtěl být obchodníkem, to mu nemusela zdůrazňovat, nikdy nebyl ničím jiným. Do toho kouta jeho duše nepatřila žena. Kartáče Gromus. Hřebeny Gromus. Kdo měl navrhovat strhující plakáty na jeho výrobky? Nebyla to kdysi jedna z jeho prvních myšlenek o Vilmě? Kartáče, hračky a hřebeny. Tatínku, kup mi hračku Gromus. Proč ne: Americká patentní kredenc Gromus – přítel hospodyně, nebo Rodinný ráj – víkendový domek Gromus. Odmyslet se od toho, že ji chci.

– Jaká bude vyvolací cena? otázal se, neboť mechanismus počtáře běžel i v snění.

Vilma na něho pohlédla se zábleskem vítězného úsměvu.

– Myslím, že devět set tisíc. Odhad dělá milion tři sta padesát.

Michal přivřel oči. Devět set tisíc. Viděl před sebou celý Rolínův podnik, jako by se jím procházel. Počítá dílny a považuje jejich vzhled, jsou to nové budovy i staré, nejstarší ať stojí třicet roků, nejnovější sotva pět, tadyhle ty hoblice jsou úplně nové a frézovačky mohou běžet ještě hezkých pár let, pila je stavěna na výkon, na jaký dosud nikdy nebyla zapřažena, obytná budova je při nejmenším velmi slušná, osm velikých pokojů, nebude jí třeba na bydlení, ale mohly by z ní být znamenité ústřední kanceláře Gromusových podniků, jedno k druhému, Michal došel k uspokojivému závěru, při nejmírnějším odhadu dobrých jeden a tři čtvrti milionu bratrské ceny.

– Koupím to, řekl prudce a pokračoval mírněji, jako by vkládal do smlouvy vsuvku, jež má uniknout pozornosti druhé strany:

– Jestliže to nemá nějaké postranní háčky a nebude-li cena vyhnána přes milion dvakrát sto tisíc. Koupím to pod jednou podmínkou: že mi nikdo nebude mluvit do obchodní stránky věci.

– Ne, odpověděla Vilma. – Kdopak by vám do toho mluvil. Mám ovšem také svou podmínku. Chci, aby mi byla připsána polovička. Myslím, že na to budu mít právo nejen jako vaše žena, nýbrž i proto, že se zúčastním svou prací.

Zdalo se, že je osudem Gromusů, aby jejich ženy zpívaly touž písničku: – Chci polovinu hned a zbytek po tvé smrti, a že smrt jejich mužů bude provždy vážnou součástí jejich životní kalkulace. Toto ovšem je docela jiný případ a je zbytečné vzpomínat při tom na otce a na jeho poměr k Anně Gromusové a chtít srovnávat svůj život s jejich. Ostatně rozmyslet se může jedině člověk, který má na výběr. A nemá-li výběru, zbývá mu vždycky ještě možnost, udělat z nouze ctnost a podat napřáženému revolveru svou peněženku s gestem dárce.

– To je přece samozřejmé, řekl.

Vilma zůstala opřena o čelo postele, pojednou mdlá a bez pohybu. Nikde v její tváři se nerozsvítil ani záblesk radosti nebo uspokojení. Bylo slyšet hlasy na chodbě, ženský smích a hvízdanou melodii tanga. Skupina hostů se vracela do svých pokojů.

Vilma se vzpřímila.

– Málem bych vám tu byla usnula. Od této chvíle jsme tedy to, čemu se říká snoubenci. Není to groteskní?

– Nevím, odpověděl Michal zamračeně. – Proč se musíte posmívat každému citu?

– Citu? Vy chcete mne a já chci otcovu továrnu. Vy nemůžete dostat mne, jestliže ji nekoupíte, a já nemohu dostat továrnu, nevezmu-li si vás. Najděte mi v tom nějaký cit.

Stáli proti sobě, Vilma s rukama v kapsách svých lyžařských kalhot. Neuplynulo tak mnoho času od té doby, co Michal dával Růženě lekce, aby se zabezpečil proti vzplanutí jejího citu a nepříjemnostem, jež z toho mohly vzejít, rozhodně neuplynulo dosti času, aby mihnutí vzpomínky nerozezvučelo mstivě ozvěnu vlastních slov.

– Nepatří k zasnubám objetí a polibek? řekla a položila mu ruce na ramena.

Objal ji a políbil jako hladový, který se po mnoha dnech zakusuje do prvního sousta.

– Zůstaňte tu, Vilmo.

Pohnula se mu v náručí a opřela mu bolestně ostré lokty o prsa. A tak, spočívajíc na jeho pevně sevřených pažích a lukovitě prohnuta, dívala se mu mlčky do tváře.

– Pust'te, řekla pak hluše a bez důrazu a povolila mu v náručí, jako by náhle zvadla.

Šla ke dveřím a Michal se za ní díval, užaslý svou bezmocností, pokořený ve své žádosti, s pěstmi zaťatými. A přece nevyšla. Viděl ji zdvihnout ruku, slyšel zaskřípění zámku a o vteřinu později hluché cvaknutí vypínače.

Stál nehybně na svém místě a naslouchal zvukům, kterými k němu promlouvala tma. Vilmino jméno mu němě napínalo hlasivky, tkvělo mu v hrdle jako dusivý roubík.

A potom, mnohem později, když už byl opět sám a noc se nachylovala k ránu, sedě s polštáři, nahrnutými na záda, díval se do tmy, jež nebyla o mnoho průhlednější té, v níž naslouchal Vilminým pohybům. Vítr ještě neustal ve své skučivé písni. Houkal, vyl a sténal v dřevěných lomenicích, dům vzdychal a skřípěl. Strízlivý obchodník Michal Gromus seděl ve tmě. Byl unaven a nedařilo se mu najít spánek. Naslouchal větru a slyšel, co nikdy předtím neslychal. Tma zněla smíchem. Obří noc se lámala v pase a roztrásala se chechotem. Vilma se nemusela bát hodit mu díl této noci jako kost. Hryzl ji marně. Zůstala mu jen neuhasitelná žízeň, jako by se napil mořské vody nebo nalízal sněhu. Měl to být jeho úděl? Seděl a chvílemi drkotal zuby, aniž o tom věděl.

XX

Když se Anna Gromusová vrátila z Tater do Libnic, sníl už tál, větve stromů byly vlhké a černé, v okapech zvonily a cvrlikaly pramínky a na hluboce rozježděných cestách pobíhali chocholoušové a tenounký, bázlivý hvizd jejich jarních nadějí se ztrácel v písničkách proudících vod.

Anna se vracela neusmířena.

Téměř půl roku se dívala na hory, člověk, který si dovedl najít a vynutit samotu i v stále přeplněném horském hotelu, kde nava-
zování známostí patří k dobrému tónu. A tatranské štíty strohé,
tvrdé a kruté i pod sněžnou příkryvkou k ní promlouvaly řečí, v níž
zapomenutí a rezignace neměly místa.

Po ty měsíce, co byla v Tatrách, žila v naprosté samotě, oddělena
od toho, co tvořovalo dříve její svět. Neměla nikoho, kdo by jí do-
pisoval a zpravoval ji o změnách v domově, který opustila. Robert
ji zradil, to byla nejhlubší rána, jaká jí mohla být zasazena, cit byl
odsouzen k věčnému krvácení, ale nemohl zemřít.

Vzdala se žaloby proti závěti, neboť dovedla nahlédnout její
marnost. Ale modlila se nyní častěji než dříve, sedala ve svém po-
koji, jako kdysi v zimní zahradě libnického domu, tváří obrácena
k horským štítům, osleпивě jiskřícím ve slunci, nebo ovíjeným cáry
oblaků, a modlila se často až do zatemnění mysli, neodvažujíc se
vyslovit ani v skrytu svých myšlenek, zač se vlastně tak modlí. Když
se právě nemodlila, myslela velmi přesně na to, co by si přála, aby
se stalo. Nebylo ovšem v jejích silách, aby to přivedila. Jen někdo
nekonečně silnější než ona to mohl způsobit. Nevěděla, kdo by to
mohl být, nedovedla ho označit. Bylo však takřka jisté, že mezi
lidmi bys ho nenašel. Tímto složitým způsobem, v němž modlitba,
vysílaná k cíli zdánlivě jen jako vzývání a nikoliv prosba, byla přísně

oddělena od soukromých myšlenek, v nichž naopak bylo vysloveno všechno s největší důkladností, snažila se upozornit Boha, jaká je jeho povinnost vůči ní. Začínala být přesvědčena, že se nevrátí do Libnic dříve, dokud nebudou splněny prosby, jichž nikdy přímo nevyšlovala, a dívala se na svůj pobyt v Tatrách jako na pokračující čas zkoušky, z něhož bude vyvedena k slávě a blaženosti podle svých představ.

K návratu ji přiměl Robertův lístek, poslaný z Nizzy. Neměl oslovení a jeho tři věty byly načmárány rychle a nedbale.

– Mnoho pozdravů. Takhle jsem si vždycky představoval život. Ať žije nebožtík Gromus a jeho příčinlivost. Robert.

Na pohlednici daleko na moři zapadá slunce, několik bílých plachet pod ním utkvělo jako znehybnělá křídla snů, koruny a kmeny palem jsou černé, avšak vroubeny bílým zářením, černé jsou i jejich stíny, položené na neporušeném asfaltu nábreží. Dvě ženské siluety stojí vedle sebe a dívají se do té oslňující, teskné dálky.

Robert probíjel svůj dědický podíl způsobem nejbližším jeho představám vznešeného života. To bylo jasné. Ale co to znamenalo dále? Sebral se a ujel ze své vůle, nebo byl vyhozen Michalem? Anna Gromusová vyrovnala svůj účet ještě týž den a nazítří byla na cestě k Libnicím.

Přijela v noci, kdy obleva se procházela pod nízkými mračny a dýchala na zbytky sněhu teplým, zemí a vodou a stájemi páchnoucím dechem. Nikdo jí nepřišel naproti, neboť nikdo nevěděl o jejím návratu. Nechala zavazadla na nádraží a ploužila se domů tmou, která mlaskala a vzdychala jako ohromné zvíře. Takto se její příchod podobal vpádu nepřítele, který využívá nočních temnot. Ale jakkoli si přinášela v srdci smrtelnou nenávist, byla stísněná a skoro smutná.

Nuže, ačkoli dům, v němž měla nyní bydlet, dům, který před více jak třiceti lety postavil Ferdinand Gromus pro svou první ženu a v němž ona sama prožila dvacet let, stál blíže nádraží, minula jej

a došla až před nynější gromusovský majetek. Slyšela za zdí kroky nočního hlídače. Psi, jež znala jenom z pohledu z okna, se divoce rozštěkali, cítíce ji. Psi na ni štěkali. Bývali to přece její psi, ač jim nikdy nepodala sousta. Stála před obytným domem. Tma oslepila okna, jen některá z nich povlekl odlesk nedaleké pouliční lampy žlutým zákalem. Tovární komín trčel nad vším, černější a tvrdší než sama noc. To všechno mělo být její.

Vracela se pomalu těch několik kroků, jež ji dělily od jejího dnešního domova. Zvonila dlouho u vrat, neboť neměla s sebou klíče, než se jí podařilo vzbudit domovníka. Seděla pak ve své ložnici, jež byla upravena téměř tak, jako tehdy, než se přestěhovali do Tylnerova domu. Jenomže tu byla jen jedna postel. Díky bohu, jen jedna postel. To byla jediná úleva. Slyšela zurčení vody v okapu, domovník, který byl probuzen ze spánku, nyní dusivě kašlal. A pobouření psi v Gromusově továrně stále štěkali. Slyšela je, jen je, jako by v celých Libnicích nebylo jiných psů. Jak tu bude moci žít?

* * *

Vstoupila do domu, kde všechno jí bylo cizí: stěny, položené jasnými barvami bez vzorů, záclony, propouštějící příliš mnoho světla, i nábytek širokých, zrcadelně lesklých ploch a umístěný tak, že pokoje se jí zdály zeti prázdnotou. Pocítila to jako útok. Její duch byl odtud vymeten drsným koštětem, nezbylo po něm ani stopy. Byl to nový dům, cizí dům – dům, v němž nikdy nebydlila.

Musila si sem vynutit vstup takřka násilím. Kuchařka – byla to táž, která se jí kdysi tak bojovně postavila – držela křídlo domovních dveří a nejevila ochotu vpustit ji dovnitř.

– Je doma? zeptala se Anna Gromusová.

– Je v kanceláři, odpověděla kuchařka a dívala se na ni posměšně a shora, neboť byla právě tak velká, jako její bývalá paní a stála o schod výš.

– Zavolejte ho, řekla Anna. Zabořila jí rukověť svého deštníku do žaludku, odstrčila ji stranou a vstoupila.

Stála uprostřed pokoje, který byl kdysi jídelnou. Nuže, i dnes byl jídelnou. Zmizely však těžké stoly a na místě masivního příborníku, který se podobal oltáři, uloupenému v barokní kapli, stál příborník nízký, zabírající takřka polovinu dlouhé stěny. Židle s opěradly tak vysokými, jako by sem byly přestěhovány z hradních síní, byly nahrazeny židlemi měkce polštářovanými, jejichž opěradla vám sahala sotva do poloviny zad. Servírovací stůl byl vlastně skleněnou skřínkou na kolečkách.

Anna Gromusová si nesedla, ba ani nepřecházela, stála jenom na místě, vzdorujíc ovzduší tohoto pokoje. To nebyl byt, toto nestoudné akvárium, kde nábytek plul v přebytku světla jako lesklé ryby, kde si člověk připadal jako v bankovní hale nebo v nádražní čekárně.

Michal byl zpraven ve své kanceláři o její návštěvě i měl dosti po-
kdy, aby se připravil na toto nečekané setkání. Přišel s usměvavou
tváří, předstíraje překvapení i radost.

– Posad'te se, maminko, řekl s okázalou vlídností. – Vypadáte znamenitě. Ty hory vám prospěly.

Mávla odmítavě rukou a zahrnujíc zároveň tímto posunkem prostor kolem sebe, řekla:

– Změnil jsi to tu důkladně. Otec by to nepoznal.

Rozveselilo ho, jak postavila otce za své mínění.

– Myslím, že by se mu to líbilo, odpověděl. – Měl rád hodně světla.

Pocítila osten.

– Mně se to nelíbí.

Usmál se bez odpovědi. Tvář jí ztuhla, kotníky na rukověti deštníku jí zbělely. Neměla už co mluvit v tomto domě o tom, co se jí líbí nebo nelíbí. Otevřela kabelku, vyňala z ní Robertův lístek, pohlížela na něj chvíli a opět ho uložila. Pohled jí ztvrdl a zpalčivěl. Upírala jej na Michala, jako by z něho chtěla vyrvat pravdu a zabránit mu ve lži.

– Co je s Robertem?

Michal pokrčil rameny.

– Nevím. Odjel z Libnic před dvěma měsíci a od té doby jsem o něm neslyšel.

– Poslal mi lístek z Nizzy.

– Pak mu není zle.

– Vyhnaš ho, dostals ho nějakým způsobem pryč, aby ses ho zbavil.

Díval se na ni s úsměvem. Bezmocná, soptící. Nebyl to pěkný pohled pro člověka, o jehož osudu chtěla kdysi rozhodovat? Chvilí byl v pokušení říci jí celou pravdu, vzpomínka na onu neděli, v níž změnil a zfalšoval osudy dvou lidí, ho rozechvívala, jako rozechvívala lidi měkkých srdcí vzpomínka na almužnu. A ke všemu ještě nic mu nebránilo vrhnout stín na postiženého. Přestal se usmívat a řekl jako člověk, který se ještě nezabavil hořkosti:

– Robert mi přebíral děvče, s kterým jsem chodil a ujel s ním.

Červeně vyskočila na tvářích Anny Gromusové.

– Přebíral ti děvče, opakovala a začala se usmívat. – Nebyla to dcera skladníka Balady?

Michal přisvědčil.

– Hezká holka, mluvila Anna Gromusová s přimhouřenýma očima, jako by si chtěla vybavit tvář té, na kterou vzpomínala. – Viděla jsem ji jednou nebo dvakrát. Moc hezká holka. Povídalo se, myslím, že si ji chceš vzít.

– Povídá se leccos, zahučel Michal a uvědomil si, že je rozezlen.

Anna Gromusová vyšla z domu. Na chodníku bylo vlhko, v jízdni dráze se za koly vozů rozstříkovala šedá sněhová kaše. Divoký pramínek průzračné vody, vytékající z okapové roury, jí přetál cestu. Překročila jej lehce, jako by jí nohy omládly o desítku let. Mířila ke kostelu. Musila mluvit s Bohem tou neosobní řečí církví stvořených a uznaných modliteb, jež nevyžaduje vysvětlení, proseb ani díky. Tíseň a úzkost minulé noci z ní spadly. Bůh byl moudrý, Bůh věděl

vše. Lidé, kteří ji potkávali, vidouce ji vzpřímenou a ztuhlou v páteři jako dříve, zdravili ji se starou úctou a ona jim odpovídala se starou pohrdavostí. Robert, její Robert. Ženy byly slabinou Gromusů a on ji zasáhl. Zapomínajíc na drsnost, s jakou ji odmítl, i na zradu, které se dopustil na všem, co pro něho vykonala, chvěla se něžnou vzpomínkou na svého syna. Vysoký, černovlasý, krásný chlapec, muž, ne gromusovská houba. Co na tom, že je lehkomyšlný? Nebylo jejím úkolem postarat se, aby mohl žít, jak se mu líbí? Ale jak to měla splnit, když byla připravena o vše, co jí dávalo moc a sílu? Zastavila se a tehdy to bylo po prvé, kdy lidé, kteří ji viděli takto stanout zdánlivě bez příčiny a dívat se před sebe utkvělým pohledem, který jako by se zděsil něčeho, ostatním neviditelného, se ptali, co se to vlastně děje se starou Gromusovou. Viděli ji rovněž, jak píchla deštníkem před sebe, kde se vznášel mlžný stín nenáviděné slabosti. Pryč s tím. Nedostalo se jí právě dnes znamení? Vstoupila do chrámu a usedla v první lavici před oltářem. A tam se modlila, sedíc ovšem a nikoliv klečíc, neboť nikdy se jí nepodařilo přimět kolena a srdce k pokoře. Odháněla všechny myšlenky a upínala se jediné k slovům modliteb (nebyla to právě taktika, jež přinášela výsledky?). Vyšla za půl druhé hodiny, uklidněna a jista, že jde vstříc konečnému splnění svých přání. Vyzvánělo poledne a zvuk zvonů se procházel takřka sám náměstím náhle vyliďněným. Kráčela zvolna jakoby v taktu vyzvánění, obestřena svou novou vírou.

V tu chvíli notář Purkl vyběhl ze svého domu na náměstí a div se s ní nestřetl. I zastavil se, rozpráhl ruce, jako by jí chtěl zabránit, aby neprošla kolem něho bez povšimnutí, a ihned je opět spustil a zdravil ji, klova je před sebe svým zobákovitým nosem. Jeho hlas, předstírající údiv a nadšení, byl pln ironie.

– Vítám vás do sídelního města. Je to úžasné, že jste se vrátila právě nyní. Znameníť vám hory prospěly, znameníť.

Anna se dívala, jak jí poskakuje a vrtí se kdesi u pasu, z výšky své postavy i nově nalezené pýchy.

– Proč je úžasné, že jsem se vrátila právě nyní? zeptala se, neboť za svého manželství s Ferdinandem Gromusem uvykla vybírat z mnoha slov jen ta podstatná.

Notář k ní vzhledl unikavým pohledem, takže si nebyla jista, setkala-li se s jeho očima nebo ne.

– Dalo-li by se říci, pokračoval notář komediantským tónem, – že nějaký brebentivý ptáček zalétl za vámi na sesterskou Slovač a zašvelil vám tam novinky, jimiž překypuje toto město.

Páteř Anny Gromusové ztuhla o poznání více.

– Nepotřebuji brebentivých ptáčků. Robert mi psal.

– Robert? vyhekl notář a pokusil se pozdě zastříti svůj údiv.

– Ano, Robert, řekla Anna Gromusová přísně. – Proč by nemohl syn psát matce?

– Ale ovšem, odpověděl notář a přešlápl neklidně jako školák, přistižený při lži. – Myslil jsem jen (vypadal zmateně a zdálo se, že nemůže najít potřebných slov), myslil jsem, že budete roztrpčena.

– Nevím, čím.

Anna se domnívala, že postřehla smysl notářovy narážky a byla odhodlána hájit svého syna proti mínění celého světa. Notář zatřepal pažema jako kuře nevyspělými křídly.

– Celé město se smálo na účet pana Michala Gromuse, když váš pan syn odjel se slečnou Baladovou. Zlomyslní se přidávají vždycky na stranu těch, kterým se povedla nějaká taškařina. Nu, ale dnes už se město nesměje, nýbrž se ptá, neprokázal-li váš pan syn panu Gromusovi znamenitou službu.

Anna spustila deštník na dlažbu, až jeho kovový konec zazvonil, a opřela se o něj. Malý klučik červených tváří a umouněný, který vyběhl ze vrat sousedního domu, se postavil nedaleko nich a zahleděl se na Annu s otevřenými ústy a s úžasem ve vykulených očích. Neviděla ho. Hošík sebou trhl a utekl zpátky do domu.

– Jakou službu? řekla.

Notář najednou zneklidněl. Jako by si uvědomil, že zašel v řeči příliš daleko a bál se, že někdo vyslechl jeho neprozřetelná slova. Rozhlédl se a mávl rukou.

– Odpusťte, spěchám, velmi spěchám. Zapovídal jsem se, starý člověk. Chtěl jsem říci: pan Michal Gromus se chystá ke sňatku se slečnou Vilmou Rolínovou. Architektka, jak račte vědět, znamenitá dáma. Továrna jejího pana otce přijde do dražby. Velmi spěchám. Jsem k službám, jsem kdykoliv k službám.

Rozběhl se přes náměstí, hopsaje po hrbolatém dláždění jako slepice, pronásledovaná psem.

Anna zůstala na místě, kde ji opustil. Umouněný hošík nabyl zas odvahy a jukal na ni, skryt pro jistotu za křídlem vrat. Proč tu stála ta černá paní, jako by zkameněla, proč měla tak bledé tváře a hořlavé oči jako bytosti z pohádek? Co věděl umouněný hošík, žvýkající vdolek, o znameních, jež se ukázala falešnými, o přízracích slabosti, jež je třeba zahánět za bílého dne a uprostřed náměstí, o nebesích, jimž by se mělo zahrozit?

Klučík pustil svůj vdolek a rozběhl se s křikem k mamince.

XXI

U vchodu do budovy okresního soudu, na černé tabuli, určené úředním vyhláškám, bylo vylepeno oznámení dražby továrny Jakuba Rolína a objektů k ní náležících. Visela tu již týden a lidé se před ní přestali kupit. Úpadek jednoho z nejvážnějších a nejoblíbenějších libnických občanů vzbudil sice účast s osudem postiženého, ale nepřekvapil. Mnozí jej prorokovali a mohli se nyní nafukovat před ostatními svou jasnovidností. Ačkoli za těchto časů nebylo těžké být prorokem, jestliže se člověk rozhodl předvídat věci špatné. Pět úpadků do roka bylo více než dost na takové městečko, jako byly Libnice, a zbavilo tuto událost příchuti senzace. Byli mezi těmi bankrotáři i dva sebevrazi, z nichž jeden se pokusil zabránit neúprosnému chodu právě svým tělem, zavěšeným do smyčky na klíce dveří vlastního krámu a druhý připojil k závěrečnému klepnutí dražebcova kladívka výstřel, kterým si rozrazil lebku. Nuže, malí živnostníci, jichž přibýlo ve šťastných letech zmnožené podnikavosti jako hub po dešti a jejichž pýcha mnohým nepříjemně zaváněla, kapali nyní, abychom zůstali u mluvy těch, jimž zůstal šťastný úděl dívat se z bezpečí na zvrát jejich osudů, jak mouchy před svatým Václavem. Zatím však, co jejich neštěstí budilo v lidech uspokojení, pád Jakuba Rolína v nich vyvolal účast více méně upřímnou. Neboť lidé jsou už takoví, že pronásledují svou závistí a nenávistí ty, jejichž bohatství jim vznikala před očima, cítíce se jimi oloupeni o svou vlastní příležitost, zatímco ty, jichž majetek vznikl v dobách opředených legendami, obdařují svou přízní. Ale přízeň nebo nepřízeň, účast nebo zlomyslné uspokojení nemohou změnit nic na údělu člověka, pro něhož jedinou záchranou by byl pytel bankovek.

Visela již týden tato vyhláška, oznamující dražbu, a mírně zažloutla jako ostatně všechny úřední papíry, jichž se plíseň času chytá nejrychleji, když se před ní zastavila Anna Gromusová.

Čtla s lorňonem na očích, jehož používala zřídka kdy:

- odhadní cena 1.350.000 Kč,
- nejnižší podání 900.000 Kč,
- vadium 135.000 Kč.

Dražební den byl vzdálen právě týden.

Nejeden pár očí utkvěl na této vysoké ženské postavě, čtoucí vyhlášku u vrat soudní budovy a ozářené jako pro zdůraznění účinu snopem slunečních paprsků, jež se občas prodíraly březnovými mračny. Když ji pak viděly obrátit se a vejít bez váhání do domu notáře Purkla, vzdáleného odtud jen několik čísel, rozlétlo se od úst k ústům, že stará Gromusová bude dražit Rolínovu fabriku proti svému nevlastnímu synu Michalovi.

Notář Purkl poskytoval jak obvykle obraz poplašené a bezradné slepice.

– Račte dál, prosím, smrti bych se byl dříve nadál. Ačkoliv ne, mám-li mluvit pravdu, očekával jsem vás. Nevím proč, ale najisto jsem vás očekával. Kam vás mám jen posadit? Nu, třeba sem.

Zdvihl z několika židlí svazky listin, jež se tu povalovaly a zdály se zaplňovat celý ten šerý a neurčitě rozlehlý pokoj. Položil je pak, odkud je vzal a konečně otřel jedno nízké a černým voskovaným plátnem potažené křeslo, na němž ku podivu nic neleželo, šosem svého dlouhého černého kabátu a nabídl je své návštěvnicki. Neměla smyslu celá tato komedie s hledáním místa, když tu bylo jediné a právě ono, jež notář nabízel všem svým návštěvám, a jestliže v ní nějaký smysl byl, zůstal znám pouze notáři.

Anna se podívala pohrdavě na nízké křeslo, jež, kdyby byla do něho usedla, bylo by vzneslo její kolena takřka k bradě, a postavila se k notářovu stolu.

– Zůstanu stát a vy si sedněte, řekla stroze. – Nezdržím se. Osmadvacátého března je dražba Rolínovy továrny. Chci vědět, složil-li už někdo vadium.

Notář zamžikal.

Pan Michal Gromus, odpověděl. – Jen on a nikdo víc. A nemyslím, že by se ještě někdo přihlásil. Doba je zlá, úpadky na denním pořádku. Nikdo se neodváží podnikat, když běžným trestem za podnikavost je konkurs a ztráta majetku i občanské vážnosti. Záložna musí být vděčna panu Gromusovi. Obávali jsme se, že nám Rolínův podnik zůstane viset na krku jako majetek, u něhož by bylo vykoupením, kdyby vyhořel. Ale pan Gromus je výjimka. Říká se, že se mu daří všechno, nač vloží ruku.

Anna zachrčela.

– Řekl jste mi, promluvila za okamžik hlasem, který zněl ještě skřípavěji než chod pendlovek, – že Michal si bude brát mladou Rolínovou a teď mi říkáte, že koupí jejich továrnu. Jakou roli v tom hraje její otec?

Notář vzhlédl, jako by po stropě jak po obloze táhli neviditelní ptáci.

– Nevím, prosím, nevím, jsem pouhý notář, nikoli zpovědník. A vím-li o lidech něco více, než mi poví můj úřední výkon, vím jen tolik, jako každý jiný ve městě. Nezodpovědné tlachy, jež je líp nešířit.

– Chci slyšet ty tlachy.

Notář sebou šil, jako by ho křeslo začalo pálit. Anna nad ním stála s neodbytným pohledem.

– Nuže, povídá se, začal notář, jako by hledal a nemohl najít vyhýbavou odpověď, že starý Rolín už nebude mít co mluvit do vedení závodu, že jeho dcera z něho chce udělat něco jako dílovedoucího. Ale, prosím, připomínám, jsou to jen tlachy.

Anna odvrátila tvář a dívala se chvíli vysokým úzkým oknem, jehož dlouho nemyté tabulky byly takřka neprůhledné prachem. Její oči hledaly kalužiny modrého nebe s dětskou pověřčivostí a když jednu našly, rozhoupala Anna ve své mysli zvonek krátké modlitby.

– Zatelefonojte panu Rolínovi, aby sem hned přišel, řekla konečně.

Notář rozhodil polekaně rukama. Nemluvil s Rolínem od toho dne, kdy ho továrník, rozčilený Jobovou zvěstí, vyhodil ze svého domu. Nepříjemná vzpomínka už tím, že se vrací častěji než jiné.

– Nemohu, prosím, nemohu. Mezi panem Rolínem a mnou není všecko, jak by mělo být.

– Mezi vámi a mnou, řekla Anna svým nejtvrdějším a nejposměšnějším hlasem, – není také všecko, jak by mělo být. Jste především notář, pan Purkl nás zajímá až na druhém místě. Požádejte o to pana Rolína mým jménem.

Zatím co notář telefonoval se rty staženými, jako by kousal do citronu, Anna se dívala na náměstí druhým oknem, právě tak zaprášeným jako to, u něhož stál notářův stůl. Chtěla vidět přicházet Jakuba Rolína. Snad jeho chůze jí napoví, co může očekávat od svého záměru.

Neuplynulo ani deset minut, když se Jakub Rolín objevil na nároží ulice, ústící do náměstí. Šel rychle, usiluje o vzpřímení, jímž se vždy vyznačovala jeho chůze. Po prvé po třech nedělích, co se město dovědělo o jeho hanbě a neštěstí, čelil pohledům jeho občanů. Anna Gromusová viděla, jak několik rukou se váhavě zdvihlo k okrajům klobouku a opět kleslo, neboť na Rolínovi bylo znát i na dálku, že nikoho nevidí, že nikoho vidět nechce. A několik opatrných, sotva zahlédlo široká ramena Rolínova, zmizelo ve dveřích svých krámů.

Notář se ani nenamáhal povstat, když bývalý továrník vešel. Ukázal na Annu a řekl místo všeho uvítání:

– Paní Gromusová si s vámi přála mluvit v mé přítomnosti.

Rolín měl uštvaný pohled, který rozbíjel v jeho tváři každý rys bývalé hrdosti a veselé důvěřivosti. Tři týdny zoufalství ryly v jeho vráskách, zhlobily staré a nadělaly nových. Proč byl zavolán? Uhnul se pohledem notáři. Jak to bylo dlouho, co toho skřeta vyhodil, křiče, že ještě je pánem ve svém domě? Nepotřeboval se na něho dívat, aby věděl, co mu sedí v očích.

Anna ho nenechala dlouho v nejistotě. Přinutila ho, aby usedl do křesla, jež sama před chvílí odmítla, a stojíc nad ním – hromotluckým

starcem s tváří zestárlého a utýraného cirkusového lva a zborceným nyní v sedadle, neúměrném jeho rozměrům – udeřila zpříma hned první otázkou:

– Slyšela jsem, že vaše dcera si bude brát mého nevlastního syna.

Jakub Rolín se vzepřel v křesle a zrudl. Vypadalo to, jako by se dusil.

– Nevím o tom nic, doznal konečně přiškrceným hlasem. – Nikdo mne nežádal o Vilminu ruku.

Nuže, Jakub Rolín mluvil jen poloviční pravdu. Nebyl sice požádán o ruku své dcery, ale ona mu pověděla o svém úmyslu. Přišla za ním po svém návratu z hor do prázdných dílen, kde trávil většinu svých dní, posedával na pracovních stolech nebo se procházel mezi opuštěnými stroji a rozprávěl s nepřítomnými dělníky.

Položila mu tehdy ruku na rameno, podléhajíc hnutí soucitu s tímto starcem, který bloudil zmlklými prostorami dílen, jako by hledal svou šťastnější minulost.

– Přišla jsem ti říci, že si vezmu Michala Gromuse, splní-li určité podmínky. Pak, pokračovala po krátké odmlce, v níž se jí nedostalo odpovědi, – nebudeš muset opustit své mašinky.

Snad jí opravdu neodpověděl, jak by byl měl. Byl zaujat příliš sebou a svou bolestí. Řekl:

– Nebudu tu již nikdy pánem.

A Vilma, reagujíc na jeho slova o to prudčeji, že zároveň pocítila vztek nad svým dřívějším pohnutím, vybuchla:

– Není to ani žádoucí. Stačí, že o tebe bude postaráno a že budeš mít co na práci, budeš-li o to stát.

– Nevím o tom nic, opakoval nyní, vzdoruje upřenému pohledu Anny Gromusové, který uvykl protínat jedním řezem třeslavinu mužských dušiček. Nechtěl o tom nic vědět, dovedl si představit, jaká úloha mu byla určena. Jeho srdce se plnilo stařeckým vzdorem, nevzdával se ještě, nikdy se nevzdá, rána, dopadající na jeho hlavu, se ještě může zastavit v posledním milimetru a v posledním zlomku vteřiny.

– Na tom nesejde, řekla Anna. – Mluví-li o tom celé město, bude to asi pravda. Víte alespoň, že můj nevlastní syn je dosud jediným přihlášeným dražebníkem na vaši továrnu?

Jakub Rolín zamračeně přikývl.

– Nuže, já budu druhá, řekla Anna a slyšela, jak notář za jejími zády vyrazil cosi, co se podobalo vzdechu i kýchnutí. Rolín zůstal sedět nehybně a mlčky. Volala ho sem proto, aby mu řekla jen tohle? Co mu sešlo na tom, kolik psů se sběhne na kost, která zůstala z jeho majetku?

– Zavolala jsem vás proto, pokračovala Anna Gromusová jako ozvěna jeho myšlenek, – abych se vás zeptala, chtěl-li byste se stát mým společníkem?

Pohnul sebou prudce, jako by chtěl vyskočit, ale Anna napřáhla rukojeť deštníku proti jeho prsům.

– Sed'te, neřekla jsem dosud všechno. Nemám vůbec žádné mínění o vašich obchodních schopnostech. To byste nebyl ztratil, co jste měl. Ale na tom nesejde, o to se postarám já. Chválili vás vždycky jako dokonalého řemeslníka. Tomu věřím. Nabízím vám společenství. Budete podílníkem na jednu třetinu. Je to, myslím, dost, uvážíme-li, kolik budu investovat já a kolik vy.

Rána nedopadla, byla zadržena ještě dříve než v poslední vteřině. Ale Jakub Rolín seděl tupě jako všichni, kolem nichž se přehnala smrt, a přece z nich nevyrazila život. Vyslechl svou chválu i hanu v jednom drsném proudu řeči. Místo celého otroctví bylo mu nabízeno otroctví o něco menší. Ale bude zároveň pánem, pánem na jednu třetinu, ale přece jen pánem. Pro začátek. A kdo ví, co přinese budoucnost?

– Nemohu jít proti své dceři, řekl chraptivě.

– Budu dražit proti synovi, odpověděla Anna.

– Je to má vlastní dcera.

Anna pokrčila rameny.

Půjde opravdu proti své dceři? Nešla ona proti němu? Chce něco jiného než zanechat jí všechno, co získá? A chce méně než získat

všechno, co měl? Nechtěl být živ jen z milosti tam, kde byl dosud pánem. Hodiny odklepávaly hrkavě čas a z náměstí byl slyšet výskot dětského hloučku. Notář si mnul vzrušením svůj tenký, zobákovitý nos a Anna čekala nehybně.

– Nemohu, zachraptěl Rolín.

Dříve však, než mohla Anna jakkoliv odpovědět, vyskočil a zvolal:

– Ach, ne. Udělám to. Kdo může říci, že tím někomu ubližuji?

Anna Gromusová se obrátila k notáři, jako by o Rolína již vůbec nešlo. Otevřela kabelu, vytáhla dva listy kancelářského papíru, popsané velikým, hranatým písmem a podala je notáři.

– Tady je náčrt smlouvy. Postarejte se, aby v ní bylo všechno, co jsem tu napsala, ale aby tam nebylo právních nedopatření. Podepíšeme ji ještě dnes.

Když byla smlouva čtena, pohaslo Jakubu Rolínovi ještě mnoho iluzí. Ale nenašel již odvahy ustoupit.

XXII

Den dražby Rolínovy továrny přinesl vzrušení celým Libnicím. Všichni, kdo se mohli toho dopoledne uvolnit, shromáždili se v dražební síni budovy okresního soudu. Neboť okolnosti, jež tomuto aktu předcházely, nezůstaly utajeny, třebaže všechna jednání se děla takřka mezi čtyřma očima nebo před osobami, jejichž ústa mají být zapečetěna úřední přísahou.

Převažovali mezi nimi libničtí obchodníci a živnostníci, neboť ve snech příslušníků těchto stavů straší právě tak utajená myšlenka na úpadek, jako jiná na smrt, a dražba má pro ně týž pochmurný význam a touž přitažlivost jako pro jiné pohřeb. Scházeli se před budovou okresního soudu dobrou půlhodinu před jedenáctou, na niž byla stanovena dražba, a hovořili ve skupinách nebo se procházeli, očekávající příchodu hlavních herců nadcházejícího výjevu. Byli i takoví, jimž nebylo nic svato, nebo kteří předstíráním lehkomyšlnosti a cynismu usilovali přehlušiti vlastní obavy a uzavírali sázky na výsledek této podivné dražby, v níž syn, třebaže nevlastní, dražil proti matce a v níž dcera postiženého stála proti otci, který se vrhl za přeludem záchrany. Otázka však, která je znepokojovala právě v této chvíli a hlavně ženy, pokud tu byly přítomny, byla, zda přijdou všichni, dostaví-li se také Rolín a jeho dcera a jak přijdou: spolu či každý sám? Sotva soudní sluha otevřel síň, kde jindy bývaly souzeny spory o meze, stížnosti výměnkářů, urážky na cti, polní a lesní pych, zlodějství nebo potulka, tito ctihodní měšťané se rázem proměnili v dav dosti veselý a dychtivý zajistit si pohodlná místa, co možná nejbližší dražebci.

Příchod notáře Purkla byl uvítán veselým šumem. Lidé si vyměňovali poznámky a pochechtávali se. Jejich odvaha vzrostla tím, že se cítili v davu neviditelnými a bezejmennými. Neboť notář Purkl byl libnickou figurkou, ale jen potud, pokud k vám byl otočen zády.

Tváří v tvář bylo lépe prokazovat mu zdvořilosti. A tak ho zdravili všichni, jež míjel nebo na něž pohlédl. Konec konců, ať se mu smáli nebo se báli jeho zlého jazyka, byl to jejich notář, jemuž svěřovali své záležitosti už hezky přes čtvrt století a který viděl do jejich duší i kapes lépe než zpovědník do srdce kajícího. Odpovídaje na jejich pozdravy, kloval po nich svým ptačím nosem, jako by říkal: – Ach, vy prašivkové, na mne si nepřijďte, a každý z nich si mimoděk uvědomoval, co o něm tento mužík ví, i přestávalo jim být do smíchu. A ulevilo se jim, když, otočiv se k celému shromáždění zády, postavil se mezi dva členy správního výboru záložny, kteří sem přišli zastupovat a střežit její zájem.

Anna Gromusová se objevila první. Přišla v dlouhém perziánovém kožichu a v černém klobouku, který jen zdůrazňoval tvrdost jejích rysů, opět více podobná své vlastní soše než živé bytosti. Mnoho klobouků se zdvihlo na pozdrav a ona odpověděla jediným němým kývnutím hlavy všem a nikomu a zamířila přímo od dveří uličkou, která se před ní okamžitě utvořila, ke stolu, za nímž jindy soudce vyslychal, domlouval a vynášel svá rozhodnutí, a na jehož desce mělo dnes dražebcovo kladívko zpečetit osud Rolínovy továrny. Několik mužů v první řadě povstalo ze svých míst, aby jí je nabídlo, ale odmítla je, napřahujíc ruku, v níž držela deštník.

Rolín vstoupil zároveň se svou dcerou. Podle svorného mínění všech přítomných a s nimi ještě i celých Libnic, ani jeden z těch dvou se tu neměl ukázat. Přešli místnost podél zadní stěny a postavili se u posledního okna. Rolín vyhlížel do pustého soudního dvora, kde několik churavějících keřů usilovalo probít se k novému jaru a ukazoval přítomným svá široká záda a týl prošedivělé hlavy, ostře svítící nad černí zimníku. Vilma se opřela o zeď vedle něho a vyňavši z kabelky velikou kulatou pudřenku, začala v jejím zrcátku prohlížet a upravovat svůj účes. A všichni, jak tu byli, dali by mnoho za to, kdyby mohli vědět, co předcházelo tomuto společnému příchodu otce a dcery a co se v nich obou nyní odehrávalo.

Nebylo jim dopřáno mnoho času na úvahy.

Na minutu přesně, jak bylo stanoveno, se otevřely dveře za soudnou stolicí a jimi vstoupil soudní rada, jemuž tentokrát nepřípadal jiný úkol krom dohledu na správné provedení dražby, a za ním exekutor, tentokrát v roli dražebce a soudní zapisovatel. Šum, který se zdvihl při jejich příchodu, byl složen ponejvíce z mumlaných pozdravů, jimž se ovšem nedostalo odpovědi. Tak zůstal nepovšimnut vstup Michala Gromuse, který se udál současně.

Mladý továrník se vystrojil k této příležitosti s jistou okázalostí. Měl světle šedivý svrchník, o něco světlejší, než by právě měl být, aby nebudil pozornost a nákrčník z pruhů jasně červených a žlutých. Šedivý měkký klobouk s okrajem jistě příliš širokým k svému obličejí pověsil na věšák vedle dveří, sotva vstoupil. Venku byl jarní den s vysokým modrým nebem a ostře vanoucím větrem, který bičoval krev. Člověk, který jím byl zasažen, musel se stát jeho vazalem. Byl naplněn jeho prudkostí, pocítil něco z jeho síly a bezohlednosti, neznající překážek. Mluvte o nezdaru mladému muži, jehož dosavadní život byl jedinou vůlí k činu, jednou radostí z drčení odporu, v takový den, jako byl tento.

Anna Gromusová a Vilma Rolínová si první ze všech povšimly Michalova příchodu. Pokynul hlavou své maceše, ale nedostalo se mu odpovědi. Vilmu pozdravil pozdvižením hůlky, kterou svíral v pravici. Trhla slabě rameny, jako by vyjadřovala opovržení nad jeho dnešním vzezřením. Jistota v něm na chvíli zakolísala a měl dojem – ačkoliv tuto záležitost promyslel, jak nejdůkladněji byl schopen –, že se stal obětí nějaké šalby nebo spiknutí, jehož účelu nedokázal uhádnout.

Suché zaklepání kloubnatých prstů soudního rady smetlo šum právě v onom okamžiku, kdy si lidé povšimli příchodu mladého Gromuse a začali si vyměňovat poznámky. A vzápětí jeho hlas, suchý a střízlivý, hlas člověka, který dávno uvykl všemu vzrušení, který si však nikdy nepřestane vážit svěřeného úřadu ani moci zákona

promlouvajícího jeho ústy, začal předčítat dražební edikt, zvyšuje se a zpevňuje na místech, jež měla být zdůrazněna. V bezdechém tichu, jež prohloubilo tuto poměrně malou místnost, znělo to, jako by Mistr Prolog ze středověkých mysterií otvíral scénu a připravoval je na setbu tajemných dějů.

Když soudní rada dočetl, sňal brýle, pohlédl přimhouřenýma, krátkozrakýma očima před sebe na splývající množství tváří a řekl s mírným povzdechem:

– Prohlašuji dražební rok za zahájený. Pane Káši, vyvolejte nejnížší podání.

A zatím co soudní rada zapadl s viditelnou úlevou do svého křesla, pan Káš, soudní vykonavatel, známý nejen celému městu, nýbrž i většině okresu, hubenáč na čapích nohou, vždy spěchající mílovými kroky, ač ho blízká šedesátka nalomila v kříži, vstal ze svého místa, dokonalá dramatis persona, vědomá vážnosti okamžiku i své vlastní. V tuto chvíli hrál sám sebe způsobem hodným větší scény a rozsáhlejšího hlediště. Jeho šosatý kabát byl právě tak slavnostní jako usmolený, a pohyb, jímž vylovil z kapsy své vesty skřípec a nasadil si jej na nos, mohl náležet předsedovi ocelářského trustu, zahajujícímu ustavující schůzi. Odkášlal si, rachotilo mu to dlouho a sípavě v průduškách, ale jeho hlas tím zůstal nedotčen. Byl to chraplavý hlas starého pijana a kuřáka, ač exekutor byl přívržencem hnutí mazdaznanského a nepil a nekouřil ani potají – a mnoho lidí podlehl okamžité sugesci a jalo se chrchlat a pokašlávat, jako by chtěli pomoci jeho hlasivkám.

– Dražba nemovitostí Jakuba Rolína, chrmlal vyvolavač, a pak, jako by se dopálil na nestoudnou sabotáž svého hrdla, zařval chraptivě:

– Nejnížší podání devět set tisíc. Kdo dá víc?

Dražba byla zahájena. Přítomní ztuhli očekáváním a zvědavostí, která strana začne boj.

– Devět set tisíc po prvé, chrpčil vyvolavač.

– Devět set deset tisíc, řekl hluboký hlas ze skupiny pánů, stojících kolem notáře Purkla.

Záložna zasáhla do dražby. To byla novinka pro všechny přítomné a všem bylo hned zřejmé, že draží jen proto, aby vyštvala cenu a v kritickém okamžiku nebo ještě dříve, až bude jasné, že skuteční zájemci jsou dosti rozohněni, že odstoupí. Nový šum hlasů se zdvihl, neboť lidé si museli povědět, co si o zásahu záložny myslí.

– Devět set deset tisíc po prvé, vykřikl vzrušeným pavím hlasem exekutor Káš a nahnul se bojovně nad stolem, jako by chtěl vynutit další přihození. Ticho padlo mezi přítomné a pak se začaly pohybovat hlavy a otáčet se od Anny Gromusové k jejímu nevlastnímu synovi. Mladý Gromus stál opřen o dvevní rám, mírně nakloněn kupředu, jako by se zájmem naslouchal, a poklepával si do levé dlaně kulatým držadlem své hůlky.

– Devět set deset tisíc po druhé, vykřikl exekutor.

– Devět set dvacet tisíc, řekla Anna Gromusová hlasem, který jako by chtěl zamezit každému dalšímu podání.

A exekutor Káš, ten herec mnohých dramatických výjevů, posel osudu, přinášející tragédie, jejichž velikost nebyla vždy přímo úměrná velikosti dluhu, který přicházel vymáhat, ta smutná quijotská postava, vrhaná občas do nežádané komiky, skočil dravě po jejím výroku.

– Devět set dvacet tisíc po prvé a po druhé, vychraptěl rychle za sebou, neponechávaje takřka mezery mezi prvním a druhým vyvoláním.

Přestávka. Mlčení. Zneklidnělý šum a pohyb mezi obecenstvem, žíznícím, aby očekávaná senzace se už dostavila.

– Upozorňuji na zákonnou lhůtu pěti minut mezi druhým a třetím, to jest posledním vyvoláním.

Soudní rada odskandoval důrazně povinné upozornění a klesl opět do svého křesla.

Hlavy přítomných se obrátily k Michalu Gromusovi. Ale mladý továrník si právě vsunul hůlku pod paži a čistil si s přehnanou dů-

kladností nos. Jeho chování bylo dnes vůbec nezvykle okázalé, jako by s tím světlým svrchníkem a do očí bijící vázankou navlekl na sebe kůži floutka, pohrdajícího vším, co není on sám.

Michal Gromus. Příteli, to jsi ty. Bylo třeba, abys to nějak zdůraznil. Pro Gromusy mělo vždycky jejich příjmení zvuk válečného hesla. Snad proto se dnes tak oblekl, aby si připamatoval, že je týž Michal Gromus, který ještě nikdy neprohrál žádnou ze svých šarvátek s životem. Všichni očekávají, že budu dražit a já třeba nebudu. Je to směšné. Kdysi jsem se mohl spolehnout kdykoli na vůli. Nuže, mám ještě svou vůli nebo ji nemám?

V pozadí se sunou dva měsíce, jež uplynuly od noci na Müllerově huti. Běží myšlenky a pod nimi obrazy. Co je myšlenka a co je obraz? Noc smlouvy, zaslíbení a zpečetěného závazku. Tak nějak by se to dalo zhruba vyjádřit. Snad do smrti mu bude fičet a sténat vítr té noci v uších. Byl si tehdy jist, že po celý její zbytek bděl, pronásledován vidinami, jež neměly nic společného s tím, co právě prožil, a k nimž skučení větru tvořilo scénickou hudbu – a přece bylo jedenáct hodin dopoledne, když se probudil. Vyskočil polekane, pokoj byl zalit jiskřícím světlem, vánice ustala před svítáním a slunce, rozžehujíc čerstvě napadlý sníh, proměnilo celý kraj v nitro hořící obloukovky. Vzal sklenku, stojící na nočním stolku a dvěma loky vypil zteplalou vodu. Žízeň. Zasmál se tehdy a byl by se málem zasmál i dnes v dražební síni. Domníval se, že má žízeň. A čemu jinému se více podobal tento pocit, který nepatřil zplna ani tělu ani duši, nebo lépe, patřil jim oběma, pocit, zrozený kdesi na jejich neurčitém rozhraní. Žízeň. Opravdu, nebyl rozhodnut, bude-li dražit, nebo ne. Naslouchal tehdy chvíli s uchem na zdi, jež dělila jeho pokoj od Vilmina, ale nehnuté ticho mu nemohlo povědět, zda Vilma ještě spí, nebo už vstala a sešla k snídani.

– Slečna vstala velmi záhy a už odjela, řekl mu potom číšník.

Horko, pane, horko je nám. Dnes právě tak, jako v onu chvíli. Některé vzpomínky čas nezmírní, naopak se zdá, že jim přidává na

jitřivosti. Možná, že jsou to právě ony, pro něž vyráží pot na čele umírajících, že poslední vláha, kterou se omžít tělo, je rosa neskonalé, věčné trapnosti. Děvče, to mi jednou zaplatíš. A třeba dnes, právě dnes ti vrátím kousek pekla, kterým jsi mne už tolikrát počastovala.

– Devět set čtyřicet tisíc, vykřikl zástupce záložny vysokým, znervóznělým hlasem.

A exekutor Káš se vymrštil jako pstruh po mouše.

– Devět set čtyřicet tisíc po prvé, vychraptěl.

– Devět set padesát tisíc, přerušila ho Anna Gromusová, jako by okřikovala hádavou služku.

A nyní to chvíli půjde ráz na ráz, poslouchejte, má vzácná nevěsto. Devět set šedesát tisíc, prohlásí zástupce záložny a Anna Gromusová ho přebije jako v mariáši dalšími deseti tisíci, a tak po těch desítkách polezou nahoru a starý Káš bude do toho zápasu chraplat svým basem jako vzrušený řeznický hafan. Lidé nestačí ani poslouchat a div nezapomenou, že je tu také nějaký jiný Gromus, který měl promluvit a ještě nepromluvil. Jenom vy nezapomínáte a já se nepodívám, jak se tváříte, protože možná, že vypadáte, ach, jistě vypadáte lhostejně, a to by rozbilo mé představy a pokazilo mi všecku radost. Hup deset a ještě jednou deset. Zastaví se to na chvíli u devíti set osmdesáti tisíc, protože devět osmdesát je limit záložny, tím budou uspokojeny po daních všechny její nároky a na ostatních jí čerta záleží. Je jenom otázka, není-li to také hranice pro tu poblázněnou stařenu, když já tu mlčím jako pařez, protože nikdo neví, kolik chce nebo může do toho vrazit. Páni se radí a notář diskrétně odstoupí, aby nikdo nemohl říci, že nějak ovlivnil jejich rozhodnutí, neboť obě strany jsou jeho klienty, a on je úřední osoba. Ale páni usoudili, že stará Gromusová je dosti rozohněná i dosti paličatá a že když se už pustila do této vojny, sto tisíc rozdílů od nejnižšího podání ji nemohlo vyčerpat a že se tudíž mohou toho s plným vědomím odpovědnosti odvážit. Devět set devadesát tisíc. A Anna Gromusová odpoví hned milionem. Myslím, že i vy jste je

slyšela, jak si oddychli. Mají svoje v kapse. A teď, má drahá, přijde nová přestávka, nejnapínavější, ujišťuji vás ze všech dnešních.

Milion po prvé, milion po druhé.

A dost. Necht' minuty plynou a nejistota zmítá lidmi. Nejde ovšem o to, co zmítá lidmi, ale co se děje ve vás. To bych rád věděl. Přišel jsem sem sice proto, abych dražil, ale dejme tomu, že nebudu. Pohrejme si s touto myšlenkou, dokud je čas. Otrocká myšlenka. Mohl bych zabít, kdybych chtěl, praví otrok a představuji si ho, jak stojí s nožem v ruce nad svým pánem, který pokojně spí. Ale pán vzdychne ze sna, otrok se začne chvět a pustí nůž. Neboť je to jen otrok a bojí se i spícího pána. Nebudu dražit, i kdyby jen proto, abych si dokázal, že nejsem otrok, který pouští nůž, když pán vzdychne. Narušená vůle, stav dnešní mládeže, slyšel jsem to kdákat dost často, abych tomu mohl uvěřit. Nuže, v takovém světě mohou vítězit jen ti, jejichž vůle obstála. Má milá, ve vaší náruči jsem byl já váš asi tak, jako byla dříve děvčata, s kterými jsem si jen pohrával, mými. A to není stav, který by mi lahodil. Vyhodilo mě to z rovnováhy, způsobilo, že jsem zapochyboval sám o sobě, a to je neodpustitelný poklesek. Nedostojím-li svému slibu, váš padá zároveň. A to je, myslím, jediné správné řešení. Uhasím žízeň tím, že zasypu studni a spolknu hrst soli. Jednal jsem ušlechtilě, praví otrok, když pustil nůž. Jenomže nedovedu rozhodnout, co v mém případě znamená pustit nůž. Dražit nebo nedražit?

Exekutor si zhluboka odkašlal a vypjal svou hubenou hrud' jako kohout, který se chystá k prvnímu rannímu kokrhání.

– Milion a dvacet tisíc, řekl Michal Gromus nejklidnějším a nejvyrovnanějším hlasem, jakého byl schopen.

Byl to vlastně jediný vzdech úlevy, který se vydral společně ze všech hrudí, co nyní zašumělo místností. Pověsti, šuškané od ucha k uchu po celém městě, nelhaly a cesta sem nebyla zbytečná. Tato událost, tak slibná, splní, co od ní bylo očekáváno. I exekutor Káš podlehl tomuto hromadnému pocitu a zařval nadšeně:

– Milion a dvacet tisíc po prvé.

Anna Gromusová se obrátila tváří proti všem a pohlédla přes jejich hlavy na svého nevlastního syna.

– Milion a třicet tisíc, řekla zvýšeným, ostrým hlasem, jako by mu chtěla vnutit svou vůli, a udeřila koncem deštníku o podlahu.

– Maminka se zlobí, pronesl někdo uprostřed místnosti basově změněným hlasem.

Vděčný obecný smích se zdvihl za slovy vtipálka. Ale vzápětí zabušily klouby soudního rady o stolní desku. Tvář úředníková se vysunula dopředu, rozhorlená a neúprosná.

– Tato místnost není kabaret. Pokusí-li se ještě někdo rušit úřední výkon podobným způsobem, zakročím, jak mne k tomu opravňuje zákon.

K čertu, člověk se ani zasmát nesmí. Proč jsme sem tedy přišli? Ale smích jako když utne. Nikdo se neodvažuje ani zabručet, lidé se dívají před sebe s provinilými tvářemi pokáraných školáků. Ouřada, myslí si mnohý z těch počestných živnostníků, za naše peníze je živ a bude si na nás otvírat hubu. Jejich mínění v této věci je velmi pevné a nepotřebují mnoho, aby byli podrážděni. Není druhého stavu v zemi, který by byl vydírán státní správou tak jak oni. I chovají nesmiřitelnou zášť ke každému, kdo je živ za pevný plat a pod penzí.

Gromusovy peníze se dostaly do rvačky. Na mou věru, byly to přece peníze z jednoho měšce a nahrabané jedním párem rukou, dnes už zpola zetlelým. Kde jinde by je byla vzala Anna Gromusová?

Michal byl najednou posednut touto myšlenkou. Přepadla ho, když přihodil dalších dvacet tisíc a macecha bez váhání odpověděla dalšími deseti. Kolik asi dokázala vylákat z otce, když přes bohaté měsíční zásilky Robertovi a přes to, že nebyla v závěti obdařena hotovými penězi, mohla se pustit do takového podniku?

– Milion a sedmdesát tisíc, řekl Michal.

Je to jen provokativní přihazování, má drahá, nic víc. Chtěl bych sáhnout na zub té staré paní, která tu proti mně bojuje vlastními

penězi. Blížíme se k smluvené hranici. Myslím, že vás to uspokojuje i znervózňuje. Jste jistě šťastna, že jsem se dal do boje, jak jsem slíbil. Jen za mnou, má drahá, důvěřujte mi. Vyvedu vás na vrchol a pak se podívám, nakolik se budete podobat andělu, až budete padat dolů.

Je to nesmysl, že přihazuji dále. Čas je na mé straně a nejméně do dvou let by celý ten krám přišel na buben znovu, kdybych jí ho teď nechal spolknout. Moje peníze, není to směšné, moje peníze bojují proti mně.

Jsme u milionu dvou set tisíc. Poslední stanice, kamaráde, vystupovat. Tady se všechno končí a rozplývá vniveč. Nedověděli jsme se, kolik paní macecha urvala z našeho statku a ztrácíme nevěstu. Ale jsme přece muži a obchodníci a řekli-li jsme jednou sumu, setrváme na svém slově a nebudeme vyhazovat své peníze oknem.

– Milion dvě stě deset tisíc.

Anna Gromusová už dávno neovládala své hlasivky a nyní se rozkřikla, jako by velela četě vojáků. Neboť i v jejím rozpočtu byla tato číslice hranicí a ona musela pobídnout své odhodlání, aby ji překročila.

Sen lásky, utopený v dražební síni. Račte se, vážení, podívat na tuto komedii. Ale já nemohu. Buď jsem obchodník, nebo zamilovaný blázen. Jeden a čtvrt milionu bylo víc než dost za těch pár barabizen. A kdo mi ručí za to, že by to vůbec nebyly peníze vyhozené oknem? Dost, pravím, dost. Pět minut zákonně lhůty se rozběhlo. Atsi běží. Nemám zájem. Pánové, otrok se vzmužil. Neboť jsou silnější hodnoty, než je láska a mocnější pohnutky než strach.

Zvítězil jsem. My dva, slečno, už si nemáme co říci, neboť nepochybují o tom, že dovedete dodržet, proč jste se rozhodla. Zařadím vás ke svým milostným dobrodružstvím, přinesla jste mi nejzvláštnější ze všech, myslím, že to mělo blízko k tomu, čemu se říká láska. Dost. Zřekl jsem se něčeho, bez čeho se mi zdálo, že můj život nebude mít ceny. Ještě teď se mi to zdá. Zřekl jsem se toho dobrovolně,

nebo proto, že jsem musel? Zřekl jsem se z příkazu svého rozumu a vůle. Vůle. Nesmysl. Všecko, co ve mně chce, chce Vilmu. Řekl jsem: milion dvě stě tisíc je hranice. Proč ne milion nebo jeden a tři čtvrti milionu? Jakou úlohu v tomto případě hraje sto nebo pět set tisíc? Nekupuji fabriku, kupuji si ženu. Jednoho dne jí budu moci říci: koupil jsem si tě. Jednoho dne, kdy se mi bude zdát, jako už tolikrát, že jediný způsob, jak bych se jí opravdu zmocnil, by byl, kdybych jí zakroutil krkem. A ona se na mne podívá, jako bych byl patník u cesty a usměje se. Pravděpodobně se usměje.

– Milion dvě stě padesát tisíc.

Michal si myslel, že to řekl, ale vykřikl to.

– A do ní, poznamenal bručivě anonymní vtipálek, ale bez odezvy.

Ticho ztuhlo na vteřinu nebo dvě a lidé v něm. Většina jich pocítila mrazení v kříži. Byli to obchodníci a večer hrávali mariáš. Tomuhle říkali vzít něco hopem. Znamenalo to, že mladý Gromus buď ztratil nervy, nebo chce tu tahanici skončit rázem. Bud' jak bud', mnozí z nich to považovali za čiré bláznovství nebo zpupnost do nebe volající. Jeden a čtvrt milionu byla rozumná cena za rolnínovský majetek. Přihazovat naráz čtyřicet tisíc, když byla již dosažena, to bylo příliš na to, jak oni rozuměli obchodu a jak mu má ostatně rozumět každý, kdo si chce udržet svých pět švestek pohromadě.

Exekutor chraptl jako cirkusový vyvolavač. Jeho smyslu pro dramatické vyvrcholení situace se dostalo mocně vzpružujícího doušku.

Oči všech se nyní upřely na Annu Gromusovou. Ted' mluv, babo. Příliš dlouho jsi nás všechny urážela svou nadutostí. Nasloucháme, napínáme uši, z našich očí se staly prasečí rypáky, ryjeme se ve tvé tváři, chtěli bychom se ti prorýt až do duše. Tady se hroutí jedna lidská pýcha. Praská to jako krovy, drcené čelistmi plamenů, vyje to jako psi pod oběšencem. Mluv, stařeno! Za hodinu tě budou jazyky celého města vychlovat jako otep lnu.

– Milion dvě stě šedesát tisíc, řekla Anna Gromusová nečekaně, ale chrapot rozdrtil srozumitelnost jejích slov.

– Prosím? obrátil se k ní exekutor, jako by se jí posmíval. – Nerozuměl jsem.

– Milion dvě stě šedesát tisíc, tatrmane, vykřikla Anna Gromusová a soudní rada jako bodnut se vyklonil kupředu přes stůl.

– Prosím paní dražitelku, začal, ale když pohlédl do planoucích očí, které se k němu obrátily, mávl rukou a:

– Vyvolávejte, řekl exekutorovi, který ostatně nebyl ani dost málo uražen nebo poděšen, neboť jeho zkušenosti ho seznamovaly denně s podobnými výbuchy bezmoci a vzteku.

Mladý Gromus stál nakloněn jako vlk, chystající se ke kousnutí.

– Milion tři sta tisíc, zvolal, sotva doznělo druhé exekutorovo vyvolání a z jeho hlasu slyšeli všichni, že od této chvíle ani milion není pro něho hranicí.

– Milion tři sta tisíc po prvé, milion tři sta tisíc po druhé.

Anna Gromusová se pohnula jako sloup, který se chystá k pádu. Lidé, kteří stáli nejbližší u ní, se polekaně rozestoupili. Ale ona jen vykročila, napřahujíc před sebe deštník, jako by chtěla píchnout každého, kdo se jí postaví do cesty. Šla uličkou, která se před ní rozvířala s ochotou ještě překotnější, než když přicházela. Její pohled, planoucí a tvrdý, pevně před sebe upřený, vyháněl z každého soucit.

Musela projít kolem svého nevlastního syna, který stál u dveří. Mladý Gromus se snažil zachovat nehybnou tvář a neuhnout jejím očím. Zastavila se na krok od něho. Bylo to nesmyslné. Jak se má člověk tvářit v takovém případě? Chce snad vyvolat nějaký výstup? A najednou, beze slova, Anna Gromusová zdvihla nad hlavu deštník a rozpráhla se k ráně. Michal se chlapecky přikrčil a nastavil paži, aby ji zadržel. Ale Anna se hlasitě zasmála a spustila deštník podle těla.

– Gromus, řekla a vyšla.

XXIII

Jakub Rolín procházel dílnami, jež už nebyly jeho. Postál nad každým strojem, pohladil každou hoblici. To byl pro něho nejtěžší okamžik. Pak šel, složil si do kufříku to nejnnutnější – o ostatní si možná napíše později – a plížil se tiše ze schodů. Měl už jen krok nebo dva k domovním dveřím, když jeho dcera vyšla z kanceláře.

– Kam s tím kufrem, tati, řekla posměšně a s pepickým přízvukem. Rty se mu zachvěly studem a hněvem. Pokusil se pohlédnout na ni přísně a odpovědět jí co nejdůstojněji.

– Odcházím.

– To vidím, řekla jeho dcera a její výsměch byl příliš krutý pro srdce toho starce. – Ale nechápu, proč? Bojíš se snad, že by tu teď tvé postavení nebylo dost důstojné?

Rolín pozdvihl hlavu a pohlédl na dceru s těžkou výčitkou.

– Přesně tak, Vilmičko, řekl. – Přál jsem si odejít mlčky a vysvětlit ti později své stanovisko dopisem. Nebylo by to tak lépe?

Neuhnula jeho pohledu a řekla tvrdě.

– Kdybys nebyl tak stár, řekla bych, že mi to čpí klukovskou romantikou. A kdybys ty nebyl můj otec, nýbrž syn, zavřela bych tě tak dlouho o chlebu a vodě, až by tě takové nápady přešly.

– Možná, že to je právě to, co jsem zapomínal udělat tobě, odpověděl s úsměvem. – Nu, nech mne jít.

– Tvoje místo je tady, řekla a neustoupila mu z cesty.

– Moje místo je tam, kde chci být a tady už nemám co dělat. Představoval jsem si vždycky, že přijmeš můj majetek z mých rukou. Získala jsi jej svým způsobem, a tím to končí. Nenavykl jsem si být pátým kolem u vozu a žít z milosti.

– Zatracená pýcha!

– Je to jediné, co mám.

– A že bych mohla potřebovat tvé pomoci, ti nenapadlo?

Usmál se matně, mávl rukou a odpověděl prorocky pravdivě:

– Dovedeš si pomoci sama. Nevydržela bys dlouho snášet mé rady. Podej mi ruku a dej mi pusu na rozloučenou.

Skryla ruce za zády a odvrátila odmítavě hlavu.

– Ne, nebudu se s tebou loučit. Nemohu souhlasit s tím, co děláš.

Když vyšel z domu, vběhla do kanceláře a dívala se za ním oknem, jak odchází, mohutný, ale nachýlený již stařec, odnášeje v příručním kufříku všechn svůj pozemský majetek. Zdvihla ruce a zatřásla jimi nad hlavou tak prudce, div nevyrazila okenní tabulku.

– Dědku, vykřikla a hlas se jí bortil vzlykem. – Zatracenej, bláz-nivej, paličatej dědku.

Tak odešel z Libnic Jan Rolín a nikdy se už do nich nevrátil. Za dva roky po dražbě připomněly jeho jméno libnickým občanům noviny, z nichž se zároveň dověděli, že byl obchodním zástupcem velké dýhařské firmy a že právě podlehl zranění při autobusové nehodě. Ale to už byla jenom reminiscence dějů, jež je kdysi vzrušily.

Zanedlouho po odchodu svého otce se Vilma Rolínová provdala za Michala Gromuse. Byla to ta nejtišší svatba, jakou si lze vůbec představit, a nikdo by byl ani o ní nezvěděl, nebýt povinné ohlášky, jež visela čtrnáct dnů na úřední tabuli libnické politické správy. A dalo by se říci, že to byl vlastně znamenitý sňatek, toto spojení dvou počtářských hlav, nebýti toho, že jedna z nich byla oblouzena vášní a druhá zůstávala trvale chladná. Michal měl brzy ocenit, pro koho z nich dvou byl výhodnější. Vilma si nepřestala žít po svém, zjevně odhodlána nedat se spoutat žádnými ohledy ani zvyklostmi. Nepřipustila ani tykání.

– Důvěrnost přechází za jistých okolností velmi snadno v hrubost. Nemůžete však dobře být hrubý k někomu, komu vykáte.

Nebylo mezi nimi hádek, jejich styk se podobal rozhovoru dvou cestujících v kupé mezinárodního rychlíku. Byly tu ovšem noci, ale byly to právě ony, v nichž pocit příkré nedostupnosti se jen

zvyšoval. Nikdy nenarazil na vyslovený odpor. Naopak. Ale byly mu uštědřovány jenom, kdy jí se zachtělo a nemohl si je nikterak vynutit. V jeho mysli se většinu času odehrával stálý dialog mezi jím a Vilmou, od něhož se jen těžce odtrhoval, aby upnul svou pozornost k starostem, jež na něho dopadaly se stupňovanou tíhou. Ustavičný houževnatý boj, z něhož ani ve své obrazotvornosti nevycházel vítězem. Kterákoli z nocí: Nyní tě mám, držím tě, jsi má, ne vy, ty, slyšíš, ty. Světlo tvé ložnice, matné a neurčité jako světlo svítání mi tě vydává, tvou nahotu, tvé oči, jež ztratily svou ostrost a rozplývají se, mé prsty chtivě kořistí z chvění nervů, jež hmatají pod tvou pletí. Jsi má. Jsi má? Lokaj byl povolán ke kněžně, jíž se zachtělo rozkoše. Jednoho dne se tě nebudu ptát, znásilním tě jako děvku a jako děvku tě potom zpolíčkuju.

Za měsíc po svatbě. Michal se prochází jídelnou. Jedna hodina odbije jasně ve čtverhranných stříbrných hodinách na krbové římse. Ještě nikdy nepřišla tak pozdě. Michal zdvihne sluchátko a telefonuje do Vilminy kanceláře v bývalé Rolínově továrně.

Ozve se korespondentka. Hlas děvčete zní udiveně a pak trochu výsměšně. Alespoň Michal slyší výsměch.

– Milostivá paní odjela hned ráno po osmé, ale říkala, že se vrátí nejdéle do dvou hodin.

Michal nepoděkuje a položí prudce sluchátko. Jistě se tím zesměšnil v očích toho děvčete. Ale na tom nesejde. Zazvoní do kuchyně a poručí služebné, aby nosila na stůl.

– Paní telefonovala, že přijde později, dodá, neboť cítí, že musí něco říci při této nezvyklé příležitosti. V tu chvíli zahouká před domem klakson Vilmina auta, toho auta, jež jí dal svatebním darem.

– Počkejte ještě, zazvoním na vás, řekne Michal služebné a obrátí se k oknu, aby neviděl její úšklebek.

Je to příliš mnoho v jediném dni, nehledě k tomu, že neuplyne dne, který by nepřinesl něco uším a očím, jež jsou stále kolem nich nastraženy. Je ženat tak krátce a celé město už jistě zvoní jeho

prohrou a baví se a pochechtává na jeho vrub. Vilma vpadne do domu rázná, veselá, dívčí. Slyší ji, jak se zdraví se služebnou a jak se spolu smějí (taková je k jiným, jen k němu nikdy ne), naslouchá, jak cvakají její podpatky po schodišti, pak zvoní voda v koupelně. Objeví se za chvíli, umytá, svěží, závan její vůně dorazí až k němu. Michal se zachvěje touhou a vztekem.

– Vy ještě nejíte? Kolikrát jsem vám už řekla, abyste se pro mne nezdržoval.

– Mohla byste mi alespoň říci, že odjízďte a kam. Zesměšňuji se tím, že se po vás sháním.

Vilma usedá ke stolu a ihned zvoní. Zjevně se chce vyhnout dohovoru, který považuje za hloupý a zbytečný. Dříve však, než vejde služebná s polévkou, řekne:

– Snad jsem vám to měla opravdu říci, ačkoli to není nutné. Ale chcete-li se mermomocí zesměšňovat, děláte to na svůj vrub.

Oběd plyne v tichu, ale pak, když děvče sklidilo ze stolu a Vilma se chystá vstát a odejít, řekne Michal:

– Neměli bychom se nějak dohovorit, Vilmo? Půjde-li to takhle dál, stanou se z nás úplní cizinci.

Dívá se na něho, je velmi vážná, ani stínu pohrdání není v jejím pohledu. Vypadá spíše, jako by ho litovala.

– Nevím, o čem bychom se měli spolu dohadovat. Snad jste se zmýlil ve svých předpokladech, ale já, pokud vím, jsem vám nikdy nic nepředstírala. Můžete mi sám potvrdit, že ten pomyslný úřední akt, který se nazývá sňatek, nezměnil nic na mém chování. Jsem, jaká jsem byla, už proto, že sňatek s vámi znamenal pro mne skutečnění plánů, jež nemají nic společného s manželstvím. A jak je to s vámi? Mohu vám na oplátku potvrdit, že ani vy jste se nezměnil. Pokračujete ve svém úsilí podrobit mě své vůli, přimět mne, abych byla taková, jakou byste mne chtěl mít. Zkrátka, vy chcete mít manželství jako takové a já se na ně dívala jako na prostředek k určitému cíli. Musíte přistoupit na mé pojetí, protože se ani

nezměním, ani nepodrobím. Jakési volné souručenství, chcete-li, neboť jsme spolumajiteli jednoho podniku, ale při tom naprostá volnost, naprostá svoboda.

– A kde to skončí? vybuchl Michal. – Nakonec si budete reklamovat volné právo na milence a mně ponecháte právě takovou volnost.

Dívá se naň pohrdavě.

– Proč? Mám-li manžela, nepotřebuji milence a nikdy bych vám netrpěla milenku. To už jste poznal. Postačíte mi a já musím postačit vám. Netoužím znesnadňovat si život milostnými zmatky.

– A tohle není zmatek? řekne Michal zoufale. – Nerozumím vám ani za mák. Řekněte mi, co pro vás vlastně znamenám.

– Právě jsem vám to řekla a nevím, co bych k tomu měla ještě dodat. Neumíte-li jasně myslet, musíte se trápit.

Mávne mu rukou na pozdrav a vyjde z pokoje.

XXIV

Michal Gromus si vyšel na procházku. Kráčel pomalu, nutil se jít zvolna, nebylo třeba dávat najevo, že je pobouřen, že pod kloboukem, nasazeným trochu lehce, ale nikoli švihácky, se mu prohánějí starosti. Myšlenky mají tu nepříjemnou vlastnost, že utvářejí naše vzezření a ovlivňují rytmus našich pohybů.

Mladý továrník měl mnoho výdajů v poslední době a začínal pocítovat jejich tíži. Přeplatil v dražbě Rolínovu továrnu a musel vložit mnoho peněz do toho, aby ji uvedl opět do chodu za změněných okolností. Zařízení na sériovou výrobu kuchyňských kredencí ho přimělo k vyšším nákladům, než počítal. Stalo se mu, co se stává lidem, jestliže se dají vést citem a zapomenou na číslice. Sériová výroba typových kredencí, sériová výroba typových dřevěných domků. Zní to znamenitě na poslech. Ale nesmíme se dát šálit slovy a představami. Sériová výroba předpokládá, že po světě běhá přiměřený počet lidí, kteří se nemohou dočkat vašeho výrobku a že další počet je v onom labilním stavu, kdy stačí náraz z vaší strany, ovšem dosti účinný, aby dospěli k přesvědčení, že bez něho nemohou žít. Jak máte zjistit, že skutečnost odpovídá vašim předpokladům? Nuže, nemůžete udělat nic jiného, než spolehnout se na své domněnky. Vypomáháte si všelijakými kouzly, jež v moderním obchodě nahradila středověké svaté a patrony. Jedno z těch kouzel se jmenuje: znalost psychologických předpokladů. Znamená to, že vážíte duši bezejmenného množství, že se pokoušíte vniknout do jejích temných záhybů. Protože se chcete obracet jedině na ženy, můžete mít za to, že váš problém je zúžen. Zajisté jsou žádostivy změny, jsou závistivé a v mnohém ohledu si jedna přeje mít, co má druhá. Jejich časopisy je pro vás připravily, vykládajíce jim o prospěšnosti úspory času ve vedení domácnosti. Každá z nich si

touží zachovat krásu a mládí. Budete čerpat ovšem i z toho, co se dověděly o tom, jak hospodaří americké ženy. Nuže, to všechno jsou slabiny, kde jsou nejzasažitelnější a vy na ně soustředíte své útoky. Použijete článků v jejich časopisech, inzerce, letáků, plakátů. Chcete si zachovat své mládí a svou krásu? budete volat. Musíte být veselé a nesmíte se unavovat. Americká kredenc Gromus vám promění práci v radostnou hru. Budete hýřit v nápadech a obměnách. Vy ještě nemáte americkou kredenc Gromus? budete se ptát s úžasem nepřiliš urážlivým. Zeptejte se své sousedky! To všechno vypadá znamenitě a účinky takových vytrvalých útoků na obraznost, ješitnost a chtivost ženského obecenstva se zdají být nepochybné. Stojí to ovšem neuvěřitelné peníze. Síla těchto útoků tkví v jejich neúnavném opakování, hesla, jež jste se rozhodli razit, musí se vrýt do paměti, musí se stát součástí slovníku, musí zabydlet obrazotvornost tak, aby vplynula i do snů. Peníze, peníze. Michal žije v hrozném údobí, kdy mu tekou z kapes jako krev z proříznutého hrdla. Kdyby to hýření penězi, třeba vloženými do obchodu, mohl vidět nebožtík otec, smrt by ho zardousila po druhé. Bylo jeho pýchou, že pracoval bez bankovního úvěru, a jeho syn, necelý rok po jeho smrti, v něm tone takřka po uši. Poskytuje nepatrnou útěchu opakovat si, že tento strach před bankovními penězi byl zplozen jen stařeckou úzkoprsostí a že se nemůžeme pustit do podnikání opravdu velkého, aniž bychom pracovali spolu s bankami. Zašli jsme přece jenom tak daleko, že dlouho a snad navždy banky budou polykat větší díl našich zisků. Co jsme za to získali? Několik neuvěřitelně a nezapomenutelně krásných večerů (večerů, jejichž okouzlení se přeneslo i do nocí), kdy se nám zdálo, že jsme na nejlepší cestě podmanit si svou ženu, kdy jednou nebo dvakrát v jejích očích blýskla světla obdivu. To tehdy, když jsme spolu plánovali reklamní tažení a kdy se podívovala útočnému rozletu naší obrazotvornosti a kdy my jsme žasli nad lehkostí, jistotou a neomylnou dokonalostí, s jakou dávala tvar a podobu každému z našich podnětů.

Michal pozdvihne hůl a mává jí lehce, aby odehnal vidinu, jejíž trýzeň je příliš naléhavá. Jde po náměstí, lidé ho zdraví, snad si popřává této procházky jen proto, aby se přesvědčil, že je stále ještě tím Gromusem, jehož vážnost láme lidské hřbety. Reklamní tažení bylo podniknuto, pohltilo své tisíce, ale nepřineslo plodů, jež byly očekávány. Někde byla chyba, snad to byly právě psychologické předpoklady, jež selhaly. Zapomnělo se, dejme tomu, na to, že ženy mají sklon ke konzervativnosti, že si zamilují předměty, kolem nichž se pohybovaly denně a nechtějí je měnit, že byly vychovány svými matkami ve starém způsobu hospodaření a jsou líné přizpůsobovat se něčemu novému, že ty, jež by měly smysl pro moderní způsob hospodyňství, se nemohou vdávat, protože muži, kteří by byli ochotni si je vzít, ztrácejí svá zaměstnání. Michal Gromus naráží na zeď, již nelze ani po gromusovsku přelézt, ani podhrabat. Jde chvíli podle ní a oťukává ji. Po čertech tvrdá zeď.

Kroky ho vedou tak i tak, prochází se, jako by bloudil, najednou vidí sebe jako člověka, zmítaného vlnami bezradnosti a nevědouceho, čeho by se chytil. Jde kolem domu své macechy. Zastaví se a nahlíží chvíli přes plot. Okna jsou zavřena, tma sedí za nimi, nikde ani stopy života, nebýt upravených pěšin v zahradě a požatého trávníku, nevěřil bys, že tu někdo bydlí. Anna Gromusová se zavřela v tomto domě jako v pevnosti, zmizela světu, ode dne dražby ji nikdo neviděl vyjít. Michal myslí na její osud bez uspokojení. Každého prvního jí poukazuje její rentu. Ty peníze ho bolí, ale zdaleka ne tolik, jako ho nyní bolí jiné věci. Jak dlouho jí je bude ještě platit? Jednoho dne odtud stařenu vynesou. Vítězství. Panečku, jistě ses nenadál, jaké plody ponese a jak trpká bude leckdy jejich chuť.

Odvrátí se prudce, jako by zahlédl nějakou vidinu v těch zatemnělých oknech. Vilma a Anna. Ferdinand Gromus a on sám. Je to nesmysl. Nikdy nebude takový blázen, aby se dal tak ovládnout a pokořit jako jeho otec. Odchází rychle, pokouší se uniknout té představě, která se mu zavěsila na paty a kluše za ním jako bludný

pes. Aby změnil směr svých myšlenek, vstoupí do nádraží, ač tu nemá co dělat.

Přednosta vyjde z kanceláře a pozdraví ho dost ledabyle. Je to mladý člověk, dává si záležet, aby se jeho důstojnost dosti uplatnila.

– Je tady ten vagon z Hamburku, pane Gromusi. Kdy si ho vyložíte?

– Snad zítra, odpoví Michal roztržitě.

– Těžká doba, řekne přednosta s porozuměním.

– Ach, proč? odpoví Michal a jde dál. Má snad uvykat soustrastným řečem a pohledům?

Vyjde před nádraží a zastaví se nerozhodně. Prázdná prostora polí leží stále ještě mezi tímto místem a jeho továrnou. Kdysi snil o tom, že ta pole koupí a postaví na nich vlečku. Dnes by tu stála pro výsměch světu. Denně měl po ní být expedován vagon zboží nebo dva. Jako Vávra na mezi. Stačí jeden, jako je ten, který čeká na své vyložení, aby člověk zapochyboval o rozumu světa a o smyslu svého pachtění. Byl poslán do Anglie a vrací se z Hamburku, protože stačily dva dny, aby clo vylétlo nahoru a britští zákazníci mu ohlásili svůj nezájem o zboží. Zpátky do skladů, které praskají, přeplněny hůře než tehdy, když ho zavolal otec, aby mu je pomohl vyprázdnit. Zvonková hra signálů se rozezvučí. Nyní se vrátím domů a budu pokračovat. Proč? A kdyby jen proto, abych dokázal sobě i světu, že se Gromus nedá jen tak lehko zlomit.

Nádraží se otrásá příjezdem a ve chvíli se lidé hrnou ze skleněných dveří. Michal je zastižen jejich proudem dříve, než se stačí pohnout. I nezbyvá mu než tvářit se, jako by opravdu někoho očekával. Někteří z nich ho zdraví; odpovídá jim mechanicky a dívá se napjatě na dveře, jako by proti své vůli a přece vášnivě hrál nějakou hru, jejíhož smyslu nechápe.

Mezi posledními nebo lépe opravdu již poslední, neboť nechala předejít všechny, kdo s ní vystoupili, vyšla z nádražních dveří Růžena Baladová. Byla oblečena v tmavomodrý plášť do deště, na

hlavě baskickou čapku téže barvy. Bez zavazadla, s kabelkou pod paží. Zastavila se na okraji chodníčku. Váhala, rozhlížela se. Až sem ji dovezl vlak, odtud ji měly nést vlastní nohy. To bude těžší.

Ještě toto! Věřil snad Michal, že cizina se nad ní zavře jako voda nad sebevražednicí? Ostatně nebylo proč se lekat. Byl pojištěn proti všem nepříjemnostem, jež by ji napadlo mu ztropit. Jejich pohledy se setkaly. Nevypadala polekaně, ba ani užasle, jako by očekávala, že právě on bude první, s kým se v Libnicích setká. Neodvážil se ji pozdravit. Snad by to přijala jako výsměch a nebylo proč ji dráždit. Otočil se a odcházel rychle, neusiluje už ani, aby jeho krok vypadal důstojně. Ach, to byla procházka! Proč vůbec strkal nos z domu. Měl pocit, že není na světě místa, kde by se cítil šťasten.

XXV

Růžena Baladová se vyhnula silnici a tím i městu. Odbočila pěšinou, jež vedla kolem zdi za Gromusovou továrnou přes pole k lesům kolem rybníka.

Osení už bylo vysoké a čepýřilo se, první, přerostlý hebký vous na mladické tváři země. Vysoká, nevyžatá tráva na mezi šimrala Růženu po lýtkách na každém kroku. To, co v ní zbylo z děvčete, narozeného na venkově, se chvělo štěstím a smutkem. Neohlížela se na Libnice, dívala se před sebe na dělnickou kolonii, rozloženou u silnice mezi městem a lesem. Na mou věru, ležela tam jako stádo strakatých chalupnických krav, jimž pastva byla jedinou večeří. Tady se pěšina štěpila jako proutek, naříznutý nožikem chlapcovým. Růžena se pustila k lesu.

Někdo šel pěšinou od kolonie. Přesto, že byla od něho tak vzdálena, že nemohla rozeznat jeho tvář, odvrátila obličej. Vracela se sem, jako se raněné zvíře vrací do svého doupěte. Nevěděla, zůstane-li tu. Musela jenom vidět tato místa, než se pro něco rozhodne. Bylo v ní mrtvo, ani setkání s Michalem na prvním kroku z nádraží ji nevzrušilo. Padneme-li tak hluboko, že už sami sebe přestaneme vidět jako člověka, zlhostejníme ke všemu. Nějak se sem přece musela dostat, když tam zůstala bez haléře, není-liž pravda? Když od ní Robert upláchl (sám už s poslední trochou peněz, jež mu asi jen taktak stačila k návratu do Anglie, o níž se v té době zmiňoval stále častěji), prodala všechno, co měla. A třeba toho nebylo málo, stačilo to sotva na zaplacení hotelového účtu, na štěstí jenom za několik dní, protože se nikde nezdrželi příliš dlouho. Vydechla zhluboka, rdousily ji vzpomínky. Snažila se necítit své tělo, být jen částíčkou toho tvrdého, jasného a závratně čistého vzduchu, který ji omýval vlnami lehkých větrných závanů a který vdechovala s ta-

kovou prudkou dychtivostí, jako by věřila, že ji může propláchnout, ach, propláchnout tak, jako proud vody promývá láhev, až není než jiskřícím tvarem průsvitné hmoty.

Tady z toho místa na lesním okraji mohla vidět domek svých rodičů. Chuchvalce světlešedého, téměř bílého dýmu vyrážely chvílemi z komína. To jak matka, vařící večeri, přikládala hrsti drobného chrastí, kůry a šišek, jež se tak rychle rozplývají na chtivých jazycích plamenů. Nakláněla se jí přes rameno hladová, nedočkavá, aby už bylo na stole. Maminko, mami! Otřásla se potlačeným vzlyknutím. Otec stál na zahradě, jako stával každý večer, než byl zavolán k večeri. Vypadal schýlen, ale snad to bylo tou dálkou. Otočila se a vešla mezi stromy. To stačilo. Přinesla jim už dost hanby, ale není-li doma, mohou alespoň žít provázeni spíše soucitem než posměchem. Chlad po ní sáhl vlhkýma rukama přítmi. Schoulila se do kabátu, který ji nemohl zahrát, a šla rychle s hlavou skloněnou. Chvílemi se musela prodírat mezi souškami, jichž dosud nepostihly sekyrky chudých a jejichž větvičky šustily hlučně na impregnovaném hedvábí jejího pláště. Šla k Blatu, na které myslela od té chvíle, kdy překročila hranice, musela tam jít a nedovedla si vysvětlit, proč ji to tam táhne. Rozhlédla se po silnici oběma směry, než se odvážila ji přeběhnout.

Seděla na kameni ještě vlahém, neboť se do něho celé odpoledne opíralo slunce. I písek pod jejíma nohama byl ještě teplý, voda však již dýchala zimavě. Nic se tu nezměnilo, jen letošní výhonky přidaly výšky a houšťky křovinám. Prst větru kreslí po napjatém plátně hladiny, lysky loví večeri a volají tichými něžnými hlasy, v rákosí, v němž je věčný neklid a šum, se občas vymrští ryba a pleskne sebou hlučně zpět. U stavidla voda, odtékající do luk, rozprádá svou jednotvárnou a žvatlavou píseň.

Kdyby člověk neměl vzpomínek, oč lehčeji by se mu žilo, kdyby dny do nás zapadaly jako kameny, jež házejí chlapci do vody, několik kruhů se rozběhne a klid. Co ještě počít? Žít. Ale jak? Po tom všem, jak je to možné, že je v ní taková žízeň po životě. Žít. Pane Bože,

žít! Byl život Michal, chudějovická kavárna a pokojík u důstojnické vdovy, nebo Robert, hotely na břehu toho krásného moře, noci, plné hvězd, hudby, smíchu, světél a vůní, nebo Marseille, opilí chodci, slintající starci, cyničtí klackové, oprýskané stěny pokoutních hotelů, padesát franků, hrůza před policií? Byl to život? Kdybych mohla alespoň říci: – Nevím o tom, to jsem nebyla já. Ale vždyť jsem se do toho sama hnala, vždyť se mi toho všeho chtělo a zdálo se mi, že zajdu, nebudu-li to mít. Do všeho, jenom ne do té Marseille, to jsem musela, Pane Bože, ty víš, že jsem musela, nemohla jsem tam přece zajít jako pes.

Voda u stavidla brebtá a hučí. Hloubka osm metrů, varuje tabulka na jednom z jeho sloupů. Před lety, jež jsou nepaměť pro děvče Růženina věku, pár koní zajel do té tůně i s kočím a nákladem dřeva. A později tulák, jehož opičce nebyla hráz dosti široká, tam zapadl, zanechav na hladině svůj děravý klobouk jako poslední pozdrav světu a hvězdám. Ne, Blato nepoznalo více obětí, neboť Libničtí volívali řemen a hřebík, když se chtěli rozloučit s životem a jeho bídou, a ženy neměly daleko od trati.

Jako by vlhké, studené ruce jí obemkly kotníky nohou, zuby se jí rozdrkotaly, mrazivá horečka ji začala roztrásat. Stavidlo huhlalo, pomatený zelený stařík snad seděl na jeho trámu a čekal, jak se to rozhodne. Růžena vstala. Ach, ne, ani na chvíli jsem neměla té myšlenky, vždycky je ještě nějaká naděje, nevidím ji sic, necítím ji, ale musí být. Život je mnohý a všelijaký. Někdy se rozpadne najednou, je jako hromádka písku, rozfoukaná větrem, jindy se drobí pomalu, ubývá ho, každý den z něho uhryzne částčku. Ne, nemohu. Vím, co mne čeká, ale nemohu.

Vracela se po silnici, přikryté tmou. Když vyšla z lesa, přivítala ji světla dělnické kolonie a za nimi na ztemnělém nebi záře nad Libnicemi. Tady odbočovala pěšina k nádraží. Nemohla se odhodlat, aby se jí dala. Pomalu, patník od patníku, blížila se ke kolonii. Věděla, že by ji nevyhnali a věděla také, že nikdy nenajde odvahu,

aby vstoupila a prosila je, aby si ji tu ponechali. Zač měla prosit? Šla, za čím chtěla, nedala si zabránit, a co přijde, ať je to cokoliv, je jenom cena, kterou musí zaplatit. Prala se v ní hrdost provinění s lítostí. Jak se jí kdysi chtělo pryč od nich, jak ji děsila představa, že by měla prožít celý život tak jak oni. Teď jí to připadalo až neskutečně krásné, jako něco, o čem slýchala vyprávět a čeho jí nikdy nebude dopřáno. Když se vracela domů z práce, mívala nohy jak strnulé od šlapadla šicího stroje. Tu si je koupávala v teplé vodě, aby ji bolest přešla a napjaté svaly se opět uvolnily. Sedala na nízké stoličce u plotny, na níž se škvířila zápražka do polévky a voněla smažená cibulka. To byla hodina, kdy otec, usazený na lavici u okna, četl večerník ve světle dohasínajícího dne, hodina uvolnění a klidu, sladké lenivosti, šťastnější ještě než chvilka před usnutím. Tato představa ji přemohla tak, že náhle pocítila, jak jí únava podlamuje nohy. Usedla na nejbližší patník a dívala se na osvětlené kuchyňské okno. Jak jí bývala kdysi nepříjemná přesládllost matčiných oslovení, jak odpovídala vztekle na její starostlivé otázky, jak se uhýbala otcovým pohledům, které na ní ulpívaly s psí oddaností a obdivem.

Někdo přicházel po silnici od lesa. Slyšela jeho kroky a potom záchvat dusivého kašle. Překročila příkop a postavila se za strom. Snad už ji zahlédl, ale na tom nesešlo, nebude přece pátrat, kdo se tu skrývá za stromem. Kašlal neustále, ohníček cigarety odlétl od něho obloukem do pole.

Nu, hledíme, teď se tu také postavil a civí do oken Baladova domku. Tu ho poznala. Zapaloval si novou cigaretu, plamínek mu ozářil tvář, šplíchl na ni krví a sírou. Vzpomněla si, že přicházel od lesa. Viděl ji tam asi, a proto tu nyní stojí a dívá se do oken. Kdysi ji zastavil právě v těchto místech, aby jí pověděl, že ji zradil. Tam pod tím stromem naproti mu hodila sebe jako úplatu, z výsměchu, pohodlí, z touhy uhnout nárazu, a ještě dnes jako tehdy z té chvíle po ní šlehlo jako z otevřených dvířek peci.

Překročila příkop a postavila se vedle něho.

– Jindro!

Překvapení mu vyrvalo z plic nový záchvat kašle.

– Jindro, proboha.

Stála vedle něho bezradně.

Konečně se vzpamatoval.

– To nic, řekl sípavě. – Někdy to tak na mne přijde.

– Neměl bys kouřit.

Mávl rukou. Měl bych zdechnout, pravil ten posunek. To jsme se sešli, dívala se na něho Růžena, a jak z něho mnoho v té tmě neviděla, stačilo jí to. Takové dva pocuchance aby pohledal.

Přešlápl a podíval se na žhavý konec cigarety.

– Bylas už doma?

– Nechtěla jsem jít domů. Jen jsem tu stála a dívala se.

Polkl nějaké těžké sousto.

– Taky jsem tu stál a díval se. Chtěl jsem jít k vám a styděl jsem se. Navečer byl u mne tvůj tatík, abych mu napsal dopis na konzulát do Marseille. Chtěl jim poslat peníze, aby tě našli a pomohli ti dostat se domů. Nenapsal jsem nic. Utekl jsem a běhal po lesích až do tmy. A zatím ty jsi tu...

Ticho prošlo mezi nimi. Ženský hlas někoho volal, několik tlapačů si odpovídalo z pootevřených oken touž písni. Bylo slyšet zne-pokojené zachrochtání vepře, který se snad polekal myši. Nebylo všem naměřeno stejně ani pod střechami kolonie; doba je rozdělila, některým se ještě vedlo.

– Bylo by líp, kdybych tam byla zůstala, vid’?

– To není to, řekl s bývalou prudkostí. – Jenom jsem s tím nechtěl nic mít. Neměla to být má věc, rozumíš?

Houkání vlaku se zdvihlo ve tmě jako tápavě hledající ruka.

– Zmeškala jsem vlak.

– Proč nechceš jít domů? Byli by rádi, kdyby ses vrátila.

– Ne, už bych s nimi nemohla žít. Nevydržela bych to. Jejich pohledy, ani jejich mlčení. Polykali by lidské řeči a mlčeli by.

– Co chceš dělat?

– Pojedu do Prahy.

– Ano, ale co tam?

– Mnoho už mi toho nezbývá, to víš, řekla a úsměv se jí rozplynul v tváři.

Vzrušení ho škrabalo v hrdle, záchvat kašle se hlásil. Zapálil si novou cigaretu, aby ho zahnal.

– Mne by sis také nemohla vzít, vid’?

Řekl to tiše, bezdůrazně, sípavě, ale úzkost té otázky se mu nepodařilo zastříť. Jindra! To byl on. Stojící v dešti pod jejími okny. Je vždycky ještě nějaká naděje. Pokoušel se o ni hysterický smích.

– Jindro, neblázni. Vždyť by ses utrápil.

– Huř mi nebude, než kdybych myslel na to, co se s tebou děje v Praze.

– Budou tě otravovat, budou se ti posmívat.

– Ještě nikdo nikdy se mi nesmál do očí a za mými zády ať si dělají, co chtějí.

Najednou se v něm vzepřela pýcha.

– Ti že se mi budou smát? Budou mne ještě moc potřebovat, aby se toho odvážili.

Hmátl po její ruce. Jeho prsty byly kostnaté a palčivé, svíraly ji bolestně. Člověče, mačkej, neuhnula bych, ani kdybys mne takhle chytil za krk.

– Růženo, jestli tu zůstaneš se mnou, všechno bude jiné. Dám se zas do toho jako kdysi. Za sebe, za tebe, za tvého tátu a tvou mámu, za všechny ostatní.

Holka, buď upřímná a promluv. Řekni: Člověče bláznivá, nic si od toho neslibuj. Proč za mne? Nikdo mě nikam netahal, lezla jsem do toho sama a jak ráda. Tamhle jsem prve seděla nad Blatem a to víš, nechtělo se mi tam, do Prahy dělat děvku se mi taky nechce, řekni, co mi zbývá, když jsi mi vlezl tak do cesty? Ne, snad to není docela tak. Mlčím, protože nevím. Ať řeknu, co řeknu, musím už u toho

zůstat na celý život, ach bože, a musím to říci rychle, protože hlady už sotva na nohou stojím.

– Prosím tě, Jindro, jdi k našim a řekni jim, že jsem tady. A popros je, ať mě moc nevítají, ať nade mnou neplácou. Řekni jim, že kdyby to nevydrželi, tak že půjdu rovnou k tobě. A řekni jim, pro co ses rozhodl a že s tím souhlasím. Snad ten můj návrat lehčeji spolknou.

XXVI

Michal si dal zavolat skladníka Baladu.

– Posad'te se a zapalte si, přivítal ho a přisunul mu krabici s cigaretami. – Potřebuji se s vámi poradit.

Skladník byl neklidný, ale přemáhal se. Usedl, položil si čepici na kolena a poděkoval za cigaretu. Trochu pozdní a chabé gesto člověka, který si dal zaplatit povýšením a zvýšením mzdy mlčenlivý souhlas s počínáním své dcery. Ale od Růženina sňatku s Jindrou Pourem se mnohé urovnalo v skladníku Baladovi. Hřbet mu opět zpevněl a začínal se dívat lidem do očí. Nuže, díval-li se Balada, lidé se jeho pohledům stále ještě uhýbali. Nezdálo se, že by byli ochotni považovat ho znovu za svého. Ztratil své místo v tom malém vesmíru, kterým byla dělnická kolonie, a kroužil jako samotářská hvězda, odsouzená k zániku. Nepatřil nikam, neboť nebyl ani úředníkem, ani dělníkem a stal se něčím svrchovaně podezřelým právě těm, kdo kdysi čekávali na jeho rozvážná slova. Co horšího mohlo potkat Baladu, jemuž organizační práce byla kdysi jediným smyslem života. Chápal své osamocení, pokud na něho dopadal stín Růženina provinění, ale teď, kdy se Růžena vrátila a po svém sňatku s Pourem byla přijata – po chvilce váhání a rozpaků sic, ale přece přijata –, proč měla ještě trvat nedůvěra k němu? A přece trvala, ať se namáhal jak chtěl, lidé s ním mluvili na půl huby a snažili se dostat co nejrychleji z jeho blízkosti. Co na něm chtěli, co měl dělat, aby jim nepáchl jako boty pohodného psům? Měl snad tehdy, když mu bylo nabídnuto toto místo, odmítnout, dát výpověď a chcípát hlady? Nebo to měl udělat ještě teď? Něco takového po něm přece nemohli chtít. Vedl s nimi vášnivé rozpravy, vysvětloval jim a prosil je. Lidičky, podívejte se. Teď jsem dal mladým na domek, to mne vyčerpalo a musím ještě zašetřit nějaký groš, vždyť i na mne může

dojít, tak jako došlo na mnohé z vás, a kdybych zhasl dřív, je tu žena a pak jsou tu ti mladí, a ten Jindra se mi nelíbí, vypadá, jako by měl co nejdřív začít doktorovat a kdyby zhebnul, co bude s holkou, nechcete ji přece vehnat do něčeho, čemu beztak sotva ušla.

– Slyšel jsem, že se vaše dcera vdala, řekl Michal pomalu. – Blahopřeji vám.

Nuže, jistě sem nebyl povolán proto, aby vyslechl blahopřání k dceřině sňatku od člověka, který vlastně mohl blahopřát sám sobě, že se to takhle skončilo.

– Nic lepšího nemohla udělat, odpověděl vzdorně.

– Samozřejmě, souhlasil Michal rychle. Začal se přehrabovat v krabici s cigaretami, a když si konečně vybral, zapálil a kouřil, předstíral zamyšlení, ve skutečnosti však zápasil o klid. Přeríkával si věty, jimiž chtěl zahájit další rozhovor a pochrchlával jakoby nad cigaretou, ale vpravdě proto, aby jeho hlas hned z počátku byl vyrovnaný a zněl právě tak, jak si přál.

– Rád bych slyšel vaše mínění, pane Balado. Víte sám, že jsme z jara a na počátku léta překonávali značné prodejní potíže, víte, že ještě dnes pracujeme takřka jen na sklad. Nikdo to nemůže vědět lépe než vy.

Odmlčel se a Josef Balada, v němž se rázem probudil hospodář starostlivý o své dílo, viděl sklady, nacpané až po střechu, v nichž už takřka nedovedl najít místa pro nové výrobky, jež stroje neustávaly chrlít. Zabručel:

– Není tam k hnutí. Mělo by se něco udělat.

– Není toho mnoho, co se dá udělat, řekl Michal. – A právě tomu nejsnazšímu bych se rád vyhnul. Na štěstí se objevují známky zlepšení. Mohli bychom opět prodávat. Snad tolik, jako před rokem, možná, že ještě víc. Ale má to svůj háček. Mohli bychom prodávat jediné za ceny takřka o polovinu nižší, než jsou naše dnešní. A my už jsme dávno sestoupili k nejnižší kalkulační hranici. Můžeme snad prodat se ztrátou staré sklady, a nic jiného nám asi nezbyde, ale

nemůžeme se ztrátou vyrábět. Nevydrželi bychom to prostě. A tak, jak vidíte, musí se něco stát.

Josef Balada seděl a vyhýbal se pohledu svého zaměstnavatele. Tu písničku známe, o tomhle větru víme, odkud fouká a kam. Byl rozhodnut vyslechnout, co se mu bude povídat a neříci na to ani slova.

Michal se však při řeči uklidňoval a nabýval jistoty. Baladovo mračení ho rozveselovalo a posilovalo jeho vůli. Snad je někdy těžké být pánem sama sebe, ale rozhodně je lehké vládnout jiným.

– Zavolal jsem vás, abyste mi pověděl, co mohu očekávat, až přijdu se snížením mzdy. Nebude malé, naopak. Třicet procent a říkám vám napřed, že z nich nebudu moci slevit ani setinu.

Josef Balada cítil, že bledne. Procítl v něm bývalý předseda závodního výboru, jehož úkolem bylo hájit zájmy těch, kdo mu dali svou důvěru. Řekl prudce:

– Nikdy s tím nebudou souhlasit.

Michal se usmál a v tu chvíli paměť mu vydala obraz, který ho kdysi znepokojoval: Baladu, dozírajícího na skládající dělníky, a dělníky pohrdavé a lhostejné k přítomnosti svých zaměstnavatelů. Síla, jejíž váhu nedovedl kdysi odhadnout, a jež mu téměř naháněla strach právě touto nezvažitelností, mu připadala nyní zvetšelá a neskutečná jako sama tato vzpomínka.

– Myslím, že trochu přeháníte. Předpokládám odpor, nebo, přesněji řečeno, námitky. Čekám, že mi pohrozí i stávkou...

– O tom nepochybujte, vpadl rozhorleně Balada. Vracela se mu tribunská rozhodnost, zdálo se mu, že se naskytla příležitost, aby se opět vřadil do pospolitosti, z níž byl vyvržen, a získal si zásluhy o houfec, který tak lehkomyšlně a z malicherných příčin pohrdl jeho vedením. Nebude tu svědků, ale snad se to přece k nim nějak donese, a nakonec k němu přijdou. Soudruhu, sakra, nejde to, jak to chodívalo. Nic ve zlém, odpusťme si, co jsme si, ale chop se toho zase. – Srazíte-li jim třicet procent z dnešní mzdy, zůstane jim sotva

žebrácký groš, za který nemohou žít. Jsou rozhořčeni už tím, že koupí strojů přišlo mnoho z nich i o to málo, nutné k životu. Tohle bude kapka, kterou hrneček přeteče.

Michal se nepřestával usmívat shovívavým, podceňujícím úsměvem.

– Někdo by jim měl poradit, aby se do stávky nepouštěli. Milý pane Balado, nevymyslel jsem si stroje a netoužil jsem po nich. Patřím dokonce k lidem, kteří si více váží práce rukou než strojů. Ale nemohu se stavět proti proudu vývoje. Nikdo není dosti silný, aby se mohl postavit. Jestliže jeden z nás začal s racionalizací, všichni ostatní ho musí následovat. A tak je tomu i se mzdami. Zahraniční soutěž mne nutí, abych snížil ceny výrobků. Mohu se jí ubránit dvojitým způsobem: buď provedu další racionalizaci a propustím další dělníky, nebo snížím mzdy. Jsem přesvědčen, že druhé řešení je i sociálně spravedlivější: nebude jich trpět jen několik, břemeno bude rozloženo na všechny stejně. Někdo by jim to měl rozumně vyložit.

– Se mnou nemůžete počítat, odpověděl Josef Balada okamžitě. – Jsou přesvědčeni, že jste si mě koupil a nedali by na má slova. Uvěřili by raději, že jste mne poslal, abych je oblafnul. Se mnou rozhodně nepočítejte.

– Snad jsem nemyslel ani přímo vás. Ale je tu přece váš zeť. Pokud vím, jemu velmi důvěřují. Kdyby se vám podařilo přesvědčit jeho – Michal vyčkal, jako by znovu vážil dosah toho, co chtěl říci, – a jemu i ostatní, snad by se našel nějaký způsob, jak mu nahradit ztrátu, kterou by utrpěl při těchto srážkách. Mladým manželům by mohlo přijít jen vhod, kdyby jimi nebyli postiženi.

Skladník zrudl a dýchal těžce. Proč si vybral právě jeho a jeho rodinu? Nebylo už dost hanby, do které je zavlekl? Copak od něho neměli mít nikdy pokoj?

Michal se díval pozorně na jeho tvář. Hleďme, nakonec vybuchne a začne mi tu rvát. Je těžko jim porozumět. Řekl bys, že tenhle dědek je posedlý po penězích, že není, čeho bys za ně u něho nedosáhl

a najednou je tu hranice, přes kterou ho nepřetáhneš. A promluvil rychle, když se mu zdálo, že skladník se chystá otevřít ústa k odpovědi.

– Nečekám, že mi odpovíte ihned. Byl to jen námět k úvaze. Vy znáte svého zetě líp než já a posoudíte sám, můžete-li mu něco podobného svěřit, či ne. Z mé strany to byl jen pokus, jak se vyhnout komplikacím. Nemám rád, jsou-li věci hnány až na ostří. Myslíte-li však, že zákrok, který jsem vám navrhl, nemá naděje na úspěch, nezkoušejte to vůbec. Předložím závodnímu výboru svůj návrh a nebude-li přijat, nebudu vyjednávat, ani čekat na vypovězení stávky. Zastavím prostě práci. Na tak dlouho, dokud nevyprodám zásoby a dokud nové objednávky mne nepřinutí, abych ji obnovil. A pak ovšem přijmu jen ty, kdo budou ochotni pracovat za nových podmínek. To je vše.

Michal Gromus vstal. Slyšení bylo u konce. Skladník neřekl už ani slova, pozdravil a odcházel, tváře se, jako by přehlédl, že mu jeho zaměstnavatel podává ruku. Když byl u dveří, řekl Michal:

– Dojde-li k tomu, vy tím ovšem nebudete postižen. Neboť sklad musí být udržován v pořádku a pak bude v něm jaktak dost práce.

Josef Balada se obrátil. Slova se mu chvíli kymácela v ústech jako srdce, hledající zvon. Báł se jich. Odmítal je i vábil. Jiné je mluvit za všechny – je to, jako bys, napaden, opíral se zády o zeď a zeď bojovala s tebou. Jiné je mluvit sám za sebe, bez jistoty, že se budeš mít o koho opřít, na koho spolehnout, s úzkostí, že zeď, v níž jsi věřil, unikne a nechá prázdnotu za tvými zády. Ale jednou to musíš skoncovat, člověče. Tvá dcera je vdána, proč ty by ses dále pokořoval, proč bys dále hrál ničemu, jehož čest tančí a poskakuje za korunu jako obecní blázen.

– Dojde-li k tomu, řekl konečně, – budu solidární s ostatními. Michal unaveně vzdychl.

– Dejme tomu, že jste to musel říci, abyste se z nějakého důvodu ospravedlnil sám před sebou. Myslíte-li to však vážně, upozorňuji,

že posuzujete špatně své postavení i okolnosti. Dejme tomu, že opravdu dojde k zastavení práce a že vy nepřijdete, ač jste k tomu byl vyzván. Budu to považovat za zákonnou výpověď.

A Josef Balada vyšel ze dveří už bez pozdravu.

XXVII

Několik dní chodil Josef Balada s tím břemenem. Neodvažoval se přijít s ním k svému zeti a neměl, komu by se svěřil. Snad bylo jeho povinností, aby rozkřičel tu novinu, vždyť patřila všem, neboť se všech týkala. Měl by ji oznámit na schůzi a: – Tady to, soudruzi, máte. Snad se dá ještě něco dělat, snad se tomu dá nějak zabránit. Nejde přece, aby si snižoval platy, kdy mu napadne, nebo zavřel jen tak továrnu. Ale nebyl na schůzi od té doby, co ho nezvolili znovu předsedou, a představí-li si, že by se měl mezi nimi zas objevit, zmocňuje se ho starý hněv. Opustili ho kdysi, vykopli ho, to se nezapomíná.

Když cementárna omezila práci na tři dny v týdnu, jaro a léto jí nepřinesly, co si od nich slibovala, stavební ruch uvázl v nejistotě a měla před sebou beznadějnou zimu, škubalo to skladníkovi jícnem, ale mlčel dál. Hodili po něm kdysi podezřením, že je zaprodancem, a nedovedl jim to odpustit. Zavře-li Gromus opravdu továrnu, jak vyhrožoval, na něho to nedolehne. Kdyby k nim přišel, ptali by se jistě, odkud má své důvěrné zprávy a utvrdili by se v mínění, že jestliže teď leze ke křížku, dělá to proto, že mu hoří koudel tak jako ostatním. Že se nakonec jen hledí zabezpečit tím společenstvím s nimi. Znal je dobře za ta léta a nikdo mu o nich nemusel nic vykládat. Úzkost o chleba je naučila podezřívavosti. Věřili především staré pravdě, že páni nikdy nevládli bez donašečů a našeptavačů. A jak dny ubíhaly, přibližující Gromusovo rozhodnutí, ale neposilující Baladova odhodlání, přibývalo i skladníkovi trýzně. Nechtěl ani pomyslet na to, že by se svěřil Jindrovi a vyžádal si jeho rady. Na mou věru, byli všichni příliš pokřesáni tím prokletým Gromusem, aby mu ho znovu připomínal. Ale byla tu Růžena.

Trvalo týden, než se mu podařilo vyčíhat chvíli, kdy byla samotna. Bylo to v sobotu odpoledne, na zahradě za domem, kde seděla pod

jabloní, obtíženou plody už dozrávajícími. Seděla tu nehnutě, poddávajíc se tichému blaženství, které ji v poslední době občas zastíralo, jako měkký červencový mrak zastírá krajinu, unavenou žářem. Její břicho se začínalo zvedat a zaokrouhlovat pokračujícím těhotenstvím a Růžena v sobě cítila ten neznámý, nepředstavitelný klíček, deroucí se ze tmy k světlu, jako kotvu, která ji připoutávala navždy k pevnině tohoto života a dávala jí jistotu, že už nikdy se neodtrhne jako bláznivá loďka, která chce jen plout a plout a třeba do záhuby.

Přijala otcův příchod bez valného potěšení, neboť ji připravoval o tuto chvíli ticha. Skladník se posadil vedle ní a dlouho potlačoval své vzdechy, shledávaje svůj úkol těžším, než si představoval. Konečně začal mluvit o Jindrovi, který byl právě na organizační schůzi, a pochvalovat si ho jako zetě. Je vidět, že manželství z něho udělalo docela jiného člověka, než jakým byl dříve. Nikdo by dnes při jeho mírnosti a rozvaze nevěřil, jaký to býval divoch.

– Máte pravdu, tatínku, odpovídala Růžena, podivujíc se trochu, proč otec, který v Jindrově přítomnosti byl vždy rozpačitě nedůvěřivý, najednou k ní přichází s chvalozpěvem na něho. – Jindra je hodný, až mne to bolí.

Tu se chtělo skladníkovi zahučet, že ji nemá co bolet, že Jindra může být šťasten, má-li ji, ale potlačil to.

– Dal by se pro tebe rozkrájet a hlad s ním jistě mít nebudeš, prohlásil s hlučným přesvědčením.

Růžena se podivila, kde se tu tak náhle bere hlad a co znamená všechno to otcovo povídání.

– Ach, to jistě, odpověděla. – Dělá, co může.

– Jenomže jiným ani to děláním nebude nic platné, napověděl otec. A pak, zaplétaje se do vlastních slov, začal vyprávět o svém rozhovoru s Michalem Gromusem. Nevěděl, jak by si lépe připravil půdu pro to, co chtěl Růženě navrhnout, a po chvíli shledal, že schvaluje továrníkův postup. Potil se, jako by slunce stálo v nadhlavníku, zatím co se začínalo sklánět nad lesy.

– Uvážíš-li to rozumně, končil svou zoufalou a zmatenou obranu Gromusovy praxe, – poznáš, že pro všechny by bylo nejlepší, kdyby Jindra svolil a přemluvil je k povolnosti. Je přece lepší přinést domů alespoň nějaký groš, než čekat na podporu, která nebude ani polovinou výdělku. A vám přece dnes (a tu skladník pohlédl kose na dceřin život, který se oble rýsoval) by nemohlo škodit, kdybyste měli víc, než máte.

Jak otec mluvil, Růžena viděla Gromusovy oči, vyboulené úsměškem. Byla v nich jistota: přijmou. Nepochyboval nikdy o ničem, co si zamluvila. Jestliže si kdysi mohl koupit ji, proč by si dnes nemohl koupit i jejího muže? Pohlédla na otce, na jeho čelo, orosené námahou přemlouvání. Zamrazilo ji. Byla to tvář podlce, který se děsí, že se mu nepodařilo zastříť rub svých slov. Byla to jeho krev v ní, nepochybovala už o tom, která způsobila, že Michal měl tak málo práce, aby ji získal i aby se jí zbavil. Jeho krev také se v ní bála bídy, kterou jí vyhrožoval. Chtělo se jí křičet, ale vzpomněla si včas, že sedí na zahrádce a že všude kolem mohou být nastraženy uši, jež by s radostí vyslechly nové potvrzení baladovské proradnosti a hanby.

– Nestydíte se, tatínku? řekla tiše.

Skladník nenacházel odpovědi. Zrudl, dusil se, zatínal prsty do lavice. Růžena vstala, upravila si šaty, pomačkané sezením, a odcházela. Zač se měl vlastně stydět? Věděl to dobře, ale opakoval si tvrdohlavě tu otázku, jako by mu nadosmrti měla zůstat nesrozumitelná. Stydět se za to, že chtěl zabezpečit sebe i je? Neviděla na vlastní oči, kam to došlo s tou vychvalovanou solidaritou? Heslo, na které se každý vykašle, když mu teče do bot. Stydět se. Zrovna ona mu může vykládat něco o studu.

Obtížena novinou, kterou jí otec svěřil, Růžena neměla doma stání a rozběhla se naproti Jindrovi. Nestalo se ještě, že by za ním přišla do schůze a Jindra, nedbaje posměšků, jež za ním kamarádi posílali a jež spadaly na vrub jeho novomanželské horlivosti, popadl čepici a vyběhl z hostince.

– Stalo se něco? zeptal se polekaně.

– Povím ti to cestou, odpověděla.

Šli zavěšení, vzdorující pohledům, jež na nich ulpívaly, neboť mnoho Libničanů znalo Růženinu historii a vychutnávali senzačnost pohledu, který jim poskytoval Růženin zaoblený život a láskyplný průvod jejího manžela. Byla právě hodina promenády, kdy náměstí bylo plné mládeže i měšťanů, kteří skončili svou práci. Manželé si razili cestu tím lenivým prouděním: Růžena, stále ještě krásná a téměř elegantní přes nepatrné znetvoření postavy, a Jindra vychrtlý, proletářský skoro okázale, s černavě zlýma očima, jejichž pohledu lidé rychle uhýbali.

Odbočili z náměstí a zamířili do sadu. A tady Růžena vypověděla Jindrovi, s čím dnes otec přišel. Vyslechl ji bez přerušování, ačkoli mnohokrát se jeho kostnaté prsty sevřely na její paži, až ji to zabolelo.

– A cos mu na to řekla? zeptal se, když skončila.

– Ptala jsem se ho, jestli se nestydí.

– A on se jistě divil, proč. Ba ne, Růženo, s tvým tatínkem je konec. Selhala v něm víra, ač jí nikdy neměl mnoho. Pro sebe nevidí ostatní. Nevymyslel si to špatně, že šel na tebe. Počítal s tím, že se zalekneš bídy a přemluvíš mě, abych udělal, co na něm chtějí.

Růžena se dívala na cestu. Nemusela váhat s odpovědí. Měla ji už rozmyšlenou, když za ním šla. Hledala jenom slova a v hrdle jí šimralo rozpačitým studem.

– Jakápak bída, Jindro, řekla konečně. – Nebudeš-li dělat ty, mohu ještě dělat já. Budu zas šít.

Mlčeli dlouhou chvíli, pociťující nevolnost z tohoto náhlého procitnutí víry jeden v druhého. Prázdná lavička je zlákala. Usedli, ruku v ruce. Slunce už zapadlo a nebe nad stromy svítilo perleťově. Měkké kymáčení mdloby obestřelo Jindrovo vědomí. Vyrázila z něho dlouhým vzdechem, jako z vlny, která ho usilovala pohřbít. Nebudeš tady dlouho, chlapče, neklam se. A přece v zákmitu této netušené jistoty nebyla hrůza.

– Co je ti, Jindro? polekala se Růžena, cítíc, jak jeho suše palčivá dlaň náhle zchladla a zvlhla.

– Už je to v pořádku, řekl s úsměvem, který mu zkřivil tvář. – Asi jsem mnoho kouřil. Nepospíchej s tím šitím, Růženo, teď by to pro tebe nebylo. Dokud dělám, dělám. Není na světě jenom Gromus a jeho rapárna. Řeknu ti, pro co jsem se rozhodl: navrhnu soudruhům, aby ho předešli a přišli na něho se zvýšením mzdy. Umožní to stávku a ta je výhodnější než zastavení práce. Dá se protáhnout déle, než mu bude milo a nebude moci po ní vyhazovat.

Rozohnil se a mluvil rychle, až záchvat kašle ho přerušil a čelo mu opět prosáklo tím chladným potem. Růžena, jež držela jeho ruku ve své, počala ji silněji tisknout. Pohlédl na ni a viděl, že se dívá směrem, jímž přišli.

Mladý Gromus přicházel, klobouk a hůlku v rukou, složených za zády, krokem, jehož důstojnost měla popřít tíhu starostí, jež nesl v sobě. Povídá-li se něco, pohleďte na mne a přesvědčíte se, že jste uvěřili tlachům.

Růžena s Jindrou zaujali mimoděk strnulé pozice, jako by seděli u fotografa. Jindrova ruka, spočívající na jeho koleni, se zatála v pěst, a Růžena, cítíc, jak tělo jejího muže tuhne napětím, zatínala mu prsty do paže. – Prosím tě, chlapče, šeptá si v duchu, neboť její rty se nemohou rozlepit, aby pronesly ta slova. A Jindra jako by ji přesto slyšel. Jeho tělo povoluje, sedí už volněji. To už mám za sebou, holka. Kdysi jsem měl příležitost a prohrál jsem ji. Ať bylo, co bylo, čím jsi dnes? Vystav svůj život, vypni jej víc, je to pomník mého vítězství. Už není sporu mezi jím a mnou, nýbrž mezi jimi a námi. A čas je na naší straně. Ne my, nýbrž oni nám připravují podmínky.

Michalův krok zakolísal. Nyní je uviděl. Byly to dva nebo tři kroky, kratší a váhavé. Má se obrátit a jít zpátky, má projít a pozdravit, nebo se tvářit, že jich neviděl? Rozhodoval se pro poslední, když si povšiml cestičky, odbočující právě před lavičkou vlevo. Dal se po ní.

A ti dva se dívali chvíli tiše za ním. A pak se zasmáli oba najednou a nahlas. Rozhlédli se po cestě a když neviděli nikoho nablízku, objali se a políbili jako milenci, kterými se vpravdě stali snad až v tomto okamžiku. Jindrovým jícnem cukala zpověď. Jednou večer, na hrázi u Blata, chtěl vyprávět Růženě. Ale zdržel se. Mělo to zůstat a odejít s ním. Políbili se ještě jednou a vstali s pocitem mladého studu a štěstí.

XXVIII

Libnické radniční hodiny odbíjely právě půl osmé večer, když Vilma Gromusová projela náměstím. Byl pátek a na cestu se vydala v pondělí. Navštívila několik míst v Posázaví a na Lužnici. Dřevěné víkendové domky šly znamenitě na odbyt. Vilma si byla prohlédnout staveniště, z nichž na jednom měla zbudovat celou osadu typových domků, objednaných sportovním sdružením, a na ostatních vilky, přizpůsobené přáním kupců. Měla štěstí. Na místě samém uzavřela nové objednávky a krom toho si vezla několik příslibů, jež naprosto nevypadaly jalově.

Skryt za záclonou, Michal se díval na její příjezd. Vystoupila z vozu a svlekla okamžitě bílý plátěný kabát, který hodila služebné, jež vyběhla, aby ji uvítala. Jak byly její pohyby rychlé a rozhodné, a přece plné půvabu. Okno bylo otevřené. Slyšel její smích, jak žertovala s dívkou, zněl nepřidušeně, srdečný smích mladé ženy, jakým se nikdy nesmála, když byla s ním.

A pak: bylo to, jako když vítr vrazí do otevřených dveří a proletí domem, hledaje, kudy by opět unikl. Šum sukní, rozvířených během, dupot podpatků. Michal usedl a čekal. Bylo mu tak lépe, přemáhal snadněji touhu, aby se za ní rozběhl a objal ji a políbil, sevřel ji mladě, bezstarostně a krásně, neohlížeje se na to, že je zaprášena, takovou, jaká právě je, jak v ní ještě kolotá a pulsuje rychlost vozu. Michal zdvihne ruce, přitiskne si pěsti na spánky a opět je spustí mezi kolena. A jak je držel, zaujaly jeho prsty polohu, jako by svíraly něčí dlaň. Michal se díval na prázdné hrsti skly vzpomínky na den otcova pohřbu. Vilmino první podání ruky. Ušlechtilý tvar, pevnost tvaru a křehkost vzácné vázy. Již tehdy snad věděl určitě, že se mu nikdy nepodaří postihnout jej, sevřít a podržet.

Když Vilma vstoupila, nezměnil své polohy, jenom hlavu otočil, aby na ni pohlédl. Stačila se i převléci za tu chvíli, co byla nahoře, nyní

měla na sobě šaty z kvítkovaného hedvábí a tváře jí hořely mladou červení pod nepatrnou vrstvou pudru, něco se jí povedlo a neskrývala své radosti, vítězství jí hrálo do kroku. Jako by přicházela z náručí milence, osvěžena lázní milostných objetí. Michala bodlo prudkou žárlivostí: nenáviděl její krásu i svou neuhasitelnou žízeň po ní.

– Copak se tu stalo? řekla zneklidněle a hned přešla do polovýsměšného tónu, jakým zpravidla mluvívala s Michalem. – Žena se vám vrací po týdenním odloučení a vy, místo abyste skákal radostí, tu sedíte jako hromádka neštěstí. Neuvítáte mne ani?

Nedokázal odpovědět, jak by si byl přál. Vstal a šel k ní se srdcem bušícím právě tak, jako když se k ní přiblížil po prvé, s touhou políbit ji a s bázní, že se k tomu nikdy neodhodlá. Sklonil se nad ruku, kterou mu podala, a když se vzpřimoval, políbila ho sama dlouze a pak, vydechujíc z hloubky po tomto polibku, zůstala stát s pažema kolem jeho krku a řekla:

– Můj bubáku, mám radost, necítíte to? Opravdovou, nesobeckou radost, že bych si přála, abyste i vy z ní měl něco.

A Michal odpověděl:

– Možná, že v tuto chvíli mne máte ráda. Spokojil bych se, kdybyste na tom setrvala.

– Možná, že v tuto chvíli vás mám opravdu ráda, řekla Vilma nezměněně jasným hlasem. – Jsem schopna mnoha věcí, když se mi daří mé záměry, snad i toho, být nesobecká, snad i toho, milovat. Ale neradím vám na tom stavět. Nejistá půda, pohyblivé základy. Zítra narazím na překážky a nebudu vědět o ničem jiném než o nich.

Michal se shýbl, uchopil Vilmu pod koleny a nesl ji před sebou do obytného pokoje. Posadil se s ní do jednoho z hlubokých křesel a řekl:

– Takováhle jste ještě nikdy ke mně nebyla. Co se vám tak podařilo?

Pohnula se, aby seděla pohodlněji, ale nepokusila se mu vymknout. Naopak, položila mu ruku na rameno a druhou vsunula za jeho kabát až pod paži.

– Je to příjemné, opravdu, v nás ženských je něco z koček a schoulit se u tepla nám dělá dobře. Věřil byste, že jsem to dosud nikdy nezkusila?

Myslel na to, co zkusila jiného, ale nevzbudilo to v něm té jitřivé a žíhavé bolesti jako jindy. Bylo příliš krásné a skoro neuvěřitelné, že ji mohl držet tak poddajnou a milostnou, aby si tuto chvíli ztrpčoval. Mlčel a bořil tvář do jejích vlasů.

– Dejte mi cigaretu, požádala, – ale udělejte to tak, abych se nemusela ani pohnout.

Na štěstí měl pouzdro ve volné kapse kabátu a byl tomu chlapecky rád. Zapálil jim oběma cigarety a pak seděli mlčky a kouřili. Opakoval si v duchu její tělo jako báseň, která ho mocně vzrušovala, dýchal vůni jejích vlasů a odděloval ji od vůně cigarety. Soumrak houstl, jako by den byl roztok, nasycený tmou, a nyní sesedal v nádobě tohoto pokoje.

– Jsme dokonale lyričtí, nezdá se vám? řekla Vilma bez posměchu. – Alespoň já ano. A líbí se mi to.

Trval v něm obraz, kterého se nemohl zbavit, naopak, tato chvíle zaostřovala jeho obrysy stále hutněji. Růžena a její muž, jak seděli dnes večer tam v parku na lavičce, sošně strnulí, neuvěřitelně odlišní a přece jakoby přikovaní jeden k druhému. Uhodl ihned, komu platí jejich podivná ztuhlost, a když unikl z jejich dohledu postranní cestičkou, mísil se mu v trapnost tohoto úprku i dojem groteskní směšnosti, kterou budili. Nepotrval dlouho; zvítězila nad ním vidina Růženina vystouplého života, a zůstala v něm zařata. Mimoděk položil dlaň na Vilmino břicho. Panensky ploché, skoro propadlé. A snad nikdy nebude jiné. Přitiskl ji k sobě jako v milostné křeči a odpověděl na její poslední slova:

– Chtěl bych, aby to potrvalo věčně. Říká se to tak, vidíte? Ale já to teď opravdu cítím.

Zasmála se.

– Můj milý, nehledě k tomu, že vás za deset minut začnou brnět nohy a budete rád, když vám slezu z klína, nevydržel byste tuto

slastnou nečinnost ani hodinu. Nenutí vás to myslet? Je to horší než vyslovený nepokoj. Snad ani nemyslím, sním. Ale toto snění, musím vám to bohužel říci, má jen málo společného s vámi. Je to taková směs tělesné pohody, radosti z toho, co se mi povedlo, a představ o tom, co všechno budu dělat. A vy, náhodou, se mi do ní znamenitě hodíte.

– Proč mi to říkáte? Bojíte se, abych se neradoval z nějakého vítězství nad vámi? Možná, že v tuto chvíli by mi naopak udělalo dobře, kdybych se mohl před vámi nějak pokořit.

– A proč byste to dělal? Jenom byste tím ztratil. Co už jsem se vám navykládala, že můžeme vedle sebe snesitelně žít jenom tehdy, nebudete-li na mně chtít víc, než jsem vám sama ochotna dát. Pro mne je to samozřejmé a vy tomu musíte přivyknout. Ostatně, nebylo by lépe mlčet? Mluvíme příliš mnoho a takováhle chvíle se může jen slovy zabít.

Michalovi se zdálo, že v sobě nemá dosti místa, aby se v něm srovnalo všechno, co právě pociťoval. Nebylo úžasné už to, že s ním takhle seděla a bylo jí to příjemné? Hladil ji po nahé paži. Hebkost její pleti ho mrazivě rozechvívala, každé vdechnutí, nasycené vůní jejích vlasů a jejího těla, vrhalo nové smolné věnce do jeho smyslů. Zavřel-li však oči, aby se hlouběji ponořil do této rozkoše, viděl Růženin život, vzdušný těhotenstvím. Sledoval plížení svých myšlenek. Nebylo opravdu možné, aby on a Vilma se nějak rozumně dohodli? Snad to byla jen otázka taktiky, jakou zvolí. Jenom blázni si rozbíjejí hlavy o zeď, chytrák ji obejde, přeleze, nebo podhrabe.

– A přece se mi zdá, zahovořil do jejích vlasů, jako by jí šeptal nějaké vyznání, – že kdyby se tyto chvíle opakovaly častěji, byli bychom oba mnohem šťastnější.

Pohnula se odmítavě, ale opět se uklidnila.

– Mluvte jen za sebe, řekla. – Nikdy jsem se necítila úplně šťastná, ani nešťastná. Po mém soudu je to nejpřirozenější stav, v jakém člověk může žít. Jaképak štěstí. Přináší příliš velké vytržení z nor-

málu, aby se člověk nemusel znepokojoval, jak bude dál. Dnes mám radost a to je znamenitá věc. Pročišťuje vás jako koupel. A mám k ní příčinu. Splnilo se všechno, co jsem si od své cesty slibovala, a ještě o něco víc. A pro radost se nemusím znepokojoval. Víím, že až přejde, promění se v chuť něco udělat a tu mohu potřebovat. Ach, Michale, třeste se. Myslím, že vám to se svými víkendáčky pořádně natřu. Jsem v konjunktúře, zatímco vy se svými hřebeny nevíte kudy kam.

Z Michalovy hrudi se vydral vzdech, podobný zavrčení.

– Byl bych raději, kdybyste měla jiné důvody k radosti.

– Obchodní žárlivost, zasmála se. – Nedovedete se přemoci ani natolik, abyste nežáril i na úspěchy zákonité manželky? Slezu. Musí vás už brnět nohy.

Svezla se z jeho klína a postavila se, protahujíc ruce nad hlavou a prohýbajíc se v zádech. Nerozeznával již její tváře, vnímal jen tmavý oblouk vypjaté postavy a světlé rozvětvení zdvižených paží. Vědomí, jak je k ní připoután ne svou láskou, nýbrž ustavičnou touhou po jejím podmanění, ho proniklo hořkostí bezmoci.

Vzala ho za ruku, přiměla ho, aby vstal, a vedla ho ke koutové pohovce.

– Posad'te se tady, poručila mu a když poslechl, položila se k němu, kladouc mu hlavu do klína.

– Dnes mi dělá vaše blízkost dobře. Netěší vás to? Jsem dnes nějak, jak bych to řekla, aby to bylo dost přesné, nu, dejme tomu, fyzická a chtěla bych vědět, nakolik mé smysly si podmaňují mou vůli.

– Zkrátka chtěla byste vyzkoušet, nakolik si se mnou můžete dělat, co chcete. Vilmo, byl jsem vám dosud jen prostředkem k dosažení určitého cíle. Dosáhla jste ho. Nechtěla byste na tom něco změnit?

Protáhla se lenivě, pootočila se a dosahujíc jeho vlasů vztaženou rukou a prohrabujíc se v nich, řekla:

– Co, můj prostředku, co byste si přál změnit? Svěřte se své paní a vládce. Jsem dnes v milostivé náladě, snad splním vaše přání.

Přemohl podráždění, jež v něm vyvolal tento výsměch, neboť se mu zdálo, že v jejím hlase zaslechl nový tón, měkký zvuk přátelství a smířlivosti.

– Nepocítila jste nikdy, v jaké hrozně prázdnostě žijeme, Vilmo? Nezdálo se vám nikdy, že prostě nezdoláte převahu života, nebudete-li se mít o koho opřít? Vaše práce mi vás bere. Stavíte ji mezi sebe a mne, ponecháváte mi jen trosky času, víc almužnu než dar. I já dělám, protože musím, protože bych bez toho nedovedl být, ale to není všechno. Chtěl bych vědět, pro koho to všechno je.

Neustávala se probírat jeho vlasy.

– Zkrátka trpíte nedostatkem obdivu.

– Snad, připustil. – Ale hlavně účelu.

Vsunul jí ruku pod hlavu a nadzdvihnul ji lehce, vyslovil tiše a prosebně žádost, která už dlouho na něho dotírala a dnes setkáním s Růženou nabyla neodbytné naléhavosti:

– Nemohli bychom mít dítě?

Cítil, jak ztuhla v jeho náručí, i dýchat přestala. Čekal výbuch odporu a bál se, jak na něj odpoví.

Konečně vydechla a vzápětí se rozesmála.

– Ne, vy jste mi ale dal. Cítil jste? Byla jsem takřka bez sebe.

Hned však odhodila ironický tón a řekla s vážností, která zněla tím důrazněji, že ve tmě neviděl výraz její tváře:

– Netušila jsem, že vůbec kdy přijdete s takovým nápadem. Nepůsobil jste na mne nikdy dojmem člověka, který by stál o potomstvo. Ale když už jsme u toho: nechci mít děti. Překážely by mi.

Klekání sem vlétlo otevřeným oknem jako umíráček Michalových nadějí. Držel stále ještě ruku pod Vilminou šíjí, hebkost suché pleti a vytrácejících se vlasů v dlani, drsné sousto nespoknuté lítosti v hrdle. Uplatnit svou vůli tak, jako ji uplatňuje sedlák nebo stepní kočovník. Copak je možné, aby mu směla něco takového odepřít? Má mu být vzato, co příroda přiznala všemu, co žije: právo udržovat svůj rod? Bylo by tak lehké stisknout a svírat je tak dlouho, až by

začalo chladnout, až by vystydlo tak, jak je studená duše v tomto těle. Ale čeho by se tím dosáhlo? Růženin život se tyčí v šeru stále neprůhlednějším jako hora v modravé dálce. Máme snad vymírat, nemajíce, komu bychom předali výsledky své práce, zatímco oni se budou množit bez ohledu na svou bídu?

Vztáhla ruku a pohladila ho po tvářích pohybem pomalým, táhlým a mazlivým.

– Způsobila jsem vám zklamání?

Ach, ty, neskončili jsme ještě spolu. Michalovy myšlenky se plížily, našlapovaly lehce, čenichaly, braly vítr jako dravec na stopě.

– Proč? odpověděl a jeho hlas zněl prostě a udiveně. – Byl to vlastně jen nápad. Přemýšlím o nás a hledám, co by nás mohlo úžeji spojit. Netoužím po dětech, alespoň dosud ne, ale napadlo mne, že by mohly být vaším nevysloveným nebo neuvědomělým přáním. Nejsou-li, nejsem tím zklamán ani roztrpčen – přijímám to, jak to je.

Ležela chvíli tiše a pak řekla:

– Dala bych mnoho za to, kdybych vám byla teď mohla vidět do obličeje.

Byl překvapen, že u ní nachází ženskou pudovost tak neomylnou. Ale nemohl se vzdát a ustat ve své hře. Tma byla dobrá přítelkyně a Michal využívaje jí, naklonil se nad Vilmu a řekl se žhavou výčitkou:

– Nikdy jsem vám neřekl nic, co jsem opravdu nemyslel a necítil.

Přitáhla se k němu, takže na něm spočívala celou hořejší polovinou těla, políbila ho a řekla se smíchem, v němž klokotala vzdutá vlna smyslů a krve:

– Nepodobáme se dnes opravdovým milencům?

Polibek, kterým jí odpověděl Michal, byl tím prudší, čím více v něm bylo radosti nad zdařenou lstí. Tak, má milá, ať to tušíš nebo ne, Gromusové jdou vždycky k cíli, drtí, kde mohou, klamou, kde narážejí na odpor. Probouzíš ve mně vášeň v tuto chvíli, zalykám se touhou a žízni po tobě, ale co znamená má touha a žízeň, jde-li o to,

aby tvá byla ještě dravější, aby smysly v tobě utopily všechno, co myslí, rozvažuje a střeží. Hledám svůj okamžik, snad je to právě ten, který nadchází, a doufám, že se mi podaří oklamat tvou ostražitost.

– Pojd'te, pojd' už.

Vilmin hlas zněl více jako vzlyknutí.

– Nechcete jít raději nahoru?

Zaryla mu nehty do šíje v nenávistném výbuchu netrpělivosti a vzteku.

– Ne, ne. Nepůjdu nikam.

Pronikal jí zvolna, skoro neochotně, zatím co ona se k němu přimykala v prudkých, křečovitých záchvěvech. Zadržoval svou rozkoš jako výkřik, zápasil se svými smysly, vzdoroval své obrazotvornosti, na níž tma požadovala svou daň, střežil Vilmu, unášenou křivkou opojení k neodvratné vteřině výbuchu všech nervů, jímž bude rozmeten poslední zbytek ostražitosti. A tu ji uchopil pevně, aby mu nemohla uniknout a zrychloval své pohyby jako běžec v cílové rovince. A jeho tělo se otrásalo nejenom záchvěvy smyslů, nýbrž i smíchem nad zdarem tohoto záludu. Ale ve chvíli, kdy rozkoš v něm už tiskla spoušť, aby vypálila svůj zákeřný výstřel, Vilma se vzepjala prudkým pohybem a shodila ho na zem. Dopadl naznak a uhodiv se hlavou o podlahu, pozbýval téměř vědomí. Cítil závan vzduchu, jak ho přeskočila, i slabý skřípot parket, jak utíkala z pokoje. Ve dveřích se zastavila, ale její hlas mu zazníval z nepochopitelné dálky.

– To jste tedy chtěl?

Snad křičela, ale byl to takový směšně slabý hlas. A pokračoval:

– Už nikdy, slyšíte. To bylo naposledy.

Ležel a tma se nad ním převalovala jak vlna mdloby. Neměl síly, aby si poručil a vstal. Chvilkami škubla mu tělem nervová křeč jako vzlyk. Něco mu vyplouvalo před oči. Snad to byl Růženin život, vzedmutý těhotenstvím, světélkující modře jako hora podobenství.

XXIX

Z mísy brambor, pečených ve slupce, stoupal sloupec páry a kalil svit žárovky, jako by si s ní hrál na slunce v ranních mlhách. Nebyla to tak chudá večeře, neboť každý si mohl pomazat svůj brambor po chuti sádlem, jež stálo v hrnku vedle mísy. Skladníka Baladu naplňovala dokonce pýchou. Sádlo bylo jen z poloviny vepřové, druhou chutnou polovinu dodal Baladův houser, brambory pak byly z první sklizně, jež se urodila na poli, zakoupeném Baladou loňského roku. A přece skladník i jeho žena, Růžena i její muž, čtveřice, sesedlá kolem tohoto stolu, žvýkali sousta loudavě a polykali je těžce. Jedli v tichu, dusnějším než horko před bouří. Gromusova továrna stála dnes první den, a jestliže ode dneška byl Jindra Pour nezaměstnaný, nedalo se totéž říci o jeho tchánovi. Skladník uposlechl výzvy svého zaměstnavatele a docházel dále do skladu, kde pracoval s nočním hlídačem a vrátným.

Jindra první položil nůž a přestal jíst. Jestliže ostatní jedli těžce z vnitřní tísně, jemu nechutnalo opravdu. Zalovil v kapse u vesty a zapálil si cigaretu. Snažil se nevidět úzkostný a vyčítavý pohled, který po něm vrhla Růžena. Já vím, holka, že jsem lotr, ale buď jsem zdravý a pak mi to nemůže škodit, anebo je to se mnou takové, jak si myslím, a jak si to myslíte všichni, a pak je pro tebe lepší, když půjdu raději dřív.

Balada se odklonil od stolu, otřel si ústa dlaní a zamnul rukama, aby v nich roztřel zachycenou mastnotu. Vydechl zhluboka, vlastně odfoukl jako člověk, který se znamenitě najedl a pokoušeje se zahnat tíseň a předstíraje spokojenost za všechny, řekl:

– Večeříčka. Takové brambory se nerodí ani na panském.

Nikdo mu neodpověděl. Matka poklízela se stolu a Růžena vstala, zdvínajíc těžce svůj život, aby jí pomohla při mytí nádobí.

Skladník marně přemáhal podráždění, jež se ho zmocnilo. A jako člověk, bojující proti strachu tím, že jde nebezpečí rovnou vstříc, pokračoval na námět brambor:

– A máme jich dost, abychom přečkali zimu, i kdyby jiného nebylo.

Jindra vyfoukl kouř k žárovce a natahuje pod stolem své dlouhé nohy, promluvil k zastíněnému stropu.

– Bude-li u vás, nebude u mnoha jiných.

Skladník okamžitě vzkypěl, jako by byl čekal právě na tato slova:

– Má to být narážka? řekl prudce a naklonil se přes stůl k Jindrovi.

– Měl jsem se snad dát vyhodit a zbavit rodinu posledního výdělků?

Jindra nezměnil své polohy a dívaje se stále na kouř, ovíjející žárovku, odpověděl otázkou:

– Nebyli jsme vyhozeni všichni?

Skladník se rozpaloval. Věděl, že nebude ušetřen tohoto dohovorů a připravoval se na něj. Měl schystánu svou obhajobu, uměl ji nazpaměť, neboť na ní piloval celé dny, od rána do večera a často i v noci, když mu nedávala spát. Byl si jist, že není námitky, na niž by byl sám nepomyslel, že není důkazu, který by nebyl shledal na oporu své pravdy. Uhodil pěstí do stolu a skoro křičel:

– Ne, a ty víš dobře, že ne a chceš-li tvrdit něco jiného, tak fixluješ. Byla zastavena práce a až bude obnovena, vrátíte se všichni zpátky, jako by se nic nestalo. Vám nikdo nevyhrožoval, že vás vyhodí nadobro, nebudete-li dělat zrovna teď. Ostatně dělám nějakého stávkokaze nebo co? Zastavení práce není stávka a můžeš být nakonec rád, že z celé rodiny dělám alespoň já. Podívej se na Růženu a řekni, nemáme-li být rádi, že to ušetřilo aspoň jednoho z nás.

Růžena přestala otírat talíř a obrátila se na Jindru.

– Neříkala jsem ti to hned?

A přidala ostře:

– Mne můžeš vynechat, tati. Nerada bych, abys myslel, žeš musel dělat kvůli mně něco, co bys jinak neudělal.

Opuštěn a zaskočen takto svým vlastním dítětem, skladník se poddal míře hořkosti, která ho zalila. Křičel:

– Tak co jsem tedy? Sakra, řekněte to rovnou. Řekněte, že jsem zrádce a pacholek, že se mě štítíte. Jsem mizera, protože se bojím, abych neztratil místo a nebyl někomu na obtíž. Jsem lump, protože chci dělat, jsem darebák, protože se chci o vás starat.

Jindra se posadil zpříma, jako by ho bodl.

– Nemusíš se starat, Josefe, nikdo tě o to neprosil. Chceš-li dělat Gromusovi drezírovaného koně, dělej si ho na svůj účet, my se bez tvé pomoci obejdeme. A když už jsme v tom, Josefe, řeknu ti ještě něco. Ted' jsi měl příležitost smazat všecko, co si kamarádi o tobě mysleli. Hod' mu to a jdi s ostatními, ať je stávka, nebo ne.

Přihodil však jenom suchou otep do ohně skladníkova hněvu. Na tohle všechno už dávno myslel skladník Balada, s tím vším se sám v sobě přel a byl si jist, že to překonal. Nikdo mu přece nemohl vyčítat, že se dopouští zrady, když hájí vlastní kůži. Jim nehrozila výpověď, jemu ano. A co od nich mohl očekávat, až by opravdu začal hladovět, zatím co oni by už zas vesele pracovali? Obrátili se k němu kdysi zády jenom pro nějaká podezření, která se vylíhla v jejich pitomých hlavách, nuže, dnes jim to mohl oplatit. Zahnali ho sami tam, kde je. Ať se každý stará o svůj vlastní hrneček, je dnes jeho heslo. A jestliže on má o nějaký ten halíř víc než jiní, neschovával ho proto, aby ho probendil, nýbrž proto, aby si zabezpečil stáří a nechal něco dceři.

– Ne, křičel skladník a mával pěstí, jako by nejenom slovy, nýbrž i jí chtěl rozdrtit každý odpor. – Vykašlali se na mne, když jsem potřeboval, aby při mně stáli, dnes se vykašlu já na ně. (A hněv jako proud, který nedbá hrází ani břehů, ho začal unášet, už se mu nebránil, už jenom chtěl vyřvat ze sebe všechnu hořkost, která se v něm nahromadila.) Ostatně, kdo je tím vším vinen? Proč na mne chtěli posadit psí hlavu? Zač, podle nich, jsem si dal zaplatit povýšením? Vy byste to měli vědět, ty a ještě někdo tady. Nepovídali o vás

zrovna tak jako o mně, neukazovali si na vás prstem? A zatím co byste měli stát při mně, nevíte, jak byste se jim zavděčili.

Matka přestala mýt nádobí. Ruce jí ztuhly úlekem nad tím, co přijde, a talíř, který v nich držela, sklouzl s křaplavým zachřestěním mezi ostatní v dřezu.

– Muži, vykřikla.

Jindra se opřel pěstmi o stůl a vstal. V očích mu černě zablýskalo.

– Ne, Jindro, prosím tě, řekla Růžena rychle a pokročila k němu.

– Neříkej nic a pojď odtud.

Uchopila ho oběma rukama křečovitě za paži, jako by mu chtěla vtisknout do těla svou vůli a přimáčkla se k němu vystoupným životem i nadry, jež pokračující těhotenství zvětšilo.

Ale skladník zatím dobíhal finále svého hněvu se stupňovanou zuřivostí. Rval a třásl se poděšen sám silou svého hlasu i obludnou nesmyslností svého vzteku. Hrozil se slov, jež slyšel vycházet z úst, i těch, jež dosud nevyslovena se hrnula z jakési ohnivé pukliny v jeho mozku a jichž nedovedl zastavit.

– Jen jděte, jen táhněte, nikdo vás tu držet nebude. Zažil jsem už dost ostudy a chtěl bych k stáru klidně dýchat. Zaneřádili jste mi život. Dcera děvka a zeť blázen. Táhněte.

Svaly v hubených pažích Jindrových byly napjaty a cukaly sebou jako v křečích. Jako by zápasila jenom s nimi, Růžena do nich zarývala prsty stále pevněji.

– Ne, Jindro, prosím tě, vždyť je to zbytečné.

Šeptala jen a přec její hlas ukonejšil soustružníka, jako pánův hlas tlumí zuřivost vrčícího psa. A psí oddanost byla v pohledu, který se jí svezl do tváře a hledal její oči. Vzdychl, jako by ze svých ramen shodil nesnesitelnou tíži a řekl sípavěji sic než jindy, ale klidně:

– Za chvíli tě bude mrzet všecko, cos tu napovídal, Josefe. Ale to už je tvá věc. My jsme jaktak nechtěli s tebou zůstat pod touhle střechou. Vystěhujeme se hned zítra.

Nahoře ve svém pokoji usedli Růžena s Jindrou vedle sebe na rozestlanou postel. Drželi se za ruce, palčivě suchá dlaň Jindrova a rozčilením zvlhlá dlaň Růženina. Svírali si je křečovitě, jako by dům pod nimi se kymácel a oni se zachytili jeden druhého k společné záchraně nebo smrti. Pootevřeným oknem k nim čísela podzimní sychravina vlhkých a rozrytých polí. Noc tkvěla v zdánlivé nehybnosti s hvězdami vysokými, prudkými jako letící střely a rozechvělými. Psi zaštěkávali strach a zezdola k nim doléhal kvílivý pláč Baladové. Pak vrzla vrátka. Skladník vyšel na silnici. Bude chodit dlouho do noci a setřásat ze svých plecí hněv jako krutého jezdce, který mu rozdírá srdce i mozek ostruhami, bude se znovu a znovu hádat s Růženou, s Jindrou, se svou ženou, se všemi ostatními, a čím ostřeji bude cítit jejich pravdu, tím neústupněji bude trvat na své. Nenajde úlevy, neboť balvany, jež se pohnuly k pádu, docházejí zastavení až na dně propastí.

A ti dva se tiskli k sobě stále úže, jako by tma se vtírala mezi ně a hrozila je roztrhnout. Jejich myšlenky se hledaly a mýjely, snad to cítili, ruce je už bolely, ale nemohly se rozplést a odtrhnout, z tohoto okamžiku teprve rosteme společně.

Bůhvíproč, Růžena si vzpomněla na stříbrnou tepanou pudřenku, kterou jí Michal dal v den první schůzky na Müllerově huti. Když prodala tam v cizině, kde co měla, aby se dostala zpátky domů, ji si ponechala. Proč? Nevěděla. Ukrývala ji před Jindrou v malé kupce svého prádla. Nemusela se bát jeho slídivosti, ale někdy, když byla sama, vytáhla ji z úkrytu a pohrávala si s ní, jako si dospívající dívky hrávají tajně s panenkami, šťastné a plné studu. Jak milovala a jak nenáviděla tuto cetku, jež v jejím životě sehrála úlohu klíče k brance osudu. Dotýkala-li se tipkami prstů jejího víčka, na němž ve faunské hýřivosti se proplétaly tepané vinné listy a hrozny, pociťovala znovu mrazivé záchvěvy štěstí, krása, zbožňující modloslužebně krásu, rozkoš, hledající své vlastní prameny. A v jejím zrcadelně lesklém vnitřku vídala vedle svého obličej, změkklého a ochablého

nad výhní těhotenství, i všechno, co bylo, jako v zrcadle zpovědním, jež laská pomíjivou sladkostí hříchu a hrozí nekonečným trestu. Litovala nebo nelitovala, toužila ještě, nebo se již jen zachvívala hrůzou? Někde pod blyštivou hladinou víčka, na nedohlédnutelném dně seděl jiný osud jako vodník, před jehož hrnečkem zachránila svou duši. Zachvátila ji hluboká vděčnost k tomu člověku vedle ní, který ji zadržel, když padala do té neznámé hlubiny. Zítra půjde a prodá krabičku. Co za ni může dostat? Dvacet, třicet, padesát korun? Přidá z peněz, jež si zašetrila ze šití a koupí Jindrovi nové boty. A bude to, jako by každým krokem šlapal po té minulosti, z níž nemělo už nic zbýt krom odporu a nenávisti.

Šípy hvězd se prodlužovaly a zkracovaly, odlamovaly se a zapadaly beze stopy do tmy. Jindra vzpomínal na jinou noc, kdy stál na hrázi Blata a svíral v ruku osudy jich všech. Co by se bylo změnilo, kdyby byl granát vybuchl? Individuální akce. Nesmysl. Nebylo to nic jiného než msta. Jak byl tenkrát zaslepen, jestliže věřil, že by to bylo něco jiného než vražda, ať už její důvody byly jakékoliv, a že by to bylo změnilo něco víc než osud jeho, Růženin a snad starého Balady.

Růžena si přitáhla Jindrovu ruku a položila ji na svůj život.

– Cítíš? Hýbe se.

Strnul v podivné hrůze. Pod jeho napjatou dlaní se to zavlnilo a pohnulo, krátký, cukavý pohyb jako přeběhnutí křeče a pak dvojí mocné vzdechnutí, silné jako údery, ztišení, a znovu dvakrát. Někdo se tam pohyboval tápavě jako horník, zasutý pod zemí a volající záchranu bušením do stěn.

Objal Růženu kolem ramen a přitiskl k sobě. Na koho volal tento život, ne-li na něho? Nemohl ho zradit a nechat bez pomoci. Až dosud bez lítosti cítil, jak jeho vlastní život vyprchává, čadí a dohasíná, jako kdysi v dětství čadívala a prskavě dohasínala petrolejová lampa, když ji matka zapomněla nebo neměla čím dolít. Na této lhostejnosti nezměnilo nic ani jeho soužití s Růženou. Ale v této chvíli, kdy se pod jeho dlaní pohnulo to neznámé, beztvaré, úžasné

něco, zachtělo se mu žít, neústupně, za každou cenu, stůj co stůj, žít. Minulost už nebyla, rozplynula se, zabily ji šípy hvězd a tma ji vstřebala a jeho život začínal nový a ničemu nepodobný tou vteřinou, kdy jiný se vzepjal pod jeho rukou. Přepadlo ho to strašnou úzkostí, i vykřikl jako sebevrah, v němž hrůza smrti překonala vůli k zániku:

– Růženo, budu živ, řekni, budu živ?

Polekala se a odpověděla to jediné, co se dalo říci:

– Co to povídáš, Jindro, proč bys neměl být živ?

Zastyděl se.

– Nevšímej si toho, řekl překotně. – Zbláznil jsem se. Najednou mě to posedlo, takový strach, ne o sebe, ale že nebudu živ dost dlouho, abych ti pomohl vychovat to dítě.

Hledal oporu i vysvětlení, chtěl být srozumitelný sobě i jí a především zabránit, aby si nemyslela, že je zbabělý. Nepodařilo se mu však oklamat ji. Věděla, že v něm vykřiklo srdce, které se drží křečovitě proutku života, slyší jeho praskot a cítí už beznadějnou hloubku pádu. Ale ne, člověče, neboj se, vždyť já tě nedám.

Přimkla se k němu měkce a řekla:

– Nesmíš už nikdy povídat takové nesmysly, Jindro. To víš, že si ho vychováš.

Její laskání, její tichý, domlouvavý hlas naplnil pojednou Jindru temnou zuřivostí. Odmítá být takto utěšován, je nemocen, ovšem, a snad je to s ním velmi špatné, ale měla by vědět, proč.

– Tu neděli, víš, kdys mne nechala stát pod okny, začne a vypráví jí divoce, jako by obviňoval, příběh té neděle, kdy čekal na hrázi Blata s granátem v ruce a chtěl vraždit.

Naslouchala mu bez dechu, viděla to před sebou, jeho hlas byl zdrsnělý tou starou zlobou, jíž neubýlo živosti, a celou tu dobu kolísala v ní a ustalovala se jedna myšlenka.

– Jindro, tolik jsi mne měl rád, vydechla, když skončil. – Ale vždyť mě za to musíš do smrti nenávidět. Proč sis mne tedy bral, proč jsi mne nenechal, aby se se mnou stalo, co jsem si zasloužila?

Šípy hvězd jsou stále ostřejší a noc se prohlubuje. Přízraky. Copak v nich dvou minulost nebude nikdy umlčena? Před chvílí si byl jist, že se rozplynula v té přehluboké noční tmě. Proč se znovu ozvala? Chtěl by vzít zpátky ta slova, kdo ví, co nenapravitelně zničila.

– Odpuť, zaprosil. – Nechtěl jsem ti nikdy o tom povědět. Pojd', odejdeme odtud. Bude to tu na nás padat vždy znova.

Bylo by krásné odejít a žít, kde o nich lidé ničeho nevědí, zapomenout, že byl na světě nějaký Gromus a nemít na očích otce, v němž její provinění zlomilo poslední vzpěru hrdosti. Dává se chvíli kolébat touto myšlenkou jako některou z těch plachetek na nezapomenutelném moři. Pak je ovládnuta rozvahou, jaké v sobě nikdy předtím nepoznala. Už to není ta Růžena, jež se neptala po následcích svých činů a poslouchala jen své touhy.

Pohladila Jindru po vlasech, jako by konejšila chlapce, který se polekal své nerozvážnosti, a řekla měkce:

– Půjdeme, ale dříve musíme vědět, kam a budeme-li tam mít co jíst. Už nejde jenom o nás dva, Jindro.

Odstěhovali se od Baladových nazítří ráno do pokojíku, v němž Jindra bydlel až do Růženina návratu. Bylo to lehké stěhování, neboť všechno, co měli, se vešlo do Jindrova mládeneckého kufru, ale vzbudilo takřka větší rozruch než samo zastavení práce. Vystěhovali se po sedmé hodině ranní, když Josef Balada odešel do práce a když byli překonali plačtivý odpor Růženiny matky.

– Nechci se vám plést do vašich věcí, Jindro, naříkala, – ale měli byste si to přece ještě rozmyslet. Dopálíte ho nadosmrti a kdoví, co udělá s tímhle domkem, který přece chtěl dát vám.

– Nebral jsem si Růženu ani pro tenhle barák, ani pro nic jiného, co bych od vás mohl dostat.

A tu se Růženina matka pozdvihla k odporu u ní nezvyklému.

– Ať jste si ji bral, proč jste chtěl, nemáte právo ji o to připravit.

Jindra se zastavil nerozhodně. Nikdy ho nenapadlo, aby na to myslel takhle. Zatracený majetek. Bylo to stále jen vlastnictví, jež

poutalo bohatce právě tak jako chudáky, překrucovalo jednoduchou pravdu života a proměňovalo v nerozhodnou složitost věci samozřejmé. Pohlédl na Růženu zamračeně a bezradně.

Růžena to nemá tak jednoduché jako on. Jí majetek stále ještě více voní než páchne. V tu chvíli právě dítě se v ní pohne, jako by se dovolávalo svého budoucího práva. To víš, ty drobečku, taky jednou budeš natahovat ručičky a mezi tvými prvními slovy bude: já chci, dej mi, to je moje. Ale nedá se nic dělat, musíme za tátou, a kdyby se dal třebaš do pekla, musíme za ním. Ostatně, kdoví, ono to s tím vyděděním nebude tak horké.

– O nic mě nepřipravuje, mamí, řekla rozhodně. – A tatínek ať si dělá, co chce. Když na to přijde, budeme živi i bez jeho chalupy.

Chalupa. Našla to zlehčující slovo a bylo jí skoro lehké, když procházela brankou v plotu na silnici. Jenom ta máma jim neměla tak kvílet na cestu.

Nikdo už nemůže pochybovat o poctivosti jejího smýšlení. Zbláznila se, holka, byla mladá, nedivte se jí, že jí vlezlo do hlavy, když se jí ten Gromus dvořil. Kdoví, co všechno jí nasliboval. Ale teď je zase naše. Mojí mámě ušila šaty, něco prima, člověče, a nic od toho nevzala. A naší Mařeně co se už našila hadrů a o placení ani slyšet. Zkrátka cejtí s člověkem, to se pozná, a ví, jak jsme teď na tom. A Jindra, jářku, to myslel vždycky poctivě s naší věcí a nechce se dát krmit za jidášské peníze. Nahlízejí do svých svědomí a ptají se: Kdopak z nás by něco takového dokázal? Na polích se už nepracuje, brambory jsou dobyté a zima tluče kostnatým pařátem na dveře. Dokaž to, člověče, utéci od plné mísy jen tak proto, abys dokázal svou solidaritu s ostatními. Tohle je příklad; nenažereš se toho, ani si tím v plotně nezatapíš, a přece tě to nějak hřeje a sílí.

A ti dva chodí najednou zabalení do lidské sympatie jako do měkkého pláště a Jindra shledává, že jeho slova jsou poslouchána pozorně a bez posměšku. Ale Růžena musí ke své bývalé zaměstnavatelce a šlape zase kilometry na šicím stroji. Snaží se být zas tou

první dělnicí, nad níž nebylo, ač břicho jí v tom překáží a z života, který se v ní nemilosrdně zmítá a roste a sílí z jejích sil, ji leckdys obcházejí mdloby. To břicho tě, pravda, tíží, a přece ti slouží za štít, skrýváš se za ním a s tebou i celá minulost. Snad ještě šuškaají za tvými zády a vyměňují úsměvy, dusí však svou zvědavost, přijaly tě za svou, jsi opět jedna z nich, a šijí potají hadříky pro tvé děcko a těší se už dnes tvou budoucí radostí. Někdy na tebe padá tichá blaženost; zdá se ti, jako by měl život zkrásnět nějakým novým, nepoznaným způsobem. A vzápětí se to zvrtně v strašnou úzkost. Vzpomnělas na Jindru. Nedělej to, prosíš ho v duchu, jako jsi ho prosila už tolikrát, není to pro tebe, ještě si něco uženeš. Nestačí zatím, že vydělávám já? A fabrika taky nebude stát věčně.

Ale Jindra si vzal do hlavy, že se již nevrátí do Gromusky. Nedalo mu to tady dost co proto? Když mu Růžena pověděla, co Gromus chystá, pokoušel se pohnout soudruhy, aby ho předešli zvýšenými mzdovými požadavky a stávkou, do níž by strhli i truhláře a tesaře z bývalé Rolínky, která byla zrovna v konjunkturu. Váhali však příliš dlouho, podezřívajíce ho z pouhého štváctví a z utajovaných zá-
měrů, a tak Gromus je předešel, dokonce naprosto nečekaně, neboť zastavil práci, aniž předtím jednal o snížení mzdy. Nedalo se říci, že by se Jindra vzdal boje a utíkal, uznáváje svou porážku. Jednal prostě jako člověk, který se bojí, že jeho čas by se mohl příliš záhy nachýlit a že odtud odejde, aniž co vykonal. Žabí rybník byly ty Libnice; lidé tu jenom kuňkali nad svými bédami, ale ke skutkům jsi je nedokázal rozhoupat. Nenacházel zadostučinění v tom, že za ním nyní přicházeli a bědovali: – Sakra, Jindro, mělš pravdu. Kdybychom tě byli poslechli, mohlo se to vybarvit jinak. To bylo jenom takové povídání, těšínská jablka, jimiž se dosycovali, ale v podstatě byli přesvědčeni, že být vyhozen z práce nebo stávkovat je v podstatě jedno. Chalupníci rozumbradi neměli v sobě té pravé dělnické krve, do níž pocit bezpráví, touha po spravedlnosti a odhodlanost k boji pronikly již zrozením. Bůhví, co se ještě přes ně bude muset

převalit, aby pochopili, na kterou stranu patří. Někteří z nich, hlavně ti, jichž netížily dluhy za domek, nebo houf věčně hladových dětí, nebo dokonce obojí dohromady, se začínali zařizovat i na svou nezaměstnanost, počítajíce s podporou, příležitostnými výdělky, chovem králíků, pro něž nebylo těžko sehnat krmení, s brambory, moukou a leccíms, co se dalo vymámit od rodičů nebo sourozenců z rodné chalupy. – Člověk se nesmí dát, říkali a představovali si to takto. A protože do nezaměstnanosti, až na několik truhlářů, tesařů a pár dělníků z cementárny upadla takřka celá kolonka, necítili se ani pokoření svým údělem.

Pryč od nich, ven z této louže. Jindra se upjal ke své myšlence s důvěrou a tvrdošíjností churavce, který uvěřil, že změní-li místo, změní celý svůj osud a zachrání život. Zamířil svou naději na Chudějovice, jež mu byly nejbližší, kde znal mnoho soudruhů a kde proto, jak věřil, se mohl nejsnáze uchytit. A tak denně vyrážel z domova za svítání a přes prosby a protesty Růženiny šlapal kolo až do krajského města. Podzim již pokročil a větry rejdivy tím plochým krajem, v němž krom lesních pásů nic se jim nestavělo na odpor. Někdy se mu opíraly do zad a popoháněly ho, napomáhajíce úsilí jeho nohou, většinou však vály proti němu, dalo se říci, že se tyčily jako svah za svahem, jeden strmější druhého a Jindra je zdolával z posledních sil a se srdcem, pukajícím námahou. Kde byla doba, kdy cesta do Chudějovic byla pro něho veselým výletem, přinášejícím vítanou změnu nohám, unaveným stáním u soustruhu? Ušlápl ji tehdy za necelou hodinku, rozradován pohybem a rychlostí. Nyní se stávalo, že musel slézt a odpočívat a nohy se pod ním třásly vyčerpáním a slabostí. Srdce mu vyskakovalo z hrdla a záchvaty kašle ho kroutily jako ruce katova pacholka. Když země nebyla právě rozmočena deštěm, usedal na okraj příkopu. Jenom chvilku. Zatracený kašel. Možná, až změním trvale vzduch, že mě to přejde.

Den ze dne však Jindra poznával, jak těžké bude uchytit se v Chudějovicích. Ukázalo se, že na Chudějovické trhlo právě tak, jako na jiné

a že kováci na tom nejsou téměř o nic líp než druzí. Soudruzi si vedli přesné záznamy a ukazovali mu, kolik jich je úplně – bez – a kolik jich dělá tři nebo čtyři dny v týdnu. Dělalí, co mohli, nekrčili se, bránili se zuby nehty, vysílali deputace do Prahy, kde vycítili trochu pevné půdy pod nohama, vyhrožovali stávkou, nebo i stávkovali, aby uchránili mzdovou hranici, ale většinou byli zkrušeni, práce vysychala jako řeka, zbloudilá do pouště, nebylo prostě do čeho klofnout. Někdy se někde něco vyskytne, doznali, ale podívej se, kolik jich tu na to čeká. Rozškubali by nás, kdyby se dověděli, že jsme umístili přespolečného a na domácí se vykašlali. A kdybys byl desetkrát soudruh a kdyby tě znali ještě líp. Takové je to. Kapitalismus chcípá a zachraňuje se našimi mrtvolami jako vždycky, když je v úzkých. Nedá se nic dělat, kamaráde, musíš to zkusit na vlastní pěst.

A Jindra nastupuje křížovou cestu člověka, hledajícího práci. Šlape své kolo po hrbolatém dláždění továrních ulic, vystává před vrátnicemi, snáší pohrdavé pohledy továrních mistrů, z nichž se každý vyjevuje nad jeho vyhublostí, přijímá odmítnutí, vyslovované drsně nebo soustrastně a šlape dál, po každé zlomen a bez víry ve zdar svého putování a znovu se vzpružuje představou těhotné Růženy, která nyní dělá na ně oba i na toho třetího, dosud nezroze-ného. A to nesmí být, to přece nesmí být.

Sesouvá se to v něm den po dni. Začíná poznávat příčinu té obecné skleslosti, která zachvátila dělnictvo. Tak to je, člověče, třeba se to zdálo sebeneuvěřitelnější. Jako by všechno, čemu se učil a věřil celý život, v něm bylo podhrabáváno a hroutilo se. Zbídačení pokračuje, mělo by přibývat revoluční nálady. A zatím je tu jen úzkostné huhlání, je to, jako by mezi nás byl vražen klín. Neboť zatím co jedni hladovějí, druzí se třesou hrůzou, aby je nepostihl týž osud. Hněte se, sakra, hněte se! Je přece jedno, jakou smrtí zajdete, chcípnete-li hladu, nebo budete-li odstřeleni, nehledě k tomu, že ta druhá smrt je rychlejší a chlapštější. To se ti řekne, kývají hlavami. Copak chceme něco jiného? Všechno je lepší než tohle zbídačení. Ale kdo má

začít? Ovšem, ovšem. Nikdo nezačíná a bída se vleče dál. Rozdrobili nás, chlapče, rozemnuli nás jako krajíc kukuřičného chleba.

Nedá se nic jiného dělat, než šlapat kolo od fabriky k fabrice, od dílny k dílně, snad se mi podaří, co se nepovedlo ostatním, zkusit to sám na vlastní pěst.

XXX

Josef Balada se vracel domů z práce. Bylo pět hodin a soumrak už pořádně zahoustl. Jenom nad lesy se táhla zářivá čára odcházejícího dne.

Vracel se pěšinou mezi poli, tou nadbíhačkou, kterou jindy spěchávali do fabriky opozdilci. V tuhle dobu, tak pozdě na podzim, jí však už nikdo nechodíval, neboť bývala rozblácená. Skladník zdvíhal těžce nohy, mazlavá země se mu lepila na podrážky. Poslední týdny jako by mu přihodily na ramena řadu let. Vzpíral je s námahou, hrbil se pod nimi. I aktovka mu byla těžká, ač v ní měl jenom prázdný kastrůlek a bandasku od kávy. Přendával ji přes tu chvíli zpod jedné paže pod druhou.

Milosrdný byl podzim svým časným šerem, jež jako plášť paše-rákův přikrývalo skladníkův návrat. Nebylo mu ho ještě dost, byl by si přál úplnou tmou. Dosud rozeznával jednotlivé domy i okna v nich, pokud byla obrácena do polí. Nebyla osvětlena, lidé za nimi se drželi hesla, že do huby si člověk nepotřebuje vidět a na tu jejich práci že je zatím světla habaděj. Seděli u oken – podle Josefa Balady – a dívali se do polí, jak se skladník vrací, jediný z nich se vrací z práce z Gromusovy fabriky. Znal jejich myšlenky, četl je, ne, nepotřeboval jich číst, létaly kolem něho na té osamělé cestě, mávaly mu do tváře netopýřími křídly, dorážely na něho vraními zobany. Skladník se před nimi choulí a hrbí, stahuje hlavu hlouběji do ramen – když se plíží takto nahrben, snad je oklame a unikne jim.

Ticho přikrývalo kolonii, ale na cestě před sebou slyšel skladník dětské hlasy. Přicházely ze staré pískovny, jež zarostla trávou a ostružiním a zaplnila se zpola děravými plecháči, hliněnými střepy a rezavým železem, jež sem Libničtí naházeli. Skladník nenáviděl toto místo, jež bylo příliš blízko jeho domu a nečisté, a křik klukovské

smečky, která tu házela kamením, střílela z praků a prováděla v podvečer své divy, ho často zlobil, když si chtěl v klidu přechíst večerník nebo posedět na zahradě. Od té doby však, kdy práce v továrně byla zastavena, míjel je s úzkostí. Vyhnul-li se cestě po silnici, té zahanbu-
jící procházce před očima všech, neušel povyku té vlčí smečky dětí a výrostků, jež obrazila zaostřeně mínění svých rodičů. A tak ho večer co večer vítala kočičina, jakoby prováděná neviditelnými skřítky. Kluci, poschovávaní za ostružinovým houštím, přikrčení za okrajem jámy pokřikovali na něho, ječeli, hvízdali, mňoukali, štěkali a tloukli na zrezivělé plecháče. A skladník, jemuž se svíralo srdce strašným a bezmocným hněvem i hanbou, se snažil předstírat sám sobě, že se ho to netýká a sunul se kolem s hlavou k zemi, ale nezrychluje chůze. Za jeho zády ten bláznivý koncert ještě zesílil a trval tak dlouho, dokud za ním nezapadly domovní dveře.

Toho večera se Josef Balada vracel v náladě černější než jindy. Ráno před odchodem z domova měl výstup se ženou. Vrátila se z nákupu plačky. Několik žen, manželek dělníků z Gromusky, odešlo z krámu, když ona tam vstoupila, a daly jí zřetelně najevo, proč. Ženy, na něž tíha starostí doléhala s větší vahou než na muže, začínaly ztrácet trpělivost a byly den po dni vydrážděnější.

Ty tři, jež odešly z hokynářského krámu, stály před ním ještě, když Baladová vyšla. Nekladly si mezí a rozprávěly volně a velmi důrazně, jako by sehrávaly nějaký divadelní výstup.

– Někomu se to žije, promlouvaly jedna po druhé. – Každý holt nemá to štěstí, aby měl chlapa potvoru, která se prodá pánovi. A to to ještě má odvahu vylézt mezi lidi. Vlastní dcera se na to nemohla koukat a radši šla z domu.

A pokračovaly dále, když Baladová, jejíž odchod se změnil v útěk, jich už ani nemohla slyšet.

Skladníková žena přiběhla domů jako šílená. Prasklo to jako přetopená pec, vytilo se to na ni jako žhavé železo. Ačkoli každé to slovo se jí propalovalo až do srdce, souhlasila s nimi se všemi.

Měly pravdu ty ženské, bylo to právě takové, jak říkaly. Cítila, že by tak soudila, jednala i mluvila na jejich místě. Plakala a křičela, obojí zároveň. Rvala muži aktovku s jídlem zpod paží, počínala si jako fúrie, ženský běs ze dnů, kdy lidem zmítá revoluce, ta žena celý život pokorná, dřičská a mlčící.

Stalo se po prvé za ta léta, co spolu žili, že skladník vztáhl ruku na svou ženu. Uchopil ji za rameno a smýkl jí tak prudce, že se zapotácela a upadla vedle plotny. Poděšen svým činem, ale zatvrzelý ve svém hněvu, popadl znovu aktovku a vyběhl z domu. Šel silnicí. Okna domků po něm blýskala v ranním slunci. Chtělo se mu zdvihnout pěst a zahrozit do nich. Rošťáci, co jsem vám udělal? Uštvali by člověka k smrti. Když míjel domek, kde nyní bydlela Růžena s Jindrou, viděl svou dceru vycházet ze dveří. Zastavil se, aby na ni počkal. Ale i Růžena se zastavila, jako by se polekala pohledem na něho, váhala chvíli a pak se obrátila a vešla do domu.

Ten den prožil skladník, jako by ustavičně viděl přízraky. Hádal se s nimi, s Růženou, s Jindrou, se svou ženou, se všemi bývalými kamarády, s Josefem Baladou, předsedou závodního výboru a odborové organizace. Provázely ho ještě, když se vracel domů.

V písčově kvílela harmonika a táhla za sebou pronikavé chlapecké hlasy, jež se nemohly shodnout s její melodií. V Baladovi vzklíčila naděje: snad jim dnes unikne bez povšimnutí. Ale hlasy i nástroj zmlkly náhle jako na povel. Jen chvilka ticha – pak harmonika spustila furianta a hlasy se na ni pověsily, kvičíce disharmonicky v přiškrcené výšce:

Skladník, skladník, skladník,
skladník je pán.
Prachy dá do kasy,
plivne na chudáky,
skladník, skladník, skladník,
skladník je pán.

Josef Balada spěchal, jak nejvíc mohl. Byl by se dal na útěk, nebýt očí, jež tušil za okny domků. Nyní byl v jedné rovině s písčivou. Píseň skončila, harmonika ji dotáhla medvědími zabručením v busech a prasečím zakvičením v hořejší poloze.

– Pozor. Za mnou! zavelel hrubý hlas výrostka, který patrně řídil celé představení. – Jedna, dva, tři. Ted'!

A sbor kluků začal skandovat:

Ji-dá-ši, Ji-dá-ši,
kolik ti to vynáší?

Skladník se zastavil. Dost, mrchy, dost! Kdo je Jidáš? Uškrtnu vás, parchanti, zabiju vás. Vrhle se k písčivě se zdviženými rukama. Řval.

V jámě nastal zmatek. Kluci začali utíkat, ale výrostek s hrubým hlasem je rychle vzpamatoval a ovládl.

– Na něj, kluci, zavelel a hodil první kámen.

Josef Balada jím byl zasažen do prsou. Zastavil se. Necítil bolest, jenom překvapení, jako by ho tento úder vrhl na nějaký nový svět. Slyšel křik chlapců, svištění kamenů a střepů, něco ho uštklo do kolena. Okna za jeho zády se začala otvírat s chvatem a třeskem, mužské a ženské hlasy řvaly a ječely něco nesrozumitelného. Křoví před jeho očima ožilo rozšklebenými klukovskými tvářemi. Obrátil se a utíkal. Nohy se mu bořily do bláta pěšiny, vytahoval je těžce, klopýtal a klouzal, bylo to, jako by země nastražovala oka, aby ho lapila a spoutala. Křik a ječení za ním zesilovalo. Při jednom klopýtnutí ztratil aktovku. Shýbl se, aby ji zdvihl a tu byl zasažen do zad těžkým litinovým hrcem. Úder z něho vyrazil dech. Ztratil rovnováhu a padl tváří na cestu. Ticho se na něj sneslo. Nepozbyl vědomí, to jenom chlapci, překvapení jeho pádem a vylekaní představou neštěstí, zmlkli.

Vstal těžce, oslepen blátem, jež mu vniklo i do nosu a do úst. Potácel se vpřed, domů, domů, rychle, zalézt jako pes, srdce i plíce

mu pukaly námahou. Vítězný pokřik kluků se znovu zdvihl a nesl se za ním, už jenom křik, neboť jeho pád jim vzal odvahu házet.

Ji-dá-ši, Ji-dá-ši,
kolik ti to vynáší?

Deštivá říjnová noc vzdychá pod okny. Skladník sedí v podkrovním pokojíku a dívá se do tmy. Před chvílí ještě dům se zachvíval vzlyky skladníkovy ženy, teď se v něm převaluje ticho. Jenom vítr občas zavyje nebo vzdychne a déšť jako nekonečně dlouhý ještěř tápká měkkými tlapkami po taškách střechy.

Josef Balada naslouchá úderům svého srdce. Jsou to těžké úde-ry, velmi od sebe vzdálené, jako by někdo zatloukal hřeby, zvolna a rozvážně. To vám to trvá, Plecitý, než zatlučete těch pár hřebíků. Ale noční hlídač si dává na čas. Buch, rozmach dlouhý jako zívnutí, buch. Ta práce mu nepatří, byl k ní nakomandován, nevoní mu to. Když to tak člověk uváží, děláme vlastně stávkokazy, třeba se nestávkovalo. Kušte, člověče, a koukejte, ať jste hotov s prací. Déšť zhoustl a šumí nyní jako splav. Ji-dá-ši, Ji-dá-ši. Skladník vyskočí a přejde pokojík dlouhými kroky. Čtyři kroky ke dveřím, pět k oknu a jeden zpátky k židli, na níž sedí. Klesne na ni těžce, ten starý kus nábytku praští ve spárech, jako by se chtěl rozpadnout.

Nevečeřel, ale hladu necítí. Vyběhl sem rovnou, jak přišel domů, vyhnul se ženě a odbyl ji, když přiběhla a volala za dveřmi, jež za sebou zamkl na klíč. Plakala dlouho na schodech, možná, že ještě teď tam sedí a střeží každý jeho pohyb zde, protože ty bláznivé ženské mají prvé na mysli, když něco člověka potká, aby si něco neudělal. Nesvlekl se. Seděl a hledal myšlenky, nějakou cestu z té slepé uličky, do níž byl zahrán, nebo do níž sám veběhl, ale jeho mysl byla plná výkřiků a obrazů. Bláto na něm uschlo a šelestí jako svlečená hadí kůže. Bolest v zádech, kam byl zasažen litinovým hrcem, se konečně probudila a palčivě žhne. Odejdu, musím odejít, pane

Gromusi, uštvali by mne k smrti. Nikdo vás nedrží, pane Balado, máte volnou cestu, jenom zpět už nemůžete. Kdybych ho tak mohl uškrtit, skočit na něj a jedním rázem mu zlomit škrtán. Skladník svírá pěsti rukou, vztažených před sebe do tmy, bláto se mu drolí z prstů. Kdo mne do toho všeho vehnal, ptám se, kdo? Byl jsem Josef Balada, předseda závodního výboru a odborové organizace dřevosoustružníků. Co jsem teď? Mluv, Josefe, nechte mluvit Josefa, on si vždycky ví rady. Mluv, Josefe, no tak, mluv, ty mudrci. Skladník se zasměje do ticha, poleká se svého smíchu a naslouchá napjatě, se srdcem divoce bušícím. Nic, docela nic. Možná, že už blázním. Zkrátka dám výpověď a bude to. Krátce ji dám a dlouze budu na stará kolena žebrot. Znamenitě, Josefe, to jsme od tebe čekali. To jste ode mne čekali, pacholci, a teď mne necháte chcípnout hladu. Mně nepotřebuje o vás nikdo nic vykládat. Kdo porušil dělnickou solidaritu a kdo ji celý život kázal? Ji-dá-ši, Ji-dá-ši, kolik ti to vynášší? Kuš! kuš, nebo ti roztrhnu tlamu.

Údy mu zdřevěněly dlouhým sezením, únava ho přemáhá, bolest v zádech je stále palčivější. Vstane, židle si oddychne od jeho tíhy tichým prasknutím, jde k posteli, prkna podlahy skřípou a vrzají, odhodí nepovlečené peřiny, jež tu osiřely po odchodu mladých a svalí se naznak. Krev se mu vžene do hlavy z té náhlé změny polohy a nelidského vyčerpání, spánek na něho padne několika vlnami mdloby. Bejrút, Aden, Karáčí, Singapur, Hongkong, Batávie. Natřete to pořádně, Plecítý, tohle jsou nějaká písmena, ty ubrečený, usmrkaný mrzáci? Nenamáčejte tolik štětec, zatracenej vrtáku. Teče vám to z toho jako z děravýho vokapu. Ježíšmarjá, jak mi to sortýrujete, člověče, tohle de na Ústí a na Hamburk, tohle na Horní Dvořiště a tohle na Bratislavu. F. G. 1159, F. G. 1172, F. G. 1126, F. G. 1208. Kruci sakra, jak jste mi to zvrtil? Tohle de pryč a tohle přišlo zpátky. A na ty lífršajny mi nešahejte, nebo vám urazím pařáty. Cape Town, Sydney, Montevideo, Buenos Aires. F. G. 895, F. G. 1506, F. G. 912. Bedny, bedny, bedny. Hory beden. Zavalí nás, Plecítý, zdechneme

pod tím. Ten blázen, nasekat toho uměl, ale prodat to nedovede. Jedno jde ven a druhé zpátky. Retourgut Hamburk, dvanáct beden, 609 až 620. Takhle, pane vrchní, nikdy jich nenapadlo, jakej by to byl vohníček, kdyby tady někdo jen špačka ztratil? Ten fajer bych chtěl vidět, ale ten smrad bych nechtěl cejtít. Sirka by stačila a bylo by po starosti. A já jim řeknu, že moc lidí by si vejsklo. Kušte, chlape, a koukejte radši, jak to držíte tu patronu.

Skladník se probudí, posadí se na posteli a dívá se vyjeveně do tmy. Slyší ještě doznívat hlas nočního hlídače a svůj. Vstane a zapálí si cigaretu a při plamínku dohořívající sirky se podívá na hodinky. Je půl čtvrté. Natáhne pečlivě své náramkové hodinky, večer na to zapomněl, a posadí se na židli u okna. Přestalo pršet, ani vítr už nefouká. Noc se šedavě zakalila, není to už tma, ale dlouho ještě to nebude svítání. Snad se již začala odlupovat mlha od vlhké země. Ale ani to nelze rozeznat. Kdyby alespoň pes zaštěkal, kdyby bylo slyšet bít hodiny. Nic. Venku je hluboké, strašné předjitřní ticho.

V tom tichu skladník kouří a přemýšlí. Tělo ho bolí, občas jím otrásá zima, ale za chvíli o tom neví. Myšlenky nabyly hladkosti, plynou a nesplétají se. Když to tak uvážíme, je opravdu málokde nakupeno tolik hořlaviny, jako v Gromusových skladištích. Ostatně celý svět je naplněn hořlavinou, jenomže od války nějak zvlhla. Není tak hloupý ten Plecitý; sirka by ovšem stačila, ale nebylo by to dost rychlé. Všecko se musí řádně promyslet a připravit. Nebyl jsem nikdy přívržencem ukvapených činů. Zkazíš něco jednou a většinou to zkazíš navždycky.

Konečně zaštěká pes – snad někdo prošel opuštěnou ulicí. Skladník se polekal. Stanovil si hodinu, kdy vyklouzne z domu. Snad už ji promeškal. Rozškrtne zápalku a podívá se na hodinky. Je pět. Právě čas. Skladník si zuje boty a jde opatrně ke dveřím. Podlaha skřípe a v něm samém tím napětím vrže kdejaký kloub. Nechal za sebou otevřené dveře, ale krok od nich se zastavil. I ve tmě vidí na nejvyšším schodu něco temnějšího a hmotného. Jeho žena. Hlídala

ho a usnula tu únavou. Prsty lítosti mu stisknou srdce. Stojí nad ní se zatajeným dechem. Slova v něm koktají, je mu, jako by ho to mělo porazit. Konečně se vzchopí a sestoupí tiše po cihlových schodech. Před domem se obuje a mne si dlouho šaty, aby z nich vydrolil zasklé bláto; pak se umyje u pumpy a utře se do kapesníku.

Nikde ještě nesvítili, když vyšel na silnici. Lidé neměli proč vstávat, čas jim zjalověl a nerodil peněz. I v oknech slepých tmou byla výčitka. Skladník je míjel rychle, přihrben, jako když se vracel zvečera, a zastavil se před domkem, v němž bydlela jeho dcera. Dívá se dlouho nahoru do zatmělého okna a polyká sousto osudu. Nebýt toho děvčete a jeho nepochopitelné krásy, nebyl by dnes tam, kde je. Když jsem ji plodil, plodil jsem svůj osud. Ale snad ani ona za to nemohla, snad každý z nás více musí, než chce. Zdálo se mu to obsáhlejší, než dovedl pochopit. Proč ses mi včera ráno vyhnula? Nechtěl jsem nic jiného, než se na tebe podívat. Vždycky jsem se na tebe tak rád díval. Tvá matka bývala taky hezká, dokud byla mladice, ale tvá краса byla příliš mnoho na nás chudáky. Za oknem hokynářova domku vyskočilo světlo a na silnici se ozval vzdálený rachot mlékařova vozu. Skladník vytrhl nohy z bláta a spěchal pryč.

Věděl o malé kořalně nedaleko tržiště, kam chodívali trhovci a sedláci, přivážející na trh drůbež a zeleninu, rozhánět ranní chlad a rozespalost. Bývala otevřena již od páté hodiny ranní. Měl v úmyslu prodlet tam co nejdéle, neboť do továrny nemohl dříve jak v sedm a nevěděl, kudy by chodil.

Když vstoupil, byla už malá prostora před nálevním pultem přeplněna chlapy ve vysokých botách, placatých čepicích a krátkých těžkých kabátech, vyrudlých stářím, sluncem a nepohodou a právě teď napitých deštěm, který se tu vypařoval a se zápachem lihovin a tabákovým kouřem z dýmek vytvářel ovzduší takřka nedýchatelné a dráždící k zvracení. Sedláky a chalupníky jsi mohl rozeznat po rousnatém kníru a bičích, jichž nepouštěli z dlaní. Bylo tu i několik žen ve vlňácích, zkrřížených přes prsa. Pilo se tu i jedlo, venkovští

ukusovali z krajíců žitného chleba, který vylovili z objemných kapes kabátů, městší z rohlíků, jež přes svůj zlatově vypečený povrch byly jako gumové, a tato sousta zapíjel každý svým oblíbeným nápojem – buď kořalkou nebo čajem, v němž bylo více rumu. Hlasy se překřikovaly mezi sousty, slova byla několikrát převracena mezi rozžvýkanými a nespoknutými žvanci. Ale i v této lidské maštali, napěchované rameno na rameni, přežvykovali mlčky samotáři, vyhýbající se pohledům i oslovení.

Josef Balada se protlačil k nálevnímu pultu, poručil si sklenici ruského punče, neboť byl piják sváteční a liboval si ve sladkých lihovinách, a vzal si rohlík z kupy, navršené v rozměrném košíku. Horký nápoj ho pálil do prstů a spaloval mu hrdlo, vyprahlé neklidnou nocí. Nicméně jej vypil chtivě a poručil si druhou sklenici. Pak teprve se dal do rohlíku, ukusoval, zapíjel a naslouchal řečem, jež se vedly kolem něho, se zvědavostí, vysvětlitelnou jen strachem nebo únavou z vlastních myšlenek. Zády k němu stál širokoramenný sedlák, zjevně už trochu podnapilý a vykládal, jak zatočil se vzpurným pacholkem, který si usmyslel chtít přidáno po tříleté službě deset korun měsíčně v této těžké době, kdy na vesnici mnohý nevidí pohromadě deset korun, jak je rok dlouhý, a kdy lidé i petrolejku do chléva chodí kupovat za vejce. Nasrat, povídal jsem mu, to se ví. Bud' rád, Jouzo, povídal jsem mu, že dostaneš pořádně nažrat. Jinde pacholek nemá ani to. Jinde, povídal jsem mu, si pacholek chladí polívku foukáním a ty si ji chladíš chlebem. Drž hubu, sakra, povídal jsem mu, a děkuj, jářku, Pánu Bohu, že sedíš v teple. No, měl řeči a řek mi něco, co neměl, každéj sme tento na něco citlivej, a tak sem mu jednu máznul. Vzal si na mě vidle. Jářku, s vidlema si na mě přijdeš, to jo. No, zřídil sem ho, až mu červená litala z nosu i z huby a táhnul. A takhle na včerejšek v noci, to už bylo jako tejden, co sem ho vyhodil, zbudila mě kráva. Má se mi v tenhle čas telit, víme, a bučela jako vo soudním dni. Natáhl sem si kabát a běžím k ní jen tak v kaťatech. Pes nikde, to se ví, mám mrchu toulavou, jednou ho praštím, neřáda, a bude mít

nadycky. Kráva stála a bučela, ale jinak nic. Tak sem si sed na dojičku, ani sem neroužehnul a že jako chvíli počkám, jak se to tento. A jak tak sedím potmě a zrovna štrachám po kapsách cigaretu, přijde mi podívat se na vrata u stodoly a vono se pod nima červeně roužíhá. Tak to blikne a zas a pak to bliká chvíli. Koukám jako vůl, vočím nevěřím. Jářku, co se má co ve stodole roužíhat? Tak sem tam vlít a tam sem ho chyt. Jouzu, to se ví. Byla tam hromada vovesný splašky a u tý začal. Moc mu ještě nehořelo, bylo to trochu vlhký, víme, seděl na bobku a foukal do toho jako cikán. Skočil sem po ňom, to se zná, a takhle sem ho popad a za chvíli bylo po vohníčku. Utlouk sem ho, páni, jeho držkou sem ho utlouk, tak dlouho sem mu s ní do toho mlátil, až tam nebyla jiskřička. Jakýpak četníky, jářku, sám ti dám vohníček, do smrti se nebudeš moct podívat ani na sirku.

Skladník pocítil náhlou nevolnost. Zaplatil a protlačil se ven. Už bylo světlo. Kalné, šedé svítání deštivého dne. Trhovci přešlapovali kolem svých stánků, zabaleni do plachet nebo v kápích, jež si udělali z pytlů. I většinu zboží na ošatkách, v nůších a na pultech sbitých z nehoblovaných prken, měli přikrytu. Kupci nepřicházeli, tržištěm táhla pustota, pach vlhké ornice a podzimního tlení.

Radniční hodiny odbíjely půl sedmou, skladník se vlekl k továrně uličkami, z nichž každá v tom mžení vypadala jako přízrak sebe samé. Hoří jako sláma, říká si, a nemusí to být vždycky pravda, jak je vidět z toho, co povídal ten sedlák. Měl by vidět, jak dovede hořet celuloid, nebo jen dřevitá vlna. Zkrátka u všeho přijde na materiál a na to, jak si člověk na to dovede zajít. Zbabral to ten chudák. Skladník nad ním vrtěl soucitně hlavou. Každá věc se má pořádně připravit. Co kdyby si, dejme tomu, vzal s sebou trochu petroleje? Ne, na petrolej se v takovémhle případě nemá zapomínat. Krámy byly už otevřeny, skladník se zastavil před jedním z nich, v němž jsi mohl koupit všechno, od radlic a bičů až po bonbony a prášek do pečiva. Skladník vešel a přál si dvoulitrovou plechovou konvici s tím lomeným hrdýlkem nebo nálevkou, či jak se tomu říká. A petrolej

taky dáme? Chacha, to je otázka. Co by dělal s konvicí bez petroleje? Má ji snad pro podívanou a bude si svítit nosem?

– Kam s tou konví, Josefe? ptal se vrátný, když pouštěl skladníka do továrny.

– Ale žena nemá v dřevníku světlo a musí krmit husu potmě, odpověděl skladník s širokým, vysvětlujícím mávnutím. – Koupil jsem jí to hned po ránu, abych zas večer nezapomněl.

– To bude pečeně, řekl vrátný s dobromyslnou závistí.

A tu se skladník rozchechtal jako blázen.

– Na mou duši, tos uhád. To bude pečeně, jakous eště nežral. Zvu tě na ni.

Vrátný se za ním díval, jak šel přes dvůr potřásaje hlavou v bláznivém smíchu.

– Líznul si asi hned po ránu, bručel. – De to s ním nák s kopce.

Ta konvička s petrolejem padla každému do očí. Noční hlídač musel taky vědět, co a jak je to s ní, ani mladému Gromusovi neušla. Všiml si, sotva vešel do skladiště, jak se blyští v koutě u vrat. Zdvihl ji, zatřepal jí a pak k ní přičichl.

– Co je to tady, vyštěkl a poslouchal nedůvěřivě skladníkovu vysvětlení.

– Mohl jste ji nechat venku u vrátného, řekl pak. – Takové věci do skladiště nepatří.

Do Josefa Balady jako když vjede čert. Vyjel si vztekle, vypadalo to, jako by chtěl vyvolat hádku.

– Samo to nevybouchne a se sirkama tu nikdo nic nedělá. Ostatně, kdoví, komu by to nepřišlo vhod.

Michal Gromus, který již odcházel, se prudce obrátil. Teď tu stáli proti sobě a poulili na sebe oči, jako by jeden na druhého chtěl skočit. Ale skočit chtěl možná jenom Balada. Michal Gromus by byl mnohem raději vyčetl, co se děje v duši toho starého námezdníka.

– Co jste tím myslel? zeptal se konečně, neboť čtení myšlenek nevede povětšinou k výsledku.

– To, co jsem řekl. Komu by vadilo, a rozhodil kolem sebe rukama, – kdyby to všechno, jak to tu stojí a leží, vzal čert? Namlátilo se toho, že se to málem pod střechu nevejde a nikdo to nechce. Jednu bednu prodáte a pět se vám jich vrátí, mašiny stojí a lidi nemají do čeho píchnout, ani co jíst.

Michalův pohled se zúžil posměchem. Ach, ty kazateli. Mlátit hubou dovedete všichni, ale tím to končí. A já už myslel... Michal však i ve své mysli udělal pomlku a nedovolil myšlence, aby zpřesněla a uzavřela se.

– Člověk by řekl, že víte, jak na to. Až na něco přijdete, nezapomeňte mi o tom povědět. Možná, že vás udělám svým společníkem, budete-li o to ještě stát. Protože člověk, který by dovedl poradit druhým, jak ven z téhle šlamastiky, která je dnes, by musel zbohatnout. Ale zatím, pane Balado, dávejte pozor na řeč. Taková slova, jako že někomu by něco mohlo přijít vhod, mohla by způsobit mnoho zlé krve.

A zase se na sebe dívali. Pak Michal Gromus mávl rukou na pozdrav a otočil se k odchodu.

V poledne Balada osamí ve skladišti. Vrátný s nočním hlídačem odejdou k obědu. Skladník stojí ve dveřích a dívá se za nimi, dokud nezajdou do svých bytů. Pak zavře. Venku je chladná, větrná plískanice, není oč stát, aby sem fičelo. Ale není snad také třeba zavírat skladištní dveře na klíč. Nicméně Josef Balada zamkne na oba západy a nechá klíč trčet v zámku. Přitáhne několik těžkých beden a přistaví je ke dveřím. Na ně postaví zas jiné. Připadá mu to zbytečné a trochu se nad tím usmívá, ale zas myslí na toho pacholka, který zanedbal potřebnou opatrnost a pokazil své dílo. Každou práci je třeba řádně připravit a udělat. A skladník pracuje s mladistvou silou a bujarostí, jako by mu léta spadla z ramen, dlouho už se necítil tak znamenitě, jako teď. Přetahuje těžké bedny, staví z nich na volné prostoře skladiště cesty, jež se spojují a křižují, prokládá je balíky dřevité vlny. Žaludek mu zakřičí hladem, až potom,

konejší ho, napřed to musí být hotovo, a pak se zasmějeme tomu – až potom –. Některé bedny otvírá, především ty, o nichž ví, že je v nich celuloidové zboží, ty jsou nejdůležitější. Ten petrolej snad byl zbytečný, napadá mu, ale rozhodně nemůže škodit. Odšroubuje závěr konvičky a kropí petrolejem balíky dřevité vlny, lije pěšinky od jednoho k druhému. Konečně i to je hotovo. Teď už tomu nikdo na světě nemůže zabránit.

Balada usedne na jednu z beden, přehlíží své dílo a usmívá se. Tu se mu vynoří z paměti věta: – Hoden jest dělník mzdy své, a naplní ho zuřivostí. Vytáhne z kapsy provaz, je na něm už připravena smyčka, protahuje ho prsty a snad jeho drsnost způsobí, že se v něm napětí zhroutlí náhlou slabostí. Ji-dá-ši, Ji-dá-ši, kolik ti to vynášší? Vzpamatuj se, Josefe, vzpamatuj se. Ukážeš jim, kdo byl Josef Balada. Až tahle chamrad', kterou praskají sklady, bude pryč, začnou zase dělat. Co budou křičet pak? Už, maminko, nebudeš plakat, že si na tebe ukazují prstem, že před tebou utíkají. Po bříše k tobě polezou, po bříše, aby tě odprosilí. Jako svatá mezi nimi budeš, jako svatá, povídám.

Vidina toho triumfu mu vrátí sílu. Ještě tohle se musí udělat, pak už bych neměl kdy. Vyleze po navršených bednách k příčné traverze, jedné z těch, jež vzpírají ocelovou konstrukci skladiště, a uváže na ni provaz. Nyní ho to žene. Rychle, rychle. Už žádné myšlenky, už nic, jen to udělat, rychle, rychle.

Sestoupí, vytáhne krabičku sirek a zapálí nejprve balík u dveří. Plamen vyšlehne okamžitě, balík vzplane jako pochodeň, oheň se rozběhne na dvě strany petrolejovými pěšinkami, druhý a třetí balík chytnou takřka zároveň.

Josef Balada je vylekán prudkostí živlu. Ne, už nebude třeba víc, jen utíkat, než mu oheň zatarasí cestu. Ne za živa, Pane Bože, ne za živa. Utíká k valu beden a šplhá po nich nahoru. Za jeho zády to zašumí a vzdychne, jako by ze země vyrazil silný vodní pramen, prostora skladiště se rozžehne prudkým vzplanutím světla: první

bedna celuloidu se vznítla a vybuchla. Dým se valí, oblaka čpavého, dusivého dýmu. Nový výbuch. Jde to za sebou jako bubnová palba. Josef Balada stojí na vrcholu bednového valu se smyčkou na krku a dívá se oslněn na vlnobití plamenů, jež zaplnilo prostoru pod ním a vzpíná se k němu. Po břiše se budou plazit, po břiše. Ale v okamžiku, kdy dělá krok z bedny do prázdna pod sebou, vidí pár výsměšných očí Michala Gromuse a dříve, než se splav krve převalí přes jeho vědomí, jako by mu někdo vykřikl do uší otázku, na kterou již neuslyší odpovědi:

– Pro koho jsem to udělal?

XXXI

– Nehledě k tomu, že je to dokonale nepřírozené, je to důvod, který by vám žádný soudce neuznal.

Notář Purkl upíral soví pohled na Vilmu Gromusovou, která seděla před ním v tom směšném starém křesle, do něhož kdysi odmítla se posadit její tchyně. A jak mluvil a nakláněl nepokojně hlavu ze strany na stranu, ptačí vzhled jeho lebky se měnil, i podobal se střídavě sově puštíkoví nebo obrýlenému čápu. A Vilma, ač se tomu vzpírala, nemohla se zbýt pocitu, že je nezvedené děvčátko, jež je káráno a nedovede pochopit, že mouchám se nesmí trhat nohy ani křídla.

– Snad to zní neuvěřitelně, pokračoval notář a jak naklonil lebku a jeho lysina zachytila kalný odlesk světla, jež na ni dopadlo zaprášeným oknem, připamatoval Vilmě jakýsi zapomenutý obrázek řeckého filozofa z dějepisné učebnice, – ale narazila jste na zákon právě v tom místě, kde je pevnější než středověká tvrz a ušlechtilý jako desatero, neboť je v naprosté shodě s přírodou. Ne, má milá, nedosáhla byste rozvodu, leda byste si vymyslela a obratně vyvolala jiný důvod. A tu ovšem by bylo lépe, kdybyste se obrátila na některého z těch rozvodových advokátských šarlatánů, kteří mi připomínají obstaravatele pohřbů. Já vám neporadím, už proto ne, že jsem starý mládenec a jako takový jsem zarytý zastánce nezrušitelnosti manželského svazku.

A ta mladá architektka, tolik si jistá sebou a svým cílem, cítila pojednou, jak ji zalévá horkost nepoznaného studu, jakoby z mrzáctví, jako by na těle dosud rovném jí v jedné osudné vteřině narostl netvorný hrb. Vzkypěla:

– Můžete být jist, že se o to pokusím. Mám právo žít po své vůli a podle svých představ.

Lesk Purklových brýlí se na ni posměšně zaostřil, očí nebylo vidět. Za nimi běžel pás vzpomínek, neboť notář byl starý člověk a myslel jimi. Minulost mu poskytovala více opory než přítomnost, jež ho namnoze dráždila a budila jeho odpor. Byla to docela malá holčička tehdy před osmnácti nebo dvaceti lety a již tenkrát se lišila od svých vrstevnic. Dílny jejího otce bývaly jejím nejmilejším hřištěm, pohrdala děvčaty a nikdy si nehrála s panenkami. Někdy se účastnila divokých klukovských her, aby nazítří šla kolem svých včerejších kamarádů, jako by jich nepoznávala. Ovládala záhy svého předčasně ovдовělého otce a rozhodovala sama o své výchově a o svém osudu. V jedenácti letech odtud zmizela a s výjimkou krátkých prázdninových pobytů vrátila se až po čtrnácti letech: tvrdý, bezohledný muž v žádoucím a krásném ženském těle. Tady byl výsledek emancipace, koedukace a jak ještě se ta moderní bláznovství jmenují a technické výchovy, žena, která se styděla za své ženství a cítila nejjasnější a nejspravedlivější zákon přírody jako křivdu a násilí. Notář vytáhl svůj veliký barevný kapesník a hlučně se vysmrkal. Potřeboval skrýt své pobouření a nevěřil ani záštitě svých brýlí. Pociťoval k této štíhlé a vzrušivě vábné ženě odpor hlubší než kdysi k Anně Gromusové. Otec i syn byli, jak se zdá, postiženi tímž osudem. A synův osud mu připadal horší a bezútěšnější otcova, neboť zatímco starý byl více méně obětí své fikce, synovi byla dána nejčarovnější skutečnost, ale tak, jako bychom hladovci podali nejchutnější pokrm v skleněné, ale nedobytné schránce.

– Budete ovšem muset lhát, řekl bezdůrazně a čekal s napětím na odpověď. Mužský charakter. Je v něm vůbec nějaká celistvost? Posadila se zpřímá v tom starém křesle, které ji ohýbalo v zádech, a odpověděla prudce:

– A co jiného je celé mé manželství než lež?

Notář unaveně vzdychl.

– Je to fráze, vidíte. Musí to být fráze, slyšel jsem to už tak často, takřka denně, že to nemůže být nic jiného. Ostatně vy jste lhala už

svým sňatkem, nikoli teprve manželstvím. A, má milá, lež můžete vyhnat ze svého života jedine pravdou, nikoli novou lží. Záleží-li vám na tom ovšem.

Opět ten trapný, rozvracející nával studu. Braň se, holka.

– Připadám si jako ve zpovědnici. Jaké pokání mi uložíte?

Notář se zasmál uspokojeně.

– A nejste daleko pravdy. Jenomže ve zpovědnici se lidé pod pláštíkem pokání svým hříchem vychloubají, kdežto zde jimi zmítá nebo z nich leze jako čert z posedlého. A chcete-li slyšet o skutečném lidském pokání, jak já mu rozumím, povím vám je: pokusit se najít poctivý vztah ke druhému a nejde-li to, povědět mu pravdu, odejít a vzdát se všeho, co vám spojení s ním vyneslo.

Vilma seděla mlčky a dívala se na klikatou puklinu v prkně podlahy. Sem, tam, sem, tam běhaly po ní její oči. Udělej z téhle klikatiny přímku, chytráku. Pak vstala a její smích nebyl dalek hysterie.

– Vy jste znamenitý rádce, pane notáři.

Za skly brejlí soví oči pátraly v jejím obličejí.

– To nebyla rada, to byl jen můj názor. Rady si musíte vědět sama.

Zvonilo poledne. Kolmý déšť spojoval nízkou šedou oblohu s černou dlažbou a rázy zvonů jím spěchaly jako vyděšené ptáci. Vilma stála ve vratech notářského domu, zadržována více svými myšlenkami než deštěm. Kouř klesal, sotva vystoupil z komínů, klouzal a válel se po lesklých střeších protějších domů. Něco zlomeného a plazícího se, neschopného stoupat k nebi v jasném, veselém sloupku, převalovalo se i v ní.

Lidé vycházeli z domů a z obchodů a spěchali náměstím pod ochranou deštníků. Většinou to byli zaměstnanci, kteří chvátali k domovům spolykat oběd, natáhnout pokřivené hřbety na pohovku, být na blahobytnou hodinku opět sami sebou. Človče, vždyť ty ani nemáš domov a nikdy jsi ho neměla. Prázdný vdovcův dům; pokoje, jakoby vychladlé a nikdy ne v úplném pořádku, otec, který buď dotírá zmatenou a skoro podlízavou laskavostí, anebo sedí v za-

mlklém zamyšlení. Nájemné pokojíky v Praze, nájemné pokojíky v Paříži, zvětralé ovzduší po těch, kdo tě tu předešli. Není to ironie, že ty, která jsi nepoznala pravého domova, chceš stavět a upravovat domovy jiným? Je to drzá a nestoudná lež, co jim nabízíš a vnucuješ. Vždyť domov je láska a touha. Co o tom víš? Pane Bože, ne, snad to ani není lež, snad je to jenom má vlastní touha, kterou jsem se bála přiznat a vyslovit.

Zachvěla se z vnitřní horečky nebo z chladu, kterým na ni dýchal průjezd za jejími zády. Sáhla zamyšleně k límci pláště a zapjala si jej. Nechtěla však, ani nemohla odtud odejít. Ta prázdná prostora náměstí, zamřížovaného deštěm, v němž se míhaly ojedinělé spěchající postavy jako ve starém, setřelém již filmu, prohlubovala se jí před očima jako jáma, zaplněná parami, z jejichž víření chtěla vyčíst vše, co nyní musela poznat a domyslet.

Lhala jste svým sňatkem. Lhala jsem opravdu? Nechci lež, je to zbraň ženské slabosti, je to něco, k čemu nás vychovávali. Řekla jsem přece Michalovi rovnou, proč si ho беру, nic jsem nezastírala ani nepředstírala. Vypadá to velmi věrohodně, když si to takhle vykládám, málem bych se tím sama přesvědčila a uklidnila. Ale tato chvíle nebyla stvořena, aby v ní něco mohlo být zamlčeno. Někdo se neodbytně prochází jejím svědomím: – Ach, ne, s tím si na mne nepřijdeš. Ještě tyhle dveře otevři. Chci vědět, co je za nimi. Vilma se dopálí a otvírá i tyto poslední dveře. Má svou hrdost, nikdo jí nesmí říci, že před něčím couvla, že se něčeho bála. A přece to byl podvod. Vzala jsem si ho a má to své přirozené důsledky. Nechce nic víc, než nač má právo. Ach, nebyl to přece jen vědomý podvod; neuvážila jsem všechno a nyní se hledím vyvléknout. Není to poctivé vůči němu. Ale jak jsem na tom já sama?

Cítí skoro zoufalství a trhne sebou prudce, jako by se chtěla vysvobodit z pout, jež ji svírají. Auto vyjede z chudějovické silnice a zahaleno deštěm šustí náměstím k Pražské bráně. Voda se rozstříkuje, vypadá to, jako by kola rozřezávala černou dlažbu jako těžkou,

mazlavou hmotu, jež se ihned zaceluje a svírá. Šustění – zaznělo to tak podobně – plíživé kroky před dveřmi její ložnice v noci. To je Michal.

Ze vrat sousedního domu vyběhla skupina děvčat a vrhla se do deště jako do veselé koupele. S křikem a výskáním hnaly se ty nohaté žáby přes kluzkou dlažbu náměstí. Některé běžely po chodníku kolem Vilmy, krčíce a strkající se vždy dvě až tři pod jedním deštníkem. Byly to švadleny z největšího libnického salonu. Stesk se zakolébal ve vzduchové brázdě, rozčeřeně jejich během. Nesly v sobě mládí s dušičkami, jež nebyly schopny pojmout šíři smutku svého údělu, poháněla je srdce, jež nic nedovedlo odradit od bláznivých snů. Vilma se za nimi dívala s tvrdou závistí. Potom přešly tři dělnice. Prodíraly se deštěm jako zbytečným přídatkem k stálému přívalu béd, probíjely si jím cestu s hlavami sklopenými, s divokým uštváním výrazem žen, které musí mnoho vykonat v té krátké chvíli, kdy ostatní se těší z odpočinku. Tady je máš, vdané, pracující ženy. Vaří, perou a uklízejí v noci, teď chvátají, aby připravily oběd, a zatím co muž sakruje na věčně ohřívané blivaniny, zhltnou svou dávku, umyjí nádobí a poběží poklusem zpátky, neboť čas letí, ach, píchá je v boku, jen pomyslí-li na jeho chvat.

Růžena Pourová vyšla poslední. Kráčela pomalu, nesla namáhavě tíhu svého plného života, stačila jej sotva ukrýt před deštěm pod širokým mužským deštníkem.

Její muž stonal, uštvál se jízdami na kole do Chudějovic v tom psím podzimním počasí. Ležel v podkrovním pokojíku, poslouchal bubnování deště na střechu, řečnil v duchu, burcoval netečné zástupy, ploužil se od jedné továrních vrat ke druhým, trásl se vztekem pod lhostejnými pohledy dílovedoucích, dějství minulých dnů se k němu vracela, viděl vše znovu, v novém srozumitelnějším světle, a svíjel se zoufalstvím nad podlou zradou svého těla.

Růženě to bylo den po dni těžší, a přece přicházela každé poledne, aby mu podala šálek silné masité polévky, kterou dala uvařit u své

domáci. Musela k němu, nevydržela prostě sedět v prázdné dílně, naslouchat s úzkostí pohybům ve svém těle a trýznit se obavami, zda se Jindrovi nepřítížilo od rána, kdy ho opustila. Pane Bože, co pro ni byl. Poslední kousek pevniny, na němž se zachránila. A teď by ho měla ztratit. Útěšlivé výroky lékařovy jí byly modlitbou, kterou si opakovala celý ten čas, co ho neviděla, do klapotu šicího stroje.

Zaujata svou starostí a zápolíc s deštníkem, jímž zmítal vítr, prošla kolem Vilmy, aniž si jí povšimla. A Vilma se za ní dívala s pocitem výčitky a studu. Nikdy v životě s ní nepromluvila slova, a přece neváhala zasáhnout do jejího osudu bezostyšně a tvrdě. Kdo ví, to děvče snad kdysi Michala opravdu milovalo. Pokrčila rameny. Generál nemá znát vojáky, jež posílá na smrt. Stála jí v cestě, nedalo se to tehdy vyřešit jinak. Teď právě nebyla doba vhodná k tomu, aby si znesnadňovala své beztak těžké postavení pochybným soucitem a výčitkami, jimiž se ostatně už nedalo nic napravit. A tu ji napadlo, že vlastně viděla právě kolem sebe přejít vysvětlení Michalovy náhlé touhy po dítěti. Zachvěla se ošklivostí, jako by po ní přejely rozechvělé, vlhké, nenáviděné ruce. A byly chvíle, kdy jsem se mu nabízela. Potřebovala bych vydržet duši ocelovým kartáčem, abych zapomněla.

Rozevřela deštník a vykročila. Musí se to skončit ještě dnes. Déšť bubnoval po napjatém hedvábí nad její hlavou nerytmickou píseň bez melodie. Odbočila z náměstí a vešla do sadu. Pod lávkou ubíhala zkalená voda bičovaná deštěm a stromy orvané divokými větry posledních dnů tu stály nahé, černé a lesklé. Den jako stvořený k tomu, aby v něm něco bylo ukončeno. Třeba manželství. Zasmála se ulehčeně. Našla opět svou obvyklou jistotu. Byla rozhodnuta.

Pronikavé, žalostné vytí tovární sirény ji překvapilo. Pohlédla mimoděk na své náramkové hodinky. Bylo čtvrt na dvě. Proč houkala v tuto chvíli? Ostatně žádný podnik v Libnicích, vyjma Gromusovu továrnu, neměl elektrickou sirénu. Vešla na širokou cestu vedoucí napříč sadem a pohlédla zneklidněle směrem, kde vysoký komín, sotva viditelný v hustém dešti, se tyčil nad stromy.

Siréna vyla šíleně.

Něco tam na té straně se vrstvilo pod nízkým nebem jako tmavší mrak a teď právě se to nadmulo a rozvalilo do výšky a šířky, šedé a černé víření a kymácení balvanovitých útvarů, prošlehnuté několika rudými jazyky jako žilami vzácné rudy. Dolehlo k ní zahučení podobné vzdechu z ohromných plic blízkých zadušení a praskot borcených krovů.

Pochopila ihned, co se děje: hořely sklady. Jak to souviselo s ní a s jejím rozhodnutím? Nebylo důvodu, proč by je odkládala. Stála, pozorujíc divadlo požáru, jež se rozvíjelo za hustými záclonami deště. A pociťovala mstivé uspokojení, jako by tam v těch plamenech shořívalo i její provinění a hanba.

XXXII

Přestalo hořet, až už nemělo co. A tu teprve, dalo by se říci slovy novinářské zprávy, nadlidské úsilí spojených hasičských sborů bylo korunováno úspěchem. Ostatně jejich úsilí se vpravdě vyčerpávalo ochranou sousedních budov před divokým živlem. A to se jim podařilo. Dílny stály nedotčeny, stěny nejbližších byly počernalé dýmem, který byl horším nepřítelem hasičů než plameny, ale to bylo také vše. Ano, to bylo vše. Pět přiotrávených hasičů bylo odvezeno do nemocnice, ze skladiště zůstaly stát jen dvě stěny, tak rozpukané, že hrozily zřícením a někde ve středu dýmajícího požářiště ležely zčernalé kosti Josefa Balady.

V šest hodin bylo zhruba po všem, vytrvalý déšť rozehnal i nejhouževnatější diváky. Obyvatelé dělnické kolonie a zejména ovšem Gromusovi zaměstnanci byli mezi posledními. Vlekli s sebou Baladovu pološílenou ženu, když dávno předtím, krátce po vypuknutí požáru, zahnali domů Jindru Poura, který sem přiběhl třeště horečkou, a zanechali ho pod dozorem Růženiným. Hasičské sbory se rozjely a u ohniště byla ponechána tříčlenná hlídka.

Nyní si mohl jít odpočinout a uvážit v klidu míru neštěstí i majitel postiženého objektu, pan Michal Gromus. Byl unaven, sotva stál na nohou. Setrval u ohně po celou tu dobu, ač tu byl sotva více platný než kterýkoli z diváků. Nemůžete však dobře chtít na někom, jehož majetek je požírán plameny, aby seděl v lenošce a spokojeně si pokuřoval. Zítra přijde soudní komise, aby určila rozsah škody i příčiny požáru. Do té doby chtěl mít klid.

Když vcházel do domu, napadlo ho, že neviděl dnes ještě Vilmu. Zahlédl ji, když odcházela ráno z domu. V poledne se nevrátila. V jednu hodinu to začlo, ale Vilma se neobjevila. Dávala mu svou lhostejnost najevo až příliš okázale. Ať se mezi nimi stalo cokoli,

alespoň v takovouto chvíli má být žena po boku svého muže. Měla podivný způsob myšlení a jednání. Cítil, že mu nikdy nepřivykne. Musí to zlomit. Posledně si počínal příliš zbrkle. Nevadí. Nešlo-li to po prvé, půjde to po druhé. Anebo bude drolit kámen za kamínkem z této zdi, až se jednoho dne zhroutí. Takové je manželství: v něm více než kde jinde si jeden musí podmanit druhého. Takových krizí, jako byla poslední, budou muset prodělat ještě více. Jenomže je k tomu třeba zatracených nervů, aby to člověk vydržel.

Kuchařka, která ho viděla odkládat klobouk v chodbě pod schody a usmívat se, byla tak překvapena, že zapoměla na nárek, kterým se ho chystala uvítat. Vzpamatovala se teprve, když zápasil s rukávy kabátu, nasáklého deštěm. Přiskočila, aby mu pomohla a spustila:

– Ach, milostpane. Takové neštěstí.

Slzy se jí rozkutálely po tvářích. Plakala tak lehce.

Otočil se k ní a neuvědomuje si ani, jak se v tuto chvíli podobá svému zemřelému otci, poplácal ji po rameni a pak, zvedaje jí bradu jako provinilému děvčátku, řekl široce a bodře:

– No, no, Bety. Co bychom plakali. Jeden takový ohníček nás přece nemůže zlomit.

Stála před ním, staropanenská a kyprá, s tváří rozžehnutou ná-
valem blaženého studu, s očima uszlzenýma a psíma, oddaná a věrná
jemu právě tak jako dříve jeho otci, neboť mu nemohla zapomenout,
že se kdysi postavil za ni proti Anně Gromusové. V tuto chvíli by byla
pro něho skočila do deseti ohňů a třeba zběsilejších, než byl ten, kte-
rý dodoutnával pod okny. A Michal, jak ji tak viděl rozpálenou, jako
by právě přiběhla od roztopené plotny, uvědomil si, jak je hladov.

– A, Bety, jedl bych jako vlk. Máte-li tam biftek, alespoň tak velký
jako talíř a dvě vejce a vůbec všechno, co k tomu patří. Nezapomeňte
na opékané brambory. A není-li nahoře červené víno, vyštrachejte
ve sklepe nějakou láhev, ale hodně zaprášenou.

Kuchařka se za ním dívala, jak stoupal po schodech. – Celej táta,
říkala si. – Ve všom. I ten mlsnej jazyk má po ňom. A chutě zrovna

jako nebožtík. Zapomněla mu říci, že jeho žena na něho čeká v obytném pokoji a že mu to měla vyřídit hned, jak se vrátí. Zapomněla mu dokonce povědět, co ji nejvíc pálilo, že mladá paní poslala hned odpoledne někam druhou služebnou a že ta zatracená žába ještě někde lítá.

Michal se vykoupal a převlekl, neboť byl prosáklý kouřem jako satanášův kožich. A vstoupil do obytného pokoje, aby si vykouřil před večerí cigaretu, pohvizduje si písničku, kterou začal na schodech. V pokoji byla tma, ale zdálo se mu, že v jasnějším obdélníku nezastřeného okna rozeznává tmavou postavu. Otočil vypínačem.

– Promiňte, řekl, – neměl jsem tušení, že jste doma.

Přemýšlel, proč se Vilma dívá na něho tak zkoumavě, jako by si chtěla ověřit nějaký svůj nový poznatek o něm. Byl v náladě věřit, že to znamená obrat k lepšímu a že tu na něho čekala proto, aby mu navrhla smír.

– Vzkázala jsem vám, abyste přišel hned, jak se vrátíte.

– Zapomněli mi to vyřídit. Ale nesmíte se divit, byl tu dnes bláznivý den. Hořelo u nás, snad o tom víte.

Polekal se trochu své útočnosti a v rozpacích ťukal cigaretou na víčko tabatěrky déle, než bylo třeba, aby ji upevnil. Usmívala se. Připadalo jí to jako pokus o vyvolání hádky, po níž by měl přijít tím sladší smír.

– Nezdá se, že by vás toto neštěstí příliš zdrtilo. Nemluvila jsem ještě s nikým, kdo vyhořel, ale mám dojem, že takoví lidé si zřídka kdy zpívají.

Než stačil odpovědět, v jídelně se rozsvítilo a Bety volala k večeri.

Bylo ji slyšet, jak sykla, jako by se spálila a už se objevila zrudlá a rozpačitá.

– Ježíšmarjá, milostpaní, já na to zapomněla jako na smrt.

– Nevadí, Bety, přestala jsem spěchat.

– Božka se ještě nevrátila, milostpaní.

– Nečekejte ji, nevrátí se už vůbec.

Byla to služebná, kterou Vilma najala a kterou si chtěla odvést s sebou. Poslala ji, aby jí poklidila její bývalý pokoj a vůbec se ujala hospodářství v rolínovském domě. Michal poslouchal netrpělivě tuto rozprávku o zmizelé služebné. Představa, že mu večere stydne na stole, zatím co se tu tak zbytečně povídá, ho dopalovala.

– Večeřela jste už?

– Nebudu večeřet. Vezmu si jen suchar, abych nezahláela, zatím co budete jíst, a napiju se vína.

Při večeři mlčeli. Michal jedl rychle, ale jeho radost z jídla byla trochu zkalena Vilminou přítomností. Cítil, že její pohled je na něho ustavičně upřen a když pozdvihl hlavu, aby se pokusil o odpovídající úsměv, viděl, že nemá proč se usmívat. Ulamovala suchar a zapíjela každé sousto drobným douškem. Připomínala mlsající děvčátko, ale její pohled byl nepříjemně chladný. Proč vlastně přišla po více než měsíci, kdy se vyhnula každému styku s ním? Sousta mu začala růst v ústech, musel se přinutit, aby dojedl. Zazvonil na kuchařku a čekali mlčky, až bude sklizeno se stolu.

Nabídl Vilmě cigaretu a když jim oběma zapaloval, pohladil jí lehce ruku. Neodtáhla ji, ale pohled v jejích očích se nezměnil, byl jen o poznání chladnější. Znal ji přece už dosti, to byl její způsob, nesměl se tím zbytečně zneklidňovat. Ať mu přišla říci cokoli, bude nejlépe, dojde-li k tomu bez přímé otázky z jeho strany. Toto je manželství, toto plíživé číhání jednoho na druhého? Ale nechť. Takové je to možná mezi všemi lidmi.

Únava z něho spadla, jídlo a víno se mu rozbíhaly krví příjemným pocitem síly, kterou nic nemůže zdolat, která se vždycky obnoví. Ach, Gromusové, co se jim může stát? Shod'te je třeba z rozhledny, dopadnou vždycky na všechny čtyry. Odtáhl se trochu od stolu a opřel se pevně zády o opěradlo židle. Jeho masitá hrud' vystoupila, trochu tloustl v poslední době, pravda, ale zatím to vypadalo spíš jako mohutnost než jako tloušťka. V jeho očích bylo jiskření uspokojeného, silného chlapíka, který nemá pochybností o své ceně.

– Mluvili jsme o požáru, řekl lehce a znělo to, jako by se chystal vyprávět o podniku zvlášť zdařilém. – Víte, jak k němu došlo?

Zavrtěla hlavou.

– Nikoho jsem se nevyptávala. Vím jen, co jsem zaslechla, když jsem se prodírala mezi lidmi sem. Byla to msta nebo něco takového. Zapálil váš skladník, pokud jsem tomu rozuměla. Nu, myslím, že k tomu měl dostatek důvodů.

Michal zrudl a zaťal rty. Ale vzápětí se usmál. Její úmysl byl tak průhledný. Nedá se vydráždit.

– Není to tak jednoduché, jak se to pokoušíte vyložit. Předběžné vyšetřování, které prováděli četníci, ukazuje na něco jiného. Msta to byla snad také, ale v širším smyslu, než se domníváte. Hlavně však oběť, jeden za všechny, mohla byste to nazvat, přímá akce, uchopená jednotlivcem, rozhodnutí, zničit příčinu běd. Octl se mezi dvěma kameny a byl rozdrcen. Je mi ho líto, ale řekl bych, že vina neleží na nikom z nás, nýbrž někde dál, v době, která si s námi pohrává víc, než je nám všem milo. Nutil jsem ho, aby pracoval, i když továrna stála, neboť jsem nemohl být bez skladníka, a jeho kamarádi ho obviňovali ze zrady. Zní to divoce a neuvěřitelně, ale nedovedl z toho najít jiného východiska než právě toto. Pokoj popelu jeho. (A Michal našel tolik odvahy, že se při těchto slovech zasmál drsné shodě úsloví a skutečnosti.) Udělal to právě tak, jako bych ho o to požádal.

Vilma ryla do plátna ubrusu řady čtyřúhelníků jedním ze svých růžově lakovaných nehtů. Bylo prostě nesnesitelné podívat se na něho v tuto chvíli.

– Chcete říci, že vás tím zachránil, promluvila bezbarvě.

– Zachránil, opakoval po ní pohrdavě. – Nebyl jsem před zhroucením, abych potřeboval záchrany. Jenom mi tím pomohl. (Nemohl to déle vydržet, musel se někomu svěřit a tady seděla, buď jak buď, jeho žena. Upadl rázem do obchodnický nadšeného, sebeobdivného tónu, jakým hovořil jeho nebožtík otec, mluvil o tom, jako by se mu, díky jeho vlastní bystrosti, povedl závratně šťastný tah na bur-

ze. Ostatně, co jiného byl život než burza, na níž musel vždy stůj co stůj vyhrát, i kdyby vsadil zlámanou grešli proti milionu.) – Seděl jsem v louži, ovšem, ale neseseděl jsem v ní ještě po krk a nepolykal jsem vodu. Bylo to jenom nepříjemné. Nepůsobí to dobře, i když to dnes není žádná hanba. Přeplněný sklad a takřka holá nemožnost něco prodat, velké investice, vy o nich nejlépe víte (řekl to takřka nestydatě a díval se při tom na ni, jako by ji žádal o přisvědčení), velké investice (opakoval) právě v době, kdy nelze zavadit o haléř hotových peněz.

Vilma stále ještě kreslila čtverečkový vzor na ubrusu. Naklonil se přes stůl a zesílil hlas, jako by ji chtěl přinutit, aby vzhlédla a podívovala se velikosti jeho vítězství i jeho vlastní:

– Chápete teď význam toho ohníčku? Všechno pojištěné do posledního haléře. Já nevím, komu chtěl ten chlapík pomoci a koho chtěl zničit. Mně pomohl. Nejdéle do týdne tu roztočím opět kolečka, jako nikdy předtím.

Konečně pozdvihla tvář. Byla bledá, její oči se dívaly skoro divoce. Trochu poděšen jejím nečekaným vzezřením odklonil se od stolu a opřel se dlaněmi o sedadlo židle, jako by se připravoval vyskočit, ačkoli nevěděl, proč by měl vyskakovat.

– Potkala jsem dnes dceru toho člověka. Je těhotná.

Mluvila tiše, trochu chraptivě, jako by s velkou námahou přemáhala sílu svého hlasu. Cítil, jak se mu krev žene do hlavy. Co tu mělo co dělat Růženino těhotenství?

– Nevím proč... začal. Přerušila ho.

– Napadlo mě, jak na ni bude působit, co se stalo s jejím otcem. Ale to je vedlejší pro vás a snad i pro mne. Pohled na ni mi objasnil něco jiného: příčinu vaší náhlé touhy po otcovství.

Cítil, že se konečně ovládla. Její hlas nabyl oné posměšné jistoty, s jakou s ním vždycky mluvívala. Stačil jenom zvuk jejího hlasu a pár jejích slov, aby byl sražen z vrcholku svého opojení. Zápasil s bezmocným vztekem.

– Vilmo, proč začínáte právě s tímhle?

Vstala. Zdálo se mu, že její tvář pobledla ještě víc nějakým mocným skrytým úsilím. Přehodila si přes paži plášť, který si přinesla předtím z obytného pokoje a který položila na opěradlo své židle. Uvědomil si s úžasem, že po celou tu dobu zde seděla v čapce, aniž by si toho byl povšiml.

– Nezačínám, řekla. – Končím. Odcházím od vás.

Seděl chvíli, jako by nechápal smyslu jejích slov. Co to bylo za bláznovství? Odcházím od vás. Jaký k tomu měla důvod? Vyskočil, židle za ním se skácela a dopadla na zem s ranou silnou jak výstřel.

– Něco takového, mluvil jako beze smyslů. – Nemůžete přece. Co vás to napadlo?

Vztahoval po ní ruce. Vilma ustoupila na druhou stranu stolu.

– Chovejte se rozumně, řekla klidně. – Nemůžete mne tu zdržet násilím.

Přešel si dlaní rty kornatě oschlé. Mluvila o rozumu, musí tedy sama říci něco rozumného. Neboť tohle je prostě šílenství. Ted', právě ted'. Vždyť jí dosud ani nepověděl, jak úplné je jeho vítězství. Stůl stál mezi nimi, oslnivě bílá plocha ubrusu, ozářená soustředěným světlem lampy, jež visela nad ním, uprostřed akvamarínově modrá skleněná váza s pestře blýskavými květy slaměnek. Opřel se o něj pěstmi a hledal klid, jedinou, spolehlivou, jasnou myšlenku, o niž by se mohl opřít právě tak pevně, jako o tuto dřevěnou desku.

– Vysvětlete mi, řekl. – Nemáte důvod. Nestalo se nic, nic, co by se nedalo napravit. Manželství přece nelze rozbít pro jedno nedorozumění.

Uklidňoval se, jak mluvil. Když slyšel svůj hlas, měl pocit, jako by podpíral sám sebe pevnou rukou. Polekal se zbytečně. Krize. Slýchal o tom. Všechny lidské svazky mají svá kritická údobí, v nichž se rozhoduje nejen o jejich trvání, nýbrž, a především, o jejich budoucí podobě. A manželství je nejcitlivější ze všech. Citlivé, ale věčné. Pramenící ze samého základu lidské přirozenosti: z touhy

vlastnit. Ne, on je nebude rozbíjet, ani nepřipustí, aby bylo rozbíto. Znamenalo by to právě tolik, jako by pomáhal vyvrátit základní kámen z konstrukce, na niž spolehl celým svým životem. Byly doby, kdy Ferdinand Gromus trpěl jako zvíře, a přece se nevzdal, nikdy ani nepomyslel na toto východisko. Nebylo v povaze Gromusů ani v jejich zákoníku, aby pouštěli, co jednou uchvátili a třeba jim to spalovalo prsty až do kostí.

– Nezáleží na počtu nedorozumění, odpověděla Vilma a nemohla zabránit, aby jí matný, shovívavý úsměv nepřešel tváří. – Dnes, když hořelo, snad celé město se seběhlo k požáru, a tak neb onak s vámi cítilo. Já jsem po celou tu dobu seděla tady a bylo mi jedno, co se děje s vaším majetkem. Říkáte, že vám to pomohlo, ale mohlo vás to právě tak dobře zničit. To i ono je mi lhostejné. Posuzujte to klidně. Nemůžete přece žít s člověkem, kterému na vás vůbec nesejde.

Proč mu to povídala? Nezáleželo mu na tom, co cítí nebo myslí; nemohl ji prostě ztratit. To všechno ostatní je vedlejší a on časem dokáže ji naučit, aby se jím obírala stále častěji.

Naklonil se přes stůl a vykřikl:

– Nemůžete odejít, copak to nechápete? Nemohu být bez vás. Myslete a dělejte si co chcete, nebudu se vám plést do vašich myšlenek ani do vašich citů, ale vaše místo je u mne a já na tom trvám.

Zatím co mluvil, Vilma přešla k druhému rohu stolu na své straně, blíž ke dveřím. Stáli nyní proti sobě úhlopříčně, vzdálenost mezi nimi vzrostla. Upomínalo to na pečlivě nastudovaný a dobře hraný výjev, ale nebylo diváků, kteří by to posoudili. Buď jak buď, režisér nezapomněl ani na náladové efekty. I zapadalo do odmlk rozhovoru strašidelné harašení v tělesech ústředního topení, kvílení větru a nárazy deště na okenní tabulky. A tyto zvuky spojovaly tento večer se zimní nocí zasnub na Müllerově huti. Ale ani jeden z těchto dvou herců si nepovšiml té shody.

Vilma byla nyní velmi bledá, vypadalo to jak odraz příliš intenzivní bělosti ubrusu a když promluvila, rty se jí chvěly.

– Řekl jste mi to dost jasně a myslím, že jsem něco podobného čekala. Když jsem do toho šla, přehlédla jsem tuto podrobnost. Nepřikládala jsem jí důležitosti, a přece se mělo ukázat, že právě tohle je nejtěžší, že je to více, než se dá lidsky snést. Neprotivil jste se mi, alespoň z počátku ne, ale teď, kdybych tu měla žít ještě sto let, mohu vám odpřisáhnout, že den po dni se bude podobat poslednímu měsíci a nikdy se to nezmění. Nemohu prostě a tím všechno končí.

Zdálo se mu, že už ji nestačí sledovat. Říkala mu, že se jí hnusí a že už s ním nikdy nechce žít. Ta představa, že by se jí mohl tělesně oškivít, ho zbavovala schopnosti myslet. Převalila se v něm vlna hanby a zuřivosti. Pokročil, aby se jí přiblížil. Pozdvihla ruku a řekla:

– Ne, zůstaňte, kde jste.

Udělal ještě dva kroky a zastavil se na konci stolu. Naklonil se k Vilmě, vysunul bradu, oči mu vystupovaly z důlků až nepřírozeně. Mluvil přitlumeně, a přece se zlým důrazem:

– Zmýlila jste se a já vás o tom přesvědčím. Nikdy vás od sebe nepustím. Zaplatil jsem vám dost, abych vás mohl mít až do smrti. Dokáží vám, že nejsem hejl, kterého se vám podařilo nachytat. Tak jste si to představovala? Kup mi otcovu zbankrotělou fabriku, vraz do ní kdejakou korunu, aby mohla zase běžet, a já si tě vezmu? A za půl roku rozchod pro nepřekonatelný odpor, nebo jak se tomu říká, a fabrika v klíně? Hezky vymyšleno. Ale to nepůjde, má drahá. I obchod má své zákony. Buď tu zůstanete, anebo tu necháte, co jste získala.

Vilma prudce vydechla. Jak se opírala o stůl, prsty její pravice se zataly do ubrusu a smáčkly jej tak, že akvamarínová váza se zakymácela a padla. Několik slaměnek se vysypalo.

– Je to přesně tak, jak říkáte, ale nechci to od vás slyšet. Radila jsem se dnes ráno a bylo mi řečeno, že jsem lhala už svým sňatkem. Je to pravda. Měla bych se vzdát všeho a odejít. Myslela jsem na to celé odpoledne. Je to víc, než čeho jsem schopna. Odejdu, ale ponechám si, co jsem získala. Zaplatila jsem za to dost.

Otočila se a udělala několik kroků ke dveřím. Michal mlčel. Stál strnule na svém místě a sledoval ji svýma vystoupilýma očima. Unikala mu. Neuvěřitelné. Jen si jdi, myslíš-li si, že to dokážeš. Udělám z tebe žebračku, běhnu, nic jiného ostatně nejsi. Zastavila se a řekla, pohlížeje ke dveřím:

– To je všechno. Sbohem.

Tu se vrhl za ní. Popadl ji za ruku, strhl ji k sobě a objal. Svíral ji, až vyrážel dech i sám ze sebe, vlekl ji s sebou k pohovce a brebtl namáhavě:

– Nenechám tě utéct, to víš. Děvko. Co jiného jsi než děvka. Naučím tě znát, kdo je tvůj pán. Tady zůstaneš a hezky hodná a malinká.

Nepodařilo se mu sevřít ji úplně. Jedna její ruka zůstala volná. Zdvihla ji a zaryla mu prsty do očí. Vykřikl bolestí a pustil ji. Slyšel bouchnutí dveří, cvakot podpatků po linoleu předsíně a novou prudkou ránu domovních vrat. Stál tu, vytíraje si z očí slzy a palčivou bolest. Pak sebou trhl a rozběhl se potácivě přes pokoj. Otevřel okno. Vítr a déšť se na něj vrhly. Vyklonil se. Takřka na dosah ruky pod ním běžela jeho žena a dopínala si ke krku plášť.

– Vilmo, zvolal přidušeně. – Prosím vás, Vilmo.

Utíkala, ani hlavy nepozdvihla. Její světlý plášť se zaleskl ve světle pouliční lampy. Báł se vykřiknout po druhé a přece se mu zdálo, že slyší sám sebe, jak skučí a vyje jako poraněný pes. Ještě jednou mu ji takto vydala obloukovka. Pak mu zmizela ve tmě.

XXXIII

Jindra Pour leží a dívá se k nízkému stropu. Přezimující moucha se zastavila na své pouti právě nad ním a protírá si křídla zadními nohami. Jindra ji sleduje pozorně. Ona a hučící kamna jsou už dva dny jeho jedinými společníky tady v podkroví. Někdy sem zaskočí jeho tchyně a optá se: – Jak je ti, Jindro? Nechceš nic? A Jindra pravidelně nechce nic. Co by ještě mohl chtít, když už ani kouřit nemůže? Zavrtí hlavou a na oplátku se zeptá: – Jak je dole?

Růžena se chystá slehnout. Měla jít do nemocnice, ale odmítla. Nechce se ani na den vzdálit od Jindry. Bude pokojnější, bude-li vědět, že ho má nablízku.

Moucha si upravila křídla a pokračuje ve své pouti. Jindrový oči ji sledují, jak mohou nejdále. Pak se vrátí a upřou se do kouta ke kamnům, kde na podlaze poskakují a tančí růžové a zlaté odlesky ohně. Soustružník se brání myšlenkám, unavují ho, přepadávají ho z nich záchvaty kašle jako z tělesné námahy a přivádějí mu horečku, ale neubrání se jim nikdy nadlouho. Nemůže se dívat na mouchu, aby si nepřipomněl své vlastní bloudění po chudějovických továrnách, jehož jediným výsledkem bylo, že tu dnes leží jako lazar a že už bezpochyby nikdy nevstane. A nemůže pozorovati tanec a víření ohňových odlesků, aby neviděl záři jiného ohně a v ní obličej svého tchána se strašným, strnulým očima a s ústy, otevřenými a křičícími důležité osvobozující, ale nikomu neslyšitelné proroctví. Kdo by si to byl do Josefa pomyslel. Všichni v tomto domě, jeho nevyjímaje, žijí s trpkým vědomím, že ho pomáhali vehnat do této nepředstavitelně hrozně smrti.

– Proč, Josefe, proč? ptá se Jindra a jak u něho ani být nemůže, zapomíná na lidský úděl skladníkův a ptá se po smyslu a výsledku jeho oběti. Trhliny pochybností v jeho víře se opět zacelily za tu dobu, co

tu ležel sám a přemýšlel. On sám byl den po dni nemocnější a slabší, ale jeho víra se zhojila. Nehnul jsi světem, Josefe, nikdo z nás jím nemůže hnout sám. Taky jsem se o to kdysi pokusil, přál jsem si alespoň uvést lavinu do pohybu svým výkřikem. Marné, Josefe, marné.

Kamna vydechují teplo, na okně leží vysoký sněhový polštář. Chvillemi zaskučí náraz větru v komíně, odlesky plamenů křečovitě zatančí, sněhová krupice zachrastí na tabulkách. Z přízemí je slyšet ženské hlasy. Přišla porodní bába, odskočila si domů dát muži oběd a teď se vrátila. Jindra se vytrhne na chvíli ze hry svých představ a myslí s divokou úzkostí na to, co čeká jeho ženu. A jako u člověka, který zúčtovává se vším, co minulo, každá jeho myšlenka nese v sobě odraz jiné, zdánlivě dávno zapomenuté. Kdysi jsem přísahal, že nechci mít dítě, že nepřivedu na svět chudáka, který by jen rozmnožil bídu světa. Nyní se chvěje očekáváním. Bude to hoch? A cítí, že je to jeho jediná a poslední naděje v životě. Nebyl by to Jindra, aby vzápětí nesnižoval sama sebe. Není to směšné? ptá se. Co se změnilo? Ale jeho víra je silnější. Je jako prapor, vlající na stěžni lodi, která se potápí.

Slabý kvílivý zvuk k němu dolehne zavřeným oknem. Je jedna hodina. Siréna Gromusovy továrny svolává do práce. Zní jako vzdálené vlčí zavytí. Tady je výsledek, Josefe. Ale snad jsi chtěl dosáhnout jenom toho. Snad jsi jim chtěl pomoci k práci a zabránit, aby tě dál netupili. Vlka jsi nezardousil, ty starý, bláhový berane. Shrábl pojistné, zbavil se neprodejných skladů a jede dál a daří se mu jako nikdy předtím. Nic si z toho nedělej, Josefe. I na Gromusy dojde. My jsme na to nestačili, ale přijdou jiní po nás. Nemůžeme prohrát. Je nás víc, vždycky nás bude víc a čas pracuje pro nás. Gromusové hnijí. Tomuhle utekla žena. Slyšíš, Josefe, utekla mu a soudí se s ním. Tahají se o Rolínovu fabriku jako psi o kost. Muž a žena. Slyšels to, Josefe? Ale tobě by to možná ani nebylo k smíchu.

Jindra se trochu nadzdvihne na polštářích, jeden z odlesků ohně, tančících na podlaze, se náhle protáhne, jako by vyskočil a opět se

zkrátí. Vítězný pocit osvobození ovládne Jindrovo srdce. Už nikdy mu nebudu sloužit, nebudu z těch, kteří pokorně na zavolání přišli a kývli na všechno, co jim nadiktoval. Budete dělat za tři padesát za hodinu. Budeme dělat za tři padesát. Jen nám dej práci. Zima je na krku a děti chtějí jíst. No, no, chlapče. Je to marné, zatínat pěsti a škubat cíchu. Peřina není vlčí hrdlo. Ale pak k němu připluje jiná vzpomínka. Svist transmisí mu hladí sluch, ocel se otáčí závratnou rychlostí a stříbrně lesklé pásy se z ní odlupují pod ostrím nože. A stesk řemeslníka, který miloval s odbornickou pýchou svou práci, mu tvrdě stiskne hrdlo. Už nikdy? Copak opravdu už nikdy?

Jako by dům vzdychl až z hloubky svých základů. A znovu. Jindra naslouchá strnule. Pokouší se zatajit dech, aby lépe slyšel, ale nemůže, lapá po něm těžce. Přál by si být tam dole, u ní, v ní, přelít do ní všechnu sílu, jež mu zbývá, celý ten drtek života, ať si ho vezme, jemu beztak už k ničemu není. Růženo! Chce ji posílit alespoň tím, že si šeptá její jméno. Náhle se ho zmocní zuřivost. Sílu, dejte mi sílu! Vratte mi ji! Ukradli mi ji, rošťáci, a teď nechají chcípnout mou ženu a mé dítě. Kdo je má živit, kdo se o ně má starat? Život, chci život! Vzepne se na loktech, ale slabost ho přimáčkne zpátky do propocených podušek. Horečka mu skočí do mozku. Něco na nocleh, kamaráde. Pojd' se mnou, Hejle, povím ti o pelíšku, kde se to měkce chrní. Pojd' se mnou, kamaráde, ukážu ti, jak se oddělávaj pupkáči. Josef to začal, my to doděláme. Zavolej ostatní, sem, kluci, za mnou, ať je nás víc. Růženo, budu živ? Někdo musí vychovat to dítě. Potácí se ulicemi, je promoklý a třese se zimou. Nekonečné řady domů a oken táhnou před ním. To není to okno, pod kterým jsem stával. Kde je Růžena? Odvezli mi ji. Bloudí dál a pláče. Na to se nedívejte, pane mistře, že jsem tak vychrtlý. Když člověk pět měsíců nedělá, lže, nemůže vypadat jako pan domácí. Ale takového soustružníka abyste pohledal. Šlape kolo do vršku od Chudějovic. Nejde mu to, nohy mu dřevěnější. Zpívej si, vrtáku, půjde ti to líp. Náš prapor nade trůny... Nemůže, dusí se, pouští se řidítek a padá po tváři do kaluže.

– Jindro, Jindro! volá ho úpěnlivý, vyděšený hlas. – Tys tu omdlel. Probud' se, máš chlapce, slyšíš, máš chlapce.

Baladová stojí nad ním, slzy jí tekou po tvářích, omývá mu čelo šátkem, smočeným v octové vodě. Je při plném vědomí a je mu krásně a volně. Má chlapce! Zasměje se.

– To nic nebylo, maminko, řekne podivuhodně zvučně. – Už je mi dobře. Jen jděte, prosím vás, k ní.

Když Baladová, uklidněna jeho ujišťováním, odejde, leží Jindra klidně a usmívá se. Už měsíce se mu nedýchalo tak dobře jako teď. Všechny ty strachy se souchotinami nebyly k ničemu. Bylo to jen nastuzení a teď odchází. Za týden bude kabrňák a bude chovat svého kluka. Máš chlapce, slyšíš? Máš chlapce. Nezměrná pýcha a víra v život mu naplní srdce. Musím ho vidět, alespoň škvírou ve dveřích se na něho podívat.

Pokusí se pozdvihnout na loktech. Jde to, opravdu to jde. Spustí nohy na zem a postaví se, opíraje se o čelo postele. Závrat' mu zavíří v hlavě. Bodejt' by ne, po tak dlouhém ležení. Uchopí opěradlo židle a pak se opře o stůl. Přisune židli k sobě, ještě krok takto a je u dveří. Otevře je a spolehne na jejich rám, aby si odpočinul. Kdo by věřil, že únava může být tak příjemná? V ústech má sladkou chuť. Polkne ji. Měl by si na chvíli sednout, ale židle už je mimo dosah a nechce se k ní vracet. Přidrží se trochu, pokud oslabené ruce jsou schopny poskytnout mu oporu a sesune se na práh. Slyší šum, jako by mu nad hlavou táhlo nekonečné hejno ptáků, hukot se valí, někde se protrhly hráze záplavám vod, jsou to hlasy, volají ho, příboj hlasů řvoucích v opojení a dunění, rytmické dopady tisíců párů pochodujících nohou, soudruzi, soudruzi, křičí Jindra, nenechávejte mne tady! Jdou, jdou, rudá, rudá, rudá, bubnuje jejich krok. Už je to tady! Tenounký kvílivý hlásek se vznese nad tuto bouři a pronikne k jeho sluchu. Jindra se usmívá. Pojd', můj maličký, čekal jsem jenom na tebe. Soudruzi, soudruzi, počkejte na nás! Jdeme s vámi. Hlasy umlkly, jenom ten tenký hlásek křičí a kroky duní pomaleji a stále vzdáleněji.

Strašlivá úzkost sevře Jindrovo srdce a vzápětí něco sladce dusivého se mu vzedme v prsou a stoupne k hrdlu. Krev se mu vyvalí z úst.

Jindra se položí na tvář. Přijde den! Soudruzi, vždyť my jsme to vyhráli. Krev rudá jako prapor jeho víry stéká po schodech vstříc dítěti, které jinou krvavou branou vstoupilo právě do života.

Václav Řezáč

Slepá ulička

Ilustrace na obálce z Pixabay.com
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 5. 8. 2022

ISBN 978-80-274-2600-3 (epub)
ISBN 978-80-274-2601-0 (pdf)
ISBN 978-80-274-2602-7 (prc)